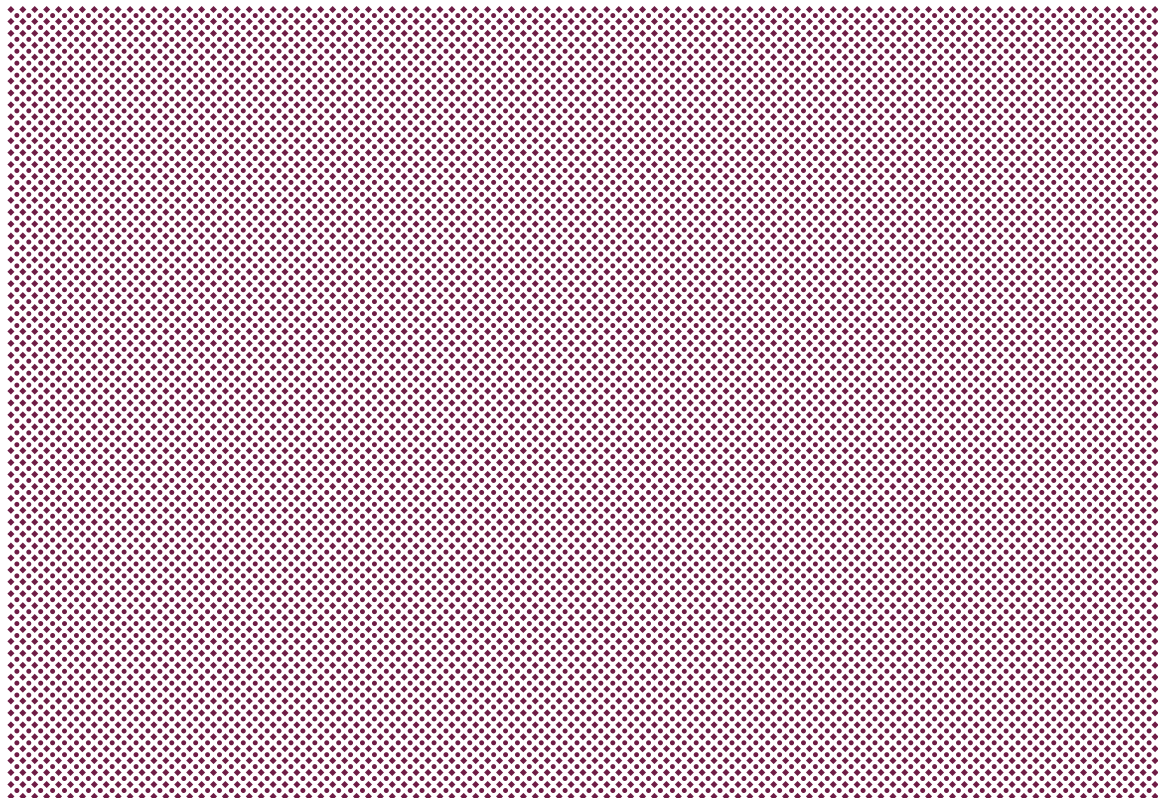

STORTINGET

Stortingets forretningsorden med kommentarer

OKTOBER 2021

**STORTINGETS FORRETNINGSORDEN
MED KOMMENTARER**

Innhold

	Side
Kapittel 1 Om hvordan Stortinget konstituerer seg	9
§ 1 Konstituering etter stortingsvalg	9
§ 2 Konstituering av følgende storting i samme valgperiode	12
§ 3 Den forberedende fullmaktskomité	13
§ 4 Representantenes plassering i stortingssalen	16
§ 5 Permisjon	16
Kapittel 2 Om presidentene og sekretærene	19
§ 6 Valg av presidenter og sekretærer	19
§ 7 Stortingets presidentskap	20
§ 8 Presidentens, visepresidenters eller sekretærers forfall	22
§ 9 Ledelse av Stortingets møter	23
§ 9a Administrative saker	24
§ 9b Stortingets direktør	25
Kapittel 3 Om Stortingets komiteer	27
§ 10 Valgkomiteen	27
§ 11 Stortingets faste komiteer	28
§ 12 Stortingets fagkomiteer	29
§ 13 Sammensetning av fagkomiteene	30
§ 14 Saksfordelingen mellom fagkomiteene	31
§ 15 Nærmere om kontroll- og konstitusjonskomiteen	33
§ 16 Den utvidete utenriks- og forsvarskomité	39
§ 17 Europautvalget	49
§ 18 Særskilte komiteer	54
§ 19 Granskingskommisjoner	56
Kapittel 4 Om komiteenes arbeidsordning	62
§ 20 Valg av komitéledelse, innkalling, møteplikt mv.	62
§ 21 Varamedlemmer	64
§ 22 Oversendelse av saker til komiteene	65
§ 22 a Initiativdebatt	72
§ 23 Fremdrift og avgivelsesfrist	73
§ 24 Saksordfører	77
§ 25 Komitémøter	79
§ 26 Avstemninger i komiteene	81
§ 27 Komitéhøringer	83
§ 27 a Skriftlige høringsinnspill	93
§ 28 Komitéreiser	94
§ 29 Komiteenes protokoll og saksdokumenter	98
§ 30 Særlig om komiteenes behandling av representantforslag	100
§ 31 Komiteenes innstillinger til Stortinget	102

§ 32	Presidentskapets tilsyn med komiteenes avgivelsesfrister	109
------	--	-----

Kapittel 5 Om innkalling og avvikling av Stortingets møter 111

§ 33	Innkalling til møter i Stortinget	111
§ 34	Møter i Stortinget	111
§ 35	Program for Stortingets møter	113
§ 36	Møte for lukkede dører	114
§ 37	Avbrytelse av Stortingets forhandlinger i juni	116

Kapittel 6 Om Stortingets arbeidsordning 118

§ 38	Overbringelse og fremsettelse av proposisjoner og forslag	118
§ 39	Behandlingen av proposisjoner og forslag	124
§ 40	Forslag fremsatt under behandlingen av en sak	126
§ 41	Behandling av forslag om å utsette saken eller sende den tilbake til komité	129
§ 42	Særlig om behandling av lovforslag	130
§ 43	Behandlingen av statsbudsjett og nasjonalbudsjett	133
§ 44	Behandlingen av saker om konstitusjonelt ansvar	138
§ 45	Muntlig redegjørelse for Stortinget fra et regjeringsmedlem	141
§ 46	Tilgjengeliggjøring av innstillinger fra komiteene	143
§ 47	Oversikt over bebudete saker og saker til behandling	144
§ 48	Saker som ikke blir ferdig behandlet i stortingssesjonen eller valgperioden	146
§ 49	Innkalling av personer til å møte for Stortinget	148
§ 50	Begjæring om utlevering av dokumenter	150
§ 50 a	Behandling av meddelelser fra regjeringen om forskrifter som avviker fra gjeldende lovgivning	151

Kapittel 7 Om debattene 154

§ 51	Talelister og begrensninger av debattiden	154
§ 52	Generelle begrensninger av taletiden	158
§ 53	Replikker og svar på direkte spørsmål	159
§ 54	Spørsmål som tas opp ved møtets avslutning	161
§ 55	Taleregler	162
§ 56	Opptreden under forhandlingene	163
§ 57	Regjeringsmedlemmers deltakelse i forhandlingene	163
§ 58	Overtredelse av forretningsordenen	164

Kapittel 8 Avstemninger 166

§ 59	Organisering av voteringene	166
§ 60	Avstemningsmåter	167
§ 61	Krav til flertall ved avstemninger	169
§ 62	(Opphevet ved stortingsvedtak 20. juni 2019)	171

Kapittel 9 Om Stortingets protokoller og ekspedering av sakene	172
§ 63 Stortingets protokoller	172
§ 64 Gjennomsyn og rettelser av protokollen	172
§ 65 Ekspedering av avgjorte saker	172
§ 66 Underskrift av vedtak	173
§ 67 Underskrift av forhandlingsprotokollen	173
 Kapittel 10 Om interpellasjoner og spørsmål	 174
§ 68 Interpellasjoner	174
§ 69 Spørsmål til presidentskapet 178§ 70Spørsmål til skriftlig besvarelse	179
§ 71 Avholdelse av spørretime	181
§ 72 Muntlig spørretime	181
§ 73 Ordinær spørretime	184
§ 74 Begjæringer om dokumentinnsyn	187
 Kapittel 11 Om forskjellige bestemmelser	 190
§ 75 Representantenes taushetsplikt	190
§ 75 a Behandling av gradert informasjon	191
§ 76 Register over representantenes verv og økonomiske interesser	196
§ 77 Partigrupper	196
§ 78 Orden i stortingsbygningen	199
§ 79 Fravikelse av forretningsordenen	199
 Litteraturliste	 201
 Forarbeider til forretningsordenen	 202

FORORD

Stortingets forretningsorden er Stortingets eget prosedyrereglement, som gir regler av helt sentral betydning blant annet for Stortingets saksbehandling og for virksomheten i plenum og i komiteene. Formelt vedtas forretningsordenen på nytt ved starten av hver sesjon med hjemmel i Grunnloven § 66. En forretningsorden ble vedtatt allerede på det første ordentlige storting i 1815, og den ble deretter i det vesentlige videreført hver sesjon. Mer gjennomgripende revisjoner skjedde i 1839, 1871, 1890, 1966 og i 2012.

I 2012 ble det gjort en omfattende språklig og teknisk revisjon av Stortingets forretningsorden for å gjøre den mer oversiktlig og tilgjengelig for brukerne. I etterkant av dette ble arbeidet med å utarbeide en ny og oppdatert kommentarutgave til forretningsordenen påbegynt. I arbeidet er det tatt utgangspunkt i, og bygget videre på, kommentarene til de enkelte bestemmelser i forretningsordenen i «Om Stortingets arbeidsordning – Stortingets forretningsorden med kommentarer» av Guttorm Hansen og Erik Mo, utgitt i desember 1993.

Hensikten med kommentarutgaven er å samle materiale som kan klargjøre forståelsen av de ulike bestemmelsene i forretningsordenen. Dette gjelder i første rekke tolkning av forretningsordenen slik de er kommet til uttrykk i brev fra og vedtak i Stortingets presidentskap, men også beskrivelse av praksis i Stortingets organer samt forutsetninger kommet til uttrykk i forarbeidene til de ulike bestemmelsene og andre rettskilder.

I tillegg til kommentarer til de enkelte bestemmelser inneholdt Hansen og Mos kommentarutgave fra 1993 en samling artikler om særlige temaer og om sider ved Stortingets arbeid som ikke er regulert i forretningsordenen. Det tas sikte på at også denne kommentarutgaven etter hvert skal bygges ut med spesialartikler om utvalgte temaer.

Kommentarutgaven er bygget opp slik at det like etter hver paragraf, i parentes, er tatt inn en oversikt over de innstillinger til Stortinget som utgjør forarbeidene til den aktuelle bestemmelsen. I tillegg er det tatt inn henvisning til tidligere paragrafnummerring. Det siktes her i de fleste tilfeller til forretningsordenen slik den lød før den tekniske revisjonen i 2012. Kommentarene til de enkelte bestemmelsene følger deretter. I løpende fotnoter til kommentarene er det referert til ytterligere relevante forarbeider, som rapporter fra komiteer eller utvalg nedsatt av Stortinget eller Stortingets presidentskap til å utrede ulike temaer.

Kommentarutgaven er utarbeidet av medarbeidere i konstitusjonell avdeling på bakgrunn av hvordan forretningsordenens regler er tolket av Stortingets administrasjon i lys av tilgjengelig rettskildemateriale. Alle eventuelle feil og unøyaktigheter står derfor for vår regning.

Kommentarutgaven vil jevnlig bli oppdatert når det vedtas endringer i Stortingets forretningsorden. Vi imøteser i tillegg alle innspill til forbedringer av teksten, for eksempel dersom det er opplysninger som bør rettes, eller om det skulle være ønske om omtale av flere problemstillinger.

Innspill til forbedringer kan gis på e-post til postmottak.lovsekretariatet@stortinget.no.

Oslo, september 2021

Kyrre Grimstad

assisterende direktør/avdelingssjef konstitusjonell avdeling

STORTINGETS FORRETNINGSORDEN MED KOMMENTARER

Kapittel 1 Om hvordan Stortinget konstituerer seg

§ 1 Konstituering etter stortingsvalg

Når Stortinget trer sammen etter et stortingsvalg, overtar etter anmodning presidenten i forrige storting midlertidig presidentstillingen. Er vedkommende ikke til stede, overtas etter anmodning presidentstillingen midlertidig av, i prioritert rekkefølge:

1. Den av det forrige stortings visepresidenter som rangerte høyest.
2. Den av de tilstedeværende representanter som lengst har vært medlem av Stortinget. Dersom to eller flere har vært medlemmer av Stortinget like lenge, har den fortrinnsrett som er eldst av år.

Presidenten foretar navneopprop og mottar representantenes og vararepresentantenes fullmakter. Stortingets reglement godkjennes. Meldte forfall og permisjonssøknader refereres og avgjøres.

Det velges en komité til å gjennomgå fullmaktene (fullmaktskomiteen). I fullmaktskomiteen skal gruppene så vidt mulig være forholdsmessig representert. Sammen med fullmaktene behandler komiteen innstillingen fra den forberedende fullmaktskomité. Inntil fullmaktene er godkjent, har representantene midlertidig sete og stemme.

Etter at innstillingen fra fullmaktskomiteen er ferdigbehandlet, velger Stortinget presidenter og sekretærer (jf. § 6).

Deretter erklærer presidenten Stortinget for lovlig konstituert og gir melding til Kongen om dette.

Ved valg og nye valgoppgjør som Stortinget påbyr etter valgloven §§ 13-3 og 14-1, skal fullmaktene prøves så snart som mulig.

(Forarbeider: Innst. S. nr. 65 og 133 (1965–66), Innst. S. nr. 439 (1976–77), Innst. S. nr. 266 (1980–81), Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 238 (1984–85), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. S. nr. 288 (2008–2009))

Generelt: Stortingets konstituering består i å fatte de vedtak som er en nødvendig forutsetning for at nasjonalforsamlingens normale virksomhet skal kunne begynne.

Grunnloven § 64 bestemmer at det skal utstedes fullmakter til de nyvalgte representanter «*hvis lovlighet bedømmes av Stortinget*». Stortingets avgjørelse er endelig og kan ikke overprøves av domstolene.

Når Stortinget trer sammen etter stortingsvalg, må det først og fremst tas stilling til om valget er gjennomført på lovlig måte, slik at representantenes fullmakter¹ kan godkjennes.

1. Fullmakt betyr i denne sammenheng rett til å møte som stortingsrepresentant. På bakgrunn av valget utferdiger riksgvalgstyret fullmakter til de 169 representantene og et visst antall vararepresentanter, jf. valgloven § 11-8.

På grunn av den mer omfattende konstituerings- og fullmaktsprosessen på første storting etter valg finner den høytidelige åpning i valgår ikke sted før henimot midten av oktober. De øvrige år i valgperioden finner åpningen sted dagen etter det nye stortings sammentreden og konstituering første hverdag i oktober (Grunnloven § 68).

Når innstillingen fra fullmaktskomiteen er ferdigbehandlet (se kommentarer til § 3), velges det først presidenter og dernest sekretærer til Stortinget. Med dette er konstitueringen fullført. Presidenten erklærer deretter Stortinget for lovlig konstituert og meddeler dette til Kongen. Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner Kongen, eller den han beskikker, dets forhandlinger med en tale der han underretter det om rikets tilstand og de forhold som han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot, jf. Grunnloven § 74 første ledd.

Ved de møter som holdes under konstitueringen, har regjeringens medlemmer *ikke* adgang. Dette fremgår av Grunnloven § 74 annet ledd sammenholdt med første ledd. Selv om Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for administrasjonen av stortingsvalg og for valglovgivningen, har statsråden altså ikke adgang til å være til stede når Stortinget behandler fullmaktskomiteens innstilling, der synspunkter på de formelle sider ved valglovgivningen og valgenes gjennomføring drøftes.

Første ledd: Rangeringen av visepresidenter følger av nummereringen, jf. § 6 første ledd. Bestemmelsen om hvilken av de tilstedeværende representanter som midlertidig skal fungere som president, ble vedtatt i 1977¹ etter at det ved konstitueringen av Stortinget høsten 1973 oppstod debatt om forståelsen av den daværende bestemmelse. Bestemmelsen gikk ut på at «*den eldste av representantene*» midlertidig skulle overta presidentstillingen dersom verken presidenten, visepresidenten eller varapresidenten på forrige storting var til stede. En representant som ikke tidligere hadde møtt på Stortinget, men som var eldst av år, hevdet å være berettiget til midlertidig å overta presidentstillingen. Stortinget opprettholdt imidlertid den tolkning at det er ansienniteten på Stortinget som skal legges til grunn.² Man fant allikevel grunn til å rydde enhver tvil av veien ved reglementsendringen i 1977.

Når det måtte bli aktuelt å ta standpunkt til hvilken representant «*som lengst har vært medlem av Stortinget*», forutsettes regelen tolket slik at man ikke regner med den tid en representant har vært medlem av regjeringen, og heller ikke den tid vedkommende har møtt som vararepresentant.³

1. Innst. S. nr. 439 (1976–77).

2. S.tid. 1973–74 s. 9–10.

3. Se avsnitt VII i reglementskomiteens innstilling (trykt vedlegg til Innst. S. nr. 439 (1976–77)).

Annet ledd: Under navneoppropet overleverer første representant i hvert valgdistrikt fullmaktsdokumentene for valgdistriktets representanter til presidenten.

Med ordet «reglement» siktes det i stortingsterminologien som regel til Stortingets forretningsorden, så også her. Hvert storting i fireårsperioden bestemmer selv over sin forretningsorden. Det vil derfor ikke være noe i veien for at Stortinget allerede ved konstitueringen vedtar en forretningsorden for det nye storting som avviker fra den som tidligere har vært gjeldende. Av praktiske grunner blir som regel den forretningsorden som gjaldt i siste samling, vedtatt som gjeldende på det nye storting – inntil eventuelle endringer måtte bli vedtatt på et senere tidspunkt. Stortinget kan også, i den foregående samling, ha vedtatt regler som først skal tre i kraft fra 1. oktober, dvs. fra det nye stortings sammmentreden. Da er det den tidligere forretningsorden med disse endringer som godkjennes.

Tredje ledd: Det er tradisjon for at et medlem av den største partigruppen på Stortinget leder fullmaktskomiteen, mens et medlem fra den nest største partigruppen har nestledervervet. Det er også tradisjon for at alle partigrupper deltar i fullmaktskomiteen.

Den enkelte representant er inhabil ved voteringen over godkjennelsen av sin egen fullmakt, men vanligvis skjer voteringen over samtlige representanters fullmakter under ett, og ingen fratrer. Hvis det kommer til uttrykk divergerende oppfatninger om hvorvidt en enkelt representants fullmakt skal godkjennes, må vedkommende fratre under voteringen. I moderne tid, bortsett fra ved stortingsvalget i 1993, har Stortinget truffet enstemmige vedtak om å godkjenne fullmaktene til representantene.¹ Når det gjelder de øvrige regler om «fullmaktsprøvingen», se kommentarer til § 3.

Sjette ledd: Etter valgloven § 13-3 kan Stortinget ved fullmaktsprøvingen kjenne valgoppgjøret i en kommune eller i et valgdistrikt ugyldig. Stortinget skal sørge for at feilen blir rettet i den utstrekning det er mulig. Hvis det er begått feil som «kan antas å ha hatt innflytelse på utfallet av valget, og som det ikke er mulig å rette», påbys omvalg. Stortinget kan i særlige tilfeller påby omvalg i hele valgdistriktet selv om feilen ikke gjelder alle kommunene i valgdistriktet.

Siste gang Stortinget ga pålegg om omvalg, var høsten 1981, da det etter fullmaktskomiteens innstilling² ble påbudt omvalg i fylkene Buskerud og Troms. I samsvar med vanlig praksis ble fullmaktene for de allerede valgte representanter for Buskerud og Troms godkjent midlertidig i påvente av resultatet fra omvalget.

1. Innst. S. nr. 1 (1993–94)

2. Innst. S. nr. 1 (1981–82).

Omvalget ble holdt 7. desember 1981 og resulterte for Buskerud fylke i at Høyre tapte sitt siste mandat til fordel for Arbeiderpartiet. For Troms fylke medførte omvalget ingen endringer.

Ved Stortingets vedtak 13. januar 1982 ble fullmaktene for de representanter som ble valgt ved omvalget, godkjent i samsvar med fullmaktskomiteens innstilling.¹

Etter valgloven § 14-1 kan Stortinget påby nytt valgoppgjør i et fylke «hvis en representantplass blir stående ubesatt», dvs. når et parti «tappes» for representanter/vararepresentanter ved at representanter/vararepresentanter går inn i regjeringen eller overtar stillinger som fratar dem valgbarheten, eller ved langvarig sykdomsforfall eller dødsfall. Det er i så fall fylkesvalgstyret i det aktuelle fylket som foretar nytt valgoppgjør. I de tilfeller hvor det foretas nytt valgoppgjør, avgir fullmaktskomiteen en ny innstilling til Stortinget.²

Tidlig under covid-19-pandemien, våren 2020, oppsto det spørsmål om det ville være mulig å benytte valgloven § 14-1 hvis partiene i en ekstraordinær situasjon, på grunn av smittsom sykdom, kunne få problemer med å stille stortingsrepresentanter fra ett eller flere valgdistrikt. I brev til Stortinget 24. mars 2020 uttaler Kommunal- og moderniseringsdepartementet om dette:

«Bestemmelsen viderefører gjeldende rett etter tidligere valglov (1985), jf. Ot. prp. nr. 45 (2001–2002) kapittel 19, merknadene til bestemmelsen. I omtalen av den tilsvarende bestemmelsen i den tidligere valgloven, framgår det at bestemmelsen tar sikte på situasjoner hvor representanten trer ut av vervet, jf. proposisjonens pkt. 17.1.1. Bestemmelsen i valgloven regulerer dermed ikke det forhold at et stort antall representanter ikke kan møte på grunn av sykdom. Det kan vurderes om bestemmelsen likevel kan anvendes i et slikt tilfelle på grunn av analogisk tolkning. Departementet har imidlertid ikke gjort en vurdering av dette spørsmålet.»

Etter valgloven § 13-1 er Stortinget klageinstans for klager som gjelder stemmerett og retten til å avgi stemme, jf. Grunnloven § 55.³ Riksvalgstyret er klageinstans for øvrige klager, jf. nærmere i omtalen av § 3 annet ledd.

§ 2 Konstituering av følgende storting i samme valgperiode

Når de følgende storting i samme valgperiode trer sammen, gjelder reglene om konstituering i § 1 første, annet, fjerde og femte ledd tilsvarende.

(Tidligere § 1 fjerde ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 65 og 133 (1965–66), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012))

Det er bare ved første konstituering etter et stortingsvalg, altså hvert fjerde år, at det skal prøves fullmakter. Reglene om fullmakter i § 1 tredje og sjette ledd er derfor ikke relevante for konstitueringen ved senere sesjoner enn den første i valgperioden. For de tre øvrige storting i valgperioden består konstitue-

1. Innst. S. nr. 111 (1981–82).

2. Se eksempelvis Innst. S. nr. 108 (1989–90) og Innst. S. nr. 161 (1989–90).

3. Bestemmelsen er foreslått endret i NOU 2020:6 Frie og hemmelige valg – Ny valglov.

ringen hovedsakelig i valg av presidenter og sekretærer, som foretas hvert år, jf. § 6 første ledd. Forretningsordenen vedtas også på nytt for hvert storting.

Formuleringen om at «*meldte forfall og permisjonssøknader refereres og avgjøres*», har vært forstått slik at også permisjoner som ble innledet på forrige storting, må vedtas på nytt.¹

§ 3 Den forberedende fullmaktskomité

I siste stortingssesjon i valgperioden velger Stortinget, etter innstilling fra valgkomiteen, blant representantene en komité til foreløpig prøving av fullmaktene for representantene og vararepresentantene i det nye storting (den forberedende fullmaktskomité). Samtidig velger Stortinget også like mange varamedlemmer som medlemmer i komiteen, og komiteens leder og nestleder. I komiteen bør partigruppene så vidt mulig være forholdsmessig representert.

Den forberedende fullmaktskomité trer sammen etter innkalling fra lederen. Den skal så langt det er nødvendig gjennomgå og gjøre rede for innholdet av de dokumentene som i henhold til valgloven er innkommet til Stortinget, og for alle klager og ankemål som er sendt inn i rett tid, i den grad de angår fullmaktsavgjørelsene. Komiteen har på vegne av Stortinget fullmakt til å fremskaffe alle opplysninger som den finner nødvendig for dette.

Før Stortinget trer sammen, skal den forberedende fullmaktskomité ha levert en foreløpig innstilling til Stortingets administrasjon om alle valg- og fullmaktspørsmål som en må regne med kan få innvirkning på sammensetningen av det nye storting. Dagen før det nye storting trer sammen, slutter den forberedende fullmaktskomité å fungere.

Må den forberedende fullmaktskomité gi sin foreløpige innstilling om godkjenning eller forkastelse av fullmaktene før den ennå har rukket å fremskaffe nødvendige opplysninger om hver enkelt fullmakt, skal den i innstillingen gjøre særskilt rede for årsakene til forsinkelsen, samt når et endelig resultat kan foreligge.

Den foreløpige innstillingen og alle bilagene til den skal i registrert stand legges frem for fullmaktskomiteen i det nye storting straks denne komiteen trer sammen (jf. § 1). Innstillingen må ikke offentliggjøres av den forberedende fullmaktskomité.

(Tidligere § 23. Forarbeider: Innst. S. nr. 65 og 133 (1965–66), Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 238 (1984–85), Innst. S. nr. 276 (1996–97))

Generelt: At Stortinget har funnet det hensiktsmessig å operere med en «forberedende fullmaktskomité» i tillegg til den ordinære fullmaktskomité, har rent praktiske årsaker. Den fullmaktskomité som formelt skal ta stilling til fullmaktsprøvingen på bakgrunn av det avholdte stortingsvalg, blir først valgt etter at det nyvalgte storting trer sammen i begynnelsen av oktober. Dersom

1. Se nærmere drøftelse i Dokument 19 (2016–2017) pkt. 3.1.6.

arbeidet med gjennomgåelse av valget først skulle påbegynnes da, ville det medføre forsinkelse før det nye storting kommer i funksjon. Stortinget har derfor helt siden 1902 hatt en ordning med en forberedende komité som kan starte arbeidet så tidlig som mulig etter valgdagen. Denne komiteen er altså sammensatt av representanter fra det utgående storting.

Den «foreløpige» prøving av fullmaktene som den forberedende komité gjennomfører, innebærer at det i praksis blir denne komité som mest inngående gransker detaljene i valgprosessen. Når den ordinære fullmaktskomité begynner sitt arbeid i begynnelsen av oktober, vil den som grunnlagsmateriale ha den forberedende komités utkast til innstilling og de dokumenter den bygger på.

Den forberedende komité slutter å fungere dagen før det nye storting trer sammen (jf. fjerde ledd siste punktum) og benyttes kun for fullmaktsprøvingen umiddelbart etter stortingsvalget. Hvis fullmakter må prøves i andre sammenhenger etter dette, er det den ordinære fullmaktskomité som gjennomfører arbeidet. Det vil da normalt bare dreie seg om en gjennomgåelse av begrensede deler av valget, som når det er holdt omvalg i fylker eller kommuner, jf. § 1 siste ledd. Et eksempel er da fullmaktskomiteen gjennomførte en prøving av et landsomfattende valg i forbindelse med folkeavstemningen i september 1972 om Norges medlemskap i De europeiske fellesskapene. Den gang gjaldt det riktignok ikke godkjenning av «fullmakter», men folkeavstemningsloven av 21. april 1972 bestemte at avstemningen skulle skje etter valglovgivningens regler. Stortinget godkjente folkeavstemningen overensstemmende med fullmaktskomiteens innstilling.¹

Ved den landsomfattende folkeavstemning over spørsmålet om Norge burde bli medlem av Den europeiske union i 1994, var det kontroll- og konstitusjonskomiteen som avga innstilling² til Stortinget om resultatet av folkeavstemningen, jf. folkeavstemningsloven av 24. juni 1994 nr. 42 og valgloven av 1. mars 1985 nr. 3.

Vasbotten omtaler (side 32–33) et tilfelle av at to representanter høsten 1921 nektet å delta i den forberedende fullmaktskomité. Saken ble behandlet av protokollkomiteen.³ Det er senere uttrykkelig fastslått i forretningsordenen at representantene har samme plikt til å møte i komiteene – herunder fullmaktskomiteen – som i Stortinget, jf. § 20 tredje ledd.

Første ledd: Om forståelsen av betegnelsen «partigruppene», se kommentarer til § 77. Det er praksis for at representanter fra alle partigruppene velges inn i den forberedende fullmaktskomiteen.

1. Innst. S. nr. 233 (1972–73).

2. Innst. S. nr. 61 (1994–95).

3. Innst. O. nr. 100 (1922).

Annet ledd: Den sentrale oppgave for komiteen er å fastslå om det i forbindelse med valgets gjennomføring har forekommet feil som kan gi grunnlag for å kjenne valgoppgjøret ugyldig med den følge at omvalg må holdes. Stortinget skal kjenne stortingsvalget i en kommune eller i et fylke ugyldig hvis det er begått feil som antas å ha hatt innflytelse på utfallet av valget, og som det ikke er mulig å rette, jf. valgloven § 13-3 tredje ledd.

Bestemmelsen viser til de dokumenter som etter valgloven er kommet inn til Stortinget. Etter valgloven¹ § 10-7 skal fylkesvalgstyrene (i Oslo statsforvalteren, jf. valgloven § 10-9) sende inn til Stortinget bekreftet kopi av fylkesvalgstyrets (statsforvalterens) protokoll. Etter samme lov § 11-8 skal Riksvalgstyret protokollere resultatet av valgoppgjøret og underrette Stortinget og fylkesvalgstyrene om dette. Riksvalgstyret utferdiger fullmakter for samtlige valgte stortingsrepresentanter og vararepresentanter, som sendes til Stortinget. Ifølge valgloven § 13-1 fjerde ledd er Stortinget klageinstans bare for klager som gjelder stemmerett og retten til å avgi stemme. Riksvalgstyret skal avgi uttalelse til Stortinget om slike klagesaker. Riksvalgstyret er klageinstans for øvrige klager og skal oversende sine vedtak i klagesakene til Stortinget.

Spørsmålet om underkjennelse av et valg vil ordinært bare oppstå når stemmemarginene mellom mandatene er små. I 1981 ble det påbudt omvalg i fylkene Buskerud og Troms,² se kommentarer til § 1 femte ledd.

I praksis har den forberedende fullmaktskomité en betydelig videre oppgave enn bare å konsentrere seg om de tilfeller hvor feil kan ha hatt innflytelse på selve valgresultatet. Komiteen nedlegger et omfattende arbeid for å undersøke om feil er begått, og hva som bør gjøres for å bedre situasjonen ved senere valg. Dette arbeid – og den etterfølgende behandling i fullmaktskomiteen og i Stortinget etter valget – tillegges vesentlig betydning ved senere revisjoner av valglovgivningen.

En medarbeider fra konstitusjonell avdeling i Stortingets administrasjon fungerer som sekretær for den forberedende fullmaktskomité og leder en stab som bistår komiteen i deres arbeid. Komiteen trer normalt sammen rundt 20. september.

Fjerde ledd: I tilfeller som nevnt i fjerde ledd må det nyvalgte stortings fullmaktskomité slutføre arbeidet.

Femte ledd: Omfanget av de undersøkelser og vurderinger som foretas, fremgår av den forberedende komités utkast til innstilling. Innstillingen trykkes som vedlegg til innstillingen fra den ordinære fullmaktskomiteen.

1. Lov 28. juni 2002 nr. 57 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgloven).

2. Innst. S. nr. 1 (1981–82).

§ 4 Representantenes plassering i stortingssalen

I stortingssalen tar representantene plass etter den alfabetiske rekkefølgen av valgdistriktene.

(Tidligere § 2. Forarbeider: Innst. S. nr. 65 og 133 (1965–66))

Bestemmelsen gjelder representantenes plassering i stortingssalen og fra-
viker det som er vanlig i de aller fleste andre nasjonalforsamlinger, hvor repre-
sentantene som regel er plassert etter sin partitilhørighet. Riksdagen i Sverige
følger en ordning som ligner den norske, ved at representantene er plassert
etter hvilken valgkrets de tilhører.

§ 5 Permisjon

Søknad om permisjon for representantene behandles av Stortinget etter innstilling av presidentskapet. Permisjon innvilges normalt ved sykmelding. Representanter som har hatt permisjon, skal melde seg til Stortingets administrasjon når de kommer tilbake.

(Tidligere § 27 første ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 65 og 133 (1965–66), Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 238 (1984–85), Innst. S. nr. 276 (1996–97), Innst. S. nr. 255 (2002–2003), Innst. 165 S (2011–2012), Innst. 487 (2016–2017), Innst. S. 651 S (2020–2021))

Det følger av Grunnloven § 63 at den som velges som stortingsrepresentant, har plikt til å motta valget, med mindre man kommer inn under en av unntaksreglene i samme paragraf. Det er underforstått i § 63 at den som gyldig er valgt, også har plikt til å møte på Stortinget og delta i forhandlingene, og det samme følger av ansvarlighetsloven¹ § 12, som lyder:

«Det medlem av Stortinget som uten gyldig forfall undlater å møte på Stortinget når det trer sammen, straffes med bøter. På samme måte straffes den representant som uten gyldig grunn forsettlig unndrar sig fra å delta i Stortingets forhandlinger eller som ikke retter seg etter Stortingets forretningsorden.»

En innvilget søknad i medhold av § 5 vil gi et nødvendig grunnlag for fravær og for at vararepresentant kan innkalles. Imidlertid forstås verken Grunnloven, ansvarlighetsloven eller forretningsordenen slik at gyldig forfall eller gyldig grunn for fravær bare kan inntreffe dersom representantene har fått innvilget søknad om permisjon. Det har lenge vært akseptert at representantene kan utebli fra Stortinget uten permisjon med såkalt «utbytting». Utbyttingsordningen er ikke regelfestet, men er en langvarig, godt innarbeidet praksis der partigruppene samordner seg slik at et visst antall representanter fra hver gruppe kan være fraværende. Fraværet må totalt sett ikke være større enn at Stortinget til enhver tid kan fatte vedtak, og samtidig må den forholdsmessige balansen mellom partigruppene opprettholdes. Fravær i en parti-gruppe innebærer altså at det må være forholdsmessig like stort fravær i andre partigrupper, slik at fraværet ikke vil påvirke utfallet av de saker som behandles. Innpiskerne i hver parti-gruppe påser at det ikke er flere representanter fra-

1. Lov 5. februar 1932 nr. 1.

værende fra gruppen enn at et tilstrekkelig antall representanter kan stille. De påser også at det riktige, forholdsmessige antallet representanter fra gruppen stiller ved stortingsmøtets begynnelse og ved voteringer. Ordningen administreres altså av partigruppene, og presidentskapet har ingen rolle i den.

Dersom det søkes og innvilges permisjon, er det – til forskjell fra utbytting – grunnlag for innkalling av vararepresentant (jf. nærmere omtale nedenfor). Med unntak av regelen i andre punktum om at permisjon normalt innvilges ved sykmelding, er det ikke gitt formelle regler om hva som kan være grunnlaget for å søke permisjon; det er opp til Stortinget å bestemme. Det er likevel over tid etablert en omfattende og fast praksis for i hvilke tilfeller søknader om permisjon vil innvilges. Nærmere omtale av dette er gitt i Representanthåndboken, som er tilgjengelig på Stortingets intranettside Løveporten.

Bestemmelsen i andre punktum om at permisjon normalt innvilges ved sykmelding, ble tatt inn i Stortingets forretningsorden i 2021 på bakgrunn av et forslag fra reglementskomiteen.¹ Reglementskomiteen mente at retten til permisjon ved sykdom er så grunnleggende at den bør fremgå uttrykkelig av forretningsordenen. I innstillingen fra presidentskapet vises det også til at forslaget har flere praktiske fordeler.² Når det søkes om permisjon med grunnlag i sykmelding, vil det kunne opplyses at det søkes om permisjon med grunnlag i § 5 andre punktum. På denne måten kan det unngås å uttrykkelig opplyse at representanten er sykmeldt. En slik opplysning gitt av Stortingets president i et stortingsmøte, med den spredning dette innebærer, kan oppleves belastende for den enkelte og er også uheldig av personvern hensyn. En henvisning til § 5 andre punktum tydeliggjør dessuten at representanten vil ha rett til godtgjørelse etter stortingsgodtgjørelsesloven § 7 andre ledd bokstav a, som fastsetter at en representant som har permisjon på grunn av «sykdom eller skade», har rett til å beholde godtgjørelsen ut over 14 dager.

Presidentskapet har uttalt at éndagspermisjoner så langt som mulig bør unngås, og at slike fravær heller bør ivaretas gjennom utbyttingsordningen.³

Presidentskapet fremlegger muntlig innstilling til permisjonssøknader under Formalia i begynnelsen av stortingsmøtet, og Stortinget treffer vedtak på bakgrunn av dette.

I medhold av § 7 i stortingsgodtgjørelsesloven⁴ bestemmer Stortinget i hvilken utstrekning en representant skal beholde sin godtgjørelse under permisjoner. Utgangpunktet er at godtgjørelsen beholdes i 14 dager, med mindre representanten gir avkall på godtgjørelsen. Det kan imidlertid søkes om å

1. Dokument 22 (2021–2022).

2. Innst. 651 S (2020–2021) pkt. 2.3.17.

3. Jf. brev fra Stortingets presidentskap til komiteene av 23. november 2000, brev 28. april 2005 til partigruppene og Innst. S. nr. 165 (2011–2012). Se i denne forbindelse også drøftelse i Dokument 19 (2016–2017) pkt. 3.1.5 Éngangspermisjoner, hvor reglementskomiteen drøfter utfordringer knyttet til bruk av utbyttingsordningen ved kortvarige permisjoner for små partier.

4. Lov 20. desember 2016 nr. 106 om godtgjørelse til stortingsrepresentanter (stortingsgodtgjørelsesloven).

beholde godtgjørelsen ut over 14 dager ved enkelte nærmere spesifiserte fraværsgrunner, eksempelvis sykefravær. I praksis er det stortingsgruppene som fremsetter søknad til Stortingets presidentskap på vegne av den aktuelle representanten.

Permisjoner er i utgangspunktet en ordning knyttet til Stortingets møtevirksomhet, og dersom det er møter i plenum, vil det bli innkalt vararepresentant. Slik beslutning treffes i likhet med beslutning om innvilgelse av permisjon av Stortinget under Formalia i begynnelsen av stortingsmøtet.

Også i andre tilfeller kan stortingsgruppen søke om at det blir innkalt vararepresentant, se kommentarer til § 21 andre ledd. Dersom grunnlaget for permisjon i praksis fortsatt gjelder ut over samlingstiden om våren (for eksempel ved foreldrepermisjoner eller sykepermisjoner), kan stortingsgruppen søke presidentskapet om at vararepresentanten fortsetter å fungere og beholder sin godtgjørelse. I stortingsgodtgjørelsesloven § 4 er det gitt bestemmelser om godtgjørelse for vararepresentanter.

Møter i komiteene og i partigruppene – også i perioder der det ikke er møte i Stortinget – kan også begrunne innkalling av vararepresentant. I § 21 annet ledd er det gitt bestemmelser om varamedlemmer i komiteene, herunder om komitéleders adgang til å innkalle vararepresentanter når Stortinget ikke er samlet eller det ikke har vært mulig å søke Stortinget om permisjon. I tillegg gjelder det egne regler om vararepresentasjon for valgkomiteen, den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé og Europautvalget, jf. §§ 10, 16 og 17.

Bestemmelsen i tredje punktum praktiseres slik at melding bare er nødvendig i forbindelse med permisjoner som gjelder «inntil videre», eller når en representant kommer tilbake tidligere enn forutsatt. I slike tilfeller er det viktig at det straks meldes fra om tilbakekomsten for å unngå dobbeltrepresentasjon. Melding gjøres til konstitusjonell avdeling ved stortingssekretariatet.

Kapittel 2 Om presidentene og sekretærene

§ 6 Valg av presidenter og sekretærer

Ved begynnelsen av et nytt storting velger Stortinget president, første visepresident, annen visepresident, tredje visepresident, fjerde visepresident, femte visepresident, sekretær og visesekretær.

Ved det første valg av Stortingets president og visepresidenter i valgperioden foregår avstemningene ved sedler uten underskrift. Ved senere valg i samme valgperiode foregår avstemningene etter § 60 første ledd bokstav a, med mindre vilkårene for avstemning ved sedler uten underskrift i § 60 første ledd bokstav d er oppfylt.

Ved valg av presidenter og sekretærer kreves vanlig flertall, dvs. over halvparten av de avgitte stemmene. Oppnår ingen av kandidatene slikt flertall ved første valg eller ved fritt omvalg, foretas bundet omvalg mellom de to kandidatene som har fått størst stemmetall, jf. § 61 annet ledd.

Dersom minst en femtedel av representantene sender skriftlig krav til presidenten om nytt valg av Stortingets president eller en visepresident, skal Stortinget foreta slikt valg.

(Tidligere § 4. Forarbeider: Innst. S. nr. 65 og 133 (1965–66), Innst. S. nr. 266 (1980–81), Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 145 (2000–2001), Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 288 (2008–2009))

Generelt: Det følger av Grunnloven § 73 at Stortinget skal utnevne én president, fem visepresidenter og to sekretærer. Bestemmelsen i Grunnloven ble sist endret i 2007 i forbindelse med oppheving av inndelingen av Stortinget i to avdelinger¹. Tidligere valgte både Stortinget, Odelstinget og Lagtinget sine presidenter, samt første og annen varapresident, sekretær, visesekretær og varasekretær. De tre presidentene og visepresidentene dannet presidentskapet. Stortinget besluttet ved grunnlovsendringen i 2007 å videreføre en ordning med seks presidenter og to sekretærer. I rapport fra reglementskomiteen avgitt våren 2017 drøftes presidentskapets sammensetning. En samlet komité valgte ikke å foreslå nærmere kriterier for sammensetningen av presidentskapet.²

De sekretærer som forretningsordenen omtaler, velges blant representantene. Under vanlige møter i Stortinget er det en medarbeider fra stortingssekretariatet som er sekretær. Dette ble innført i 1974 som en midlertidig ordning, men er ikke senere blitt formalisert.³ Ifølge forretningsordenen § 63 skal protokollen føres av sekretæren og underskrives av sekretæren og presidenten. I praksis fører en valgt sekretær protokollen bare under Stortingets konstituering, høytidelige åpning og under møter for lukkede dører. Det er også den valgte sekretæren som undertegner vedtak om endringer eller tillegg til Grunnloven, jf. forretningsordenen § 66. I rapport fra reglementskomiteen avgitt våren 2017 drøftes spørsmålet om det er grunn til å opprettholde funk-

1. Innst. S. nr. 100 (2006–2007).

2. Dokument 19 (2016–2017) kapittel 3.2.

3. S.tid. 1974–75 s. 486.

sjonen som Stortingets valgte sekretær. En samlet komité gikk inn for at ordningen burde videreføres.¹

Første ledd: Et «storting» er det samme som en stortingssesjon, det vil si at det skal avholdes valg av stortingspresident, visepresidenter og sekretærer hvert år når Stortinget trer sammen i begynnelsen av oktober.

Annet ledd: Det er i utgangspunktet bare ved valget første gang etter et stortingsvalg at avstemningen skal skje ved sedler uten underskrift, jf. § 60. Ved de senere valgene i samme valgperiode kan avstemningen skje på enklere måte ved å bruke voteringsanlegget, eller ved at presidenten oppfordrer dem som er imot en kandidat, til å reise seg. Dette gjelder med mindre det fremmes forslag på motkandidat, krav om skriftlig avstemning eller forsamlingen vedtar skriftlig avstemning etter forslag fra presidenten. I så fall skal valget skje gjennom sedler uten underskrift.

Tredje ledd: At det kreves vanlig flertall, følger også forutsetningsvis av at valg av president og sekretær reguleres av Grunnloven, jf. § 73 annet ledd.

Fjerde ledd: Dersom minst 1/5 av representantene setter frem skriftlig krav om det, skal Stortinget også mellom de ordinære presidentskapsvalgene i oktober velge ny president / nye visepresidenter.

Et eksempel på valg av ny president mellom de ordinære presidentskapsvalgene var valget av Tone Wilhelmsen Trøen til stortingspresident 15. mars 2018. Bakgrunnen for at det ved denne anledningen ble gjennomført nytt valg, var at den valgte stortingspresident Olemic Thommessen i stortingsmøte 8. mars 2018 ga Stortinget meddelelse om at han trådte tilbake som Stortingets president.

§ 7 Stortingets presidentskap

Stortingets president og fem visepresidenter danner Stortingets presidentskap. Stortingets president er presidentskapets leder. Første visepresident er nestleder.

Presidentskapet er beslutningsdyktig når minst tre av medlemmene er til stede. På vegne av presidentskapet leder stortingspresidenten arbeidet i Stortinget. Når Stortinget ikke er samlet, kan stortingspresidenten treffe nødvendige avgjørelser som ellers tilligger presidentskapet.

Stortingspresidentens stemme er utslagsgivende dersom en avstemning i presidentskapet viser like mange stemmer for og imot.

Presidentskapet kan fremme innstillinger til Stortinget innenfor de ansvarsområder som tilligger presidentskapet.

(Tidligere § 5 første ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 406 S (2017–2018))

1. Dokument 19 (2016–2017) kapittel 3.3.

Generelt: Se artikkel om Stortingets presidentskap i *Hansen og Mo* s. 146 flg.

Annet ledd: Bestemmelsen er en anvisning på at stortingspresidenten – på presidentskapets vegne – skal styre organiseringen av den praktiske avviklingen av Stortingets arbeid. Det følger av den samme bestemmelsen at når Stortinget «ikke er samlet», kan stortingspresidenten «treffe avgjørelser som ellers tilligger presidentskapet». Det siktes ikke her bare til de avgjørelsene som i henhold til Stortingets forretningsorden er lagt til «Stortingets presidentskap» eller «presidentskapet», men også til andre områder hvor presidentskapet er tillagt avgjørelsesmyndighet, for eksempel enkelte saker som angår Stortingets eksterne organer. I utgangspunktet er Stortinget «ikke samlet» bare etter at forhandlingene er avbrutt i juni, jf. § 37, og frem til Stortinget igjen trer sammen første virkedag i oktober, jf. Grunnloven § 68. Frem til 1989 ble Stortinget formelt oppløst av Kongen i juni, og sesjonen var da formelt avsluttet. Etter dette er stortingssesjonen i prinsippet uavbrutt frem til 30. september, og det kan innkalles til møte i hele denne perioden.¹

Ut over denne bestemmelsen er det ikke gitt generelle regler om stortingspresidentens kompetanse. Det er imidlertid en rekke spesifikke bestemmelser som legger ulike typer kompetanse til presidenten. Stortingets forretningsorden bruker både formuleringene «Stortingets president» og «presidenten», og hvem det da siktes til, vil bero på en nærmere tolkning av den enkelte bestemmelse. Som hovedregel kan myndighet etter bestemmelser som legger kompetanse til «Stortingets president», bare utøves av stortingspresidenten selv eller den som fungerer som midlertidig stortingspresident under stortingspresidentens forfall i tråd med fastsatt rangordning, eventuelt en midlertidig valgt stortingspresident, jf. § 8 første ledd annet punktum. I bestemmelser som legger oppgaver til «presidenten», siktes det vanligvis til den som leder et stortingsmøte, det vil si den som presiderer, jf. § 9 første ledd, som gir en visepresident, midlertidig president eller settepresident samme myndighet som stortingspresidenten i egenskap av møteleder. Forretningsordenens ordbruk er imidlertid ikke helt konsekvent, og det nærmere innholdet av den enkelte bestemmelse må derfor som nevnt bero på en konkret tolkning.

Tredje ledd: Bestemmelsen fastsetter at stortingspresidentens stemme er utslagsgivende ved stemmelikhet i presidentskapet. Dette er en personlig rettighet for stortingspresidenten.² Også ved stemmelikhet i Stortinget er møtelederens stemme utslagsgivende i avstemninger som gjelder sakens innhold, bare når Stortingets president selv er møteleder, se § 61 første ledd.

1. I 2012 ble det innkalt til stortingsmøte 28. august for en redegjørelse om regjeringens oppfølging av rapporten fra 22. juli-kommisjonen.

2. Innst. 406 S (2016–2017) pkt. 3.4.

På tilsvarende måte som for § 61 første ledd vil en valgt midlertidig stortingspresident være å anse som Stortingets president etter denne bestemmelsen. Det samme gjelder når en visepresident fungerer ved stortingspresidentens forfall, jf. kommentarer til § 61 første ledd.

Fjerde ledd: Det følger av fast og langvarig praksis at presidentskapet har kompetanse til å ta opp saker og fremme innstillinger til Stortinget av eget initiativ, forutsatt at sakene hører inn under presidentskapets ansvarsområde. Denne kompetansen ble uttrykkelig presisert i forretningsordenen i 2018.¹ Kompetansen gjelder blant annet for administrative saker og saker som gjelder parlamentariske spørsmål, samt administrative saker vedrørende de eksterne organer for Stortinget.

§ 8 *Presidentens, visepresidenters eller sekretærs forfall*

Kan Stortingets president ikke utøve vervet på grunn av forfall, fungerer visepresidentene etter rangordning som midlertidig stortingspresident. Får stortingspresidenten eller en av visepresidentene langvarig forfall, kan Stortinget velge midlertidig president for den tid fraværet varer.

Det kan velges midlertidig sekretær i stedet for en sekretær som får langvarig forfall.

(Tidligere § 5 annet og tredje ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. S. 651 S (2020–2021))

Første ledd: Første punktum regulerer hvem som er stedfortreder for stortingspresidenten dersom han eller hun har forfall. Ordningen innebærer at visepresidentene fungerer etter den rangordningen som Stortinget har vedtatt ved valg til presidentskapet, jf. § 6 første ledd. Ordlyden i bestemmelsen ble tydeliggjort i 2021 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen,² men uten at det ble gjort realitetsendringer i fungeringsordningen. Det var i Innst. S. nr. 288 (2008–2009) lagt til grunn at første visepresidents adgang til å fungere forutsettes å gjelde også ved langvarig forfall, så lenge det ikke er valgt ny stortingspresident. Det var her videre forutsatt at dersom både stortingspresidenten og første visepresident har forfall, følger det av rangeringen at annen visepresident fungerer som midlertidig stortingspresident, og så videre etter rangordningen.

Bestemmelsen om fungeringsordning gjelder funksjoner som tilligger stortingspresidenten ut over ledelsen av Stortingets møter. Det sistnevnte er særskilt regulert i § 9. Det følger ellers av § 16 at bare første visepresident kan være stedfortreder for stortingspresidenten i forhandlingene i den utvidete utenriks- og forsvarskomite. Denne spesialbestemmelsen går foran den generelle bestemmelsen om fungeringsordning i § 8 første ledd første punktum, jf. også drøftelse i Dokument 22 (2020–2021), pkt. 8.7.1.

1. Dokument 18 (2017–2018), jf. Innst. 406 S (2017–2018).

2. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

Dersom en president har langvarig permisjon, f.eks. på grunn av sykdom, har Stortinget mulighet til å velge midlertidig president. I motsetning til i komiteene er det ikke slik at vararepresentanten som møter under en presidents permisjon, trer inn i presidentskapet. Det er imidlertid ikke automatikk i at Stortinget velger midlertidig president når en president har permisjon. Presidentskapet kan være beslutningsdyktig selv om én eller flere presidenter er fraværende, og etter bestemmelsens ordlyd kan midlertidig president bare velges ved «langvarig forfall». Hvor langvarig fraværet må være, vil bero på et skjønn. Det vil særlig måtte legges vekt på hensynet til presidentskapets arbeid og de problemer det kan medføre at presidentskapet i et lengre tidsrom ikke er fulltallig. *Hansen og Mo* (s. 23) gir flere eksempler på tilfeller hvor Stortinget har valgt midlertidig president. Nyere eksempler er valgene av Ågot Valle som midlertidig visepresident i Odelstinget under Olav Gunnar Ballos permisjoner ved fire ulike anledninger i perioden 2005–2009¹ og valget av Heidi Greni som midlertidig president for den perioden Nils T. Bjørke hadde permisjon for å følge sjefskurset ved Forsvarets høyskole våren 2020.²

De midlertidige presidenter som velges som president eller visepresident, blir medlemmer av presidentskapet for den tid valget varer. Ved valg av midlertidig president bør Stortinget også bestemme hvilken posisjon blant presidentene vedkommende skal ha.

§ 9 Ledelse av Stortingets møter

Stortingets president leder Stortingets møter. Stortingspresidenten kan overlate møteledelsen til en visepresident eller en midlertidig president som er valgt etter § 8 første ledd eller en settepresident som Stortinget har valgt for en kortere tid. Visepresident, midlertidig president og settepresident har som møteleder den samme myndighet som stortingspresidenten.

Visesekretæren kan fungere som midlertidig sekretær.

Den presidenten som leder møtet, kan ikke samtidig delta i debatten om en sak. En som har deltatt i debatten om en sak, kan ikke lede møtet under den videre debatten om saken.

(Tidligere §§ 6 og 7. Forarbeider: Innst. S. nr. 288 (2008–2009))

Første ledd: Når presidenten har forfall, ledes møtet som regel av en av visepresidentene. Rangeringen av visepresidentene er ikke uten videre avgjørende for hvem av visepresidentene som skal tre i presidentens sted. Når de ulike presidentene skal presidere, avklares som regel i god tid på forhånd.

Det kan også, når det er behov for det, velges en «settepresident» til å lede møtene i et bestemt kortere tidsrom.

1. 08.05.2007–22.06.2007, 02.10.2007–07.12.2007, 04.06.2008–20.06.2008, 18.11.2008–18.12.2008.

2. Sak 1 i stortingsmøtet 7. januar 2020.

Tredje ledd: Den president som leder møtet, kan ikke samtidig delta i debatten om en sak, og en president som har deltatt i debatten om en sak, kan ikke lede møtet under den videre debatten. «Den videre debatten» omfatter imidlertid ikke votingen, og det er derfor lagt til grunn at en president som har deltatt i debatten, ikke er avskåret fra å lede møtet under votingen om saken.

§ 9a Administrative saker

Innenfor de rammer som er vedtatt av Stortinget, har presidentskapet et overordnet ansvar for administrative saker.

Presidentskapet bør drøfte administrative saker av særlig viktighet med partigruppene.

Presidentskapet kan delegere myndighet til Stortingets direktør i administrative saker.

(Forarbeider: Innst. 406 S (2017–2018))

Generelt: Presidentskapet besluttet 15. juni 2017 å etablere en arbeidsgruppe med deltakelse fra flere fagavdelinger i Stortingets administrasjon for blant annet å foreslå en tydeligere formalisering av roller og ansvar mellom Stortingets organer. Dette var et ledd i oppfølgingen av Riksrevisjonens rapport om undersøkelse av Stortingets byggeprosjekt Prinsens gate 26, nytt post- og varemottak og innkjøringstunnel (Dokument 3:12 (2016–2017)).¹ Presidentskapet fremmet i Innst. 406 S (2017–2018) forslag til ny § 9a og § 9b om behandlingen av administrative saker og om Stortingets direktør, samt nytt tredje og fjerde ledd i § 7 om Stortingets presidentskap. De nye bestemmelsene i forretningsordenen innebar en kodifisering av tidligere ansvarsdeling.

Første ledd: Stortingets øverste myndighet ligger i Stortinget i plenum. Bestemmelsen presiserer at presidentskapet innenfor de rammer som er fastsatt av Stortinget, er gitt et overordnet ansvar for administrative saker.

Med «administrative saker» siktes det til saker som gjelder tjenester og funksjoner i Stortinget som skal bidra til at representantene kan utføre sine politiske verv, men som ikke utgjør en del av den parlamentariske virksomheten som sådan.² Det siste er regulert i andre bestemmelser i forretningsordenen.

Annet ledd: Bestemmelsen innebærer en formalisering av den praksis som var fulgt når det gjelder å konsultere de parlamentariske lederne i særlig viktige administrative saker. Dette erstatter ikke vedtak i plenum i saker hvor det er nødvendig, men formaliserer en fremgangsmåte som også tidligere har vært

1. Dokument 18 (2017–2018) Rapport fra arbeidsgruppen for oppfølging av Riksrevisjonens rapport om undersøkelse av Stortingets byggeprosjekt; Prinsens gate 26, nytt post- og varemottak og innkjøringstunnel (Dokument 3:12 (2016–2017)).

2. Dokument 18 (2017–2018) s. 8.

benyttet, og som skal sikre at presidentskapets forslag i særlig viktige saker har bred forankring i partigruppene, eventuelt at presidentskapets innstillinger til Stortinget har en slik forankring før en sak legges frem for plenum. Hva som må anses som særlig viktige saker, vil bero på en skjønnsmessig vurdering, men eksempler kan være tiltak som har store budsjettmessige konsekvenser, saker som påvirker representantenes arbeidsvilkår, eller inngripende sikkerhetstiltak som påvirker representantenes handlefrihet.¹

Formuleringen om at presidentskapet «bør» drøfte særlig viktige administrative spørsmål, legger en tydelig føring i denne retning. Samtidig gir den presidentskapet en fleksibilitet når det vurderer hvilke saker som legges frem for slik konsultasjon.² Den normale fremgangsmåten for å forankre beslutninger i egne partigrupper vil ellers være at saken tas opp av gruppens medlem i presidentskapet på et møte i partigruppen til det partiet presidentskapets medlem tilhører.

Slike drøftelser med partigruppene skjer som regel i form av et møte mellom presidentskapet og gruppelederne.

Det ble i 2018 også innført en ordning hvor presidentskapets innstillinger som hovedregel sendes til samtlige partigrupper til orientering en uke før innstillingene avgis.³ Hensikten med dette er særlig å holde de partigruppene som ikke er representert i presidentskapet, orientert om og forberedt på de innstillinger presidentskapet skal fremme.

Dokumenter som utveksles som et ledd i konsultasjoner som nevnt, kan unntas offentlighet etter Stortingets regler om dokumentinnsyn § 4 siste ledd.⁴

Tredje ledd: Tidligere var det formalisert i fullmakt gitt av Stortinget ved behandling av Innst. S. nr. 99 (1990–91) at presidentskapet kan delegere avgjørelsesmyndighet til Stortingets direktør. I tråd med alminnelig delegasjonslære beholder presidentskapet det overordnede ansvaret for administrative saker, selv om det skulle velge å delegere myndighet til direktøren.⁵ Det følger av § 9b tredje ledd at viktige administrative saker alltid skal forelegges presidentskapet.

§ 9b Stortingets direktør

Stortingets direktør tilsettes av Stortinget.

Stortingets direktør leder arbeidet i Stortingets administrasjon. Stortingets direktør er sekretær for Stortingets presidentskap.

Viktige administrative saker skal alltid forelegges presidentskapet.

(Forarbeider: Innst. 406 S (2017–2018))

1. Innst. 406 S (2017–2018) s. 5.

2. Innst. 406 S (2017–2018) s. 6.

3. Brev fra Stortingets presidentskap til partigruppene 20. februar 2018.

4. Endringer i reglene om dokumentinnsyn ble vedtatt i forbindelse med behandlingen av Innst. 406 S (2017–2018).

5. Innst. 406 S (2017–2018) s. 7.

Generelt: Se kommentarer til § 9a.

Første ledd: Inntil sommeren 1977 var kontorsjefen, som sorterte under presidentskapet, og stortingspresidenten administrative ledere for hele administrasjonen. Kontorsjefen var også sekretær for presidentskapet. Fra 1977 var ledelsen av Stortingets administrasjon delt mellom to sideordnede tjenestemenn; kontorsjefen med ansvar for de konstitusjonelle tjenestene og administrasjonssjefen med ansvar for øvrige administrative funksjoner og tjenesteenheter. Med virkning fra 1. januar 1987 vedtok Stortinget en endring i Stortingets administrasjonsordning ved at det ble opprettet en stilling som direktør med ansvar for ledelsen av den samlede administrasjonen i Stortinget.¹ Fra og med 1990 har direktøren vært tilsatt på åremål for seks år.²

Annet ledd: I tillegg til å lede Stortingets administrasjon er direktøren sekretær for Stortingets presidentskap. Denne funksjonen er ikke avgrenset til å gjelde administrative saker. Under direktørens ledelse forbereder og følger administrasjonen opp saker innenfor hele presidentskapets ansvarsområde. Dette kan for eksempel gjelde planlegging av Stortingets møtevirksomhet, behandling av søknader fra fagkomiteene eller utarbeidelse av utkast til innstillinger fra presidentskapet i saker som gjelder ulike sider ved Stortingets virksomhet.

Tredje ledd: Med formuleringen «viktige saker» signaliseres på den ene side at det finnes en skranke for hvilke saker som kan delegeres. På den annen side åpner bestemmelsen for utøvelse av en betydelig grad av skjønn. Mens enkelte saker, for eksempel saker med store økonomiske konsekvenser, nærmest alltid vil være å anse som viktige, vil vurderingen av andre saker kunne variere avhengig av sammenhengen. For eksempel vil den politiske situasjonen kunne tilsi at en sak som normalt vil kunne håndteres administrativt, likevel bør løftes opp til presidentskapet.

Som eksempler på viktige saker som alltid skal forelegges presidentskapet, nevnes i Innst. 406 S (2017–2018) blant annet budsjettforslag for Stortinget og eventuelle forslag om tilleggsbevilgninger, saker av betydning for representantenes arbeidsvilkår, større eller prinsipielle spørsmål vedrørende arbeidet i Stortingets administrasjon og større prosjekter med vesentlig risiko eller ombygginger i Stortingets regi.

1. Innst. S. nr. 21 (1986–87).

2. Innst. 166 S (2011–2012) og Innst. 207 S (2017–2018).

Kapittel 3 Om Stortingets komiteer

§ 10 Valgkomiteen

Umiddelbart etter at Stortinget har konstituert seg, velges en valgkomité på 37 medlemmer. I den bør partigruppene så vidt mulig være forholdsmessig representert. Det bør også tas hensyn til en fordeling etter valgdistrikter. Valgkomiteen bestemmer hvordan Stortingets faste komiteer skal være sammensatt.

Valgkomiteen gir innstilling om alle valg som Stortinget gir den i oppdrag å forberede. Innstillingen skal gjøres ferdig snarest mulig etter at oppdraget er gitt.

Valgkomiteens medlemmer fungerer i hele valgperioden. I tilfelle av avgang erstattes vedkommende ved nytt valg snarest mulig.

Stortinget velger også varamedlemmer til valgkomiteen, etter prinsippene angitt i første ledd. Varamedlemmer innkalles ved ethvert forfall blant komiteens medlemmer.

(Tidligere § 8. Forarbeider: Innst. S. nr. 98 (1984–1985), Innst. 350 S (2011–2012))

Første ledd: Valgkomiteen velges «umiddelbart» etter at presidenten har erklært Stortinget lovlig konstituert første gang i valgperioden og i samme møte som konstitueringen er sluttført etter valg av presidenter og sekretærer i Stortinget. Valget finner altså sted *før* den høytidelige åpning. Valgkomiteen velges for hele fireårsperioden.

Det fastsettes uttrykkelig at «partigruppene» skal være forholdsmessig representert i valgkomiteen. Se kommentarer til § 77 om begrepet «parti-gruppe». Det er tradisjon for at stortingspresidenten har vervet som valgkomiteens leder. Lederen for stortingssekretariatet er valgkomiteens sekretær.

Valgkomiteen bestemmer sammensetningen av fagkomiteene («de faste komiteer») og gir kun en *innberetning* til Stortinget om sammensetningen, jf. § 13 siste ledd.

Hvis antallet medlemmer i komiteene skal endres i løpet av valgperioden (4-årsperioden), må dette besluttet av Stortinget, jf. § 11 annet ledd. Valgkomiteen avgir i slike tilfeller *innstilling* til Stortinget om endringen.

Hvis endringen av komitésammensetningen skyldes «avgang blant medlemmene» eller at partigruppene ønsker å endre komitéplasseringen av én eller flere representanter – og dette ikke medfører endring av antallet medlemmer i noen komité – *avgjør* valgkomiteen endringen og gir innberetning om dette til Stortinget, se kommentarer til § 11.

Annet ledd: «Alle valg som Stortinget gir den i oppdrag å forberede» tar sikte på valg av medlemmer og varamedlemmer til offentlige utvalg, styrer og råd samt andre personvalg som er tillagt Stortinget, for eksempel valget av medlemmene til Riksrevisjonens kollegium eller Nobelkomiteen. Komiteen forbereder også valg til de interparlamentariske delegasjoner. Slike delegasjoner

velges av Stortinget etter innstilling fra valgkomiteen for fire år av gangen det første året i stortingsperioden.

Ikke alle valg som foretas av Stortinget, forberedes av valgkomiteen. Ifølge EOS-kontrollloven velges for eksempel medlemmene av EOS-utvalget etter innstilling fra presidentskapet.¹ For en nærmere gjennomgang av valg som foretas av Stortinget, vises det til Dokument 19 (2017–2018) Rapport fra utvalg nedsatt av Stortingets presidentskap for å vurdere prosessen og valgbarheten til medlemmer i de komiteer, utvalg og nemnder som Stortinget oppnevner.

Forut for valgkomiteens innstilling drøftes fordelingen av vervene som regel uformelt i det såkalte «valgutvalget», som består av lederne for de parti-gruppene som er representert i valgkomiteen. Ved disse drøftinger oppnår man vanligvis enighet om fordelingen av valgene på de enkelte grupper.

Tredje ledd: Det følger av bestemmelsens ordlyd at valgkomiteens sammensetning skal være den samme på alle storting i valgperioden, med mindre noen må erstattes pga. avgang. «Avgang» innebærer enten at en representant avgår ved døden, taper valgbarheten (Grl. § 62 første ledd) eller går inn i regjeringen (Grl. § 62 annet ledd). Etter at bestemmelsen i § 11 annet ledd ble myket opp, slik at partigruppene ble gitt adgang til å foreslå endret plassering av sine medlemmer i stortingsperioden, er det i praksis lagt til grunn at det også er mulig å gjøre endringer i valgkomiteens sammensetning i løpet av stortingsperioden dersom partigruppene ønsker det.

§ 11 Stortingets faste komiteer

Stortinget kan når som helst beslutte å endre antall faste komiteer eller antall medlemmer av komiteene.

Hvis ikke Stortinget bestemmer noe annet, skal komiteene ha uforandret sammensetning på alle storting i samme valgperiode, med mindre partigruppene foreslår endringer som gjelder representanter fra egen gruppe eller avgang blant medlemmene gjør det nødvendig å foreta endringer.

(Tidligere § 14 annet og tredje ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 256 (2008–09), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012))

Første ledd: Se kommentarer til § 10 første ledd om fremgangsmåten ved endringer i antallet medlemmer i komiteene.

Annet ledd: Bestemmelsene om komitéplassering ble myket opp i 2009 ved at partigruppene ble gitt adgang til å foreslå endret plassering av sine medlemmer i komiteene underveis i stortingsperioden, selv om utgangspunktet fortsatt er at representantene sitter en hel periode i samme komité.

«Avgang blant medlemmene» forekommer ved dødsfall, ved endringer i regjeringens sammensetning eller når et medlem taper sin valgbarhet, f.eks. i

1. Lov om kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-kontrollloven) 3. februar 1995 nr. 7 § 3.

forbindelse med tiltredelse i en stilling som etter Grunnloven § 62 ikke er forenlig med vervet som stortingsrepresentant. De endringer som følger av slik «avgang», bestemmes av valgkomiteen med hjemmel i § 10 første ledd. Valgkomiteen gir innberetning til Stortinget om slike endringer.

§ 12 Stortingets fagkomiteer

Samtlige representanter unntatt Stortingets president fordeles på disse fagkomiteene:

- 1. Arbeids- og sosialkomiteen**
- 2. Energi- og miljøkomiteen**
- 3. Familie- og kulturkomiteen**
- 4. Finanskomiteen**
- 5. Helse- og omsorgskomiteen**
- 6. Justiskomiteen**
- 7. Kommunal- og forvaltningskomiteen**
- 8. Kontroll- og konstitusjonskomiteen**
- 9. Næringskomiteen**
- 10. Transport- og kommunikasjonskomiteen**
- 11. Utdannings- og forskningskomiteen**
- 12. Utenriks- og forsvarskomiteen**

(Tidligere § 10. Innst. S. nr. 2 (1972–73), Innst. S. nr. 266 (1980–81), Innst. S. nr. 145 (1991–92), Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. S. nr. 256 (2008–2009), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 28 S (2017–2018))

Allerede på Riksforsamlingen i 1814 ble det etablert komiteer som hjelpeorganer for forsamlingen. På det første møtet etter den høytidelige åpning av det første ordentlige storting i 1815 ble det opprettet permanente komiteer som stort sett fulgte departementsinndelingen i regjeringen. På samlingen i 1818 gikk man over til et system med egne komiteer for hver sak, men i 1824 gikk Stortinget tilbake til ordningen med faste komiteer.¹

Det er et særtrekk ved det norske komitésystem at samtlige representanter unntatt presidenten er medlemmer av en av fagkomiteene. Dette systemet, som adskiller seg fra ordningen i de fleste andre lands nasjonalforsamlinger, har vært fulgt siden midten av 1800-tallet.

Komitéstrukturen og arbeidsdelingen mellom komiteene gjennomgås jevnlig, normalt gjøres det en gjennomgang på slutten av hver fireårsperiode. Endringer i ansvarsdelingen mellom komiteene ble sist vedtatt med virkning fra 1. oktober 2017.

Bestemmelsen om at stortingspresidenten ikke skal være medlem av en av Stortingets fagkomiteer, ble tatt inn i forretningsorden i 2009. Presidentskapet viste i innstillingen til at stortingspresidenten i liten grad har mulighet for å delta aktivt i en fagkomité arbeid som følge av sine mange andre gjøremål, at

1. Stordrange s. 120.

slike gjøremål har økt i omfang de senere år, og at utviklingen må antas å ville fortsette som følge av de nye reglene som ble foreslått om stortingspresidentens funksjoner.¹ Stortingspresidenten kan fortsatt velges som medlem av andre komiteer, og det følger av § 16 at stortingspresidenten skal være medlem av den utvidete utenriks- og forsvarskomite. Stortingspresidenten ledet den særskilte komité til å behandle spesielle saker vedrørende koronakrisen, som ble opprettet våren 2020, jf. nærmere omtale under § 18.

§ 13 Sammensetning av fagkomiteene

Straks etter at valgkomiteen er nedsatt, oppnevner den medlemmene til Stortingets fagkomiteer, jf. § 10.

Alle partigrupper bør så langt som mulig være forholdsmessig representert i komiteene.

Alle partigrupper skal ha medlem i finanskomiteen og har rett til å ha medlem i kontroll- og konstitusjonskomiteen. Når det gjelder partigrupper som ikke er representert i alle komiteer, kan valgkomiteen etter anmodning fra vedkommende gruppe i særlige tilfeller gjøre unntak fra plikten til å være representert i finanskomiteen. For disse partigruppene kan valgkomiteen også samtykke til at enten finanskomiteens eller kontroll- og konstitusjonskomiteens medlem også er medlem av en annen fagkomité. Ingen kan være medlem av mer enn to komiteer.

Valgkomiteen gir Stortinget trykt melding om oppnevnelser.

(Tidligere § 11. Forarbeider: Innst. S. nr. 2 (1972–73), Innst. S. nr. 266 (1980–81), Innst. S. nr. 256 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 487 S (2016–2017), Innst. 28 S (2017–2018))

Første ledd: I 1981 ble uttrykket «faste komiteer» erstattet med «fagkomiteer» for å tydeliggjøre bestemmelsens rekkevidde. Fagkomiteene er de 12 komiteene som beskrives i §§ 12 og 14.² «Faste komiteer» omfatter i tillegg fullmaktskomiteen, valgkomiteen, den utvidete utenriks- og forsvarskomite og Europautvalget.

Annet ledd: Om forståelsen av begrepet «partigruppe», se kommentarer til § 77.

Selv om alle partigrupper så langt som mulig bør være forholdsmessig representert i komiteene, vil ikke sammensetningen av komiteene nødvendigvis være sammenfallende med sammensetningen av Stortinget. Dette innebærer at det kan være et annet flertall i komiteen enn i Stortingets plenum, såkalt «omvendt flertall».

Tredje ledd: Tidligere ble det praktisert som en uskreven regel at alle partigruppene hadde et medlem i finanskomiteen. I 2009 ble det innført en bestemmelse om at alle partiene skulle ha et medlem i kontroll- og konstitu-

1. Innst. S. nr. 288 (2008–2009).

2. Innst. S. nr. 266 (1980–81).

sjonskomiteen.¹ Medlemmet av kontroll- og konstitusjonskomiteen kunne også være medlem av en annen fagkomité dersom gruppen ellers ikke var representert i alle komiteene. Begrunnelsen var at behovet for representasjon er særlig til stede i omfattende kontrollsaker der det kan bli aktuelt å fremme forslag om mistillit eller konstitusjonelt ansvar. Det ble videre fremhevet at alle partier burde ha muligheten til å delta i komiteens forberedelse av grunnlovssaker.

På bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen² foreslo Stortingets presidentskap våren 2017 å endre bestemmelsen, slik at alle partigrupper skal ha et medlem i finanskomiteen og rett til å ha et medlem i kontroll- og konstitusjonskomiteen, men at valgkomiteen etter anmodning, og i særlige tilfeller, kan fravike dette.³ Reglementskomiteen mente at det var en svakhet at ikke alle partiene var representert i finanskomiteen, og viste blant annet til at finanskomiteen, som den eneste fagkomité, har et ansvar for å ivareta en samlet helhet i budsjettpolitikken, noe som tilsier at alle partier bør være representert der.

Ved konstitueringen av Stortinget etter valget høsten 2017 oppsto det enkelte tolkningsspørsmål knyttet til forståelsen av den nye bestemmelsen, og presidentskapet fremmet deretter en ny innstilling for å klargjøre forståelsen.⁴

Bestemmelsen åpner for at partigrupper i særlige tilfeller kan anmode om dobbelt medlemskap *enten* for finanskomiteens medlem *eller* for kontroll- og konstitusjonskomiteens medlem, men ingen kan være medlem av mer enn to fagkomiteer. Presidentskapet viser i innstillingen til at dobbelt komitémedlemskap isolert sett fører til en bredere representasjon enn det valgresultatet tilsier, og mener det er riktig å utvise tilbakeholdenhet med å utvide denne adgangen.

Det følger av bestemmelsens siste punkt at ingen kan være medlemmer av mer enn to komiteer. Det følger av sammenhengen at det her er snakk om to *fagkomiteer*. Bestemmelsen er således ikke til hinder for at en representant i tillegg er medlem av valgkomiteen, fullmaktskomiteen, den utvidete utenriks- og forsvarskomiteen eller en særskilt komité nedsatt i medhold av § 18.

§ 14 Saksfordelingen mellom fagkomiteene

Hovedregelen for saksfordelingen mellom fagkomiteene er:

- 1. Arbeids- og sosialkomiteen: Saker om arbeidsmarked og arbeidsmiljø, arbeidsrettete ytelser, pensjoner, sosiale stønader og politikk overfor personer med nedsatt funksjonsevne.**
- 2. Energi- og miljøkomiteen: Saker om olje, energi, vassdrag og miljøvern.**

1. Innst. S. nr. 256 (2008–2009).

2. Dokument 19 (2016–2017).

3. Innst. 487 S (2016–2017).

4. Innst. 28 S (2017–2018).

3. Familie- og kulturkomiteen: Saker om familie, barn og ungdom, likestilling mellom kvinner og menn, forbrukersaker, herunder saker om gjeldsordning, kirke, tros- og livssynssamfunn, kultur og kulturminner.
4. Finanskomiteen: Saker om økonomisk politikk, formues- og gjeldsforvaltning, finansadministrasjon, finansmarked, regnskap og revisjon, folketrygdens inntekter, skatter, avgifter, toll og bevilgninger til Stortinget. Om behandlingen av statsbudsjettet og nasjonalbudsjettet vises til § 43.
5. Helse- og omsorgskomiteen: Saker om helsetjenester, pleie- og omsorgstjenester, folkehelsearbeid, rusmiddelpolitikk og legemidler.
6. Justiskomiteen: Saker om rettsvesen, kriminalomsorg, politiet, andre justisformål, sivil beredskap, rettfærdsvederlag, alminnelig forvaltningslovgivning, straffelovgivning, prosesslovgivning og alminnelig sivillovgivning.
7. Kommunal- og forvaltningskomiteen: Saker om kommunal forvaltning, regional- og distriktpolitikk, rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner, innvandringspolitikk, boligforhold, bygningssaker, regional planlegging, nasjonale minoriteter, samiske spørsmål unntatt reglene om valg til Sametinget, saker om organisering og virkeområde for statlig forvaltning, statens fellesadministrasjon, statlig personalpolitikk, herunder lønnsforhold, bevilgninger til Det kongelige hus og partistøtte.
8. Kontroll- og konstitusjonskomiteen: Grunnlovssaker og valglovgivning. Saker om Stortingets kontroll med forvaltningen, jf. § 15 første ledd. Saker der Stortinget skal ta stilling til hvorvidt konstitusjonelt ansvar skal gjøres gjeldende, herunder om Stortingets ansvarskommisjon skal anmodes om å foreta nødvendige undersøkelser for å klarlegge grunnlaget for slikt ansvar, jf. § 15 annet og tredje ledd og § 44. Komiteen skal også gjennomgå og gi innstilling til Stortinget om:
 - a) statsrådets protokoller mv., jf. Grunnloven § 75 bokstav f,
 - b) regjeringens årlige melding om oppfølgingen av stortingsvedtak som inneholder en anmodning til regjeringen, og om behandlingen av representantforslag som er vedtatt oversendt regjeringen til utredning og uttalelse,
 - c) dokumenter og meldinger fra Stortingets eksterne organer, og andre saker om deres virksomhet,
 - d) rapporter fra Stortingets ansvarskommisjon og stortingsoppnevnte granskingskommisjoner.
5. Næringskomiteen: Saker om nærings-, industri- og handelsvirksomhet, skipsfart, statlig eierskapspolitikk, statsgaranti ved eksport mv.,

konkurranse- og prispolitikk, landbruk, jordbruksavtalen, matpolitikk, fiskeri, fangst, akvakultur og laksefiske.

6. Transport- og kommunikasjonskomiteen: Saker om innenlands transport, post, generelle saker om telekommunikasjon og elektronisk kommunikasjon, fritidsbåter og oppgaver under Kystverket.
7. Utdannings- og forskningskomiteen: Saker om utdanning, barnehager og forskning, herunder koordinering av forskningspolitikken og forskning for landbruk, fiskeri og næringsliv.
8. Utenriks- og forsvarskomiteen: Saker om utenrikspolitiske forhold, militært forsvar, utviklingshjelp, saker som angår norske interesser på Svalbard eller i andre polarområder, årsrapporter fra Stortingets faste delegasjoner til interparlamentariske forsamlinger, og – i alminnelighet – saker som gjelder avtaler mellom den norske stat og andre stater eller internasjonale organisasjoner.

(Tidligere § 12 annet ledd (i det vesentlige). Forarbeider: Innst. S. nr. 156 (1966–67), Innst. S. nr. 2 (1972–73), Innst. S. nr. 439 (1976–77), Innst. S. nr. 266 (1980–81), Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 145 (1991–1992), Innst. S. nr. 298 (1995–96), Innst. S. nr. 276 (1996–97), Innst. S. nr. 168 (1998–99), Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 210 (2002–2003), Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. S. nr. 230 (2005–2006), Innst. S. nr. 107 (2006–2007), Innst. S. nr. 264 (2006–2007), Innst. S. nr. 256 (2008–2009), Innst. 61 S (2009–2010), Innst. 358 S (2009–2010), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 487 S (2016–2017), Innst. 28 S (2017–2018), Innst. S. 651 S (2020–2021))

Bestemmelsen inneholder *hovedregelen* for arbeidsfordelingen. Etter § 22 skal alle saker som krever komitéforberedelse, i alminnelighet fordeles etter denne bestemmelse, men hovedregelen kan etter forslag fra presidentskapet fravikes «*når praktiske grunner tilsier det*». Se ellers noter til §§ 13 og 22.

§ 15 Nærmere om kontroll- og konstitusjonskomiteen

En tredjedel av medlemmene i kontroll- og konstitusjonskomiteen kan beslutte at komiteen skal anmode en statsråd om å fremskaffe ønskete opplysninger om forhold som omfattes av Stortingets kontroll med forvaltningen. En tredjedel av komiteens medlemmer kan deretter beslutte at komiteen skal ta en sak om slik kontroll opp til slik behandling. En tredjedel kan videre foreta ytterligere undersøkelser i forvaltningen som anses nødvendig for dette.

En tredjedel av medlemmene i kontroll- og konstitusjonskomiteen kan kreve at komiteen av eget tiltak skal ta en sak om eventuelt konstitusjonelt ansvar opp til behandling, jf. lov 5. februar 1932 nr. 1 om ansvar for handlinger som påtales ved Riksrett og lov 5. februar 1932 nr. 2 om rettergangsmåten i riksrettssaker.

Dersom kontroll- og konstitusjonskomiteen finner at forhold i en ekstern henvendelse vedrørende brudd på konstitusjonelle plikter ikke kan påtales ved riksrett, skal henvendelsen oversendes rette påtalemyndighet. Komiteen kan dessuten vedta at en henvendelse ikke skal fremlegges for Stortinget når de forholdene henvendelsen omhandler åpenbart ikke kan

føre til ansvar. Henvendelsen skal legges frem for Stortinget ved innstilling dersom en tredjedel av komiteens medlemmer krever det. Den som har fremmet henvendelsen skal underrettes om utfallet av behandlingen.

Før andre komiteer avgir en innstilling der det fremmes forslag om at konstitusjonelt ansvar skal gjøres gjeldende eller forslag om at Stortingets ansvarskommisjon skal iverksette undersøkelser, skal utkast til innstilling fra vedkommende komité forelegges kontroll- og konstitusjonskomiteen til uttalelse.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen skal gi innstilling til Stortinget om alle saker den tar opp til behandling. Komiteen avgjør i det enkelte tilfellet om den skal forelegge utkast til innstilling for berørte fagkomiteer til uttalelse før innstillingen avgis. Ved behandlingen av saker etter § 14 nr. 8 bokstav b kan komiteen velge å innhente uttalelse fra vedkommende fagkomité som gir grunnlag for utarbeidelse av sin innstilling.

Komiteen fastsetter nærmere regler for sitt sekretariat, herunder om sekretariatets arbeidsoppgaver, og den bruk de enkelte medlemmene kan gjøre av det.

(Tidligere § 12 annet ledd nr. 9 annet til sjuende ledd (i det vesentlige. Forarbeider: Innst. S. nr. 145 (1991–92), Innst. S. nr. 276 (1996–97), Innst. S. nr. 210 (2002–2003), Innst. S. nr. 107 (2006–2007), Innst. S. nr. 264 (2006–2007), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–13), Innst. 487 S (2016–2017), Innst. 28 S (2017–2018))

Generelt: Bestemmelsen gir særlige saksbehandlingsregler for kontroll- og konstitusjonskomiteen og må ses i sammenheng med § 14. nr. 8, som lister opp hvilke saker som hører inn under komiteen. Bestemmelsene som gjaldt kontroll- og konstitusjonskomiteen, var tidligere samlet i § 12, men ble splittet i forbindelse med den språklige og tekniske gjennomgangen av forretningsordenen i 2012.¹

Alle partier har rett, men ikke plikt til å ha medlem i kontroll- og konstitusjonskomiteen, se merknader til § 13.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen ble opprettet som ordinær fagkomité i 1993. Samtidig ble komiteens saksområde utvidet til blant annet å omfatte grunnlovssaker. Den nye komiteen ble, som konsekvens av dette, opprettet som «kontroll- og konstitusjonskomiteen».

Kontroll- og konstitusjonskomiteen er et ledd i en utvikling fra den ordning som gjaldt helt siden 1815 da gjennomgåelsen av statsrådsprotokollene og andre kontrolloppgaver var samlet i «protokollkomiteen», som var sammensatt kun av odelstingsmedlemmer, og som ga sine innstillinger til Odelstinget. I 1972 ble protokollkomiteen opphevet og dens gjøremål overført til fagkomiteene. Som en konsekvens av at det formelle konstitusjonelle ansvar for lengst i praksis var blitt avløst av det parlamentariske ansvar som reaksjonsform overfor regjeringen, ble innstillingene om regjeringsprotokollene, Riksrevisjonens antegnelser m.v. avgitt til Stortinget og behandlet der. For de

1. Innst. 350 S (2011–2012).

meget sjeldne tilfeller da spørsmålet om det formelle konstitusjonelle ansvar måtte oppstå, ble det samtidig vedtatt en ny bestemmelse i forretningsordenen (§ 14 a som ga hjemmel for Odelstinget til å oppnevne en ad hoc protokollkomité til den videre behandling av saken).

Ordningen av 1972, med kontrollsakene fordelt på alle fagkomiteene, ble ikke ansett tilfredsstillende, særlig fordi man mistet den enhetlige oversikt som protokollkomiteen hadde hatt. Derfor ble «kontrollsakene» i 1981 igjen samlet i én komité – «kontrollkomiteen» – og medlemmene av denne komité var samtidig medlemmer av en av fagkomiteene. Også denne modellen møtte motforestillinger, bl.a. fordi komiteens medlemmer samtidig skulle ivareta de oppgaver de hadde som medlemmer i en av fagkomiteene.

Enkelte sider ved kontroll- og konstitusjonskomiteens ansvarsområder og arbeidsmåter, bestemmelser i Stortingets forretningsorden om mindretallsrettigheter og forholdet mellom kontroll- og konstitusjonskomiteen og fagkomiteene ble vurdert av utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon som ble oppnevnt av Stortinget i 2020. Utvalgets rapport er trykket i Dokument 21 (2020–2021).

Første ledd: Bestemmelsen gir for det første uttrykk for kontroll- og konstitusjonskomiteens adgang til å ta opp saker på eget initiativ. Ved opprettelsen i 1993 ble komiteens saksområde også utvidet gjennom en ny bestemmelse med følgende ordlyd: «Komiteen kan dessuten foreta de undersøkelser i forvaltningen som den anser nødvendig for Stortingets kontroll med forvaltningen». Bestemmelsen er etter revisjonen i 2003 formulert som rettigheter for en tredjedel av medlemmene, men det er ikke tvilsomt at bestemmelsen også fastsetter rammene for flertallets kompetanse, jf. forutsetningene ved opprettelsen av komiteen i 1993.¹

Ifølge § 22 sjuende ledd kan komiteene ikke behandle andre saker enn de som er oversendt fra Stortinget. Kontroll- og konstitusjonskomiteen kan imidlertid etter § 15 første ledd, som eneste fagkomité, både «*anmode en statsråd om å fremskaffe ønskete opplysninger om forhold som omfattes av Stortingets kontroll med forvaltningen*», og deretter «*beslutte at komiteen skal ta en sak om slik kontroll opp til behandling*», og videre «*foreta ytterligere undersøkelser*».

Hvilke forhold som «*omfattes av Stortingets kontroll med forvaltningen*», kan i enkelte saker være gjenstand for noe divergerende synspunkter.² I Innst. S. nr. 145 (1991–92) understreker presidentskapet at formålet med undersøkelserne må være å fremskaffe opplysninger som anses nødvendige av hensyn til Stortingets kontroll med forvaltningen, dvs. nødvendige for at Stortinget

1. Innst. S. nr. 145 (1991–92).

2. Se for eksempel Innst. 413 S (2015–2016) fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Nærings- og fiskeridepartementets eierskapsutøvelse i Telenor og Telenors håndtering av VimpelCom-saken – gjenåpning av sak og drøftelsen i Dokument 21 (2020–2021) pkt. 3.3.5 om høringer om statsrådets forvaltning av statlig forretningsvirksomhet. Se også reglementskomiteens drøftelse i Dokument 19 (2016–2017) pkt. 2.4.2.

skal kunne håndheve det konstitusjonelle og parlamentariske ansvar for regjeringens medlemmer. Videre ser presidentskapet det som en selvfølge at komiteen søker å skaffe seg de ønskede opplysninger fra vedkommende statsråd før den setter i verk undersøkelse av en etat underlagt statsråden, og at komiteen på forhånd underretter statsråden om de undersøkelser den vil iverksette.

Presidentskapet forutsatte ved opprettelsen «*at det blir samarbeid mellom komiteen og Ombudsmannen for å unngå at de samtidig foretar undersøkelser på samme område*». Likeledes fremholder presidentskapet at komiteen bør «*være varsom med å ta opp saker som vedrører enkeltpersoner, fordi vedkommende person da lett vil miste retten til å bringe sin sak inn for Ombudsmannen*». Dette følger av lov nr. 8 av 22. juni 1962 om Stortingets ombudsmann for forvaltningen, § 4 første ledd bokstav a, hvoretter ombudsmannens arbeidsområde ikke omfatter «*forhold som Stortinget har tatt standpunkt til*».

Bestemmelsen gir for det andre uttrykk for at en tredjedel av komiteens medlemmer er gitt særlige mindretallsrettigheter. Dette er et unntak fra hovedregelen etter Stortingets forretningsorden om at komiteens beslutninger treffes ved alminnelig flertall, jf. § 26 annet ledd.

Stortinget besluttet 18. mai 2000 å nedsette et utvalg til å utrede Stortingets kontrollfunksjon (Frøiland-utvalget). Utvalget avga sin rapport 30. september 2002.¹ En enstemmig kontroll- og konstitusjonskomité sluttet seg i Innst. S. nr. 210 (2002–2003) både til utvalgets forslag om at et kvalifisert mindretall i komiteen skulle gis initiativrett, og dermed mulighet til å få en sak reist og belyst av Stortinget i plenum, og forslaget om rett for mindretallet til å iverksette kontrollhøring.

I 2013 ble mindretallsrettighetene i Stortinget utvidet ved at det ble innført en regel i forretningsordenen som gir et mindretall i samtlige fagkomiteer rett til å kreve komitéhøringer. Alle bestemmelser om høringer ble da samlet i den alminnelige bestemmelsen om komitéhøringer i § 27. For regler om gjennomføring av høringer vises det derfor til § 27 og merknadene til denne bestemmelsen.

En særregel ble likevel tilføyd for kontroll- og konstitusjonskomiteen i § 27 første ledd femte punktum, hvor det fremgår at retten et (annet) mindretall etter fjerde punktum har til å bringe beslutningen om å holde høring inn for presidentskapet til avgjørelse, ikke gjelder for kontroll- og konstitusjonskomiteen. Begrunnelsen er at det gjennom den utvidelsen av mindretallsrettighetene som fant sted i 2013, ikke var ment å gjøre begrensninger i de rettighetene som allerede var gjort gjeldende for et mindretall i kontroll- og konstitusjonskomiteen.²

Det er fastsatt et eget reglement for gjennomføring av kontrollhøringer, jf. nærmere omtale under § 27 niende ledd.

1. Dokument 14 (2002–2003).

2. Innst. S. 20 (2013–2014).

Bestemmelsen i første ledd siste punktum ble tatt inn i forretningsordenen i 2017. Tidligere var det noe tvil om hvorvidt mindretallets rett til å iverksette undersøkelser også gjaldt etter at kontrollsak var besluttet åpnet. Det er derfor nå uttrykkelig presisert at denne rettigheten også skal gjelde slike beslutninger.¹

Annet ledd: Regler om kontroll- og konstitusjonskomiteens behandling av saker om konstitusjonelt ansvar ble tatt inn i forretningsordenen i forbindelse med omleggingen av riksrettsordningen i 2007. Tidligere oppnevnte Odelstinget en særskilt protokollkomité som forberedende organ i Stortinget ved behandling av saker om konstitusjonelt ansvar. Denne funksjonen ble overført til kontroll- og konstitusjonskomiteen. Komiteen kan av eget tiltak ta en eventuell sak om konstitusjonelt ansvar opp til behandling. Denne retten kan utøves av en tredjedel av komiteens medlemmer. Mens initiativretten etter § 15 første ledd er begrenset til å gjelde *«forhold som omfatter Stortingets kontroll med forvaltningen»*, og dermed statsrådets ansvar, kan spørsmål om konstitusjonelt ansvar også være aktuelt for medlemmer av Stortinget og Høyesterett, jf. ansvarlighetsloven § 1.

I Dokument nr. 19 (2003–2004) bemerker utvalget til å utrede alternativer til riksrettsordningen at adgangen komiteen har til å ta opp en sak om konstitusjonelt ansvar av eget initiativ, ikke legger noen begrensninger på adgangen til å ta opp forslag om å gjøre konstitusjonelt ansvar gjeldende eller iverksette etterforskning i tilknytning til andre saker komiteen behandler, forutsatt at et slikt forslag ligger innenfor sakens ramme. For nærmere omtale av behandlingen av saker om konstitusjonelt ansvar vises det til kommentarer til § 44.

Tredje ledd: Behandling av eksterne henvendelser med påstand om brudd på konstitusjonelle plikter ble tidligere forberedt av presidentskapet, men overført til kontroll- og konstitusjonskomiteen i 2007. Samtidig ble det formalisert en ordning der kontroll- og konstitusjonskomiteen gis myndighet til ikke å fremlegge slike anmeldelser for Stortinget der det er åpenbart at de ikke kan føre frem, eller de gjelder forhold som ikke hører inn under riksrettsordningen. I sistnevnte tilfelle skal saken oversendes rette påtalemyndighet. Henvendelser om krav om riksrett skal legges frem for Stortinget dersom en tredjedel av komiteens medlemmer krever det. Komiteen fremmer i så fall en innstilling om saken på vanlig måte. Utvalget til å utrede alternativer til riksrettsordningen understreket i Dokument nr. 19 (2003–2004) at det er de helt kurante tilfellene man på denne måten forutsatte avsluttet i komiteen. Dersom komiteen mener det er substans i saken, eller det er tvil om saken hører inn under riksretten, skal saken legges frem for Stortinget – eventuelt med en innstilling om henleggelse. Et eksempel på at en sak ble lagt frem for Stortinget, var Innst. 235 (2007–2008) fra kontroll- og konstitusjonskomiteen vedrør-

1. Innst. 487 S (2016–2017), jf. Dokument 19 (2016–2017).

rende henvendelse fra Tore Sandberg med begjæring om påtale for riksrett mot tre høyesterettsdommere i anledning kjennelse av Høyesteretts kjæremålsutvalg 14. oktober 2003 i Fritz Moen-saken. Et flertall i komiteen innstilte overfor Stortinget på at henvendelsen ble henlagt.

Fjerde ledd: Den normale prosedyren for en riksrettssak vil være at saken starter i kontroll- og konstitusjonskomiteen – enten som ledd i en kontrollsak, eller som en sak komiteen tar opp av eget initiativ – eventuelt basert på en ekstern henvendelse. Det kan imidlertid ikke utelukkes at forslag om å stille noen for riksrett også oppstår i andre fagkomiteer, eller at et slikt forslag fremlegges direkte under behandlingen av en sak i plenum. Før behandlende komité i slike tilfeller avgir innstilling om saken, skal den forelegges kontroll- og konstitusjonskomiteen til uttalelse. For så vidt gjelder forslag fremsatt under behandlingen av en sak, følger dette av § 40 første ledd tredje punktum.

Femte ledd: Bestemmelsen fastsetter at komiteen skal gi innstilling til Stortinget om alle saker den tar opp til behandling. I de tilfeller hvor undersøkelser etter første ledd avsluttes fordi komiteen finner statsrådets svar tilfredsstillende, anses ikke saken «tatt opp til behandling», og det avgis ikke innstilling til Stortinget.

Komiteen avgjør selv hvorvidt dens innstillinger skal forelegges berørte fagkomiteer til uttalelse.

Bestemmelsen i siste punktum ble tatt inn i forretningsordenen i 2017 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen.¹ Ved behandlingen av den årlige meldingen til Stortinget om stortingsvedtak som inneholder anmodninger til regjeringen (§ 12 nr. 8 bokstav b), fulgte komiteen en uformell praksis der komiteen, fremfor å forelegge utkast til innstilling for fagkomiteene, i stedet valgte å innhente uttalelser fra fagkomiteene som grunnlag for sine eventuelle merknader i innstillingen. Reglementskomiteen mente at en innhenting av en faglig og politisk vurdering fra ansvarlig fagkomité også formelt burde inngå som en del av komiteens behandling av den årlige meldingen, og foreslo at prosedyren ble forankret i forretningsordenen.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen påpekte for øvrig under behandlingen av Frøiland-utvalgets innstilling betydningen av at også øvrige komiteer følger opp og fører kontroll med utviklingen på sine områder.²

Sjette ledd: Komiteen har to komitésekretærer som i likhet med øvrige komitésekretærer er fast ansatt i Stortingets administrasjon. Komiteen har så langt ikke fastsatt egne regler for sitt sekretariat.

1. Innst. 487 S (2016–2017), jf. Dokument 19 (2016–2017).

2. Innst. S. nr. 210 (2002–2003).

§ 16 Den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé

Den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé består av de ordinære medlemmene av utenriks- og forsvarskomiteen, Stortingets president og lederne i partigruppene (med mindre de allerede er medlemmer av komiteen). Valgkomiteen kan, etter anmodning fra en gruppe, oppnevne ytterligere medlemmer dersom den finner at hensynet til gruppenes forholdsmessige representasjon tilsier det.

Den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé har til oppgave å drøfte med regjeringen viktige spørsmål vedrørende utenrikspolitikk, handelspolitikk, sikkerhetspolitikk og beredskap, herunder terrorberedskap. Slik drøftelse bør finne sted før viktige beslutninger fattes. I særlige tilfeller kan komiteen avgi innstilling til Stortinget.

Stortingets første visepresident er varamedlem for Stortingets president, og nestlederne i partigruppene er varamedlemmer for lederne i partigruppene. Dersom lederen for partigruppen allerede er medlem av komiteen, kan partiet i tillegg til nestleder utpeke ytterligere ett varamedlem. Presidentskapet kan, etter anmodning fra vedkommende gruppe, bestemme at en vararepresentant som møter i utenriks- og forsvarskomiteen, skal møte også i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé.

Lederen kaller sammen komiteen når vedkommende mener det er nødvendig, eller når statsministeren, utenriksministeren eller en tredjedel av komitémedlemmene anmoder om det. Tilsvarende gjelder når forsvarsministeren anmoder om det i viktige beredskapsmessige spørsmål, eller når justisministeren anmoder om drøftelse av spørsmål vedrørende terrorberedskap.

Forhandlingene i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé er underlagt taushetsplikt med mindre noe annet uttrykkelig bestemmes. Det samme gjelder innkallelsen til og dagsordenen for møtet.

Den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé kan beslutte å holde fellesmøter med andre komiteer. Femte ledd gjelder også for slike fellesmøter. Tredje ledd annet punktum gjelder tilsvarende for varamedlemmer i komiteer som det holdes fellesmøte med.

En sak skal legges frem for Stortinget når minst seks komitémedlemmer krever det i et møte i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé hvor saken står på dagsordenen. Komiteen prøver om vilkårene for stortingsbehandling etter første punktum foreligger, og legger i så fall saken frem for presidentskapet. Komiteen kan beslutte å fortsette behandlingen av saken i samme møte eller i senere møte selv om det er fremsatt krav i samsvar med første punktum. Stortinget avgjør i møte for lukkede dører om behandlingen i Stortinget skal holdes for åpne eller lukkede dører. Behandlingen i Stortinget innledes med en redegjørelse av et regjeringsmedlem. Stortinget beslutter om debatt skal holdes umiddelbart etter redegjørelsen eller i et senere møte. Forslag fremsatt i forbindelse med Stortingets behandling av en slik sak kan ikke sendes til behandling i en komité.

(Tidligere § 13. Forarbeider: Innst. S. nr. 2 (1958), Innst. S. nr. 2 (1961–62), Innst. S. nr. 65 (1965–66), Innst. S. nr. 133 (1965–66), Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 145 (1991–92), Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. S. nr. 256 (2008–2009), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 61 S (2009–2010), Innst. 318 S (2010–2011), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 487 S (2016–2017), Innst. 28 S (2017–2018), Innst. 426 S (2018–2019), Innst. S. 651 S (2020–2021))

Generelt: Mens den ordinære utenriks- og forsvarskomiteen (jf. § 14 nr. 12) behandler saker for innstilling til Stortinget på samme måte som andre fagkomiteer, er den utvidete utenriks- og forsvarskomite et konsultasjonsorgan for regjeringen i viktige spørsmål som gjelder utenrikspolitikk, handelspolitikk, sikkerhetspolitikk og beredskap, herunder terrorberedskap. I dagligtale brukes ofte forkortelsen DUUFK.

Ordningen med et eget organ for konsultasjoner i utenrikspolitikken ble først etablert i 1917 som en provisorisk ordning i forbindelse med den spente situasjonen under første verdenskrig. Den utvidete utenriks- og konstitusjonskomiteen ble opprettet som formalisert konsultasjonsorgan mellom regjeringen og Stortinget i 1923.¹

Under innledningen til den kalde krigen fra våren 1947 ble det sett på som en sikkerhetsrisiko dersom representanter fra Norges Kommunistiske Parti skulle delta i den utvidete utenrikskomités drøftinger. Det ble derfor 9. april 1948 gjort vedtak i Stortinget om å opprette en spesialkomité for å drøfte slike spørsmål med regjeringen. Etter stortingsvalget i 1949, da Norges Kommunistiske Parti falt ut av Stortinget, ble spesialkomiteen avskaffet, og den utvidete utenriks- og konstitusjonskomité gjenopprettet.

I 1965 fikk komiteen en egen paragraf i Stortingets forretningsorden (tidligere § 13).²

Utenriks- og konstitusjonskomiteen ble i 1993 omorganisert, og konstitusjonsspørsmålene ble overtatt av kontroll- og konstitusjonskomiteen. Oppgavene som konsultasjonsorgan for regjeringen i viktige utenriks- og sikkerhetspolitiske spørsmål ble videreført i det som fra 1993 til 2009 het den utvidete utenrikskomité.³

I 2009 ble utenrikskomiteen og forsvarskomiteen slått sammen, og samtidig skiftet den utvidete utenrikskomité navn til den utvidete utenriks- og forsvarskomité.⁴

Første ledd: Mens den utvidete utenrikskomité frem til 2005⁵ bestod av utenrikskomiteens ordinære medlemmer, Stortingets president og visepresident samt forsvarskomiteens leder og inntil 11 medlemmer oppnevnt av valgkomiteen med personlige varamedlemmer, består den i dag av de ordinære

1. Dok. 1 (1922), Innst. S. nr. 1 (1922), Innst. S. XXXI (1923).

2. Innst. S. nr. 65 (1965–66).

3. Innst. S. nr. 145 (1991–92).

4. Innst. S. nr. 256 (2008–2009).

5. Se Innst. S. nr. 188 (2004–2005), jf. Dokument nr. 22 (2004–2005).

medlemmer av utenriks- og forsvarskomiteen, Stortingets president og lederne av partigruppene.

Ifølge bestemmelsens annet punktum kan valgkomiteen, etter anmodning fra en partigruppe, oppnevne ytterligere medlemmer dersom den finner at hensynet til gruppenes forholdsmessige representasjon tilsier det. Bestemmelsen ble innført i forbindelse med endringer i den utvidete utenrikskomités sammensetning fra 1. oktober 2005. Mens valgkomiteen tidligere kunne ivareta behovet for forholdsmessig sammensetning ved utpeking av inntil 11 medlemmer, innebar den nye modellen en risiko for at sammensetningen ikke skulle bli representativ i forhold til Stortingets sammensetning. Det ble derfor innført en bestemmelse som ga valgkomiteen adgang til å kunne supplere komiteen med enkelte faste medlemmer dersom noen av partigruppene anmodet om det og valgkomiteen fant at anmodningen burde etterkommes.

Utvalget som vurderte Stortingets komitéstruktur, uttalte følgende i Dokument nr. 22 (2004–2005) på s. 12:

«Utvalget antar at en slik supplering bare er aktuelt der det er et tydelig misforhold mellom sammensetningen i Stortinget og sammensetningen av den utvidede utenrikskomité. Ikke ethvert avvik fra forholdsmessighetsprinsippet bør m.a.o. tillegges betydning. Utvalget peker her på at det også må tas hensyn til behovet for at komiteen ikke blir for stor.»

Annet ledd: Den utvidete utenriks- og forsvarskomité har til oppgave å drøfte med regjeringen viktige spørsmål vedrørende utenrikspolitikk, handelspolitikk, sikkerhetspolitikk og beredskap, herunder terrorberedskap.

Hva som er å anse som «viktige spørsmål», er drøftet i *Hemmelighold og Demokrati i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk* (Per Helset 1981).

Den utvidete utenriks- og forsvarskomités ansvarsområde kan etter sin ordlyd synes noe overlappende med ansvaret til Europautvalget (se kommentarer til § 17) for så vidt gjelder spørsmål om europapolitikk og handelspolitikk.

I forbindelse med opprettelsen av EØS-utvalget (nå Europautvalget) uttalte presidentskapet i Innst. S. nr. 246 (1995–1996) følgende:

«Den utvidede utenrikskomité har ifølge FO § 13 annet ledd til oppgave 'å drøfte med regjeringen viktige utenrikspolitiske, handelspolitiske og sikkerhetspolitiske spørsmål. Sådan drøftelse bør finne sted før viktige beslutninger fattes'. Etter Presidentskapets oppfatning vil de saker som faller innenfor EØS-utvalgets område, i alminnelighet falle utenfor området for den utvidede utenrikskomité. Spørsmål angående endring av det traktatmessige grunnlag for EØS-avtalen vil på den annen side falle utenfor saksområdet for EØS-utvalget, men kan etter forholdene falle innenfor den utvidede utenrikskomités område, eventuelt må de behandles av Stortingets plenum.

Under henvisning til ovenstående foreslår Presidentskapet at konsultasjonsorganets arbeidsområde blir presisert slik i FO § 13 a første ledd: 'Regjeringens konsultasjoner med Stortinget om forslag om nye eller endrede rettsakter på et

område som omfattes av Avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS-avtalen). Det er ikke grunn til å forandre bestemmelsen om den utvidede utenrikskomités saksområde.

Presidentskapet går ut fra at det sjelden vil bli aktuelt å forelegge en sak både for den utvidede utenrikskomité og for EØS-utvalget, og har for øvrig vanskelig for å se reelle hensyn som taler for en slik fremgangsmåte. I dag har konsultasjonsorganet 15 faste medlemmer (utenrikskomiteen) og 6 tiltredende medlemmer fra EØS-delegasjonen, hvorav to er medlemmer i utenrikskomiteen.»

I forbindelse med endring av arbeidsområdet til EØS-utvalget og endring av navn til Europautvalget i 2007 uttaler presidentskapet i Innst. S. nr. 38 (2007–2008) følgende:

«Presidentskapet forutsetter at regjeringen fortsatt har drøftelser med den utvidete utenrikskomité om viktige saker vedrørende Norges forhold til EU eller EØS» og videre «Presidentskapet forutsetter at det fortsatt skal være Europautvalget som på vegne av Stortinget har konsultasjoner med regjeringen om EØS-saker, bortsett fra den utvidete utenrikskomité i spesielle saker».

Ved endring av § 17 i forretningsordenen i 2017¹ ble det åpnet for at også Europautvalget kan benyttes til konsultasjoner om andre handelspolitiske saker og forhandlinger enn de som omfattes av EØS-avtalen. Forholdet til den utvidete utenriks- og forsvarskomité ble ikke drøftet nærmere i innstillingen fra Stortingets presidentskap. Lederen i utenriks- og forsvarskomiteen er leder både for den utvidete utenriks- og forsvarskomité og Europautvalget. Det antas at det innenfor visse rammer vil bero på en hensiktsmessighetsvurdering, hvor også regjeringens synspunkter vil bli tillagt vekt, hvorvidt det er den utvidete utenriks- og forsvarskomité eller Europautvalget som vil være best egnet til konsultasjoner om aktuelle handelspolitiske spørsmål. En viss skranke for valgfriheten må imidlertid antas å følge av § 16 annet ledd om at drøftelser om «viktige spørsmål» skal skje mellom regjeringen og den utvidete utenriks- og forsvarskomité.

«Beredskap» ble tatt inn som eget konsultasjonstema i 2009 i forbindelse med sammenslåing av utenrikskomiteen og forsvarskomiteen.² Det ble den gang lagt til grunn at fullmakten som forsvarskomiteen tidligere hadde hatt til å følge tiltak på det beredskapsmessige området, mest hensiktsmessig kunne ivaretas i den utvidete utenriks- og forsvarskomité. Den tidligere forsvarskomiteen hadde en egen fullmakt som lød: «Komiteen skal følge de tiltak som blir gjort på det beredskapsmessige område i henhold til gitte fullmakter og bevilgninger». Denne ordlyden hadde stått tilnærmet uendret siden den ble innført som en fullmakt for den daværende militærkomiteen i 1951.³ Fullmakten var en del av en omforent løsning knyttet til spørsmålet om det burde opprettes

1. Innst. 487 S (2016–2017).

2. Innst. S. nr. 256 (2008–2009).

3. Innst. S. nr. 225 – 1951 og S.tid. 1951 s. 2290–2291.

en egen beredskapskomité, og det fremgår av innstillingen at fullmakten dreide seg om den militære beredskap.

Terrorberedskap ble tatt inn som eget konsultasjonstema i 2011.¹ I innstillingen uttaler presidentskapet:

«Presidentskapet viser til at spørsmål om terrorberedskap kan relateres til så vel sikkerhetspolitikk som militær beredskap, i tillegg til det politifaglige området. Det er av stor viktighet at Stortinget er tilstrekkelig informert om regjeringens håndtering av spørsmål i forbindelse med forebygging og bekjempelse av terrorhandlinger, herunder ressursbehovet for å kunne opprettholde en tilfredsstillende terrorberedskap. Presidentskapet mener at konsultasjoner med regjeringen om dette temaet hensiktsmessig kan ivaretas av den utvidete utenriks- og sikkerhetskomité², og foreslår å klargjøre dette ved en presisering av FO § 13 annet ledd.

Presidentskapet vil i denne forbindelse peke på at det kan vurderes å etablere en mer systematisk praksis for at justisministeren redegjør for spørsmål knyttet til terrorberedskap, for eksempel i forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet eller revidert nasjonalbudsjett.»

Når det gjelder forholdet til justiskomiteen, peker presidentskapet i innstillingen på at justiskomiteen har ansvar for saker vedrørende politiet, også Politiets sikkerhetstjeneste (PST). Presidentskapet understreker at de drøftelser som måtte finne sted om terrorberedskap i den utvidete utenriks- og forsvarskomite, vil komme i tillegg til den ordinære saksbehandling som tilligger justiskomiteen på dette området. Presidentskapet viser også til adgangen den utvidete utenriks- og forsvarskomite har til å avholde fellesmøter med andre komiteer (se kommentarer til sjette ledd).

Det heter i annet punktum at *«slike drøftelser bør finne sted før viktige beslutninger fattes»*, og det vil si før regjeringen treffer sine beslutninger. Selv om bestemmelsen ikke er utformet som et uttrykkelig påbud, kan det argumenteres for at regjeringen plikter å be om konsultasjoner i slike tilfeller, jf. drøftelser av Stavang (*«Den utvida utanriksnemnda»* i Samfunn, rett, rettferdighet – Festskrift til Torstein Eckhoffs 70-årsdag (1986) s. 637 flg.) og Sejersted s. 579 flg. Andenæs/Fliflet s. 365 viser til at selv om bestemmelsen ikke er utformet som et bindende påbud, oppfattes det i praksis i alle fall som politisk forpliktende for regjeringen.³

Et annet spørsmål er om Stortinget kan gi regjeringen rettslig bindende pålegg med hensyn til hvilke beslutninger som skal fattes. Spørsmålet er nærmest av akademisk karakter. En henstilling fra Stortinget vil under enhver

1. Innst. 318 S (2010–2011).

2. Det legges til grunn at det her var ment «forsvarskomite».

3. Se også omtale av konsultasjonsordningen i forretningsordenen § 16 i utredning av konstitusjonelle rammer for norsk deltakelse i internasjonale operasjoner av professor Christoffer Conrad Eriksen tatt inn som vedlegg til rapport fra utvalg for «Evaluerings av norsk deltakelse i Libya-operasjonene i 2011» s. 242–249 og i Helset.

omstendighet være et politisk signal som regjeringen ikke kan overse dersom den vil unngå en «parlamentarisk situasjon».

Møtene fører vanligvis ikke til noe slags vedtak. Bare med få unntak blir saker oversendt fra denne komité for innstilling til Stortinget.¹

Tredje ledd: Stortingets første visepresident er varamedlem for Stortingets president.

I utgangspunktet er nestlederne i partigruppene varamedlemmer for lederne i partigruppene. Dersom en partigruppe har to nestledere, har en av disse vært utpekt av partigruppene som varamedlem i den utvidete utenriks- og forsvarskomite. Det ble imidlertid i 2017 vedtatt en ny regel om at dersom lederen for partigruppen allerede er medlem av utenriks- og forsvarskomiteen, kan partiet i tillegg til nestleder utpeke ytterligere ett varamedlem.² Bakgrunnen var at det ikke er uvanlig at partilederen allerede er medlem av komiteen, og for mindre partiers vedkommende også eneste medlem. Dersom verken leder eller nestleder i partigruppen kunne stille, var vedkommende parti uten representasjon i den utvidete utenriks- og forsvarskomite. På bakgrunn av komiteens særlige oppgave mente reglementskomiteen at det er viktig å legge til rette for at samtlige politiske partier kan delta på komiteens møter. For å unngå for store variasjoner i deltakelsen ble det lagt til grunn at partiene oppnevner et fast varamedlem.

Vararepresentanters adgang til å møte i den utvidete utenriks- og forsvarskomite er særskilt regulert. Vararepresentanter som møter for de faste medlemmene i utenriks- og forsvarskomiteen, blir ikke automatisk også medlemmer av den utvidete utenriks- og forsvarskomite. Begrunnelsen er at denne komiteen, som behandler hemmelige og fortrolige opplysninger, ikke skal ha medlemmer som kanskje bare møter noen få dager som vararepresentanter. Partigruppen kan imidlertid søke presidentskapet om at vararepresentanten blir medlem av den utvidete utenriks- og forsvarskomiteen i permisjonsperioden. For at en slik søknad skal kunne innvilges, tilsier presidentskapets praksis at vedkommende søker må møte som varamedlem over en viss tid – i praksis mer enn 6 uker³, med mindre det foreligger en særlig grunn til at partigruppen bør være fulltallig også i en kortere periode eller på et bestemt møte.

Reglementskomiteen drøftet i Dokument 22 (2020–2021) om det bør være rom for å innkalle møtende vara for parlamentarisk leder etter anmodning fra vedkommende gruppe, minimum på linje med det som er fastslått for representantene fra utenriks- og forsvarskomiteen. Problemstillingen er aktuell når vedkommende gruppe ikke er representert i utenriks- og forsvarskomiteen og

1. Som eksempel på innstillinger fra den utvidete utenrikskomité til Stortinget vises det til Innst. S. nr. 16 for 1950 – Innstilling om ratifikasjon av «våpenhjelpavtalen» m.v. og Innst. S. nr. 352 for 1972–73 om Crotale-saken.
2. Innst. 48 S (2016–2017), jf. Dokument 19 (2016–2017).
3. Jf. beslutning i presidentskapet 17. november 2011.

det er snakk om en enkeltpersongruppe hvor det ikke er nestleder. Komiteen mente at det er et formål i seg selv å begrense omfanget av personkretsen som stiller på møter der, sett hen til at komiteen får til dels svært sensitiv informasjon. Et flertall i komiteen gikk på denne bakgrunn ikke inn for å foreslå en endring i bestemmelsen. Presidentskapet sluttet seg til dette i Innst. 651 S (2020–2021).

Fjerde ledd: Leder har selvstendig rett til å sammenkalle komiteen når vedkommende finner det nødvendig. Komiteen sammenkalles også dersom en tredjedel av medlemmene anmoder om det.

Statsministeren eller utenriksministeren kan anmode om møte på hele saksfeltet til komiteen. Forsvarsministeren kan anmode om møte i viktige beredskapsmessige spørsmål, og justis- og beredskapsministeren i spørsmål vedrørende terrorberedskap.

I de fleste tilfeller er det utenriksministeren eller forsvarsministeren som anmoder lederen om møte i komiteen.

En selvstendig adgang for forsvarsministeren til å anmode om at komiteen sammenkalles for drøftelse av viktige beredskapsmessige spørsmål, ble innført i 2009.¹ Etter presidentskapets syn burde forsvarsministeren ha en slik adgang, slik at den konsultasjonsordningen man gjennom praksis hadde utviklet i den tidligere forsvarskomiteen (se kommentarer til annet ledd), best kunne videreføres i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé.

Ved at terrorberedskap ble innført som eget konsultasjonstema i 2011, fikk justisministeren tilsvarende en selvstendig adgang til å anmode om at komiteen sammenkalles for å drøfte viktige spørsmål vedrørende terrorberedskap.

Femte ledd: Bestemmelsen fastslår at forhandlingene i komiteen er underlagt taushetsplikt, med mindre noe annet uttrykkelig bestemmes. Hvis det formidles informasjon fra forhandlinger i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé, er dette å anse som et brudd på taushetsplikt, med mindre komiteen uttrykkelig har bestemt at informasjonen kan offentliggjøres. Denne taushetsplikten gjelder i tillegg til taushetsplikten etter § 75.

I 2021 ble det på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteens flertall vedtatt en endring i forretningsordenen som presiserer at også innkallingen og dagsordenen til møtene er underlagt taushetsplikt med mindre noe annet bestemmes.² Tidligere var den formelle regelen at lederen kunne bestemme at dagsordenen til møtet skulle være underlagt taushetsplikt, og dette ble også regelmessig gjort. Endringen i 2021 innebar derfor at hovedregelen i forretningsordenen ble brakt i samsvar med det som er etablert praksis i komiteen.

1. Innst. 61 S (2009–2010).

2. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

Spørsmål som gjelder praktisering av taushetsplikt i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé, er også drøftet i Dokument 21 (2020–2021) pkt. 9.3.

Tidligere benyttet forretningsordenen betegnelsen «hemmelige» om forhandlingene i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteen, men dette ble endret i 2019 i forbindelse med en gjennomgang av bestemmelsene om behandling av gradert informasjon i forretningsordenen.¹ Erfaringene tilsa at merkingen av dokumenter ustedet i Stortinget som «Hemmelig» kunne være egnet til å skape forvirring, da det kunne være vanskelig å skille mellom krav til håndtering av dokumenter gradert «Hemmelig» etter sikkerhetsloven² og dokumenter merket «Hemmelig» ut fra Stortingets terminologi. Det ble også lagt til grunn at formuleringen «underlagt taushetsplikt» ga en mer presis beskrivelse av det rettslige innholdet i regelen i Stortingets forretningsorden § 16 femte ledd.

Det er ikke uvanlig at informasjon som gis i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé, er gradert etter sikkerhetsloven³ eller beskyttelsesinstruksens⁴. I denne forbindelse gjelder i tillegg sikkerhetslovens og beskyttelsesinstruksens krav til beskyttelse av informasjon, som representantene og komiteene er pålagt å følge i medhold av § 75 a om behandling av gradert informasjon. § 75 annet ledd bokstav a pålegger representantene taushetsplikt om gradert informasjon. Dette innebærer at komiteen ikke kan beslutte å offentliggjøre gradert informasjon fra forhandlingene.

Frem til 1965 var forhandlingene i prinsippet åpne, men utenriksministeren kunne kreve at forhandlingene i den utvidete utenrikskomité helt eller delvis skulle holdes hemmelige, noe som i praksis ofte ble gjort. I forbindelse med at det ble tatt inn en egen paragraf om den utvidete utenrikskomité i forretningsordenen i 1965, ble dette endret slik at forhandlingene skal holdes hemmelige, med mindre noe annet uttrykkelig bestemmes. Spørsmålet om en eventuell endring av bestemmelsen i retning av mer åpenhet ble vurdert av reglementskomiteen i 2017⁵, men komiteen konkluderte med at gjeldende regel om hemmelige forhandlinger burde opprettholdes.

Dagsorden for møtene inneholder informasjon om hvilke temaer som er gjenstand for konsultasjoner, og disse dokumentene anses derfor etter fast praksis som en del av forhandlingene underlagt taushetsplikt.

Det tas stenografiske referater fra møtene. Referatet er hemmelig i 30 år og arkiveres i stortingsarkivet. Nåværende medlemmer av Stortinget som er eller har vært medlem av den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé, har adgang til referatene fra komiteens møter i det tidsrom de har vært medlemmer av

1. Innst. 426 S (2018–2019).

2. Etter sikkerhetsloven § 5-3 skal sikkerhetsgraden HEMMELIG benyttes dersom det kan få alvorlige skadefølger for nasjonale sikkerhetsinteresser om den blir kjent for uvedkommende.

3. Lov 1. juni 2018 nr. 24 om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven).

4. Instruks for behandling av dokumenter som trenger beskyttelse av andre grunner enn nevnt i sikkerhetsloven med forskrifter 17. mars. 1972.

5. Dokument 19 (2016–2017).

komiteen. Det er videre lagt til grunn at komiteens leder har en generell tilgang til tidligere referater. Det er i Innst. S. nr. 285 (2000–2001) lagt til grunn at når en sak fra komiteen blir brakt inn for Stortinget, kan referat av forhandlingene ikke omdeles til stortingsrepresentantene uten at komiteen selv har bestemt det. Presidentskapet understreker i innstillingen også at komiteen bør være tilbakeholden med å treffe slik beslutning, samt at det heller ikke skulle være behov for slik omdeling når behandlingen i Stortinget innledes med en redegjørelse av et medlem i regjeringen.

Etter 30 år skal arkivmaterialet fra den utvidete utenriks- og forsvarskomite vurderes for avgradering, jf. reglement av 20. juni 2019.¹ Se nærmere omtale av reglementet for avgradering i kommentarer til § 75 a.

I flere tilfeller har regjeringen gått offentlig ut i etterkant av et møte og meddelt sin beslutning i en sak etter at «Stortingets organer er konsultert». I slike tilfeller er det alminnelig antatt at medlemmene av komiteen vil kunne gi uttrykk for sitt partis holdning til saken på generelt grunnlag, det vil si til den beslutningen regjeringen har fattet. Men man kan ikke referere til hva som ble sagt i selve møtet, verken av statsrådene, de andre medlemmene eller av en selv.

Sjette ledd: Komiteen kan holde fellesmøter med andre komiteer. I slike tilfeller gjelder de samme regler for vararepresentanters deltakelse som for utenriks- og forsvarskomiteen, dvs. at presidentskapet må samtykke for at en vararepresentant i en annen komité skal kunne delta på slike møter. Det er praksis at justiskomiteen innkalles til felles møter når justisministeren møter i den utvidete utenriks- og forsvarskomite.

Sjuende ledd: Bestemmelsen gir et mindretall rett til å kreve en sak brakt inn for Stortingets plenum på nærmere bestemte vilkår. Bestemmelsen var gjenstand for en omfattende revisjon i 2001 da det flere ganger hadde blitt reist tvil om forståelsen av tidligere ordlyd². Det ble i denne forbindelse gjort en rekke presiseringer i ordlyden.

Adgangen til å bringe inn saker etter § 16 sjuende ledd brukes relativt sjelden i praksis.³

Da plenumsbehandling må anses som en fortsettelse av komiteens behandling, kan formålet med behandlingen i plenum i utgangspunktet sies å

1. Innst. S. nr. 295 (1995–1996).

2. Innst. S. nr. 285 (2000–2001).

3. Noen eksempler fra nyere tid er debatt 26. november 2010 Sak behandlet 16. november 2010 i den utvidete utenriks- og forsvarskomite (sak 3: Situasjonen i Heimevernet og betydningen for Forsvaret), og innbrakt for Stortinget i medhold av forretningsorden § 13 sjuende ledd, debatt 24. oktober 2006 Sak behandlet 19. oktober 2006 i den utvidete utenrikskomité (Sak 1: Afghanistan – styrkebidrag), og innbrakt for Stortinget i medhold av forretningsordenen § 13 siste ledd og debatt 5. desember 2001 Sak behandlet 30. november 2001 i den utvidete utenrikskomité og innbrakt for Stortinget i medhold av Stortingets forretningsorden § 13 siste ledd, «Afghanistan. Mulige norske styrkebidrag.»

være det samme som i komiteen, nemlig å drøfte saken med regjeringen før denne fatter sin beslutning.¹

For at en sak skal bringes inn for Stortinget i plenum, er det for det første et krav om at minst seks komitémedlemmer krever det. Kravet ble økt fra fire til seks medlemmer ved revisjonen i 2001.

For det andre må kravet fremsettes i det møtet hvor saken står på dagsordenen. I et tilfelle i 1984 ble det akseptert at et krav om fremleggelse for Stortinget ble fremmet av fire medlemmer av den utvidete utenrikskomiteen i brev til Stortinget datert tre dager etter møtet i komiteen. Ved endring av forretningsordenen i 2001 ble det imidlertid uttrykkelig presisert at kravet må fremsettes i samme møte hvor saken står på dagsordenen. Det fremgår av presidentskapets innstilling² at medlemmet kan vente med å fremsette kravet til saken er ferdig behandlet. Presidentskapet viser for øvrig i innstillingen til at:

«dersom det først etter at komitémøtet er slutt, blir aktuelt for noen av komitémedlemmene å reise en sak fra komitémøtet i Stortinget, kan behovet for dette et stykke på vei ivaretas ved at de som enkeltrepresentanter kan stille spørsmål/interpellasjon eller innlevere private forslag».

Vilkåret om at kravet må referere seg til en sak som «står på dagsorden», innebærer ellers at saker som tas opp under «Eventuelt», først kan kreves innbrakt når, og dersom, de blir ført opp på det ordinære møtekartet for et senere møte i komiteen.

Bestemmelsen gir ikke mindretallet rett til å fastsette tidspunktet for når Stortinget skal behandle saken. I Innst. S. nr. 145 (1991–92) uttaler presidentskapet følgende:

«Presidentskapet viser til f.o. § 24, hvoretter det er Presidentskapet som fastsetter når Stortinget og avdelingene skal møte. Når det spesielt gjelder tidsrommet om sommeren når Stortinget ikke er samlet, vises til f.o. § 33 annet ledd, hvoretter Presidentskapet kan bestemme at Stortingets forhandlinger skal gjenopptas før Stortinget ordinært trer sammen første hverdag i oktober. Presidentskapet finner det klart at fremsettelse av et krav etter f.o. § 13 siste ledd ikke medfører rett for noen annen enn Presidentskapet til å beslutte tidspunktet for behandlingen i Stortinget.

Presidentskapet viser til at når medlemmer av komiteen benytter sin rett etter f.o. § 13 siste ledd, tilsier intensjonene med bestemmelsen at saken føres opp til behandling i Stortinget så raskt som praktisk mulig, og i alle fall innen rimelig tid i forhold til sakens art, Stortingets fastlagte møteprogram, forretningsordens regler om frist for innkalling til møte og forholdene for øvrig. Regelen gir mindretallet en ubetinget rett til Stortingsbehandling, men det er Presidentskapet som innen rammer som nevnt har myndighet til å beslutte når slik behandling skal finne sted.»

1. Innst. S. nr. 285 (2000–2001) s. 3.

2. Innst. S. nr. 285 (2000–2001) s. 2.

Et krav etter § 16 siste ledd innebærer ikke at komiteen må avbryte sin egen behandling av saken. Komiteen kan derfor beslutte å fortsette behandlingen av saken i samme møte eller senere møte. I Innst. S. nr. 285 (2000–2001) viser presidentskapets flertall til at en eventuell regel om at videre komitébehandling avskjæres, i visse situasjoner kunne medføre at komiteen blir ute av stand til å utøve de oppgaver den er tillagt i forretningsordenen.

Stortinget må behandle saken ved å debattere den i plenum. Det er lagt til grunn at Stortinget ikke kan ha anledning til f.eks. å sende saken til komité med henblikk på at en innstilling senere skal debatteres i plenum.¹

Stortinget avgjør selv ved møtestart om debatten skal holdes for åpne eller lukkede dører. Behandlingsmåten avgjøres først i møte for lukkede dører. Ved de to siste anledninger hvor saker har blitt brakt inn for Stortinget etter bestemmelsen, har Stortinget vedtatt at debatten skulle foregå for åpne dører.² Når det gjelder regler om gjennomføring av møter for lukkede dører, vises det til kommentarer til § 36.

Etter at Stortinget har truffet vedtak om behandlingsmåten, innledes den videre behandling med en redegjørelse fra et medlem av regjeringen. En redegjørelse som gis ved innledningen av en debatt etter § 16 siste ledd, er ikke en muntlig redegjørelse etter § 45. De særlige regler som gjelder for slike redegjørelser, herunder regler om taletid, gjelder derfor ikke. Det heter i Innst. S. nr. 285 (2000–2001) at noe av begrunnelsen for adgangen til å innbringe en sak frem for Stortingets plenum er at saken skal undergis en bredere debatt enn det som er mulig i komiteen, med deltakelse fra flere stortingsrepresentanter, og *«Med dette utgangspunkt bør det etter presidentskapets oppfatning – i alminnelighet åpnes for en bredere debatt enn med en taler fra hver gruppe»*.

Det fremgår av bestemmelsens siste punktum at det er adgang til å fremme forslag, men at det ikke er adgang til å sende forslagene til komité. Det er imidlertid lagt til grunn at det er adgang til å utsette hele eller deler av debatten med eventuell votering til et senere møte.³

§ 17 Europautvalget

Regjeringens konsultasjoner med Stortinget om saker som gjelder Avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS-avtalen), herunder forslag om nye eller endrede rettsakter på et område som omfattes av EØS-avtalen, og saker som gjelder tilgrensende avtaler med Den europeiske union (EU), skal foregå med Europautvalget. Europautvalget kan også benyt-

1. Innst. S. nr. 285 (2000–2001).

2. Debatt 26. november 2010 om sak behandlet 16. november 2010 i den utvidete utenriks- og forsvarskomite (sak 3: Situasjonen i Heimevernet og betydningen for Forsvaret) og debatt 24. oktober 2006 om sak behandlet 19. oktober 2006 i den utvidete utenrikskomité (Sak 1: Afghanistan – styrkebidrag).

3. Innst. S. nr. 285 (2000–2001).

tes til konsultasjon med Stortinget om andre handelspolitiske saker og forhandlinger. I slike tilfeller skal også næringskomiteen innkalles.

Europautvalget består av utenriks- og forsvarskomiteen og medlemmene av den norske delegasjonen til parlamentarikerkomiteen for EØS. Utenriks- og forsvarskomiteen eller dens leder kan dessuten beslutte at en eller flere andre komiteer skal delta ved bestemte konsultasjoner. Varamedlemmer i utenriks- og forsvarskomiteen møter også i Europautvalget. Det samme gjelder varamedlemmer i andre komiteer som deltar i konsultasjoner etter annet punktum. Valgkomiteen kan, etter anmodning fra en partigruppe, oppnevne leder av vedkommende gruppe som medlem av Europautvalget dersom den finner at hensynet til gruppenes forholdsmessige representasjon tilsier det.

Lederen i utenriks- og forsvarskomiteen kaller sammen til konsultasjoner i Europautvalget når vedkommende mener det er nødvendig, eller når et regjeringsmedlem eller en tredjedel av utenriks- og forsvarskomiteens medlemmer anmoder om det.

Dokumenter som Europautvalget får tilsendt fra regjeringen, sendes også til vedkommende fagkomiteer. Komiteene kan be regjeringen om å få oversendt andre dokumenter som gjelder EU eller EØS-saker. Komiteene kan også stille skriftlige spørsmål til vedkommende regjeringsmedlem om slike saker, men kan ikke holde høring. En komité kan beslutte å avgi skriftlig uttalelse til Europautvalget om en sak som utvalget skal behandle. Komiteen avgjør om saksordfører skal velges for en slik sak. En skriftlig uttalelse fra en komité til Europautvalget er offentlig når den er avgitt, hvis ikke komiteen bestemmer noe annet.

Møtene i Europautvalget holdes for lukkede dører. Det samme gjelder fellesmøter utvalget har med andre komiteer. Referater av forhandlingene i utvalget er offentlige når de foreligger, hvis ikke utvalget bestemmer noe annet. Uttalelser som er gitt i et møte når referatet av forhandlingene i saken ikke er offentlig, er underlagt taushetsplikt.

Saker som er brakt frem i Europautvalget, skal legges frem for Stortinget når utenriks- og forsvarskomiteen krever det i et møte i Europautvalget hvor saken står på dagsordenen. Stortinget avgjør for lukkede dører om møte i Stortinget for å behandle saken skal holdes for åpne eller lukkede dører. Bestemmelsene i § 16 sjuende ledd annet til og med siste punktum gjelder tilsvarende.

(Tidligere § 13 a. Forarbeider: Innst. S. nr. 112 (1993–94), Innst. S. nr. 205 (1993–94), Innst. S. nr. 246 (1995–96), Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 38 (2007–2008), Innst. S. nr. 256 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 20 S (2013–2014), Innst. 487 S (2016–2017, Innst. 28 S (2017–2018), Innst. 426 S (2018–2019), Innst. S. 651 S (2020–2021))

Generelt: Bestemmelsen ble tatt inn i forretningsordenen i 1994 etter inngåelsen av avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS).

Bestemmelsen har vært endret flere ganger og var gjenstand for en omfattende i revisjon i 2007 da det ble fremmet en innstilling fra presidentskapet

om endringer i forretningsordenen som oppfølging av St. meld. nr. 23 (2005–2006) Om gjennomføring av Europapolitikken og utenrikskomiteens innstilling til denne (Innst. S. nr. 115 (2006–2007)). Det som tidligere het EØS-utvalget, skiftet da navn til Europautvalget.

Regjeringens konsultasjoner i Europautvalget er forutsatt å skje før vedtak om nye regler treffes i EØS-komiteen. I utenrikskomiteens uttalelse 3. februar 1994, som er trykt som vedlegg til Innst. S. nr. 112 (1993–94), heter det blant annet at konsultasjonsorganets oppgave må være å gi råd til regjeringen om Norges posisjoner i forhandlingsfasen. Regjeringen bør skriftlig informere og be om synspunkter på alle saker som vil medføre at Stortinget må endre norsk lov. Regjeringen bør også skriftlig informere om alle andre saker som er av politisk interesse, på et så tidlig tidspunkt at konsultasjonsorganet kan påvirke Norges forhandlingsposisjoner.

Enhver endring av EØS-avtalens vedlegg gjennom beslutning i EØS-komiteen er å anse som en traktatsak i henhold til Grunnloven § 26. Det samme gjelder beslutning om å godta nytt Schengen-regelverk. Dette medfører at Stortingets formelle samtykke må innhentes når beslutningen gjelder en rettsakt som må gjennomføres med lovendring i Norge, hvis beslutningen vil medføre økonomiske forpliktelser for Norge i fremtidige år, eller hvis beslutningen ellers anses som en sak av særlig viktighet. Når regjeringen fremmer proposisjoner, for eksempel om ratifikasjon av en avtale eller innarbeiding av avtaleforpliktelser, forberedes sakene av de respektive fagkomiteer, som forelegger sitt utkast til innstilling for utenriks- og forsvarskomiteen til uttalelse, jf. § 22 femte ledd.

Bestemmelsen har visse paralleller til reglene som gjelder for konsultasjoner i den utvidete utenriks- og forsvarskomite, men det er også viktige forskjeller, eksempelvis kan ikke Europautvalget avgi innstillinger til Stortinget. Det gjelder også andre regler for vararepresentanternes adgang til å møte og om offentlighet.

Når det gjelder forholdet mellom den utvidete utenriks- og forsvarskomités saksområder og Europautvalget, vises det til kommentarer til § 16 annet ledd.

Første ledd: Reglene om utvalgets ansvarsområde har blitt presisert ved flere anledninger.

Opprinnelig var området for konsultasjoner i utvalget beskrevet som «*saker vedrørende Det europeiske samarbeidsområde (EØS)*». I 1996 ble det, for å klargjøre ansvarsdelingen mellom den utvidete utenrikskomité og utvalget, presisert at de saker man har forutsatt at det skal konsulteres om, er «*forslag fra EU-kommisjonen om nye eller endrede regler (rettsakter) på et område som dekkes av EØS-avtalen*», jf. også noter til § 16 annet ledd.

I 2007 ble bestemmelsen omformulert for å reflektere at komiteen i praksis også behandlet enkelte saker ut over Det europeiske samarbeidsområdet. Dette gjaldt særlig redegjørelser fra regjeringsmedlemmer om status på aktuelle saksområder i EØS-avtalen, perspektiver på regelverksutviklingen frem-

over, dessuten i noen grad saker som angikk Schengen-avtalen og andre samarbeidsavtaler mellom Norge og EU om justis- og innenrikssaker. Formuleringen «og saker som gjelder tilgrensende avtaler med Den Europeiske union» ble derfor tilføyd. Utvalgets navn ble samtidig endret til «Europautvalget».

Stortinget vedtok i juni 2017¹ at Europautvalgets saksområde skulle utvides, slik at det også kan benyttes til konsultasjoner med Stortinget om andre handelspolitiske saker enn de saker som omfattes av EØS-avtalen. I slike tilfeller bør næringskomiteen delta på møtene i Europautvalget. Den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé kan også benyttes til konsultasjoner som gjelder handelspolitikk, jf. kommentarer til § 16 annet ledd.

Vurderingen av nye rettsakter er formelt en viktig oppgave for utvalget, men det er likevel de politiske drøftelsene av aktuelle og kommende EU- og EØS-saker som oftest tar størst plass i møtene.

Europautvalget fatter ikke formelle vedtak om godkjenning av nye rettsakter som er foreslått innlemmet i EØS-avtalen, men inviteres til å vurdere og kommentere disse før regjeringen fatter sin endelige beslutning om innlemmelse. Som regel gir statsråden en orientering og får konkrete kontrollspørsmål og innspill fra medlemmene, i første rekke fra opposisjonen. Dersom et fysisk møte ikke kan holdes, sendes rettsaktene ut på e-post med en gitt frist for tilbakemelding (såkalt skriftlig prosedyre).

Annet ledd: Komiteen består av utenriks- og forsvarskomiteens medlemmer samt medlemmene av den norske delegasjonen til parlamentarikerkomiteen for EFTA og EØS. Stortingets parlamentarikerdelegasjon til EFTA og EØS har rådgivende funksjoner overfor EFTAs ministerråd (EFTAs handelsministre) og EØS-rådet (EØS/EFTA-landenes utenriks- eller europaministre) og fungerer som bindeledd til de andre EFTA-landenes nasjonalforsamlinger. Etter innstilling fra valgkomiteen velges delegasjonen for fire år av Stortinget det første året i stortingsperioden. Delegasjonen har seks medlemmer. I 2009 ble antallet varamedlemmer utvidet til ti representanter for å inkludere så mange fagkomiteer som mulig i delegasjonen.

I motsetning til den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé, hvor lederne for samtlige partigrupper er medlemmer, vil ikke alle partigrupper nødvendigvis være representert i Europautvalget. Spørsmålet om representasjon ble drøftet i Innst. S. nr. 112 (1993–94).

Reglene om vararepresentasjon ble forenklet i 2013.² Tidligere var regelen at valgkomiteen skulle avgjøre alle spørsmål om vararepresentasjon, noe som ble ansett som svært tungvint. Det ble heller ikke ansett å være behov for like strenge regler for varamedlemmers deltakelse i Europautvalget som i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé³ (jf. § 16 tredje ledd). Varamedlemmenes rett

1. Innst. 487 S (2016–2017).

2. Innst. 259 S (2012–2013).

3. Dokument 14 (2012–2013) pkt. 2.4.

til å møte ved medlemmenes forfall følger nå direkte av forretningsordenen. Dette gjelder også for varamedlemmer i andre komiteer som deltar i konsultasjoner. Når det gjelder medlemmer av parlamentariskomiteen for EØS, er det lagt til grunn at dersom et fast medlem av komiteen ikke kan møte, kan dette medlemmet erstattes av et fast varamedlem i delegasjonen fra samme parti. Det er videre i praksis lagt til grunn at dersom et medlem i utenriks- og forsvarskomiteen fra et parti med kun ett medlem i komiteen melder forfall til et møte, kan dette medlemmet erstattes av et varamedlem i parlamentariskomiteen for EØS fra samme parti, slik at partigruppens deltakelse ivaretas.

Utenriks- og forsvarskomiteen eller dens leder kan bestemme at en eller flere andre komiteer «skal delta» i konsultasjoner, og det må legges til grunn at komitémedlemmene i disse tilfellene i utgangspunktet har en plikt til å møte, sml. også plikten til å delta i møter i komiteene etter § 20 fjerde ledd.

Siste punktum i andre ledd om at valgkomiteen etter anmodning fra en partigruppe kan oppnevne leder av vedkommende gruppe som medlem av Europautvalget dersom den finner at hensynet til gruppenes forholdsmessige representasjon tilsier det, ble tatt inn i forretningsordenen i 2021 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen.¹ Bestemmelsen er utformet etter mønster av ordningen for den utvidete utenriks- og forsvarskomite, jf. § 16 første ledd. Ordningen er ment å være en generell ordning for parlamentariske ledere, selv om ordningen er særlig relevant for små partigrupper som ikke allerede er representert i utenriks- og forsvarskomiteen eller EØS-delegasjonen.

Tredje ledd: Saker som omfattes av EØS-avtalen eller tilgrensende avtaler med EU, kan berøre samtlige statsråders ansvarsområder, og adgangen til å anmode om møter i utvalget fra regjeringssiden er derfor ikke avgrenset til å gjelde statsministeren og utenriksministeren (og forsvarsministeren eller justisministeren for så vidt gjelder begrensede saksområder), slik tilfellet er for den utvidete utenriks- og forsvarskomite, jf. merknader til § 16 fjerde ledd.

Fjerde ledd: Bestemmelsen ble tatt inn i forretningsordenen som ledd i et ønske om å styrke de faste komiteenes involvering i behandlingen av EØS-saker i Innst. S. nr. 38 (2007–2008). Det ble blant annet innført en bestemmelse om at dokumenter Europautvalget får tilsendt fra regjeringen, oversendes fagkomiteene, en adgang for fagkomiteene til å stille skriftlige spørsmål til vedkommende regjeringsmedlem samt en adgang til å gi skriftlige uttalelser til Europautvalget om en sak som utvalget skal behandle. De to sistnevnte forhold er å anse som et unntak fra regelen i § 22 sjuende ledd om at komiteene ikke kan behandle andre saker enn de som er oversendt fra Stortinget. Komiteen avgjør med vanlig flertall om den skal avgi en uttalelse. Dersom det er uenighet i komiteen om hva en uttalelse skal gå ut på, tas de forskjellige synspunktene inn i uttalelsen. Det ble i Innst. S. nr. 38 (2007–2008) forutsatt at

1. Innst. 651 (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

komiteene kan stille spørsmål til regjeringen, også når komiteen ikke har tatt stilling til om det skal avgis en uttalelse i en sak.

Bestemmelsen om at komiteen selv avgjør om saksordfører skal velges, harmoniserer med bestemmelsen i § 24 annet punktum, som fastsetter at når en komité bare skal avgi uttalelse om en innstilling eller et utkast til innstilling som er utarbeidet av en annen komité, avgjør komiteen om saksordfører skal velges.

Uttalelsen er offentlig når den er avgitt, hvis ikke komiteen bestemmer noe annet. I Innst. S. nr. 38 (2007–2008) viser presidentskapet til at en uttalelse som en komité gir til en innstilling, ikke er offentlig før innstillingen er avgitt, men at de samme hensyn ikke tilsier at en skriftlig uttalelse fra en fagkomité til Europautvalget bør være unntatt fra offentlighet til utvalget har behandlet saken.

Presidentskapet forutsatte i Innst. S. nr. 38 (2007–2008) at høringer ikke bør kunne holdes i slike saker, spesielt ikke med regjeringsmedlemmene, fordi dette vil kunne foregripe konsultasjonene.

Femte ledd: Forretningsordenen fastsatte før endringene i 2007 at forhandlingene i EØS-utvalget skulle holdes hemmelige hvis ikke annet ble vedtatt, og at referatene skulle gjøres offentlige etter ett år, med mindre noe annet ble bestemt.

Regelen er nå at referater av forhandlingene blir offentlige når de foreligger, hvis ikke utvalget bestemmer noe annet. I Innst. S. nr. 38 (2007–2008) forutsatte presidentskapet at et vedtak om at referatet ikke skal være offentlig, vanligvis også forutsettes å tilkjennegi at referatet blir offentlig på et senere tidspunkt. Alternativt kan vedtak om dette gjøres i et senere møte. Betegnelsen «hemmelige» ble i 2019 erstattet med «underlagt taushetsplikt», se nærmere omtale under § 16 femte ledd.

Sjette ledd: I likhet med det som gjelder for den utvidete utenriks- og forsvarskomité, inneholder bestemmelsen en adgang til å kreve en sak fremlagt for Stortinget. Mens dette er formulert som en rettighet for mindretallet i den utvidete utenriks- og forsvarskomité (jf. § 16 sjuende ledd) kreves det etter § 17 sjette ledd en flertallsbeslutning i utenriks- og forsvarskomiteen for at en sak for Europautvalget skal bli brakt inn for Stortinget. Medlemmene av parlamentarikerkomiteen for EØS deltar ikke i denne beslutningen. Se for øvrig merknader til § 16 sjuende ledd.

§ 18 Særskilte komiteer

Finner Stortinget det nødvendig, kan det unntaksvis nedsette særskilte komiteer til å behandle en enkelt sak eller saker av et bestemt slag. Innstilling om å nedsette en særskilt komité fremmes av Stortingets presidentskap. Innstillingen skal også inneholde forslag til vedtak om sammensetning av den

særskilte komité, og så vidt mulig bør det unngås av oppnevningen fører til vanskeligheter for det ordinære komitéarbeidet.

(Tidligere § 14 første ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 487 S (2016–2017))

Bestemmelsen tar sikte på de såkalte «spesialkomiteer» som forutsettes å avgi innstilling til Stortinget, og som ikke oppnevnes i medhold av andre bestemmelser i forretningsordenen.

Adgangen til å nedsette slike komiteer benyttes i praksis relativt sjelden.

I 2021 ble det etter muntlig innstilling fra Stortingets presidentskap oppnevnt en særskilt komité til å behandle særskilt melding fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) om graderte opplysninger (Dokument 7:2 (2020–2021)).¹

I 2020 ble det etter muntlig innstilling fra Stortingets presidentskap oppnevnt en særskilt komité til å behandle saker i forbindelse med koronakrisen.² Medlemmer var lederne for partigruppene og stortingspresidenten, som også ledet komiteen. Komiteen avga to innstillinger til lovproposisjoner fra regjeringen om midlertidige lover om forskriftshjemmel for å avhjelpe konsekvensene av Covid-19 mv. (koronaloven).³

I 2011 ble det oppnevnt en særskilt komité (22. juli-komiteen) til å behandle redegjørelse fra justisministeren og forsvarsministeren holdt i stortingsmøte 10. november 2011.⁴

I 2005 ble det nedsatt en særskilt komité for avgivelse av innstilling om St. meld. nr. 17 (2004–2005) Makt og demokrati.⁵

I 1993 ble det nedsatt en særskilt komité som skulle gi innstilling til Stortingets presidentskap om oppnevning av en granskingskommisjon for å granske påstander om ulovlig overvåkning.⁶

Det forekommer også noen eksempler fra tiden etter andre verdenskrig.⁷

Det har vært vanlig at presidentskapet med visse mellomrom har oppnevnt ad hoc reglementskomiteer til å fremme forslag overfor presidentskapet om endringer i forretningsordenen. Dette er ikke å anse som en spesialkomité etter § 18. Presidentskapet har da fremmet innstilling overfor Stortinget på grunnlag av reglementskomiteens innstilling. I tidligere tider forekom det at

1. Referat fra stortingsmøte 25. februar 2021.

2. Referat fra stortingsmøte 16. mars 2020.

3. Innst. 204 L (2019–2020) og Innst. 240 L (2019–2020).

4. Innst. 207 S (2011–2012).

5. Innst. S. nr. 252 (2004–2005).

6. Innst. S. nr. 60 (1993–94).

7. I 1946 ble det opprettet en spesialkomité til behandling av forskjellige industrisaker, i 1948–49 en spesialkomité for særlige utenrikspolitiske spørsmål og beredskapssaker samt en spesialkomité vedrørende finansiering av de politiske partier, og i 1955 ble det opprettet en spesialkomité for å behandle Statselskapskommisjonens innstilling, jf. Innst. S. nr. 169 for 1957 fra spesialkomiteen.

en reglementskomité ble oppnevnt av Stortinget og selv avga innstilling til Stortinget, jf. eksempelvis Innst. S. nr. 2 for 1950.

Tidligere ble særskilte komiteer oppnevnt av valgkomiteen. I 2017 ble det regelfestet at en beslutning om å opprette en særskilt komité skal treffes av Stortinget på bakgrunn av innstilling fra presidentskapet. Det ble videre regelfestet at innstillingen fra presidentskapet også skal inneholde forslag til vedtak om sammensetning av den særskilte komité.¹ Som begrunnelse for forslaget viser reglementskomiteen til at særskilte komiteer erfaringsmessig brukes i viktige saker hvor det gjør seg spesielt tunge politiske hensyn gjeldende, og at formålet med endringen var å legge bedre til rette for Stortingets behandling av slike saker.

§ 19 Granskingskommisjoner

Stortinget kan nedsette en granskingskommisjon til å klarlegge eller vurdere et tidligere faktisk begivenhetsforløp. Mandatet bør kun åpne for en vurdering av ansvarsforhold i den utstrekning Stortinget har behov for bistand til dette.

Forslag om å nedsette en granskingskommisjon skal behandles av kontroll- og konstitusjonskomiteen, eller av en særskilt komité som Stortinget oppnevner etter § 18. Kontroll- og konstitusjonskomiteen kan fremlegge slikt forslag på eget initiativ.

Stortinget fastsetter kommisjonens mandat og de nærmere prosedyrene for dens arbeid. Mandatet må sikre at retten til kontradiksjon og etterprøvbarehet ivaretas. Videre må mandatet avklare om og i hvilken utstrekning bestemmelser i forvaltningsloven, offentleglova, sikkerhetsloven og arkivlova skal gjelde. Det bør også vurderes om kommisjonen har behov for lov-hjemmel for å sikre nødvendig tilgang til opplysninger og dokumenter og til å behandle personopplysninger.

Alle har rett til å la seg bistå på ethvert trinn av granskingskommisjonens arbeid. Den som er berørt av granskingen, kan få dekket nødvendige kostnader når særlige grunner taler for det.

En stortingsoppnevnt granskingskommisjon skal bestå av personer som har nødvendig faglig kompetanse og integritet. Kommisjonen utfører sitt verv selvstendig og uavhengig av Stortinget.

Granskingskommisjonen rapporterer direkte til Stortinget. Rapporten skal være offentlig, med mindre særlige hensyn tilsier at den helt eller delvis bør være taushetsbelagt. Før Stortinget foretar den endelige vurderingen av rapporten, bør den oversendes regjeringen til skriftlig uttalelse.

(Tidligere § 14 a. Forarbeider: Innst. S. nr. 210 (2002–2003), Innst. S. nr. 107 (2006–2007), Innst. 350 S (2011–2012))

1. Innst. 487 S (2016–2017), jf. Dokument 19 (2016–2017).

Generelt: Bestemmelsen ble tatt inn i forretningsordenen i 2003 etter forslag fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon (Frøiland-utvalget).¹ Storingsoppnevnte granskingskommisjoner har hittil blitt nedsatt i sju tilfeller. Disse er:

- Ryssdalkommisjonen, som gransket myndighetenes håndtering av Reksten-rederiets problemer på slutten av 1970-tallet og regjeringens informasjon til Stortinget i denne forbindelse.²
- Lund-kommisjonen, som ble oppnevnt i 1994 for å granske påstander om ulovlig overvåkning av norske borgere.³
- Smith I-kommisjonen, som ble oppnevnt i 1997 for å granske bankene og myndighetenes rolle under bankkrisen i Norge på slutten av 1980-tallet.⁴
- Smith II-kommisjonen, som ble oppnevnt i 2000 for å granske Gardermotutbyggingen.⁵
- Mehamn-kommisjonen, som ble oppnevnt i 2003 for å granske luftfartsulykken med Twin-Otter LN-BNG nær Gamvik 11. mars 1982.⁶
- Scandinavian Star-kommisjonen, som ble oppnevnt i 2015 for å granske brannen på Scandinavian Star.⁷
- Kommisjonen for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner.⁸

I de tilfeller hvor Stortinget har vedtatt en granskingskommisjon, har dette i flere tilfeller skjedd etter at sakene helt eller delvis har vært undersøkt av regjeringsoppnevnte utvalg eller kommisjoner, men stortingsflertallet har ment at saken, eller sider av den, ikke var tilstrekkelig opplyst.

I Innst. S. nr. 210 (2002–2003) understreker kontroll- og konstitusjonskomiteen viktigheten av tilbakeholdenhet med å velge en slik fremgangsmåte. Frøiland-utvalget peker i pkt. 5.4.3 i Dokument nr. 14 (2002–2003) på momenter som Stortinget bør legge vekt på i sin vurdering av om det skal oppnevnes en granskingskommisjon. Som hovedregel mente utvalget at Stortinget bare bør oppnevne granskingskommisjoner der dette fremstår som absolutt nødvendig ut fra tungtveiende politiske hensyn. Utvalget peker også på at Stortinget bør vurdere alternativene til å oppnevne en granskingskommisjon. Stortinget kan alternativt gi kontroll- og konstitusjonskomiteen i oppdrag å

1. Innst. S. nr. 210 (2002–2003), jf. Dokument nr. 14 (2002–2003).

2. Dokument nr. 7 (1987–88) og Innst. S. nr. 178 (1989–90).

3. Dokument nr. 15 (1995–96) og Innst. S. nr. 240 (1996–97).

4. Dokument nr. 17 (1997–98) og Innst. S. nr. 141 (1998–99).

5. Dokument nr. 18 (2000–2001) og Innst. S. nr. 256 og 257 (2000–2001).

6. Dokument nr. 24 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 125 (2005–2006).

7. Dokument 18 (2016–2017), jf. Innst. 184 S (2017–2018).

8. Innst. 408 S (2017–2018). Denne kommisjonen har et bredere mandat enn å klarlegge eller vurdere et tidligere faktisk begivenhetsforløp. Det fremgår av mandatet at granskingen skal ha et fremtidsrettet perspektiv, og at den skal ha en tredelt oppgave; historisk kartlegging, undersøke virkningen av forsoningspolitikken i dag og foreslå tiltak for videre forsoning.

granske saken, instruere Riksrevisjonen om å granske saken eller anmode eller instruere regjeringen om å nedsette en granskingskommisjon.

Utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon som ble oppnevnt av Stortinget i 2020 (Harberg-utvalget), fikk som en del av sitt mandat i oppdrag å vurdere om det var behov for mer generelle regler og retningslinjer for virksomheten til parlamentariske granskingskommisjoner, og eventuelt utarbeide forslag til et slikt regelverk, for eksempel vedørende prosessuelle regler om vitneplikt og regler om taushetsplikt og selvinkriminering. I arbeidet skulle utvalget se hen til at parlamentariske granskingskommisjoner, i egenkap av organer for Stortinget, ikke er underlagt sentralt regelverk for offentlig saksbehandling som forvaltningsloven, offentliggjøva og arkivlova. På bakgrunn av utvalgets vurderinger i Dokument 21 (2020–2021) ble det i 2021 vedtatt enkelte endringer av § 19 tredje ledd samt et nytt fjerde ledd.¹

Første ledd: At Stortinget kan nedsette en granskingskommisjon, følger av tingets alminnelige kompetanse. Gjennom formuleringen «*klarlegge eller vurdere et tidligere faktisk begivenhetsforløp*» er det forsøkt trukket et skille mellom granskingskommisjoner og utredningsutvalg.²

Hovedregelen er at granskingskommisjoner ikke skal vurdere ansvarsforhold. Bare der hvor Stortinget etter en nærmere vurdering finner at det har behov for bistand til å vurdere ansvarsforhold, bør mandatet åpne for dette. Frøiland-utvalget gjennomgår i pkt. 5.4.5 i Dokument nr. 14 (2002–2003) ulike hensyn som tilsier at Stortinget generelt bør utvise varsomhet med å be granskingskommisjoner om å foreta klare ansvarsvurderinger.

Annet ledd: Forslag om å nedsette en granskingskommisjon skal behandles av kontroll- og konstitusjonskomiteen. Alternativt kan Stortinget nedsette en særskilt komité (se kommentarer til § 18). Kontroll- og konstitusjonskomiteen kan fremlegge forslag om å nedsette en granskingskommisjon på eget initiativ.

Tredje ledd: Bestemmelsen er ment som en påminnelse om at Stortinget i hvert enkelt tilfelle må ta stilling til hvorvidt generelle regler og retningslinjer for offentlige granskingskommisjoner skal gjelde.

Bestemmelsen ble modernisert i 2021 på bakgrunn av forslag fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon (Harberg-utvalget), ettersom tidligere henvisning til generelle regler og retningslinjer for offentlige granskingskommisjoner fremsto som utdatert.³ I Dokument 21 (2020–2021) kapittel 5 har utvalget beskrevet ulike typer bestemmelser som i praksis kan være aktuelle for granskingskommisjoner. Dette er tenkt som et utgangspunkt for å utarbeide spesifikke regelverk tilpasset den enkelte granskingskommisjon. Her

1. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 21 (2020–2021).

2. Dokument nr. 14 (2002–2003) pkt. 9.3.

3. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 21 (2020–2021).

drøftes nærmere ulike spørsmål blant annet knyttet til oppnevning, habilitet, mandatutforming, vernet mot selvinkriminering, beviskrav, varsel, innsyn og kontradiksjon, taushetsplikt, etterprøvbarhet, offentlighet og innsyn, personvern, etterlatte og pårørende, arkiv og kommisjoners informasjonstilgang. Utvalget tok i sin gjennomgang utgangspunkt i drøftelser i NOU 2009:9 Lov om offentlige undersøkelseskommisjoner. Det ble her foreslått en egen lov som skulle erstatte de generelle retningslinjene for offentlige granskingskommisjoner fastsatt i rundskriv G-48/75 fra Justisdepartementet. En eventuell særlov med rettslige rammer for granskingskommisjonens arbeid bør ideelt vedtas samtidig med mandatet, selv om det også er eksempler på at slike lover har blitt vedtatt i ettertid.

Det er av stor betydning for parlamentariske granskingskommisjoner at de får tilgang til all nødvendig informasjon for å oppfylle mandatet. Stortinget kan sikre granskingskommisjoners informasjonstilgang på ulike måter. Det er generelt antatt at Stortinget som hovedregel kan instruere regjeringen om å gi kommisjoner adgang til opplysninger underlagt taushetsplikt av hensyn til offentlige interesser. Det er også antatt at unntaket fra alminnelig taushetsplikt i forvaltningsloven § 13 b nr. 4 ved «*revisjon eller annen form for kontroll med forvaltningen*» kan komme til anvendelse på stortingsoppnevnte granskingskommisjoner. Forutsetningen må da være at kommisjonen selv er underlagt taushetsplikt, i den utstrekning det ikke strider med kontrollens formål.¹ Etter domstolloven § 43 kan en granskingskommisjon oppnevnt av Stortinget kreve bevisopptak ved domstolene.

Det har således forekommet at Stortinget ved plenarvedtak har bedt regjeringen om å bruke den kompetanse den har etter gjeldende lovgivning til å frita offentlige tjenestemenn for taushetsplikt overfor kommisjonen, samt stille alt materiale som foreligger hos offentlige myndigheter, til kommisjonens disposisjon.² I bankkrisesaken og Gardermosaken ble pålegget om å gi tilgang til informasjon avgrenset i forhold til regjeringens strengt interne arbeidsdokumenter og opplysninger/materiale som må anses taushetsbelagt fordi det inneholder sensitive personopplysninger. I bankkrisesaken ble Stortingets plenarvedtak, på bakgrunn av en henvendelse fra kommisjonen, supplert med en egen særlov om unntak fra taushetsplikt, jf. opplisting av lover nedenfor.

Ved de senere oppnevninger av granskingskommisjoner (Scandinavian Star og kommisjonen som skal granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner) har Stortinget, som en del av kommisjonenes mandat, forutsatt at offentlige myndigheter stiller til rådighet for kommisjonen alt materiale som kommisjonen anser kan være av interesse.

Ved tvil om kommisjonens tilgang til taushetsbelagte opplysninger vil det enkleste være at dette reguleres ved særlov. Lovhjemmel vil være nødvendig

1. Dokument nr. 14 (2002–2003) pkt. 5.4.6.

2. Stortingets vedtak 1. februar 1994, 30. mai 1997, 4. april 2000, 6. februar 2003.

dersom kommisjonen skal kunne kreve utlevert dokumenter fra andre enn de som er underlagt regjeringens instruksjonsmyndighet, eller dersom private skal kunne utlevere dokumenter de er pålagt taushetsplikt for. Også dersom granskingskommisjonen skal kunne kreve at personer skal avgi muntlig forklaring, vil det være nødvendig med lovhjemmel.

Egne lover om granskingskommisjoner er hittil gitt i lov 12. mai 2020 nr. 41 om informasjonstilgang mv. for Kommisjonen for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner, lov 29. april 2016 nr. 6 om granskingskommisjon for brannen på Scandinavian Star, lov 11. april 2003 om granskingskommisjon for Mehamn-ulykken 11. mars 1982 med et Twin Otter passasjerfly, lov 25. mars 1994 nr. 6 om granskingskommisjonen for gransking av ulovlige påstander om overvåkning av norske borgere og lov 16. januar 1998 nr. 8 om Stortingets granskingskommisjon for bankkrisen.

Fjerde ledd: Bestemmelsen om rett til bistand ble tatt inn i forretningsordenen i 2021 på bakgrunn av forslag fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon (Harberg-utvalget).¹ Bestemmelsen bygger på forslag i NOU 2009:9.

Sjette ledd: Siden Stortinget er oppdragsgiver, rapporterer kommisjonen direkte til Stortinget. I annet punktum fastsettes det at rapporten skal være offentlig, med mindre særlige hensyn tilsier at rapporten helt eller delvis bør være taushetsbelagt. I Dokument nr. 14 (2002–2003) er det lagt til grunn at kravet om særlige hensyn må forstås strengt, slik at det bare er i ekstraordinære tilfeller Stortinget bør hemmeligholde hele eller deler av rapporten. Hensyn som eventuelt kan tilsi at hele eller deler av rapporten bør være taushetsbelagt, kan for eksempel være at rapporten inneholder sensitive personopplysninger, forretningshemmeligheter eller opplysninger om rikets sikkerhet.

Lund-kommisjonens rapport var ved overleveringen til Stortinget i 1996 gradert HEMMELIG. Ved overleveringen tilstilte imidlertid kommisjonen presidentskapet en tilråding om at rapporten i sin helhet burde avgraderes og offentligjøres. Etter forslag fra presidenten traff Stortinget samme dag følgende vedtak: «*Stortinget ber Presidentskapet forberede og fremme innstilling vedrørende avgradering av Lund-kommisjonens rapport*».² I Innst. S. nr. 182 (1995–96) ble det fremmet forslag om at rapporten i sin helhet kunne avgraderes.

Tredje punktum ble i 2003 innført som en nyskaping sammenlignet med det som hadde vært praksis, og fastsetter at Stortinget bør oversende rapporten til regjeringen for uttalelse før Stortinget foretar en endelig vurdering av rapporten. Regelen er begrunnet i hensynet til kontradiksjon. Regelen innebærer imidlertid ikke et påbud om at rapporten oversendes regjeringen, og praksis etter at bestemmelsen ble innført, har vært varierende. Ved behandlin-

1. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 21 (2020–2021).

2. Stortingstidende for 1995–96 s. 3054–3055.

gen av Mehamn-kommisjonens rapport, jf. Innst. S. nr. 125 (2005–2006) fra kontroll- og konstitusjonskomiteen, ble rapporten ikke oversendt regjeringen for uttalelse. Ved behandlingen av Scandinavian Star-kommisjonens rapport oversendte kontroll- og konstitusjonskomiteen derimot rapporten til regjeringen til skriftlig uttalelse. Justis- og beredskapsministerens svar 15. desember 2017 er tatt inn som vedlegg til Innst. 184 S (2017–2018) fra kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Kapittel 4 Om komiteenes arbeidsordning

§ 20 Valg av komitéledelse, innkalling, møteplikt mv.

Så snart komiteene er oppnevnt, trer hver enkelt av dem sammen og velger leder, første nestleder og annen nestleder. Melding om valgene sendes straks til Stortinget. Valg foretas på nytt hvert år i valgperioden, så snart det lar seg gjøre etter at Stortinget har konstituert seg.

Komiteens leder innkaller til møter i komiteen og leder forhandlingene der. Har lederen forfall, overtar første nestleder disse oppgaver. Har også første nestleder forfall, overtas oppgavene av annen nestleder.

Medlemmene har samme plikt til å møte i komiteen som til å møte i Stortinget. Forfall skal meldes til lederen.

Komiteene kan etter begrunnet søknad få presidentskapets samtykke til å nytte lønnet hjelp.

(Tidligere: § 16 første og annet ledd, § 17 første ledd første, tredje og fjerde punktum og § 19 tredje ledd første og annet punktum og femte ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 187 (2002–2003), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 487 S (2016–2017))

Første ledd: Når fagkomiteene konstitueres første gang i en ny valgperiode, er det komiteenes sekretariater som sørger for at komiteene kalles inn til konstituerende møte. Sekretariatene sørger også for at melding til Stortinget om hvem som velges, blir sendt stortingssekretariatet. Melding sendes hvert år i valgperioden og ellers dersom det skulle skje endringer i komitéledelsen i løpet av året. Stortinget i plenum opplyses deretter om valgene ved at presidenten refererer meldingene fra komiteene i et stortingsmøte.¹ På tilsvarende måte sendes det melding til Stortinget fra valgkomiteen og fullmaktskomiteen.

Dersom leder, første eller annen nestleder har permisjon, foretas det ikke ny konstituering, men komiteen velger da hvem som skal fungere i posisjonene i permisjonsperioden.

Annet ledd: I tillegg til oppgavene som eksplisitt nevnes i annet ledd, må det antas at også øvrige lederoppgaver som ikke kan eller bør vente til lederen er tilbake, kan overtas av den fungerende leder, f.eks. ledelse av åpne høringer, undertegning av brev eller innstillinger, jf. § 24 annet ledd annet punktum.

Dersom verken komitéleder eller en av nestlederne er til stede på komitémøtet, gir forretningsordenen ingen direkte holdepunkter for hvem som da skal overta som leder av møtet i komiteen. Praksis har variert noe fra komité til komité, men et utgangspunkt kan være at lederen for den største partifraksjonen i komiteen fungerer. Hvis denne også er fraværende, fungerer den av komitémedlemmene som har lengst ansiennitet i Stortinget, jf. analogi fra § 1 første ledd nr. 2. Dersom komiteen ønsker å velge en annen løsning enn dette, må det likevel være anledning til det.

1. Se f.eks. dagsordenpunkt 5 «Referat» 24. oktober 2017 S.tid. (2017–2018) s. 279.

Om komitéleders eller stedfortreders dobbeltstemme ved avstemninger i komiteene, se kommentarer til § 26.

Komiteens leder innkaller til møter i komiteene, og det legges også til grunn at leder har fullmakt til å beslutte at et berammet møte kan avlyses. Spørsmålet om hvorvidt et mindretall i komiteen skulle få rett til å kalle inn til komitémøte, ble vurdert og avvist i Innst. S. nr. 235 (2008–2009).

Tredje ledd: Møteplikten i Stortinget er forankret i Grunnloven § 63 og i ansvarlighetsloven § 12. Lenge før bestemmelsen om møteplikt i komiteene ble innført i 1950, jf. Innst. S. nr. 2 (1950–51), hadde det vært lagt til grunn at representantenes plikt til å delta i Stortingets forhandlinger også gjelder deltakelse i komitémøtene. Dette gjelder også når komiteer møter i den tid Stortinget ikke er samlet. I *Hansen og Mo* s. 48–49 nevnes to eksempler på at presidentskapet har avslått søknader om permisjon fra representanter som ikke ønsket å være med på komitéreiser til utlandet utenfor Stortingets samlingstid. Avslagene var begrunnet med at slike reiser er ledd i Stortingets arbeid, og derfor har komitémedlemmer plikt til å delta dersom de ikke har gyldig forfall. Stortinget kan ikke dispensere fra denne plikten. For øvrig ble det i det ene tilfellet slått fast at det ikke kunne anses som en gyldig forfallsgrunn at vedkommende representant mente at reisens utbytte ikke ville stå i forhold til kostnadene.

Selv om melding om forfall til komitémøter og komitéreiser formelt skal meldes til lederen, er det i praksis komitésekretæren som tar imot beskjed om fravær. Oversikt over komitémedlemmenes forfall har betydning for planlegging og gjennomføring av komiteens arbeidsoppgaver. Minst tre femtedeler av medlemmene må være til stede for at komiteen skal være beslutningsdyktig, se § 26 første ledd.

Fjerde ledd: Bestemmelsen må ses i lys av at det tidligere ikke var vanlig at alle komiteer hadde ansatte komitésekretærer til å bistå i arbeidet. Bestemmelsen som krevde begrunnet søknad til presidentskapet for å kunne anta lønnet hjelp, kom inn i forretningsordenen i forbindelse med behandlingen av Innst. S. nr. 65 (1965–66) og Innst. S. nr. 133 (1965–66). Det var da bare fire komiteer som hadde fast komitésekretær.

Bestemmelsen er også benyttet i tilfeller der komiteene har søkt om å få benytte betalte foredragsholdere på seminar. Presidentskapet uttaler i brev til finanskomiteen 24. september 1996 bl.a.:

«Når honorar kan være på sin plass, kan det vanskelig gis noen bastante retningslinjer om. Spørsmålet må avgjøres ut fra en konkret vurdering av om honorering fremstår som nødvendig for å skaffe til veie den ønskelige ekspertise. Ekspertise som representerer særinteresser bør det dog aldri komme på tale å honorere. Det samme bør som hovedregel gjelde personer fra offentlige institusjoner.»

§ 21 *Varamedlemmer*

En vararepresentant som blir innkalt for en representant, trer inn som medlem av den komiteen som representanten sitter i, med mindre presidentskapet bestemmer noe annet. For valgkomiteen, den utvidete utenriks- og forsvarskomite og Europautvalget gjelder likevel egne regler, jf. §§ 10, 16 og 17.

Har et komitémedlem forfall til en komitésamling når Stortinget ikke er samlet, og komitélederen finner å kunne godta forfallet, kan lederen innkalle vedkommende medlems vararepresentant. Det samme gjelder ved forfall til komitésamling når Stortinget er samlet, men ikke har møte, og det ikke har vært mulighet til å søke Stortinget om permisjon. § 5 annet punktum gjelder tilsvarende.

(Tidligere § 19 annet og femte ledd. – Før dette § 17 annet og tredje ledd annet punktum. Forarbeider: Innst. S. nr. 439 (1976–77), Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 145 (1991–92), Innst. S. nr. 246 (1995–96), Innst. S. nr. 38 (2007–2008), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 188 S (2010–2011), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 487 S (2016–2017))

Første ledd: I forbindelse med den språklige og tekniske revisjonen av forretningsordenen i 2012 ble bestemmelsene om vararepresentanter i komiteene samlet i en egen paragraf.

Det vil være aktuelt for presidentskapet å fravike hovedregelen om at en vararepresentant trer inn i samme komité som representanten sitter i, dersom vedkommende vararepresentant allerede har møtt i lengre tid for en annen representant fra samme liste. I slike situasjoner er det vanlig at partigruppene søker presidentskapet om at vararepresentanten får beholde sin opprinnelige komitéplassering. Det er fast og langvarig praksis for at slike søknader innvilges. Det vil være upraktisk og lite heldig for komitéarbeidet om vararepresentanten måtte skifte komité – kanskje for et kortere tidsrom.

Når det gjelder vararepresentantenes adgang til å møte i den utvidete utenriks- og forsvarskomite, og vararepresentanters status som saksordfører i forbindelse med avgivelse og behandling av innstilling i plenum, vises det til kommentarer til henholdsvis §§ 16 og 24.

Annet ledd: I utgangspunktet er det en forutsetning for å innkalle vararepresentant at Stortinget i plenum innvilger permisjon for den som skal være fraværende, jf. § 5. Samtidig med at det innvilges permisjon, godkjenner Stortinget at det innkalles vararepresentant dersom partigruppen har anmodet om dette.

Innkalling av vararepresentant er imidlertid et separat vedtak, og en permisjonssøknad må derfor inneholde spesifikk informasjon om hvilke dager eller uker vararepresentant ønskes innkalt. Presidentskapet har overfor partigruppene særlig påpekt nødvendigheten av å angi om en vararepresentant også ønskes innkalt til perioder der det ikke er møter i plenum, for eksempel for å delta i komitémøter eller gruppemøter.¹

1. Brev fra presidentskapet til partigruppene 22. mars 2021.

Bestemmelsen i § 21 annet ledd er en unntaksbestemmelse som gir komitélederne adgang til å innkalle vararepresentanter ved et komitémedlems forfall til komitésamlinger når Stortinget ikke er samlet (første punktum), og i visse tilfeller når Stortinget er samlet (annet punktum). Om Stortingets samlingstid, se kommentarer til § 37. Komitélederes adgang til å innkalle vararepresentanter strekker seg ikke lenger enn Stortingets innkallingsadgang. Det vil si at komitéleder bare kan innkalle vararepresentant i tilfeller der det kunne vært gitt permisjon etter § 5.

Da komitéleders adgang til å innkalle vararepresentant ble utvidet til også å gjelde når Stortinget er samlet, understreket presidentskapet¹ at det er en forutsetning for komitéleders innkallingsfullmakt at det ikke har vært mulig å søke Stortinget om permisjon, det vil si at forfallsgrunnen har oppstått etter siste stortingsmøte, f.eks. på grunn av sykdom. Det betyr at komitéleder ikke har myndighet til å innkalle vararepresentant dersom den innvalgte representanten har en permisjon som var planlagt før siste stortingsmøte.

Henvisningen til § 5 annet punktum innebærer at representanter som har hatt forfall som nevnt, skal melde fra til Stortingets administrasjon når forfallsgrunnen ikke lenger er aktuell. Se kommentarer til § 5.

§ 22 Oversendelse av saker til komiteene

Etter forslag av presidenten fordeler Stortinget til de faste komiteene alle saker som krever komitéforberedelse. I alminnelighet skal alle saker som skal forberedes av en komité, fordeles i henhold til saksfordelingen fastsatt i § 14. Etter forslag fra presidentskapet kan Stortinget fravike dette når praktiske grunner tilsier det.

Stortinget kan vedta at en sak først skal behandles av en komité og at denne komiteens utkast til innstilling deretter forelegges en annen komité til uttalelse før innstilling avgis. Stortinget kan også vedta at en sak først skal behandles av en komité og at denne komiteens utkast til innstilling sendes til en annen komité, som deretter avgir innstilling. Etter at en sak er oversendt til en komité, kan vedtak etter første eller annet punktum gjøres av presidentskapet.

Stortinget kan også beslutte at to faste komiteer skal forberede en sak i fellesskap. Som regel skal da saken behandles foreløpig av et fellesutvalg som har like mange medlemmer fra hver av komiteene. Ordføreren i saken velges innenfor dette utvalget.

Gjelder det større, ekstraordinære bevilgningssaker, kan Stortinget vedta at komitéinnstillingen om saken skal sendes til finanskomiteen, for at den kan uttale seg om den finansielle siden av innstillingen.

Når andre komiteer enn utenriks- og forsvarskomiteen behandler saker som berører norske utenrikspolitiske interesser eller norske interesser på Svalbard eller i andre polarområder, skal utkast til innstilling fra vedkom-

1. Innst. 188 S (2010–2011).

mende komité forelegges utenriks- og forsvarskomiteen til uttalelse før innstillingen avgis.

Saker som allerede er oversendt til en komité, kan fordeles på nytt ved beslutning av presidentskapet. Finner presidentskapet enstemmig at en sak ikke trenger å bli forberedt av noen komité, kan det selv gi innstilling i saken.

Komiteene kan ikke behandle andre saker enn de som er oversendt fra Stortinget, med de unntak som følger av denne forretningsorden.

(Tidligere § 15 første til sjettede ledd, § 12 annet ledd nr. 12 annet ledd og § 17 femte ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 439 (1976–77), Innst. S. nr. 266 (1980–81), Innst. S. nr. 232 (1988–89), S.tid. s. 2139–2142 (1994–95) angående tolkning, Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. S. nr. 256 (2008–09), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 358 S (2009–2010), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 20 S (2013–2014), Innst. 487 S (2016–2017), Innst. S. 651 S (2020–2021))

Generelt: Beslutning om fordeling av saker tas når saken er «referert» i Stortinget. Under dagsordenpunktet «Referat» opplyser presidenten hvilke nye saker som er oversendt Stortinget. Presidenten gir samtidig muntlig innstilling om behandlingsmåte, jf. § 39. Normalt vil saker bli oversendt komité, jf. alternativet i § 39 bokstav b og § 22 første ledd om at alle saker «i alminnelighet skal forberedes av en komité». § 22 beskriver de ulike alternative fremgangsmåtene som kan benyttes når saker oversendes komiteene.

Første ledd: Etter at administrasjonen har vurdert saksfordelingen i henhold til § 14, foreslår presidenten gjennom en muntlig innstilling overfor Stortinget hvilken komité / hvilke komiteer som skal ha vedkommende sak til behandling. Det er ikke gitt at den komiteen som har ansvarsområdet en sak hører inn under, alltid skal ha den aktuelle saken til behandling, men normalt følges dette utgangspunktet. Dette følger av formuleringen om at sakene «i alminnelighet» fordeles på komiteene etter reglene i § 14, som fastsetter «Hovedregelen for saksfordelingen mellom komiteene», og av bestemmelsen i § 22 første ledd siste punktum om Stortingets adgang til å avvike fra den alminnelige saksfordelingen av praktiske årsaker.

Hvis det er tvil om hvilken komité som skal behandle saken, eller om den bør sendes til flere komiteer, forespørres de aktuelle komiteene normalt om sitt syn på saksfordelingen som et ledd i administrasjonens saksforberedelse. Tvilstilfeller kan også forelegges presidentskapet i form av notat til et presidentskapsmøte. Dersom det skulle være aktuelt å benytte andre behandlingsalternativer enn at saken sendes komité, jf. § 39 annet ledd, bør også presidentskapet uttale seg under saksforberedelsen.

Annet ledd: Med den temmelig detaljerte avgrensning av de enkelte fagkomiteers saksområde som fremgår av § 14, vil det i praksis ofte vise seg at enkelte saker berører flere komiteers saksområder. Tidligere løste man slike tilfeller med det såkalte «forsterkningsinstituttet», som innebar at en komité ved behandlingen av en enkelt sak ble «forsterket» ved at medlemmer fra en annen komité ble oppnevnt til å delta ved komitébehandlingen. Denne fremgangsmå-

ten hadde vært fulgt i en årrekke da den ble reglementsfestet i 1977.¹ Ordningen innebar visse praktiske problemer, idet møtene i den «forsterkede» komité ofte kolliderte med møtene i den komité «forsterkningsmedlemmene» tilhørte.

Bestemmelsen i § 22 annet ledd har to alternative behandlingsmåter og kom inn i forretningsordenen i forbindelse med behandlingen av Innst. S. nr. 266 (1980–81), samtidig som «forsterkningsinstituttet» ble opphevet. Alternativet i første punktum innebærer at en komités utkast til innstilling oversendes en annen komité, eventuelt flere andre komiteer, til uttalelse, og er ifølge nevnte innstilling «i alminnelighet å foretrekke». Dette alternativet ble også i den opprinnelige bestemmelsen nevnt først for å markere hva som skal regnes som hovedregelen. Når man først har valgt å gi en annen komité (B) medinnflytelse i saken, gir denne varianten komité A mulighet til å revurdere sine standpunkter på bakgrunn av uttalelsen fra komité B.

Vilkåret for å behandle en sak i flere komiteer er selvsagt at den gjelder eller berører flere komiteers saksområde i henhold til bestemmelsene i forretningsordenen. I tråd med oppfatningen i Innst. S. nr. 266 (1980–81) uttrykte presidentskapet i brev til kommunalkomiteen av 20. september 2000 (med kopi til øvrige fagkomiteer) at siden det er mer tid- og arbeidskrevende å behandle en sak i to eller flere komiteer, «*bør en slik behandlingsmåte – etter presidentskapets oppfatning – bare brukes i større, viktigere saker og bare når det ut fra at sakens innhold er god grunn til å bringe flere komiteer inn i den formelle saksbehandlingen. I saker hvor dette ikke skjer, kan andre komiteers medlemmer øve innflytelse gjennom uformelle kontakter*».²

Representantforslagene omfatter i større grad enn tidligere flere komiteers saksområder. Ut fra sakens innhold kan det i utgangspunktet fremstå som formålstjenlig at utkast til innstilling sendes én eller flere andre komiteer til uttalelse. Likevel forsøker man å begrense en slik behandlingsmåte for å spare tid og ressurser, og det er derfor ikke tradisjon for at representantforslag fordeles til flere komiteer. Som det fremgår nedenfor, er det ikke uvanlig at budsjettproposisjoner fordeles til flere komiteer.

Som nevnt er det mest benyttede alternativet for uttalelser at en sak først behandles av én komité (A), og at denne komiteens utkast til innstilling deretter forelegges en annen komité (B) til uttalelse før innstilling avgis. Komité A forutsettes å foreta den grundigste behandlingen. Komité B (ev. flere komiteer) skal deretter vurdere saken med utgangspunkt i sine saksområder, og skal avgi uttalelse på grunnlag av utkastet fra komité A.³ Uttalelsen fra komité B tas inn i komité As endelige innstilling.

1. Innst. S. nr. 439 (1976–77).

2. Presidentskapet presiserte at de i denne forbindelse så bort fra de særskilte bestemmelsene i nåværende § 22 femte ledd og § 15 fjerde ledd, samt adgangen til å dele en proposisjon eller melding i flere saker som sendes hver sin komité til behandling.

3. Innst. S. nr. 266 (1980–81).

Det er praksis for at uttalelsen fra komité B siteres i sin helhet i innstillingen fra komité A. Dersom komité A ønsker å kommentere uttalelsen, er det anledning til det, men den kan ikke gjøre justeringer i den delen av teksten som utgjør det opprinnelige innstillingsutkastet. Eventuelle endringer må beskrives i egen merknad som tas inn i innstillingen etter komité Bs uttalelse.

I sin uttalelse har komité B, eller enkeltmedlemmer i komiteen, anledning til å ta inn i sin uttalelse anmodningsforslag eller lovforslag satt opp i lovs form dersom et lovforslag er grunnlag for innstillingen. Men forslag fra komité B er ikke likestilt med forslag fra komité A, i den forstand at de ikke kan være gjenstand for realitetsvotering i henhold til § 40 første ledd første punktum, selv om de er utformet i uttalelsen.¹ For at realitetsvotering skal kunne finne sted, må komité A eller noen av dens medlemmer ta forslagene fra komité B opp i innstillingen. Dette uttrykkes i så fall i en ny merknad hvor forslagene innarbeides, og ved at forslagene føres opp på vanlig måte enten i forslag til vedtak eller forslag fra mindretall i innstillingen, jf. § 31 femte ledd. Dersom ingen i komité A ønsker å ta opp forslag formulert i merknaden fra komité B, må forslagene fremmes som løse forslag i forbindelse med plenumsbehandlingen i henhold til § 40 første ledd annet punktum.

Reglementskomiteen påpeker i Dokument 22 (2020–2021) pkt. 7.2.4 at det slik bestemmelsen praktiseres i dag, sjelden tilføres vesentlige momenter fra den komiteen som får saken til uttalelse. Reglementskomiteen peker derfor på at komiteene i større grad bør vurdere om en sak bør sendes til uttalelse på et tidligere stadium i prosessen, og eventuelt med litt romsligere frister. Den alternative behandlingsmåten som § 22 annet ledd annet punktum gir anvisning på, er at utkast til innstilling fra komité A sendes komité B, som deretter avgir innstilling på grunnlag av utkastet fra komité A. Det fremgår av Innst. S. nr. 266 (1980–81) at dette alternativet vil kunne være å foretrekke i spesielle tilfeller, uten at dette er nærmere spesifisert. I praksis benyttes dette alternativet svært sjelden.

For øvrig kan det nevnes at det ikke er uvanlig at behandlingen av en budsjettproposisjon blir fordelt til flere komiteer, slik at hver av dem får til behandling ett eller flere budsjettkapitler etter saksfordelingen i § 14, men som de behandler hver for seg på vanlig måte. Se § 43 annet ledd og kommentarer til denne bestemmelsen når det gjelder fordeling av budsjettkapitler ved behandlingen av statsbudsjettet om høsten.

Etter at Stortingets plenum har fordelt en sak til behandling etter første eller annet punktum, er presidentskapet etter tredje punktum gitt fullmakt til å beslutte at utkast til innstilling skal forelegges en annen komité til uttalelse (eventuelt at innstillingsutkastet skal sendes en annen komité som deretter avgir innstilling). Vanligvis treffer presidentskapet slik beslutning etter anmodning fra komiteen som ønsker å avgi uttalelse.

Fra tid til annen oppstår spørsmål om hvilket handlingsrom komité B har for sin saksbehandling, særlig hva angår adgangen til å holde høring i saken og

1. Jf. brev fra presidentskapet av 2. mai 1996 til fagkomiteene og partigruppene.

til å sende spørsmål til en statsråd. Presidentskapet uttalte i brev til fagkomiteene av 3. mai 2002 at begge komiteene (A og B) må ha anledning til å holde både separate høringer og felles høring om saken.¹ Etter presidentskapets oppfatning ville den beste løsningen vanligvis være en felles høring, både fordi de to komiteene så langt som mulig bør få det samme grunnlaget for sitt standpunkt til saken, og for å spare høringsinstansene for å bli innkalt til høring i to komiteer om samme sak. På denne bakgrunn må det kunne legges til grunn at komité B også bør kunne ha adgang til å sende spørsmål til en statsråd om saken. Med mindre det holdes felles høring, forutsettes det i utgangspunktet at komité B har blitt forelagt komité As utkast til innstilling før den formelt kan avholde høring eller sende spørsmål. Praktiske forberedelser må imidlertid kunne gjøres også før dette tidspunkt.

Tredje ledd: Alternativet med at to komiteer behandler en sak i fellesskap, har ikke vært benyttet ofte. Et eksempel er Innst. S. nr. 9 (2002–2003) da forsvarskomiteen og justiskomiteen avga en felles innstilling til St. meld. nr. 17 (2001–2002) om samfunnssikkerhet. Eldre eksempler som nevnes i *Hansen og Mo*, var i 1963 da felleskomiteen av skog-, vassdrags-, og industrikomiteen og kommunalkomiteen behandlet Kings Bay-saken, jf. St. meld. nr. 86 og 87 (1962–63). Saksbehandlingen foregikk på vanlig måte som når en enkelt komité behandler en sak. I motsetning til nevnte eksempel fra 2002 ble det ikke gjort bruk av «fellesutvalg» til foreløpig behandling av saken. Tidligere i 1963 behandlet justiskomiteen og landbrukskomiteen i fellesskap proposisjonen om endringer i odels- og åsetesretten, Innst. O. XIX (1962–63).

I forbindelse med redegjørelsene i Stortinget 20. november 2011 av forsvarsministeren og justisministeren om terrorangrepene 22. juli 2011 ble det bl.a. vurdert å behandle saken i fellesskap mellom flere komiteer. Stortinget valgte heller å nedsette en særskilt komité i tråd med bestemmelsen i § 18.

Fjerde ledd: Bestemmelsen i fjerde ledd er lite brukt, noe som kan ha sammenheng med at bestemmelsen i dag kan synes overflødig i tillegg til bestemmelsen i § 22 annet ledd.

Ordlyden har vært tilnærmet uendret siden bestemmelsen kom inn i forretningsordenen i 1919², og bestemmelsen benytter til forskjell fra § 22 annet ledd og § 22 femte ledd uttrykket «komitéinnstillingen om saken» fremfor

-
1. Et eksempel på at det ble avholdt høringer i to komiteer i samme sak, er behandlingen av Meld. St. 21 (2015–2016) Ulv i norsk natur. Bestandsmål for ulv og ulvesone, jf. Innst. 330 S (2015–2016). Energi- og miljøkomiteen avholdt høring 26.4.2015. Etter at næringskomiteen hadde fått energi- og miljøkomiteens utkast til innstilling til uttalelse, avholdt komiteen høring 23.5.2016.
 2. Innst. S. XXXXI (1919). Da den kom inn i forretningsordenen i 1919, ble den vedtatt som § 14 fjerde ledd. Ved revisjonen i 1966 ble den flyttet til § 15 fjerde ledd, og den ble i 1981 forskjøvet til § 15 femte ledd – en plassering den beholdt frem til omnummereringen av forretningsordenen i 2012.

«utkast til innstilling». En mulig tolkning kunne derfor være at en her har sett for seg situasjoner hvor det er ønskelig at fagkomiteens avgitte innstilling sendes finanskomiteen, som deretter avgir en egen innstilling. Dette har imidlertid ikke vært meningen. I debatt 25. mars 1920¹ ga presidentskapet uttrykk for at finanskomiteens uttalelse skulle tas inn som en del av fagkomiteens innstilling før denne avgis. I den foreliggende saken hadde finanskomiteen avgitt en egen innstilling i tillegg til innstillingen fra skog- og vassdragskomiteen. Det ble fra presidentskapet påpekt at dette var et irregulært forhold, som man antok ikke ville bli brukt ved fremtidige anledninger.² Dette synes også å være en fornuftig tilnærming da det vil være lite hensiktsmessig at Stortinget voterer over to ulike innstillinger til samme sak. Gitt presidentskapets forståelse fra 1920 har bestemmelsen i dag ikke selvstendig betydning. § 22 annet ledd første punktum gir en generell adgang til å beslutte at en sak først skal behandles av en komité og deretter oversendes en annen komité til uttalelse før innstilling avgis. Denne generelle bestemmelsen kan også benyttes i de tilfeller saker som har bevilgningsmessige konsekvenser, forelegges finanskomiteen for uttalelse.

Femte ledd: Utkast til innstillinger fra komiteene som gjelder proposisjoner om samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutninger om innlemmelse i EØS-avtalen av forordninger eller direktiver fra EU, forelegges alltid utenriks- og forsvarskomiteen til uttalelse.

Sjette ledd: Bestemmelsens første punktum har vært fortolket slik at selve vedtaket om «omfordeling» fattes av presidentskapet uten at spørsmålet bringes inn for Stortinget i plenum.

Presidentskapet kan selv avgi innstilling i en sak som er oversendt Stortinget, dersom det mener at komitébehandling ikke er nødvendig. Når det gjelder presidentskapets adgang til å ta opp saker på eget initiativ, vises det til bestemmelsen i § 7 fjerde ledd.

Sjuende ledd: Bestemmelsen kom inn i forretningsordenen i 1989³ og var en formalisering av praksis, det som allerede fulgte av andre bestemmelser i forretningsordenen og presidentskapets påtale av enkelte tilfeller av at komiteene tok initiativer – gjerne overfor «sine» statsråder – som ikke hadde tilknytning til forberedelse av aktuelle saker for Stortinget. Samtidig ble det vedtatt en ny bestemmelse i forretningsordenen (nåværende § 45) om muntlige

1. S.tid. 983–1985 (1920).

2. S.tid. 3779–3784 (1964–65) refereres imidlertid en sak hvor det ble besluttet at romertall I i innstilling fra sjøfarts- og fiskerikomiteen om Statens fiskerbanks virksomhet i regnskapsåret 1964 ble oversendt finanskomiteen og ført opp på kartet på nytt når finanskomiteens innstilling forelå. Det ble i saken ikke vist til den daværende § 14 i forretningsordenen

3. Jf. Innst. S. nr. 232 (1988–89). I reglementskomiteens innstilling, som er vedlagt innstillingen fra presidentskapet, er det gjort utførlig rede for praksis og nevnte påtaler.

redegjørelser fra regjeringens medlemmer i Stortinget – dette for å motvirke den uheldige og ukonstitusjonelle form for redegjørelser som hadde vært gitt direkte til komiteene.

Henvisningen til «*de unntak som følger av denne forretningsorden*», refererer til bestemmelsene om hhv. kontroll- og konstitusjonskomiteen, den utvidete utenriks- og forsvarskomite og Europautvalget i §§ 15, 16 og 17 samt bestemmelsen i § 22 a.

Utgangspunktet for bestemmelsen er at komiteene ikke har selvstendig myndighet til å treffe beslutninger eller motta orienteringer på Stortingets vegne. At en komité ikke kan behandle andre saker enn de som er oversendt komiteen fra Stortinget, innebærer at den ikke har kompetanse til å motta informasjon eller gi uttalelser på vegne av Stortinget. Komiteenes oppgave er å forberede Stortingets behandling av de saker som er referert i Stortinget og til delt komiteen. Dette innebærer at komiteene ikke kan ta opp en sak på grunnlag av f.eks. henvendelser fra publikum eller oppslag i pressen.

Bestemmelsen har også betydning for hvilke forslag som kan tas opp i tilknytning til en sak komiteen har til behandling. Dette formuleres gjerne som at forslagene må ligge innenfor sakens ramme. Frem til 1966 hadde forretningsordenen en bestemmelse som bare tillot avvikende forslag som stod i «umiddelbar saklig sammenheng» med den sak som var til behandling. Praxis har siden utviklet seg i en mer liberal retning, men fortsatt må det være en saklig sammenheng mellom saken som er til behandling, og de forslag som tas opp. I en lovsak kan det f.eks. være mulig å foreslå endringer i andre lover enn de som berøres i grunnlagsdokumentet, så lenge forslaget er et alternativ innenfor rammen av det som i utgangspunktet foreslås. Hvorvidt det er en slik sammenheng, må avgjøres etter en konkret vurdering. Skulle Stortinget mene at komiteen har gått utenfor sine fullmakter, vil det kunne stemme for å avvise de aktuelle forslagene. Som alternativ til et lovforslag kan det også fremsettes et anmodningsforslag til regjeringen så lenge det ligger innenfor sakens ramme.

Dersom en statsråd ønsker å informere Stortinget eller innhente en reaksjon fra Stortinget, må det gjøres på vanlig konstitusjonell måte ved kongelig proposisjon eller melding, eller en muntlig redegjørelse for Stortinget i plenum etter § 45. Det følger av dette at en komité ikke kan ta en henvendelse fra regjeringen til behandling, eller drøfte den formelt i et møte, uten at henvendelsen har vært behandlet på vanlig måte ved f.eks. en proposisjon eller melding som er referert i Stortinget og sendt til behandling i komiteen. Komiteen har heller ikke anledning til å motta muntlig orientering fra departementet eller en statsråd utenom saker komiteen har til behandling, med mindre dette dreier seg om generell informasjon om ett eller flere av departementets ansvarsområder.

Statsrådene er selvsagt ikke avskåret fra å gi komiteene praktiske opplysninger om saker som skal fremmes for Stortinget, f.eks. om fremdriften av disse.¹

Det er heller ikke noe i veien for uformell kontakt mellom enkeltrepresentanter og et departement. Representantene må fritt kunne motta informasjon om forhold som angår deres arbeid i komiteen. Det må også gjelde informasjon om fremdriften eller innholdet i en planlagt proposisjon eller melding. Men komiteen som sådan bør ikke involveres når det dreier seg om informasjon som angår en sak komiteen ikke har til behandling. Representantene vil alltid kunne stille spørsmål til statsråden i spørretimen eller spørsmål til skriftlig besvarelse.

Komiteen kan innhente og motta *generell* informasjon på sine saksområder både fra departementer, underordnede organer, organisasjoner og publikum for øvrig uten hinder av den aktuelle bestemmelsen i forretningsordenen. I begynnelsen av hver stortingsperiode er det for eksempel tradisjon i flere komiteer for å besøke departementer med ansvar innen komiteens saksfelt for å få en generell innføring i saksområdet. Ofte deltar statsråden i et slikt informasjonsmøte.

I brev til Stortingets fagkomiteer 20. november 1998 har presidentskapet uttalt seg om hvorvidt departementet skal eller bør delta på møter/høringer/befaringer når en komité ønsker å få i tale en underliggende etat. Presidentskapet mener det følger av regjeringsmedlemmenes konstitusjonelle og parlamentariske ansvar overfor Stortinget, og av regjeringens og departementenes overordnede stilling i forhold til de underliggende etater, at statsråden/departementet kan forlange å være til stede ved høringer og andre møter som en stortingskomité har med departementets underliggende etater. Innkalling av underliggende etater bør, etter presidentskapets oppfatning, i alminnelighet skje gjennom departementet. Dersom det ikke går frem på denne måten, må det være en forutsetning at departementet blir informert om innkallingen.

Besøk som komiteene har fra eksterne organisasjoner i Stortingets lokaler, men der temaet ikke er en sak som er til behandling, faller utenfor forretningsordenens bestemmelser om høring, jf. § 27. Slike møter regnes heller ikke som komitémøte iht. § 25².

Tidligere annet og tredje punktum ble i 2021 flyttet til ny § 22 a, jf. kommentarer til denne bestemmelsen.

§ 22 a Initiativdebatt

Komiteene kan inntil to ganger i hver stortingssesjon ta opp et tema som faller innenfor komiteens saksområde, til debatt i Stortinget, også utenom konkrete saker komiteen har fått til behandling. Under en slik debatt kan det ikke fremsettes forslag.

(Tidligere § 22 sjuende ledd annet og tredje punktum. Forarbeider: Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 20 S (2013–2014), Innst. 651 S (2020–2021))

1. Brev av 4.2.1994 og 7.11.2005 fra presidentskapet til de faste komiteene i Stortinget.

2. Brev av 11.1.2002 fra Stortingets presidentskap til finanskomiteen.

Adgangen for komiteene til å avholde en såkalt «initiativdebatt» er et unntak fra bestemmelsen i § 22 sjuende ledd, da komiteen gis anledning til å ta opp til debatt et tema som ligger innenfor komiteens ansvarsområde, men uten at komiteen har en sak til behandling om dette.

Bestemmelsene om initiativdebatt ble flyttet fra § 22 sjuende ledd til ny § 22 a i 2021, i forbindelse med oppfølging av et forslag fra reglementskomiteen om å revitalisere ordningen med initiativdebatter. Presidentskapet foreslo at bestemmelsen skulle flyttes til en egen paragraf for å gi ordningen økt synlighet.

Bestemmelsene om initiativdebatt ble opprinnelig vedtatt i forbindelse med behandlingen av Innst. 259 S (2012–2013). Reglementskomiteen som utredet saken, jf. Dokument 14 (2012–2013), så det som viktig å styrke muligheten for å ta opp dagsaktuelle temaer til debatt i Stortinget for å bidra til at Stortinget kan bli en enda mer relevant arena for toneangivende politiske debatter.

Den opprinnelige formuleringen i bestemmelsen var at komiteen kunne «ta opp en sak» til debatt. Ved behandlingen av Innst. 20 S (2013–2014) ble dette endret til å «ta opp et tema» for å presisere at adgangen til å initiere en debatt over et tema ikke skal foranledige noen innstilling eller votering, men være en egen ordning som gjelder ved siden av komitébehandlingen av konkrete saker.

Debatten finner sted i Stortingets plenum, og komiteene kan ta initiativ til debatter inntil to ganger pr. stortingssesjon.¹ I praksis benyttes ordningen langt sjeldnere enn dette. Etter at ordningen ble innført i 2013, har det kun vært gjennomført et fåtall initiativdebatter, i gjennomsnitt mindre enn én debatt pr. stortingssesjon. I § 51 tredje ledd bokstav d er det bestemt at en representant fra hvert parti gis rett til et ubegrenset antall innlegg i slike debatter. Dersom en fagkomité ønsker å gjennomføre en initiativdebatt, sender komiteen et brev til Stortingets presidensskap om dette, slik at det kan berammes et tidspunkt for debatten.

For å vedta at det skal avholdes en initiativdebatt, kreves alminnelig flertall i komiteen. Komiteen foreslår også opplegg for debatten. Første taler kan f.eks. være komitéleder, leder av største fraksjon eller initiativtaker til debatten. Stortingssekretariatet underretter de gruppene som ikke har medlemmer i komiteen, om dato, tema og debattopplegg.²

§ 23 Fremdrift og avgivelsesfrist

Lederen skal så snart som mulig legge frem for komiteen alle saker som komiteen har mottatt fra Stortinget. Komiteen skal snarest mulig fastsette frist for å avgi innstilling og skal underrette Stortingets administrasjon om

1. Arbeids- og sosialkomiteen tok initiativ til den første debatten etter dette debattopplegget 7. april 2015. Temaet var «Virkningene av uførereformen».

2. Presidensskapets møter 17. mars og 16. april 2015.

fristen. Komitelederen skal føre tilsyn med at fremdriften i arbeidet med sakene er i samsvar med de fastsatte fristene. Vedtak om utsettelse av en fastsatt avgivelsesfrist trenger samtykke av presidentskapet dersom utsettelsen vil medføre endring av behandlingsdatoen i det foreløpige langtidsprogrammet for Stortingets møter.

Et vedtak om tidspunkt for å avgi innstilling, herunder om frist for avgivelse, kan ved beslutning i samme møte av et mindretall på minst en tredjedel av komitémedlemmene bringes inn for presidentskapet til avgjørelse.

(Tidligere § 20 tredje og fjerde ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. S. nr. 235 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012))

Første ledd: Komiteenes plikt til å fastsette en avgivelsesfrist for innstillingene så snart som mulig etter at komiteen formelt hadde mottatt saken, ble formalisert i forbindelse med behandlingen av Innst. S. nr. 188 (2004–2005). Regelen var i tråd med praksis, men presidentskapet mente at en formalisering ville bidra til å understreke dens betydning. Samtidig ble komitélederens tilsynsansvar vedrørende komiteens overholdelse av frister presisert. Frist for å avgi *budsjettinnstillinger* fastsettes av presidentskapet etter at komitélederne har hatt anledning til å uttale seg, jf. § 43 annet ledd. Oversikten over fristene sammen med planlagte hørings- og debattdatoer for budsjettet omtales gjerne som «terminlisten», se nærmere kommentarer til denne bestemmelsen.

Presidentskapet anbefaler at komiteene utarbeider mer detaljerte fremdriftsplaner, og at man søker å begrense endringer på et svært sent tidspunkt i behandlingsprosessen – særlig gjelder det presentasjon av nye forslag. Komiteene må også påse at det legges frister som gir rom for at mindretallet får tilberørlig tid til å utarbeide sine forslag og merknader.¹

Avgivelsesfrister og for øvrig også de planlagte behandlingsdatoer er vesentlige arbeidsredskaper for planleggingen av saksavviklingen i Stortinget, det er derfor viktig at de overholdes så langt råd er. Fristene publiseres på Stortingets nettsider og er nyttig informasjon for forvaltningen, organisasjoner og øvrig publikum som ønsker å følge saken. Av ulike grunner kan det i noen tilfeller være nødvendig å utsette den fastsatte avgivelsesfristen for en innstilling. Dersom utsettelsen også medfører endring av behandlingsdatoen etter at den er inntatt i det foreløpige langtidsprogrammet for Stortingets møter, er det nødvendig å innhente samtykke til utsettelse fra presidentskapet.

Eksempelvis kan nevnes at presidentskapet 6. juni 2013 av slo en anmodning fra utenriks- og forsvarskomiteen om utsettelse av avgivelsesfristen for en sak. Etter presidentskapets vurdering var ønsket om utsettelse i større grad basert på en politisk vurdering enn praktiske og arbeidsmessige hensyn i komiteen. Presidentskapet fant det derfor under omstendighetene riktig at

1. Jf. brev fra Stortingets presidentskap 12. mars 2008 til Høyres stortingsgruppe med kopi til komiteene.

Stortinget i plenum burde ta stilling til de spørsmål som var reist i tilknytning til behandlingen.

Bestemmelsen pålegger komiteen å sette en frist for avgivelse «så snart som mulig». Det er ikke anledning til å vente med å fastsette fristen for på den måten å omgå mindretallets rett til å klage fristen inn for presidentskapet, jf. annet ledd. Dersom et flertall blokkerer mindretallsretten ved ikke å fastsette en frist, må dette kunne bringes inn for presidentskapet, som i så fall vil kunne ta forholdet opp med komiteen i medhold av § 32 og eventuelt selv fastsette fristen, jf. § 32 annet ledd. Det kan deretter være aktuelt å gjennomføre tiltak som nevnt i § 32 tredje ledd.

I forbindelse med at bestemmelsen om utsettelse av avgivelsesfristen kom inn i forretningsordenen, viste presidentskapet til at det i henhold til § 46 normalt skal gå 48 timer fra innstillingen gjøres tilgjengelig for representantene til den behandles i Stortinget. Både ut fra hensynet til produksjonen av innstillinger og av informasjonshensyn mente presidentskapet at det som et utgangspunkt bør være én uke fra avgivelse av innstilling til den behandles i Stortinget, selv om det ikke er et formelt krav om dette i forretningsordenen.¹ I tillegg til argumentene som ble anført av presidentskapet, tilsier hensynet til de partigrupper som ikke er representert i den aktuelle fagkomiteen, at det går én uke mellom avgivelse av innstilling og behandling i Stortinget.

Komiteene vedtar som regel nærmere fremdriftsplaner for den enkelte sak de har til behandling, selv om fristene for den interne behandlingen ikke er formelt bindende for komiteen og ikke har direkte grunnlag i forretningsordenen. I brev 12. mars 2008 til Høyres stortingsgruppe, med kopi til fagkomiteene, ga presidentskapet blant annet uttrykk for at det normalt vil være en fordel for alle parter at de interne retningslinjer komiteen selv har fastsatt for fremdriften, overholdes, men at det må påses at fristene gir rom for at også mindretallet får tid til å utarbeide sine forslag og merknader.

Annet ledd: Retten som er gitt et mindretall på minst en tredjedel av komitémedlemmene til å bringe vedtak om avgivelsesfrist inn for presidentskapet til endelig avgjørelse, ble vedtatt av Stortinget i forbindelse med behandlingen av Innst. S. nr. 235 (2008–2009). Bakgrunnen var et representantforslag fra stortingsrepresentantene Erna Solberg og Jan Tore Sanner om klarere og bedre mindretallsrettigheter i forretningsordenen.² Forutsetningen er at mindretallets beslutning tas i *samme møte* som komiteens vedtak om avgivelsestidspunkt blir truffet. Innstilling kan ikke avgis før presidentskapets avgjørelse foreligger. Presidentskapets avgjørelse blir bindende for komiteen.

I nevnte innstilling pekes det på at det særlig kan være aktuelt for flertallet å fastsette en tidligere avgivelsesfrist enn hva mindretallet ønsker når statsråden anmoder om rask behandling av saken, og når regjeringspartiene har

1. Innst. S. nr. 188 (2004–2005) pkt. 3.2.3.

2. Dok. 8:63 (2007–2008).

flertall i komiteen. På den annen side kan det også hende at flertallet fastsetter en senere avgivelsesfrist enn hva mindretallet ønsker, kanskje særlig når opposisjonen utgjør flertallet. Det er satt kort frist for mindretallet til å påklage flertallets beslutninger fordi presidentskapet skal kunne ha anledning til å treffe avgjørelse før fristen flertallet har satt, er utløpt. I det følgende gis det enkelte eksempler på hvordan bestemmelsen har vært praktisert.

I mai 2015 anket et mindretall (Arbeiderpartiet og Senterpartiet) i transport- og kommunikasjonskomiteen avgivelsesfrist for innstilling til Meld. St. 27 (2014–2015) inn for presidentskapet. Meldingen ble lagt fram den 12. mai 2015, og i et møte samme dag besluttet flertallet i transport- og kommunikasjonskomiteen å sette fristen for avgivelse til 11. juni 2015. Mindretallet mente at saken burde bli behandlet i høstsesjonen 2015, og anket derfor flertallets beslutning inn for presidentskapet. Ved en beslutning 18. mai 2015 vedtok flertallet (medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti) i presidentskapet ikke å ta anken til følge. Presidentskapets medlemmer fra Arbeiderpartiet stemte for å ta anken til følge.

Et mindretall (Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti) i arbeids- og sosialkomiteen anket 31. mai 2018 et komitévedtak av samme dag om at behandlingen av Dokument 8:233 S (2017–2018) skulle «utsettes i sin helhet til høsten 2018». Mindretallet ønsket å fastsette avgivelsesfrist og framdriftsplan på dette møtet. Subsidiært foreslo mindretallet høring før sesjonslutt. I sin avgjørelse uttalte presidentskapet at man forstod komiteens vedtak som at avgivelse av innstilling i saken var satt til høsten 2018, og at det var dette presidentskapet kan overprøve. I presidentskapets brev 1. juni 2018 heter det: «Presidentskapets flertall har ikke funnet grunn til å endre komiteens vurdering av dette. Presidentskapet vil imidlertid be komiteen fastsette en mer presis avgivelsesfrist så snart den har grunnlag for det.»

Et mindretall i justiskomiteen (Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre) anket 22. oktober 2020 flertallets vedtak om avgivelse av innstilling til Prop. 11 L (2020–2021) som var satt til 23. februar 2021, da de mente at saken burde behandles parallelt med budsjettet høsten 2020. Presidentskapet vedtok i sitt møte 22. oktober 2020 med tre mot to stemmer å imøtekomme anmodningen om fremskyndelse av fristen. Arbeiderpartiets, Senterpartiets og Sosialistisk Venstrepartis representanter i justiskomiteen – som med komitéleders avgjørende stemme utgjorde komiteens flertall – ba deretter i brev 2. november om at presidentskapet omgjorde denne beslutningen. I svarbrevet 5. november 2020 ble det presisert at det ikke er formell klageadgang på presidentskapsvedtak etter Stortingets forretningsorden § 23 andre ledd. Presidentskapets flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, besluttet å avvise anmodningen om omgjøring, mens presidentskapets mindretall fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet stemte for å etterkomme den.

§ 24 Saksordfører

For hver sak som skal opp til behandling, velger komiteen blant sine medlemmer en ordfører, eller hvis det er reist krav om det, flere ordførere. Når en komité bare skal avgi uttalelse om en innstilling eller et utkast til innstilling som er utarbeidet av en annen komité, avgjør komiteen om saksordfører skal velges.

Ordføreren skal forberede saken for komiteen, og skal søke å fremskaffe de opplysningene og sette i verk de undersøkelserne som medlemmer av komiteen finner påkrevd. Ordføreren har ansvar for å utarbeide innstillingen, og skal underskrive den sammen med komitélederen.

Spørsmål eller anmodninger til ansvarlig statsråd som ledd i saksforberedelsen skal normalt sendes av saksordfører eller leder på vegne av komiteen. Statsrådets svar skal gjøres tilgjengelig for komiteens medlemmer. Senest en uke før innstillingen skal avgis, kan saksordfører kreve at komiteen stiller bestemte skriftlige spørsmål til vedkommende regjeringsmedlem om en sak som er under behandling i komiteen.

(Tidligere § 17, sjette til åttende ledd og § 21 første og annet ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 284 (2000–2001), Innst. S. nr. 187 (2002–2003), Innst. S. nr. 235 (2008–2009), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), (Innst. 651 S (2020–2021))

Første ledd: Hvis det er stemmelikhet ved valg av saksordfører i en komité, vil komitélederens stemme – i motsetning til hva som ellers gjelder – ikke gjøre utslaget, jf. analogi fra reglene i § 61 annet ledd.¹ Se for øvrig kommentarer til § 26. Fagkomiteenes innstillinger til statsbudsjettet er et eksempel på en saks-type hvor det erfaringsmessig gjerne velges flere saksordførere. Saksordførersansvaret for de ulike budsjettkapitlene som komiteen er blitt tildelt, fordeles da blant komiteens medlemmer.

Det er vanlig at de fraksjonene som ikke har saksordføreren, opererer med såkalte «skyggeordførere» som har et særlig ansvar for å følge saken på fraksjonens vegne. Disse har ingen formell status. Vanligvis er det skyggeordførerne som holder sine respektive fraksjoners hovedinnlegg når saken debatteres i plenum.

Den valgte saksordføreren vil som regel være første taler ved sakens behandling i Stortinget, jf. § 51 annet ledd. Begrensningen i antall innlegg under debatten gjelder ikke for saksordførere, jf. § 51 tredje ledd bokstav a og kommentarer til denne bestemmelsen.

Dersom det er innkalt vararepresentant for saksordfører, må komiteen ta stilling til om vedkommende skal overta oppgaven som saksordfører, eller om det skal velges en ny saksordfører. Dersom det er innkalt vararepresentant for saksordføreren den dagen innstillingen avgis, praktiseres følgende:²

- Vararepresentanten oppgis som saksordfører i innstillingen.

1. Retningslinjer fastsatt av Stortingets presidentskap 24.9.1996 96/645.

2. Retningslinjer fastsatt av Stortingets presidentskap 7.5.2013.

- Under debatten om saken i Stortinget kan enten den komiteen har valgt som saksordfører, eller den som er oppgitt som saksordfører i innstillingen om saken (ikke begge to), anses som saksordfører etter §§ 51 og 52.
- På Stortingets nettsider og i annen kommunikasjon om den aktuelle saken skal både valgt saksordfører og den som er oppgitt som saksordfører i innstillingen, kunne angis som saksordførere.

Bestemmelsen i første ledd siste punktum tar sikte på de tilfeller der Stortinget har bestemt at komiteen som behandler saken, skal forelegge utkast til innstilling for en annen komité til uttalelse før innstillingen avgis, jf. § 22 annet ledd. I praksis velges det sjelden saksordfører for en sak som vedkommende komité har fått til uttalelse. I de tilfellene det gjøres, vil saksordfører i komiteen som avgir uttalelse, ikke ha rettigheter som saksordfører i debatten om saken, jf. kommentarer til § 51. Disse rettighetene er forbeholdt saksordfører i den komité som avgir innstilling i saken.

Annet ledd: Innhenting av opplysninger og andre typer undersøkelser foretar saksordføreren på vegne av komiteen, ikke i egenskap av enkeltrepresentant.

Komiteen kan beslutte å innhente ytterligere opplysninger vedrørende saker som behandles i komiteen. Dersom det ønskes opplysninger fra regjeringen eller forvaltningen, er vanlig praksis at komiteen oversender brev med skriftlige spørsmål til vedkommende statsråd.

Det er i prinsippet komiteens flertall som beslutter om det skal sendes slikt brev med spørsmål om en sak. Imidlertid vises det normalt velvillighet til å stille de spørsmål som komiteens medlemmer – også et mindretall – finner nødvendige. Formelt kan likevel komiteen nekte å stille spørsmål eller sende brev som bare et mindretall står bak. Saksordfører har derimot en selvstendig rett til å kreve at spørsmål blir stilt, jf. tredje ledd.

Det forekommer også at det overlates til de enkelte fraksjonene å stille spørsmål, eller at fraksjonene stiller spørsmål som komiteens flertall har avvist. Særlig i forbindelse med budsjettbehandlingen er det vanlig at de enkelte partifraksjoner stiller spørsmål til departementet. Formelt stilles slike spørsmål ikke på vegne av komiteen, men på vegne av fraksjonen eller partigruppen, og det er noe ulike formelle rammer for statsrådets svar på slike spørsmål. Blant annet kan ikke statsråden oppfylle sin opplysningsplikt etter Grunnloven § 82 ved svarbrev til en fraksjon eller partigruppe.

At saksordfører skal underskrive på innstillingen, sammen med komitéleder, betyr i praksis at navnene deres skal oppgis etter innstillingens forslag til vedtak, sammen med dato for avgivelse av innstillingen.

I innstillingen benyttes proposisjonen eller meldingens målform i teknisk sammendrag, overskrifter mv. Merknader fra de ulike komitémedlemmer følger representantenes målform. Tidligere var det en alminnelig oppfatning at saksordfører avgjorde målformen også i lovvedtaket for en lov i tilfeller der det ble fremlagt innstilling om forslag til en helt ny lov. Dette var imidlertid ingen vedtatt praksis, og den ble heller ikke fulgt konsekvent. Ved komitébehandlin-

gen av avhendingslova (lov 3. juli 1992 nr. 93) kom spørsmålet på spissen. Flertallet i komiteen fremmet i komitéinnstillingen¹ lovforslaget på nynorsk, slik det også var foreslått i proposisjonen², mens et mindretall, som inkluderte saksordfører, fremmet lovteksten på bokmål. Odelstinget fattet vedtak i tråd med flertallets innstilling. Komiteene benytter nå den målformen i lovvedtaket som er foreslått i proposisjonen.

Tredje ledd: Bestemmelsene i første og annet punktum kom i inn i forretningsordenen i 2021 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen.³

I første punktum heter det at spørsmål eller anmodninger til ansvarlig statsråd som ledd i saksforberedelsen normalt skal sendes av saksordfører eller leder på vegne av komiteen. Bestemmelsen ble tatt inn i forretningsordenen for å klargjøre at det er komiteen som sådan som er avsender av hennelsen til statsråden, og ikke representanter fra enkeltstående partigrupper eller fraksjoner. Dette gjelder også der ønsket om å stille spørsmål opprinnelig kom fra enkelte medlemmer eller fraksjoner i komiteen.

I andre punktum heter det at statsrådets svar skal gjøres tilgjengelig for komiteens medlemmer. Dette gjelder uavhengig av hvilke partigrupper som står bak spørsmålet. Når det gjelder spørsmålet om hvorvidt statsrådets brev også bør tas inn som vedlegg til komiteens innstilling, vises det til omtale under § 31 andre ledd.

Bestemmelsen i tredje punktum innebærer at saksordfører – ikke et mindretall i komiteen – har en selvstendig rett til å kreve at komiteen stiller skriftlige spørsmål til statsråden om saken som behandles, uavhengig av hva komiteen for øvrig måtte mene om dette.⁴ Spørsmålene må stilles på vegne av komiteen senest én uke før fastsatt avgivelsesfrist. Fristen på én uke er satt for å unngå at en saksordfører benytter retten til å stille spørsmål på et så sent stadium i saksbehandlingen at saken må utsettes. Innstillingen kan ikke avgis før komiteen har mottatt svar. Dersom komiteen ønsker å sende spørsmål til statsråden når det gjenstår mindre enn én uke til avgivelsesfristen, kreves det flertallsvedtak i komiteen.

§ 25 *Komitémøter*

Innkalling til møte i komiteen skal inneholde dagsorden. Møtetidspunktet skal kunngjøres på egnet måte.

Komiteens møter foregår for lukkede dører. Det er ikke adgang til å gjengi uttalelser som er gitt av andre komitémedlemmer i et lukket komitémøte.

En komité kan oppnevne utvalg av sine medlemmer til å forberede enkelte saker, men den endelige behandlingen av en sak må alltid foregå i samlet komité.

1. Innst. O. nr. 71 (1991–92).

2. Ot.prp. 66 (1990–91).

3. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

4. Vedtatt ved behandlingen av Innst. S. nr. 235 (2008–2009).

Komitémøter skal som hovedregel avholdes ved at komiteens medlemmer møter fysisk. Komiteen kan unntaksvis beslutte at komitémøter skal avholdes ved hjelp av fjernmøteteknologi. Bestemmelsene i første til tredje ledd gjelder tilsvarende for slike møter.

(Tidligere: § 17 første ledd annet punktum, § 17 annet ledd og § 19 første ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 284 (2000–2001), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), (Innst. 651 S (2020–2021))

Første ledd: Første punktum tilsvarende bestemmelsen i § 33 annet ledd annet punktum om innkalling til stortingsmøte. I motsetning til praksis for møter i plenum kunngjøres ikke dagsordenen for komitémøter offentlig. Møteinnkallinger legges ut i de respektive komitéportalene, hvor de er tilgjengelige for komitémedlemmene og deres rådgivere. Dersom det anmodes om innsyn i innkallinger, gis det imidlertid etter fast praksis innsyn i disse.

Annet punktum fikk sin nåværende ordlyd ved behandlingen av Innst. 259 S (2012–2013), da kravet om at komitémøtene skulle «*kunngjøres før møte ved oppslag i stortingsbygningen*», ble byttet ut med det mer fleksible krav om kunngjøring av møtetidspunktet på egnet måte. Gjeldende rutine er at tidspunkt for komitémøtene kunngjøres på Løveporten (Stortingets intranett).

Annet ledd: Regelen om at komitémøter skal holdes for lukkede dører, ble ansett for å være fastslått ved sedvanerett inntil bestemmelsene i annet ledd kom inn i forretningsordenen ved behandlingen av Innst. S. nr. 284 (2000–2001), som en følge av at åpne høringer ble innført som hovedregel. Begrunnelsen for lukkede komitémøter er først og fremst at det gir representantene anledning til å føre fri debatt, luften foreløpige forslag og ideer og komme frem til nødvendige kompromisser. I praksis betyr «lukkede dører» at det kun er komiteens medlemmer samt komitésekretær og ev. medarbeidere fra komitésekretariatet som kan være til stede på komitémøter. Representantenes politiske rådgivere har ikke anledning til å møte.

Den tidligere sedvaneregelen om ikke å gjengi andre komitémedlemmers uttalelser i et komitémøte, som er en naturlig følge av komitémøtenes lukkede karakter, ble kodifisert samtidig. Med uttalelser menes her utsagn, signaler, synspunkter o.l. som representantene gir uttrykk for. Uavhengig av dette kan den enkelte representant uttale seg om egne standpunkter. Se for øvrig kommentarer til § 31 sjuende ledd og Innst. S. nr. 285 (2000–2001) s. 4.

Med jevne mellomrom tas spørsmålet om å innføre en ordning med åpne komitémøter opp til vurdering, men det har så langt ikke vært flertall for dette. Spørsmålet ble sist vurdert av reglementskomiteen i Dokument 19 (2016–2017).

Tredje ledd: I større, kompliserte saker kan det være praktisk at komiteen delegerer arbeidet med å forberede saken til en mindre gruppe av komiteens medlemmer, fortrinnsvis saksordfører og de såkalte «skyggene» – de som har ansvaret for den aktuelle saken i sine respektive fraksjoner. Dette innebærer bl.a. at de kan behandle saken i «skyggemøter» utenom de ordinære komi-

témøtene. Innstillingen skal alltid avgis i et ordinært komitémøte hvor komiteen er samlet og vedtaksfør, jf. § 26 første ledd.

Fjerde ledd: Bestemmelsen i fjerde ledd ble tatt inn i forretningsordenen i 2021.¹ Under koronakrisen i 2020–2021 ble kravet om fysisk tilstedeværelse i komitémøter midlertidig suspendert.² Som et ledd i sitt mandat ble reglementskomiteen bedt om å vurdere om det er behov for å legge til rette for økt bruk av elektroniske verktøy, både i lys av de erfaringene som var gjort under koronakrisen, og med tanke på økt digitalisering av den parlamentariske saksbehandlingen.

Hovedregelen er fremdeles at komitémøter skal skje ved fysisk oppmøte, men komiteen kan unntaksvis beslutte at komitémøter skal avholdes ved hjelp av fjernmøteteknologi. Det understrekes samtidig i Innst. 651 S (2020–2021) pkt. 2.3.11 at det har en klar egenverdi at komiteene regelmessig møtes fysisk, og at det særlig ved starten av en stortingsperiode vil være viktig at komiteene etablerer gode samarbeidsformer i fysiske møtefora. Presidentskapet viser for øvrig i innstillingen til at det i forbindelse med koronakrisen var gitt retningslinjer for gjennomføring av digitale komitémøter, blant annet for å ivareta krav til sikkerhet ved gjennomføring av slike møter. Det heter videre:

«Også når adgangen til digital tilstedeværelse i komitémøter gjøres permanent, vil det være behov for slike retningslinjer for gjennomføring av digitale møter. Presidentskapet vil eventuelt komme tilbake til dette.»

§ 26 Avstemninger i komiteene

Et komitévedtak er gyldig når minst tre femtedeler av medlemmene, avrundet opp til nærmeste hel tall, har vært til stede og avgitt stemme.

Komitévedtak fattes som hovedregel ved alminnelig flertall. Bortsett fra ved valg, herunder valg av saksordfører, er komitélederens stemme utslagsgivende dersom en avstemning viser like mange stemmer for og imot. I komitélederens fravær er fungerende komitéleders stemme utslagsgivende.

Ved valg gjelder § 61 annet ledd tilsvarende.

Bestemmelsene i første til tredje ledd gjelder tilsvarende for avstemninger i komitémøter som avholdes ved bruk av fjernmøteteknologi, jf. § 25 siste ledd.

(Første ledd tidligere § 16 tredje ledd. Forarbeider: Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 487 S (2016–2017), (Innst. 651 S (2020–2021))

Første ledd: Som en følge av denne bestemmelsen regnes en komité ikke for å være beslutningsdyktig før minst tre femtedeler av komiteens medlemmer er til stede. I praksis har dette hatt den betydning at det ikke kunne settes

1. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

2. 12. mars 2020 vedtok Stortinget følgende: «Med virkning fra 12. mars 2020 og inntil videre settes kravet om fysisk tilstedeværelse i Stortingets forretningsorden § 25 om komitémøter og § 26 om avstemninger i komiteene ut av kraft.» Dette midlertidige unntaket ble videreført gjennom nytt stortingsvedtak 1. oktober 2020.

komitémøte før det nødvendige antall var fysisk til stede i komiteen. Som det fremgår av § 25 fjerde ledd, er hovedregelen fremdeles fysisk tilstedeværelse, men komiteen kan nå unntaksvis beslutte at det er adgang til å delta ved bruk av fjernmøteteknologi. Også ved komitémøter som avholdes med fjernmøteteknologi, må minst tre femtedeler av komiteens medlemmer delta (eventuelt ved en kombinasjon av fysisk og digital tilstedeværelse) for at komiteen skal være beslutningsdyktig, jf. bestemmelsen i § 26 tredje ledd om at reglene i første til tredje ledd gjelder tilsvarende for avstemninger i komitémøter som avholdes ved bruk av fjernmøteteknologi.

Kravet om tre femtedeler kom inn i forretningsordenen i 1927 for å skape harmoni med det daværende krav i Grunnloven om at minst tre femtedeler av medlemmene måtte være til stede for at Stortinget skulle være beslutningsdyktig. Da Grunnloven § 73 ble endret til krav om alminnelig flertall for Stortingets beslutningsdyktighet i 1931, ble imidlertid kravet til beslutningsdyktighet i komiteene stående uendret. Bestemmelsen ble vurdert endret i 2017¹, men et flertall i reglementskomiteen mente at det ikke var behov for å endre gyldighetskravet til et simpelt flertall.

Når tre femtedeler ikke utgjør et helt tall, skal det alltid rundes oppover til nærmeste hele tall. Dette gjelder både når desimalen er 0,6–0,9, og når den er 0,01–0,5. Denne presiseringen ble vedtatt ved behandlingen av Innst. 487 S (2016–2017), jf. Dokument 19 (2016–2017) s. 18, og var i tråd med gjeldende tolkningspraksis. Gyldighetskravet kan ses på som en form for mindretallsbeskyttelse ved at en positiv endring først finner sted når et visst antall medlemmer er til stede og avgir stemme.

Annet ledd: Bestemmelsen om avstemninger i komiteene ble tatt inn i forretningsordenen ved behandling av Innst. 159 S (2012–2013), jf. Dokument 14 (2012–2013). Det presiseres her at hovedregelen er at komitévedtak fattes med alminnelig flertall. Mindretallsrettighetene som er hjemlet i ulike bestemmelser, fremstår dermed som unntak fra hovedregelen.

Det fremgår av Dokument 14 (2012–2013) at reglene om votering i Stortinget er grunnlaget for bestemmelsen om stemmelikhet, men at det her er valgt en enklere og mer praktisk løsning. Komitéleders stemme er utslagsgivende ved alle avstemninger som viser likt stemmetall for og imot, bortsett fra ved valg. Når komitéleder ikke er til stede, overføres dobbeltstemmen til den som fungerer som komitéleder. Det er som regel første eller andre nestleder som fungerer. Er ingen av dem til stede, har leder av den største fraksjonen i flere tilfeller overtatt lederfunksjonen, se kommentarer til § 20 annet ledd, eller man har fulgt en analogi fra § 1 første ledd, slik at det er den representanten med lengst ansiennitet på Stortinget som fungerer. Se ellers omtale under § 31 femte ledd ved stemmelikhet i tilrådingen i innstillinger.

1. Dokument 19 (2016–2017) s. 18.

Betegnelsen «valg» omfatter valg av komiteens ledelse og saksordførere. Sistnevnte kategori ble tatt inn i bestemmelsen etter forslag fra reglementskomiteen i Dokument 19 (2016–2017). Dette samsvarer med oppfatningen som ble lagt til grunn i Dokument 14 (2012–2013) s. 7, hvor valg av saksordfører nevnes som eksempel på «valg», hvilket også var i tråd med presidentskapets uttalelse i brev av 24. september 1996 til finanskomiteen. Presidentskapet presiserte for øvrig i denne forbindelse at det bare er de faktisk avgitte stemmene som kan regnes med ved formelle avstemninger i komiteen.

Tredje ledd: Ved valg har ikke komitélederen dobbeltstemme ved stemmelikhet. Reglene i § 61 annet ledd skal anvendes analogisk. Dersom resultatet av avstemningen viser likt stemmetall for flere, kan hvert komitémedlem kreve ny avstemning mellom de kandidatene som har oppnådd likt stemmetall. Kommer ingen med slikt krav, eller blir stemmetallet likt også ved den nye avstemningen, skal valget avgjøres ved loddtrekning. Et prinsipp om at personvalg avgjøres ved loddtrekning ved stemmelikhet, eventuelt etter at ny avstemning eller omvalg først er gjennomført, er også lagt til grunn i en rekke lover og forskrifter, for eksempel kommuneloven, aksjeloven og forskrift om organisering, ledelse og medvirkning etter arbeidsmiljøloven. Slike bestemmelser er også vanlige i vedtekter for private foreninger.

Fjerde ledd: Det er her presisert at reglene om avstemninger gjelder tilsvarende når komitémøter avholdes ved hjelp av fjernmøteteknologi. Bestemmelsen ble tatt inn i 2021 i forbindelse med oppfølging av rapport fra reglementskomiteen, jf. nærmere omtale av § 25 fjerde ledd.¹

§ 27 *Komitéhøringer*

Komiteen kan avholde høringer. Med høring menes et møte i komiteen der den mottar muntlige forklaringer fra personer som den selv anmoder om å komme, eller som søker om å få legge frem opplysninger for komiteen. En tredjedel av medlemmene i komiteen kan kreve at det skal avholdes høring i en sak og beslutte hvem som skal anmodes om å møte til høring. En beslutning om å avholde høring som bare er støttet av et mindretall av komitémedlemmene, kan ved beslutning i samme møte av et mindretall på minst en tredjedel av komiteens medlemmer bringes inn for presidentskapet til avgjørelse.

Spørsmålet om å avholde høring skal oppføres som en egen sak i innkallingen til et komitémøte. Bare saker som er til behandling i komiteen, og der det er valgt saksordfører, kan være gjenstand for høring.

Det er ikke adgang til å avholde høring under behandlingen av grunnlovsforslag i Stortinget. Det er ikke adgang til å holde åpen kontrollhøring når det er møte i Stortinget, bortsett fra under den ordinære spørretimen. For øvrig bør høringer holdes på tidspunkter som ikke sammenfaller med møter i Stortinget.

1. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

De som anmodes om å møte til høring møter frivillig og avgjør selv om de vil besvare komiteens spørsmål. Komiteen kan etter søknad få presidentskapets samtykke til å dekke nødvendige utgifter for personer som deltar i en høring etter anmodning fra komiteen.

Komiteens høringer foregår for åpne dører. Komiteen kan likevel med vanlig flertall beslutte at høringen helt eller delvis skal foregå for lukkede dører. Et medlem av komiteen kan kreve at en åpen høring avbrytes for at komiteen skal behandle den videre fremdriften, herunder forslag om at høringen skal avsluttes eller fortsette for lukkede dører. Komiteen kan bare motta taushetsbelagte opplysninger for lukkede dører. Under åpen høring må komiteens medlemmer ikke gjengi eller vise til opplysninger underlagt lov- eller instruksfestet taushetsplikt.

Meningsutveksling mellom komitémedlemmene skal ikke finne sted under en åpen høring.

Åpne høringer skal kunngjøres senest 24 timer før høringen. I ekstraordinære tilfeller kan åpen høring kunngjøres med kortere varsel. Under en åpen høring skal det finnes plasser for tilhørere. Antall tilhørere kan begrenses av plasshensyn. Tilhørere som opptrer forstyrrende, kan bortvises.

Komiteen kan beslutte at det skal tas stenografisk referat fra en åpen kontrollhøring, jf. reglement for åpne kontrollhøringer. Beslutning om stenografisk referat fra andre høringer krever samtykke av presidentskapet. For øvrig kan komiteen beslutte at høringen skal tas opp på lydbånd. Komiteen kan beslutte at det ikke kan tas lyd- eller bildeopptak i en høring som for øvrig er åpen.

Komiteen fastsetter selv den nærmere prosedyren for sine høringer, herunder fordeling av taletid, rekkefølge og antall hoved- og oppfølgingsspørsmål. Åpne kontrollhøringer skal foregå etter reglement for kontrollhøringer, vedtatt av Stortinget.

Komiteen kan ved alminnelig flertall beslutte at høring kan gjennomføres helt eller delvis ved fjernmøteteknologi. Bestemmelsene i tredje til niende ledd gjelder så langt de passer.

(Tidligere § 18 (§ 21 frem til 1.10.2009). Forarbeider: Innst. S. nr. 133 (1965–66), Innst. S. nr. 98 (1984–85), S.tid. s. 4695–4736 (1988–89) (debatt om åpne høringer), Innst. S. nr. 8 (1995–96), Innst. S. nr. 276 (1996–97), Innst. S. nr. 168 (1998–99), Innst. S. nr. 284 (2000–2001), Innst. S. nr. 91 (2001–2002), Muntlig innstilling 5. mai 2009, Innst. S. nr. 235 (2008–2009), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 199 S (2010–2011), Innst. 230 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 20 S (2013–2014), Innst. 487 S (2016–2017), Innst. 134 S (2017–2018), Innst. 426 S (2018–2019), (Innst. 651 S (2020–2021))

Første ledd første punktum: Høringer er et sentralt verktøy for innhenting av informasjon i forbindelse med komiteenes saksbehandling. I første punktum fastslås komiteenes adgang til å avholde høringer. Høringsadgangen har vært nedfelt i forretningsordenen siden 1966.¹ Den viktigste reformen i høringsinstituttet fant sted da hovedregelen om åpne høringer ble endelig formalisert ved endring i forretningsordenen i 2001.

1. Innst. S. nr. 133 (1965–1966), som viser til Innst. S. nr. 65 (1965–1966).

Høringer deles i to kategorier: Ordinære høringer med det siktemål å opplyse en sak komiteen har til behandling, og kontrollhøringer. Reglene i § 27 er felles for begge høringskategoriene, med mindre annet følger eksplisitt av bestemmelsen. Dessuten har Stortinget vedtatt et eget reglement for åpne kontrollhøringer¹, som kommer til anvendelse i kontroll saker.

En kontroll sak er i henhold til § 1 første ledd i dette reglementet alle saker som behandles i kontroll- og konstitusjonskomiteen, med unntak av saker som gjelder grunnlovsendringer, bevilgninger og valglovgivning. I de andre komiteene gjelder reglene om kontrollhøringer når den åpne høringen har som formål å klarlegge eller vurdere et tidligere faktisk begivenhetsforløp. Det vil si at høringen er etterfølgende, for eksempel en gransking av om regjeringen har etterkommet instruks gitt av Stortinget, eller om en statsråd har oppfylt sin opplysningsplikt overfor Stortinget. Kontrollhøringer forekommer svært sjelden i andre komiteer enn kontroll- og konstitusjonskomiteen. Komiteene kan for øvrig beslutte at «ordinære» høringer skal avholdes helt eller delvis etter reglene for kontrollhøringer.

Første ledd annet punktum: Høringer defineres som «et møte i komiteen der den mottar muntlige forklaringer fra personer som den selv anmoder om å komme, eller som søker om å få legge frem opplysninger for komiteen». Møter mellom komiteen og eksterne som foregår utenfor det ordinære stortingsarbeidet, under komiteens reiser, befaringer o.l. regnes derimot ikke som «høring» ifølge Innst. S. nr. 284 (2000–2001), jf. Dokument nr. 19 (2000–2001). Det anses heller ikke naturlig at møter mellom en komité og representanter for et av Stortingets eksterne kontrollorganer omfattes av reglene om høringer, selv om høringsformen vil kunne benyttes i spesielle saker (dette er i praksis mest aktuelt i kontroll- og konstitusjonskomiteen). Møter med komiteen, der det eksterne kontrollorganet gir komiteen en presentasjon og svarer på spørsmål, finner gjerne sted i forbindelse med oversendelser av dokumenter til Stortinget (riksrevisjonsundersøkelser, årsmeldinger mv). Tilsvarende vil møter mellom Nasjonal institusjon for menneskerettigheter og justiskomiteen i forbindelse med oversendelsen av institusjonens årsmelding til Stortinget heller ikke anses som en høring.

Det har forekommet at det avholdes høringer utenfor Stortinget, f.eks. under en komitéreise, men normalt holdes høringer i Stortinget i et av de møterommene som er utstyrt for dette formålet. En søknad fra næringskomiteen om å holde høring i Tromsø i forbindelse med behandlingen av Meld. St. 32 (2018–2019) Et kvotesystem for fremtiden – en fremtidsrettet fiskerinæring ble avslått av ressurshensyn². Det ble i presidentskapets svarbrev til komiteen vist til at komitéhøringer som det klare utgangspunkt avholdes i Stortingets

1. Reglement for åpne kontrollhøringer. Vedtatt av Stortinget 11. jun, i kraft fra 1. januar 2002. Sist endret 12. november 2013.

2. Presidentskapets brev til næringskomiteen 7. november 2019.

lokaler i Oslo, og at disse er tilrettelagt med fasiliteter for høringer, herunder nødvendig infrastruktur for å avholde høringer i tråd med Stortingets forretningsorden og krav til sikkerhet, samt nødvendig utstyr for å produsere lyd og bilde fra høringen som sendes ut via stortinget.no.

Et møte med en ekstern organisasjon eller institusjon om en sak som er til behandling i komiteen, er å anse som en høring og følger reglene i § 27 selv om møtet ikke betegnes som en høring.

Selv om utgangspunktet etter Stortingets forretningsorden er at komiteens høringer er muntlige, er det ikke uvanlig at komiteene på sin nettside inviterer til å gi skriftlige innspill til en sak, enten som et supplement til eller i stedet for en muntlig høring. Dette er nå særskilt regulert i § 27 a.

Første ledd tredje punktum: Det følger av bestemmelsen at et mindretall på en tredjedel av medlemmene i komiteen kan kreve at komiteen avholder høring. Samtidig er et tilsvarende mindretall gitt adgang til å bestemme hvem komiteen kan anmode om å komme på høringen. Dette er i tråd med tidligere praksis og er begrunnet med at flertallet ikke bør kunne avslå ønsker fra komitémedlemmene om å invitere bestemte instanser og dermed undergrave formålet med høringen. Hensynet til mindretallet fikk endelig gjennomslag ved behandlingen av Innst. 259 S (2012–2013), jf. Dokument 14 (2012–2011).¹ I praksis kan det i én og samme sak være ulike mindretall som benytter seg av rettigheter etter denne bestemmelsen. Det kan tenkes at partier som utgjør en del av et flertall som har stemt mot at det avholdes høring, har bestemte synspunkter på hvilke personer som bør inviteres når det først er besluttet å holde høring, for eksempel at også statsråder fra tidligere regjeringer inviteres til en kontrollhøring i tillegg til ansvarlig fagstatsråd.

Første ledd fjerde punktum: Samtidig ble en begrensning i mindretallsrettigheten tilføyd. For å unngå at et mindretall sørger for at det avholdes høring i uforholdsmessig mange saker, kan et (annet) mindretall på en tredjedel av komiteens medlemmer i samme møte kreve at spørsmålet om å holde høring bringes inn for presidentskapet.²

Første ledd femte punktum: Her sies det eksplisitt at fjerde punktum ikke gjelder for kontroll- og konstitusjonskomiteen. Begrensningen i mindretallsretten i fjerde punktum passer ikke for kontroll- og konstitusjonskomiteen, da det i § 15 første og annet ledd er gitt særlige regler om mindretallets rett til å ta

-
1. Disse reglene ble først foreslått av flertallet i Frøiland-utvalget, som utredet Stortingets kontrollfunksjon, jf. Dokument 19 (2000–2001). Men presidentskapets flertall i Innst. S. nr. 284 (2000–2001), med tilslutning av stortingsflertallet, ønsket å opprettholde daværende regel om vanlig flertall i komiteen. I praksis forekom det sjelden at flertallet stilte seg i veien for mindretallets ønske om høring.
 2. Tilsvarende rett til å bringe saken inn for presidentskapet er gitt et mindretall i komiteen når det gjelder fastsettelse av avgivelsesfrist, jf. forretningsordenen § 23 annet ledd.

en kontrollsak opp til behandling i denne komiteen. Denne presiseringen ble foretatt i forbindelse med behandlingen av Innst. 20 S (2013–2014).

Annet ledd: Bestemmelsen om at en høring bare kan gjennomføres i saker som er til behandling i komiteen, er en generell regel som gjelder for samtlige komitéhøringer. Bestemmelsen må ses i lys av initiativforbudet i § 22 sjuende ledd første punktum.

For gjennomføring av høringer i tilfeller der mer enn én komité skal behandle en sak, f.eks. der saken skal forelegges en annen komité til uttalelse, vises det til nærmere omtale under § 22 annet ledd.

Tredje ledd: Bestemmelsen i tredje ledd om tidspunkt for åpne høringer er endret flere ganger siden 1995, da adgangen til åpne høringer ble etablert gjennom en prøveordning.¹ Siste endring ble vedtatt våren 2018.²

Når høringer holdes samtidig med møter i plenum, kan det skape utfordringer for representanter som ønsker å delta i begge. Utfordringen er størst for representanter fra mindre partigrupper, som forventes å dekke både arbeidet i egen komité og debatter i plenum innenfor andre komiteers saksområder.

En gjennomgående problemstilling har vært å finne frem til en mest mulig hensiktsmessig regulering av tidspunkt for når åpne høringer kan finne sted, slik at de i minst mulig grad kolliderer med programmet i plenum, samtidig som det rent praktisk må la seg gjøre å avvikle høringer innenfor et tidsrom som passer inn i vedkommende komités saksbehandling. På visse tider av året kan det være svært vanskelig å kombinere disse hensynene.

Tredje ledd første punktum: Forbudet i tredje ledd første punktum mot å avholde høring mens Stortinget behandler grunnlovsforslag, ble vedtatt i 2013.³ Bestemmelsen gjelder for samtlige høringer. I forarbeidene vises det til at det kan være av stor betydning både for resultatet og for den enkelte representant at alle har anledning til å være til stede under både debatt og votering om grunnlovsforslag. Andre aktiviteter på Stortinget bør derfor ikke forhindre representantene fra å møte i plenum ved behandlingen av slike forslag.

Tredje ledd annet punktum: Bestemmelsen innebærer at åpne kontrollhøringer ikke kan avholdes når det er møte i plenum, bortsett fra under den ordinære spørretimen, og har sammenheng med den særlige oppmerksomheten som ofte følger med slike høringer, og som antas å kunne ta fokus fra møtet i salen.⁴ Det forekommer at det treffes vedtak i plenum om å fravike denne bestemmelsen.⁵

1. Innst. S. nr. 8 (1995–96).

2. Innst. 134 S (2017–2018).

3. Innst. 259 S (2012–2013), jf. Dokument 14 (2012–2013).

4. Innst. S. nr. 91 (2000–2001).

5. Vedtak 23. mai 2017 om å gjennomføre lukket kontrollhøring 29. mai 2017 parallelt med møte i stortingsalen og vedtak 18. desember 2019 om å gjennomføre to kontrollhøringer parallelt med møte i salen tirsdag 14. januar.

Tredje ledd tredje punktum: Med virkning fra 1. oktober 2017 ble det på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen¹ innført en regel om at det som hovedregel ikke holdes åpne høringer mens det pågår møte i Stortingets plenum, og at unntak fra dette forutsatte samtykke fra Stortingets presidentskap. Det viste seg imidlertid krevende å praktisere denne regelen. Som oftest oppga komiteen gode grunner for å holde en høring samtidig med møter i Stortinget, og i de aller fleste tilfeller ble det gitt dispensasjon fra regelen. I Innst. 134 S (2017–2018) foreslo presidentskapet derfor å oppheve kravet om samtykke fra presidentskapet. Samtidig ble den nylig vedtatte regelen om at høringer ikke «bør» holdes samtidig med møter i plenum, opprettholdt. Hensikten var å legge en tydelig føring i retning av at det generelt er ønskelig at komiteene ikke legger høringene samtidig med stortingsmøter.

Datoer for komiteens høringer i forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet om høsten fastsettes av presidentskapet som en del av «terminlisten», se kommentarer til § 43 annet ledd.

Fjerde ledd første punktum: Her presiseres at høringene er basert på frivillig deltakelse. De som blir invitert til en høring, velger selv om de vil møte, hvilke spørsmål de vil besvare, og hvor forbeholdent de vil formulere sine svar.

Komiteen kan anmode en person om å gi opplysninger, men det er bare Stortinget som kan pålegge noen å møte i samsvar med Grunnloven § 75 bokstav h.² Grunnloven har vært tolket slik at denne myndigheten ikke kan delegeres til komiteene, se kommentarer til § 49. Men i praksis vil den som inviteres, som regel etterkomme anmodning fra komiteen.

Dersom det er aktuelt å anmode en underordnet etat om å komme til høring, kan statsråden, eventuelt departementet, kreve å få være til stede.³ Dette følger av regjeringsmedlemmenes konstitusjonelle og parlamentariske ansvar overfor Stortinget og av departementets overordnede stilling overfor underliggende etater. På denne bakgrunn bør invitasjon til underliggende etater i alminnelighet skje gjennom departementet. Under enhver omstendighet er det en forutsetning at departementet informeres, noe som for øvrig også gjelder for andre møter enn høringer.⁴ Dersom vedkommende organ i høy grad er uavhengig av departementet, bør komiteen vurdere konkret, ut fra arten av saken som tas opp, om det er naturlig å følge samme praksis.

Når det gjelder åpne kontrollhøringer, skriver Frøiland-utvalget om denne problemstillingen: «Utvalget er for øvrig kjent med at grensen mellom departement og ytre etat i noen tilfelle kan være uklar, og at slike etater i ulik

1. Innst. 487 S (2016–2017), jf. Dokument 19 (2016–2017).

2. Innkalling til en høring i Stortinget i henhold til Grunnloven § 75 h har bare vært benyttet tre ganger siden 1814. Slik høring må foregå i plenum etter en noe tungvint prosedyre, jf. forretningsordenen § 49.

3. Reglement for åpne kontrollhøringer har i § 5 egne bestemmelser angående høring av embets- og tjenestemenn.

4. Jf. presidentskapets brev til fagkomiteene av 20.11.1998.

grad er underlagt statsrådets instruksjons- og kontrollmyndighet. Det antas imidlertid at de finere formelle sondringer her ikke vil reise problemer som ikke greit lar seg løse i praksis. I de senere år har det også forekommet at offentlige etater har blitt omdannet til statsforetak o.l. Her vil de vanlige høringsreglene gjelde, slik at det ikke er noen plikt for komiteen til å varsle statsråden når den innkaller representanter for slike foretak m.m.»¹

Vanlig praksis for de fleste ordinære høringer (alle høringer som ikke er kontrollhøringer) er at det ikke sendes invitasjon til aktuelle høringsinstanser, men at interesserte gis anledning til å melde sin interesse for deltakelse på høringen. Informasjon legges ut på Stortingets nettsider om at en høring vil finne sted til et bestemt tidspunkt, samtidig som det opplyses om frist for å be om å få komme på høringen. Når fristen har gått ut, bestemmer komiteen hvem som skal få delta på høringen, og hvor lang tid den enkelte høringsinstans skal få til disposisjon. Det endelige programmet for høringen publiseres på Stortingets nettsider.

Det er ikke gitt særskilte regler om hvilke kriterier som gjelder for å kunne være høringsinstans. Dette må komiteen selv vurdere i hvert enkelt tilfelle. Likevel er det i henhold til langvarig praksis lagt til grunn en hovedregel om at det er *landsomfattende* organisasjoner som i utgangspunktet anses som relevante høringsinstanser. I enkelte tilfeller kan det være vanskelig å avgjøre om en organisasjon skal regnes som landsdekkende eller ikke. Det er ikke uvanlig at komiteene gjør unntak i saker hvor det kan være viktig at også mindre grupper gis anledning til å uttale seg for å få den aktuelle saken opplyst. Det forekommer imidlertid sjelden at enkeltpersoner eller kommersielle selskaper/firmaer gis anledning til å delta på alminnelige høringer.

Fjerde ledd annet punktum: En komité kan etter søknad få presidentskapets samtykke til å dekke «nødvendige utgifter» for personer som deltar i en høring. På bakgrunn av Innst. S. nr. 98 (1984–85) legges det til grunn at det dreier seg om nødvendige utgifter til reise og opphold i forbindelse med fremmøte i komiteen, og at legitimerte utgifter dekkes innenfor rammen av statens reiseregulativ. Det er ikke gitt regler om hvorvidt tapt arbeidsfortjeneste godtgjøres.²

Det er gitt egne retningslinjer for høringer med Sametinget.³

Femte ledd første punktum: Bestemmelsen om at komiteenes høringer som hovedregel skal være åpne for presse og publikum, trådte i kraft 1. januar 2002.⁴ Siden 1. desember 1995 hadde åpne høringer vært praktisert som en prøveordning. Fra forslag om åpne høringer ble reist på 1980-tallet, frem til vedtaket om åpne høringer i 2001, var spørsmålet om denne høringsformen

1. Dokument 19 (2000–2001) s. 24.

2. Jf. presidentskapets vedtak 12.2.2015, Sak 2015/366.

3. Jf. presidentskapets brev til komiteene 13. mai 2013.

4. Innst. S. nr. 284 (2000–2001), jf. Dokument 8:31 (2000–2001) og Dokument nr. 19 (2000–2001).

omstridt, og det ble behandlet flere ganger i Stortinget. En viktig begrunnelse for åpne høringer er at det skal være åpenhet om de politiske beslutningsprosessene.

Femte ledd annet punktum: De aller fleste høringene foregår for åpne dører. Likevel kan komiteene ifølge annet punktum med vanlig flertall beslutte å avholde en lukket høring. Annet punktum fikk sin nåværende ordlyd i forbindelse med den tekniske og språklige revisjonen av forretningsordenen i 2012, jf. Innst. 350 S (2011–2012). Da ble formuleringen om at komiteen kan beslutte at en høring skal gå for lukkede dører «*dersom det anses hensiktsmessig*», strøket, da formuleringen ikke innebar noen formell begrensning av komiteens myndighet til å lukke høringsmøtet. Det er altså ikke gitt føringer eller særskilte villkår for hvilke hensyn komiteen bør legge vekt på i forbindelse med en vurdering av om dørene til en høring skal lukkes. Det kan i noen tilfeller være nødvendig at deler av en høring gjennomføres for lukkede dører, for eksempel hvor taushetsplikten gjør det nødvendig.¹ Komiteen har derfor anledning til å gjennomføre en delvis lukket høring.

Femte ledd tredje punktum: Bestemmelsen er en sikkerhetsventil for de tilfeller hvor det foreligger omstendigheter som kan gjøre det aktuelt å lukke eller avslutte en pågående høring eller vurdere andre sider ved saksbehandlingen. Et eksempel kan være der den inviterte unnlater å svare, med henvisning til at opplysningene er taushetsbelagte, eller noen ønsker å presentere informasjon som anses sensitiv av andre grunner. Da har hvert enkelt komitémedlem anledning til å kreve at en åpen høring avbrytes for at komiteen skal kunne behandle den videre fremdriften, herunder forslag om at høringen skal avsluttes eller fortsette for lukkede dører. Slike prosedyrespørsmål rundt gjennomføringen av høringen skal ikke drøftes i et åpent møte. Et ordinært komitémøte må settes for lukkede dører for å drøfte/avgjøre spørsmålet. Det forutsettes at det ikke skal komme frem under åpen høring hva en eventuell uenighet blant komitémedlemmene går ut på, det skal være tilstrekkelig at et medlem krever høringen avbrutt for å avholde ordinært komitémøte under henvisning til denne bestemmelsen.²

Femte ledd fjerde punktum: Bestemmelsen slår eksplisitt fast at taushetsbelagte opplysninger bare kan mottas av komiteen for lukkede dører. Hva som er taushetsbelagt informasjon, må avgjøres ut fra en tolkning av den enkelte lov eller instruks som fastsetter taushetsplikt.

Femte ledd femte punktum: Bestemmelsen presiserer komitémedlemmenes egen taushetsplikt ved utformingen av spørsmål til den inviterte. Se § 75 om representantenes taushetsplikt.

1. Se Reglement for åpne kontrollhøringer § 4 sjuende ledd.

2. Dokument nr. 19 (2000–2001) og Innst. S. nr. 8 (1995–96).

I en lukket høring kan, i likhet med komitémøtene, som hovedregel bare komiteens medlemmer og dens sekretariat være til stede. Det har flere ganger vært drøftet om politiske rådgivere ansatt i partigruppenes sekretariater bør kunne være til stede ved lukkede høringer, og nærmere bestemmelser om dette er nå gitt i § 75 a tredje ledd for så vidt gjelder høringer hvor det formidles informasjon gradert etter sikkerhetsloven og beskyttelsesinstruksen. Det har ellers vært lagt til grunn at representanter for Stortingets eksterne organer kun kan være til stede ved en lukket høring dersom de er invitert av komiteen til å delta i egenskap av høringsinstans.

På høringer der informasjon gradert etter sikkerhetsloven kommer frem, må alle tilstedeværende være autorisert og/eller sikkerhetsklarert for det aktuelle graderingsnivået, med mindre det er gitt særskilte bestemmelser som gir unntak fra krav om sikkerhetsklarering og autorisasjon. Slike bestemmelser er gitt i sikkerhetsloven for så vidt gjelder stortingsrepresentanter, regjeringsmedlemmer og dommere i Høyesterett. For stortingsrepresentantenes vedkommende følger dette også av § 75 a første ledd.¹

Sjette ledd: I Dokument nr. 19 (2002–2001) presiserte Frøiland-utvalget at åpne høringer *«fortsatt kun skal være et instrument for innhenting av informasjon, ikke for debatt og politikktutforming»*. Utvalget understreket betydningen av å respektere dette også for fremtiden og gikk inn for å videreføre det gjeldende forbudet mot meningsutveksling mellom komitémedlemmene under en åpen høring.

Forbudet innebærer at komitémedlemmene skal stille spørsmål, og ikke holde innlegg, under en høring. Spørsmål må ikke rettes til de øvrige komitémedlemmene. Spørsmål som i utpreget grad forholder seg til og karakteriserer andre komitémedlemmers synspunkter, vil også kunne rammes av forbudet mot meningsutveksling – beroende på en konkret vurdering.

Under en lukket høring mente utvalget at det derimot ikke vil være samme behov for et absolutt forbud mot meningsutveksling, og foreslo derfor dette regulert bare for åpne høringer. Likevel antok utvalget at komiteene i praksis fortsatt normalt burde avstå fra å drøfte saken mens det er eksterne personer til stede.

Sjuende ledd: Kunngjøringsfristen på 24 timer forut for en åpen høring bidrar til å sørge for at publikum informeres om at høringen skal finne sted, slik at det blir en reell mulighet for media og andre interesserte til å overvære den – enten ved fysisk tilstedeværelse eller via overføring på nettet. I henhold til dagens praksis kunngjøres de åpne høringene på Stortingets nettsider, og for øvrig ved oppslag ved inngangen til komitéhuset (Akersgaten 18). I tillegg

1. Lov om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven) 1. juni 2018 nr. 24 § 1-4 annet ledd, som fastsetter at bestemmelsene som er gitt i og i medhold av kapittel 8 om personellsikkerhet, ikke gjelder for stortingsrepresentanter, regjeringens medlemmer og dommere i Høyesterett.

til tid og sted for høringen inneholder kunngjøringen opplysninger om hvilke høringsinstanser som deltar på høringen, og hvilke personer som representerer disse.

I komitéhuset og i andre høringslokaler i Stortinget er det lagt til rette for at media og publikum for øvrig kan overvære de åpne høringene. Stortingets adgangsreglement gir nærmere retningslinjer for håndtering av publikum.

Åttende ledd: Stenografisk referat er kun vanlig ved kontrollhøringer, men det er ingen plikt, og må besluttes i det enkelte tilfelle. Referat fra åpne kontrollhøringer er tilgjengelig på Stortingets nettsider og tas inn som vedlegg til komiteens innstilling. Ved ordinære høringer må komiteen innhente tillatelse fra presidentskapet for at det skal kunne tas referat, og det er ikke ofte at slik søknad fremmes. Et eksempel er den årlige finansmarkedsmeldingen, der finanskomiteen holder høring med sentralbanksjefen. Referatet fra denne høringen vedlegges normalt komiteens innstilling.

De fleste åpne høringer overføres direkte på Stortingets nettsider, hvor opptaket også er tilgjengelig etter høringen. Årsaken til at noen åpne høringer ikke overføres på nettet, er vanligvis at dette ikke teknisk lar seg gjøre fra alle høringsrom som benyttes.

Komiteen har anledning til å beslutte at det ikke skal tas lyd- eller bildeopptak fra en åpen høring, men kan ikke beslutte at det ikke skal være anledning for presse og publikum til å være til stede og referere fra en slik høring.

Niende ledd: Det er opp til den enkelte komité å fastsette nærmere regler for gjennomføring av høringen, f.eks. når det gjelder fordeling av taletid på den enkelte fraksjon eller komitémedlem, rekkefølge og eventuelt antall hoved- og oppfølgingsspørsmål. Tidsrommet som komiteen avsetter til den enkelte høringsinstans, vil ofte være bestemmende for opplegget for spørsmål etc. Flexibiliteten som det legges til rette for i bestemmelsen her, er begrunnet i en erkjennelse av at komiteene kan ha behov for ulike regler, og at reglene kan variere fra sak til sak i samme komité, avhengig av sakens art og omfang.

Komiteen kan med andre ord utarbeide sitt eget reglement eller vurdere fremgangsmåten fra sak til sak. Unntak gjelder for kontrollhøringer, som skal følge reglement for kontrollhøringer, vedtatt av Stortinget i plenum.

Reglementet for åpne kontrollhøringer som ble vedtatt av Stortinget i 2001, ble revidert i 2021. Reglementet ble gjennomgått som en del av mandatet til utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon (Harberg-utvalget), jf. Dokument 21 (2020–2021) pkt. 3.3. Utvalgets forslag ble fulgt opp av presidentskapet i Innst. 651 S (2020–2021). Reglementet ble da gjort generelt for alle kontrollhøringer, slik at det også regulerer lukkede kontrollhøringer, og det ble vedtatt en egen bestemmelse som regulerer slike. Begrepet «den innkalte» ble videre erstattet med «den invitere», for å understreke at det er frivillig å møte. Bestemmelsene om gjennomføring av høringer ble endret for å gjenspeile den praksis som hadde utviklet seg.

Tiende ledd: Bestemmelsen ble tatt inn i forretningsordenen i 2021 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen.¹ På bakgrunn av koronakrisen ble det ved presidentskapets beslutning 11. mars 2020 av smittevern hensyn bestemt at komitéhøringer fortrinnsvis burde skje digitalt ved videokonferanseløsninger eller i form av skriftlige innspill. På denne bakgrunn ble det lagt til rette for at høringene kunne avholdes som fjernmøter, slik at fysisk oppmøte for høringsinstansene i Stortingets bygninger ble unngått. Etter at første digitale høring ble avholdt 28. april 2020, ble dette hovedregelen under koronakrisen. Høringene ble strømmet og arkivert på vanlig måte på stortinget.no (nett-TV).

Reglementskomiteen mente det var hensiktsmessig å videreføre muligheten for at høringsinstansene kan delta på komitéhøringer ved hjelp av fjernmøteteknologi. Dette er både kostnads- og tidsbesparende for deltakerne og har fungert godt. Reglementskomiteen mente at løsningen på sikt trolig vil føre til at flere deltar i Stortingets høringer i komiteene, og den så dermed på dette også som et demokratifremmende tiltak.

Presidentskapet sluttet seg til dette i Innst. 651 S (2020–2021), og forretningsordenen ble etter dette endret slik at komiteene ved alminnelig flertall kan beslutte om høringen skal gjennomføres helt eller delvis ved bruk av fjernmøteteknologi. Selve beslutningen om hvorvidt det skal avholdes åpen høring eller ikke i en sak, fattes av komiteene i henhold til de alminnelige reglene i § 27 første og andre ledd. Informasjonssikkerhetshensyn kan imidlertid etter omstendighetene tilsi varsomhet med å gjennomføre slike digitale høringer, spesielt hvis det formidles informasjon som er underlagt taushetsplikt.

Reglementskomiteen uttrykte samtidig at hovedregelen i normale tider fortsatt bør være at komitémedlemmene møter fysisk i høringssalene, og at det i utgangspunktet kun er høringsinstansene som gis mulighet til å delta digitalt. Dette ble også understreket av presidentskapet i Innst. 651 S (2020–2021). Presidentskapet bemerket for øvrig at komitéhøringer kan gjennomføres slik at enkelte høringsinstanser møter fysisk, mens andre deltar ved bruk av fjernmøteteknologi.

§ 27 a Skriftlige høringsinnspill

Komiteen kan treffe beslutning om å invitere til skriftlige høringsinnspill i en sak den har til behandling. Skriftlige høringsinnspill kan tre i stedet for eller komme i tillegg til en muntlig høring. Invitasjonen skal kunngjøres på Stortingets nettsider med en nærmere fastsatt frist. Mottatte høringsinnspill vil som hovedregel bli publisert på samme nettsted.

(Forarkbeider: Innst. 651 S (2020–2021))

1. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

Bestemmelsen ble tatt inn i forretningsordenen i 2021 på grunnlag av forslag fra reglementskomiteen.¹ Bakgrunnen var at det i tillegg til åpne høringer med muntlig deltakelse hadde utviklet seg en praksis med mulighet for å inngi «skriftlige innspill» i saker hvor det ikke avholdes ordinær høring, eller som et supplement til disse. Dette ble ansett som en praktisk og formålstjenlig ordning, særlig i enkle og relativt oversiktlige saker. Ordningen hadde imidlertid ikke noe formelt grunnlag i forretningsordenen. Reglementskomiteen mente at ordningen burde reguleres i forretningsordenen, og at slike skriftlige innspill bør omtales som «skriftlige høringsinnspill» for å tydeliggjøre at dette anses som innspill som sendes inn som et ledd i komiteens saksbehandling i en konkret sak. Beslutning om å invitere til slike skriftlige høringsinnspill, i stedet for eller som et supplement til muntlig (fysisk eller digital) høring, fattes av komiteene etter de alminnelige reglene i § 27 første og andre ledd.

Ordningen praktiseres på den måten at det legges ut en invitasjon på stortinget.no til å sende skriftlige kommentarer til en sak komiteen har til behandling – innen en gitt frist.

Mottatte høringsinnspill vil normalt bli publisert på stortinget.no, men innspillene gjennomgås først av Stortingets administrasjon, slik at innspill som inneholder trusler, hets eller sensitive personopplysninger, ikke legges ut.

§ 28 Komiteer

Komiteen kan foreta reiser hvis den finner det påkrevd for sitt arbeid og presidentskapet har gitt sitt samtykke.

Komiteen kan i særlige tilfeller i stedet for en reise gjennomføre møter med eksterne deltakere ved bruk av fjernmøteteknologi. Slike møter skal i størst mulig grad gjennomføres etter de samme prinsipper som praktiseres ved komitéreiser.

(Tidligere § 19 fjerde ledd (§ 17 før 1.10.2009). Forarbeider: Innst. S. nr. 133 (1965–66), Innst. 230 S (2011–2012), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 651 S (2020–2021))

Første punktum: Komiteer inngår i komitéarbeidet. Det er et vilkår at komiteen mener reisen er nødvendig for arbeidet i komiteen, og at presidentskapet har gitt sitt samtykke.

Komiteer skal fortrinnsvis foretas i uker der det ikke er plenumsmøter. Når det gjelder reiser på møtedager, er det praksis at inntil 33 representanter eller to komiteer kan være på reise samtidig.² Bakgrunnen for dette er behovet for at Stortinget skal være beslutningsdyktig, dvs. at minst halvparten av representantene må sette møtet og delta i voteringen, se kommentarer til § 34 annet ledd. Presidentskapet har i kurante tilfeller delegert samtykkekompetansen for komitéreiser til administrasjonen.

1. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

2. Jf. brev fra Stortingets presidentskap til gruppene og komiteene 15. februar 2011.

Reglementskomiteen bemerket i Dokument 22 (2020–2021) at det som et generelt prinsipp aldri bør legges komitéreiser til dager da det er møte i Stortinget. Dette er av særlig betydning for representanter fra partigrupper som ikke har mulighet til utbytting, men var etter reglementskomiteens vurdering et prinsipp som burde gjelde alle. I Innst. 651 S (2020–2021) pkt. 2.3.15 uttaler presidentskapet om dette:

«Presidentskapet ser at det ideelt sett bør unngås å legge komitéreiser til dager hvor det er møter i Stortinget, ikke minst av hensyn til de partiene som ikke kan benytte seg av utbytting på grunn av størrelsen på partigruppen. Presidentskapet viser samtidig til at prinsippet som reglementskomiteen foreslår, vil innebære en betydelig omlegging fra dagens praksis, som vil medføre en vesentlig begrensning i komiteenes adgang til å reise. Etter gjeldende praksis er det som regel rom for at inntil to komiteer kan være fraværende på reise på møtedager. En innstramming som foreslått av reglementskomiteen vil altså innebære en nokså vesentlig begrensning av komiteenes adgang til å reise, noe som blant annet kan redusere komiteenes muligheter for kunnskapsinnhenting og faglig oppdatering. Presidentskapet mener derfor at det ikke bør innføres som et absolutt prinsipp at komitéreiser ikke skal legges til dager der det er stortingsmøte.»

I søknadene fra komiteene angis reisemål, formålet med reisen, tidspunkt og type kostnader som vil påløpe¹ (reise og opphold o.l.), og det angis særskilt om det ventes å påløpe kostnader som ikke er ordinære transportutgifter eller omfattes av statens reiseregulativ.

Når det gjelder hvilken informasjon som skal offentliggjøres om komitéreiser uttaler Stortingets presidentskap i Innst. 248 S (2018–2019):

«Når det gjelder komité- og delegasjonsreiser, har presidentskapet besluttet å innføre en ordning tilsvarende den Folketinget i Danmark har. Dette innebærer at opplysninger om reisemål, dato, tid, formål og kostnad for delegasjons- og komitéreiser vil offentliggjøres på Stortingets nettsider. Presidentskapet mener at å gjøre disse opplysningene lettere tilgjengelige vil bidra til å styrke den demokratiske kontrollen med disse reisene. Presidentskapet understreker at alminnelige offentlighetsregler fortsatt vil gjelde, slik at ytterligere informasjon og bilag fremdeles kan bli utlevert etter særskilt søknad eller innsynsbegjæring».

Det gis ikke permisjon for deltakelse på komitéreiser.² Fravær i forbindelse med komitéreiser håndteres gjennom partigruppens ulovfestede utbyttingsordning, jf. kommentarer til § 5. Etter gjeldende ordning budsjetters komitéreiser utenlands ved oppstarten av hver stortingsperiode for hele perioden, men med årlige bevilgninger over statsbudsjettet basert på forventet

1. Jf. brev fra Stortingets presidentskap 13. februar 2018.

2. For deltakelse på delegasjonsreiser innvilges det permisjon, slik at det om nødvendig kan innkalles vararepresentant. Se nærmere drøftelse av spørsmålet i Dokument 19 (2017–2018) pkt. 3.1.4.

reisevirksomhet de ulike år. Komiteen kan dermed planlegge med utgangspunkt i at de årlige budsjetter forholder seg til fireårsrammen.

Som det fremgår av § 20 fjerde ledd, er det tilsvarende møteplikt i komiteene som i plenum. Det betyr at representantene også har plikt til å delta på komitéreiser.

Det har vært reist spørsmål om de politiske rådgiverne for de respektive fraksjonene kan delta på komitéreiser. Presidentskapet har bestemt at rådgiverne ikke gis anledning til å delta på utenlandsreiser. Hvor faglige hensyn tilsier det, kan komiteen vedta at rådgivere kan delta på kortere reiser/besøk innenlands der de praktiske forholdene ligger til rette for det. Det er presisert at dette er begrenset til reiser/besøk med kort reiseavstand fra Stortinget. Eventuelle utgifter knyttet til slik deltakelse skal dekkes av stortingsgrup-pene.¹

Presidentskapet har lagt til grunn at eventuelle ledsageres deltakelse på komitéreiser for egen regning må være et anliggende for den enkelte komité forutsatt at dette ikke medfører økte omkostninger.²

Stortingsgodtgjørelsesloven³ § 9 har bestemmelser om utgiftsdekning på tjenestereiser.

Presidentskapet har i brev til Stortingets fagkomiteer 20. november 1998 gitt uttrykk for at når det gjelder deltakelse fra departementene i forbindelse med komitéreiser, er presidentskapet av den oppfatning at dette som hovedregel bare kan skje etter ønske fra komiteen. Ved visse innenlandsreiser og befaringer, eller deler av slike, kan det være lagt opp til møter hvor hensynet til regjeringsmedlemmenes konstitusjonelle og parlamentariske ansvar overfor Stortinget, og regjeringens og departementenes overordnede stilling i forhold til de underliggende etater, gjør det naturlig å åpne for deltakelse fra vedkom-mende departement, se også kommentarer til § 22 sjuende ledd om møter med departementenes underliggende etater.

Andre punktum: Bestemmelsen ble tatt inn i forretningsordenen i 2021 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen.⁴ I forbindelse med koronakrisen i 2020 og 2021 ble det innført begrensninger i komiteenes reisevirksomhet. Som et kompenserende tiltak ble det lagt til rette for at komiteen kunne gjennomføre digitale reiser med eksterne aktører for generell informasjonsinnhenting. Retningslinjer for slike «digitale reiser» ble gitt i brev til komiteene 17. september 2020.

Selv om dagens regulering i forretningsordenen ikke er til hinder for det, mente reglementskomiteen det for ordens skyld burde tas inn en bestem-

1. Brev fra Stortingets presidentskap 18. desember 2012 til justiskomiteen, med kopi til øvrige komiteer.

2. Brev fra Stortingets presidentskap 1. mars 2002 til energi- og miljøkomiteen, med kopi til øvrige komiteer, sak 2002/682.

3. Lov 20. desember 2016 nr. 106.

4. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

melse om adgangen til å ha slike møter som erstatning for eller supplement til komitéreiser i forretningsordenen. Reglementskomiteen foreslo derfor en bestemmelse om at komiteene i «særlige tilfeller» kan beslutte å avholde møter med eksterne ved hjelp av fjernmøteteknologi til erstatning for fysiske komitéreiser. Med «særlige tilfeller» tas det sikte på situasjoner der en fysisk reise ut fra en helhetsvurdering blir uforholdsmessig ressurskrevende for komiteen eller øvrige som skal delta.

Reglementskomiteen mente det kan være hensiktsmessig å sonde mellom innenlands- og utenlandsreiser, i hvert fall i noen situasjoner, slik som covid-19-pandemien. Det vil kunne være mer nærliggende å erstatte utenlandsreiser med digitale møter.

Når det gjelder de særlige prinsipper som gjelder for komitéreiser, viste reglementskomiteen til de midlertidige retningslinjer som er omtalt ovenfor. Det fremgår av disse blant annet at dersom formålet med et møte er å fremskaffe opplysninger om en bestemt sak komiteen har til behandling, gjelder § 27 om komitéhøringer. Videre skal komiteene, avhengig av møtets art og formål, følge de samme prinsipper for åpenhet og deltakelse fra publikum, presse mv. som om møtet hadde vært avholdt under en komitéreise. Det følger blant annet av fast praksis at dersom forvaltningsorganer skal delta på møtet, skal komiteen sikre at ansvarlig statsråd/departement blir informert og får anledning til å delta om ønskelig, i samsvar med etablert praksis for dette under komitéreiser.

I Innst. 651 S (2020–2021) pkt. 2.3.14 viser presidentskapet til at det vil være naturlig å videreføre slike retningslinjer, slik at det er tydelig hvilke prinsipper som skal praktiseres når komiteen gjennomfører møter ved bruk av fjernmøteteknologi som erstatning for en komitéreise. Presidentskapet uttalte videre:

«I tilknytning til dette vil presidentskapet påpeke at selv om den foreslåtte bestemmelsen om digitale møter med eksterne er forutsatt brukt kun i særlige tilfeller og til erstatning for ordinære komitéreiser, innebærer den at en ny form for møter mellom komiteene og eksterne aktører reguleres i forretningsordenen. Det kan også være vanskelig å opprettholde et skille mellom digitale møter til erstatning for reiser og andre typer møter med eksterne aktører. Det er en viss praksis også i dag for at komiteene har møter med eksterne aktører utenom behandlingen av konkrete saker, som ledd i generell informasjons- eller kunnskapsinnhenting. Denne typen møtevirksomhet har hittil ikke vært regulert i forretningsordenen, men den foreslåtte bestemmelsen vil innebære at en bestemt type møter med eksterne nå reguleres. Det kan da stilles spørsmål om hvorvidt komiteenes møter med eksterne bør reguleres mer generelt.

Presidentskapet ser imidlertid ikke grunn til å gå nærmere inn på dette på nåværende tidspunkt. Erfaringene fra den siste tiden har synliggjort et behov for i særlige tilfeller å kunne avholde digitale møter til erstatning for reiser, og et behov for regulering av dette, som den foreslåtte bestemmelsen svarer på.

Presidentskapet vil imidlertid følge med på utviklingen og vurdere om det er behov for en mer generell og helhetlig regulering av komiteenes møter med eksterne, herunder når det gjelder spørsmål knyttet til åpenhet og offentlighet.»

§ 29 Komiteenes protokoll og saksdokumenter

Komitéforhandlingene skal føres inn i en egenprotokoll. Komiteens leder er ansvarlig for at det blir ført møteprotokoll, at saksdokumenter som er sendt til komiteen blir registrert, og at viktige dokumenter og bilag blir lagt i arkiv. Når hvert storting har endt sine forhandlinger, leveres komiteenes protokoller med tilhørende dokumenter til Stortingets arkiv.

Presidentskapet kan etter søknad gi samtykke til at én representant fra hvert parti som ikke er representert i en komité får tilgang til alle dokumenter i den aktuelle komiteen. Regler om konfidensialitet og behandling av komiteens dokumenter gjelder i så fall tilsvarende for den representanten som får slik tilgang.

(Tidligere § 16 femte og sjettede ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 426 S (2018–2019))

Første ledd: I skriv til komiteene av 19. mai 2004 har presidentskapet gitt retningslinjer for føring av komiteenes møteprotokoller. Det fremgår at protokollen for hvert møte skal inneholde opplysninger om hvilke komitémedlemmer som er til stede, hvem som leder møtet, hvilke saker som behandles, alle beslutninger som blir tatt av komiteen, og forslag som blir fremsatt for avstemning i komiteen, med navn på forslagsstiller og hva forslaget går ut på. I disse tilfellene protokolleres stemmetallene, men ikke hvordan den enkelte stemte.

Ett eller flere medlemmer som tilhørte mindretallet ved en avstemning, kan under møtet kreve tatt inn en kort protokolltilførsel som begrunnelse for sin stemmegivning. Et eller flere medlemmer som tilhørte flertallet ved samme avstemning, kan kreve tatt inn en kort protokolltilførsel som svar på en protokolltilførsel fra et mindretall.

Protokollen skal ikke gjengi uttalelser som er gitt av et medlem under møtet.

I henhold til Regler om rett til innsyn i Stortingets dokumenter (SDO)¹ § 5, jf. § 4 annet punktum, kan komiteenes møteprotokoller unntas fra innsyn. I utgangspunktet betraktes ikke møteprotokoller som offentlige. Med unntak av de fleste høringene holder komiteene sine møter for lukkede dører. Derfor har møteprotokollene vært ansett som fortrolige, og de har i liten grad vært tilgjengelige for innsyn fra utenforstående. Praksis er imidlertid myket opp de senere årene. Forskere er gitt innsyn i møteprotokoller, og det har vært praksis for å gi media innsyn i opplysninger om komitémedlemmenes tilstedeværelse i komitémøtene.

1. Vedtatt av Stortinget 16. mars 2009.

Dokumenter som brev, høringsuttalelser etc. journalføres og arkiveres elektronisk i stortingsarkivet. Komiteenes postjournal er offentlig og publiseres på Stortingets nettsider.

Annet ledd: Bestemmelsen kom inn i forretningsordenen i forbindelse med den innholdsmessige revisjonen i 2013.¹ Bakgrunnen for dette var at partier med mindre enn 12 representanter (ut fra gjeldende komitéstruktur) ikke har medlemmer i samtlige komiteer, men forutsettes å delta i behandlingen av alle saker i Stortinget. For å gi disse partigruppene tilstrekkelig informasjon om saksbehandlingen i komiteer de ikke har medlemmer i, fant man at presidentskapet kunne gi samtykke til at et medlem i partigruppen kunne få tilgang til alle dokumentene i en bestemt komité.

Dokumentene det gis tilgang til, er utkast til innstillinger og andre dokumenter som alle komitémedlemmer har tilgang til. I praksis betyr dette at det gis tilgang til den elektroniske komitéportalen i den aktuelle komiteen. Det kan ikke kreves tilgang til dokumenter tilhørende andre partiers fraksjoner eller liknende.

Det fremgår av forarbeidene at bestemte rådgivere for representanten kan gis tilgang til komiteens dokumenter på linje med representanten selv, selv om man ikke så det som nødvendig å presisere dette i bestemmelsen. I praksis har derfor rådgivere som arbeider for et komitémedlem, tilgang til de samme dokumentene som representanten i komitéportalen. Dette er en praktisk løsning pga. det tette samarbeidet dem imellom.

Den 17. juni 2021 vedtok presidentskapet med virkning fra 1. oktober 2021 nærmere retningslinjer for tilgang til digitale komitéportaler for ansatte i gruppesekretariatene. Det slås i retningslinjene fast at partigruppene ved sekretariatsleder eller den enkelte stortingsrepresentant kan anmode om at bestemte ansatte i gruppesekretariatet skal få tilgang til bestemte komiteers digitale portaler. Slike anmodninger skal begrunnes, og det må foreligge et tjenstlig behov for tilgang. Også ansatte i sekretariatene til partigrupper som ikke har medlem i en komité, men hvor en representant i partigruppen har fått tilgang til komiteens dokumenter etter regelen i § 29 annet ledd, kan gis tilgang til komitéportalen. Dersom det i slike tilfeller skal gis tilgang til flere enn én bestemt ansatt, bør det begrunnes særskilt. Komitésekretæren i den aktuelle komiteen behandler forespørselen. Det vil normalt bli gitt tilgang som anmodet. I tvilstilfelle legges saken frem for presidentskapet, som kan beslutte at tilgang ikke skal gis.

1. Innst. 259 S (2012–2013), jf. Dokument 14 (2012–2013).

Graderte dokumenter publiseres ikke elektronisk på komitéportalen. I den utstrekning det er ønske om tilgang til graderte dokumenter, søkes det særskilt om dette. Se også nærmere omtale av § 75 a tredje ledd.¹

Etter annet punktum er det et vilkår at regler om konfidensialitet og behandling av komiteens dokumenter også gjelder for representanter, og selv sagt også rådgivere, som gis tilgang til komitéportaler etter første punktum. Det vises til regelen i § 31 sjuende ledd om at det er forbudt å offentliggjøre en innstilling før den er endelig avgitt.

§ 30 Særlig om komiteenes behandling av representantforslag

Med mindre det fremstår som klart at et representantforslag ikke vil imøtekommes, skal statsråden gis anledning til å uttale seg om forslaget før realitetsinnstilling avgis. For øvrig kan en tredjedel av komiteens medlemmer kreve at det sendes brev til en statsråd med anmodning om statsrådets uttalelse om et representantforslag. Saksordfører eller leder skal stå som avsender av henvendelsen på vegne av komiteen. Statsrådets svar skal gjøres tilgjengelig for komiteens medlemmer.

Hvis komiteen mener at Stortinget av formelle grunner ikke bør ta forslaget til realitetsbehandling, gis innstilling om at forslaget avvises. Er det behov for ytterligere utredning før det tas realitetsstandpunkt, kan komiteen gi innstilling om at forslaget oversendes regjeringen til utredning og uttalelse. I andre tilfeller gis det innstilling om at representantforslaget helt eller delvis vedtas ved at dette gjengis i tilrådommen, eller om at forslaget ikke vedtas. Dersom det ikke er flertall for et vedtak etter første til tredje punktum, skal det gis innstilling om at forslaget vedlegges protokollen.

(Tidligere § 29 annet ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 230 (2005–2006), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–13), Innst. 487 S (2016–2017), Innst. 651 S (2020–2021))

Første ledd: Bestemmelsen forutsetter etter sin ordlyd at komiteen først gjør seg opp en mening om hvorvidt det fremstår som klart et representantforslag ikke vil imøtekommes. Hvis dette ikke er tilfelle, skal² statsråden gis anledning til å uttale seg i saken før komiteen avgir endelig innstilling. Begrunnelsen for dette er at representantforslag ikke forberedes på samme måte som forslag som fremmes i regjeringens proposisjoner. Ved å forelegge forslaget for ansvarlig statsråd vil komiteen få informasjon om hvilke konsekvenser det vil kunne få om forslaget blir vedtatt. Statsrådets svar inngår dermed i vurderin-

-
1. Ved brev 15. november 2018 samtykket Stortingets presidentskap i at en rådgiver fra Rødt fikk tilgang til referat fra lukket kontrollhøring om objektsikring. For tilgang til dokumentene i saken ble det forutsatt at rådgiveren var sikkerhetsklarert og autorisert for det aktuelle graderingsnivået.
 2. Ved behandlingen av Innst. 487 S (2016–2017) ble bestemmelsen i tråd med gjeldende forståelse endret fra «bør» til «skal» på dette punkt – for ikke å åpne for unødig tolkningstvil. Tidligere praksis ble bl.a. omtalt i Dokument 14 (2012–2013).

gen når komiteen skal ta endelig stilling til representantforslaget. Svaret fra statsråden blir som regel vedlagt komiteens innstilling.

Bestemmelsen ble endret i 2021 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen.¹ Regelen var tidligere at statsråden skulle gis anledning til å uttale seg først hvis komiteen fant at representantforslag helt eller delvis burde imøtekommes, og at saken egnet seg for avgjørelse i Stortinget uten nærmere utredning. Reglementskomiteen viste til at det synes å være etablert praksis i alle komiteer at forslaget rutinemessig oversendes statsråden for vurdering, og at dette gjøres uavhengig av om det er foretatt en vurdering av om forslagene som er fremmet, skal imøtekommes helt eller delvis i innstillingen. Dette ble ansett hensiktsmessig og kan gjerne skje på et tidlig stadium i saksbehandlingen. Reglementskomiteen viste også til at statsrådets uttalelse anses av komiteene å være et viktig dokument i behandlingen av representantforslag. Reglementskomiteen mente derfor at ordlyden i § 30 første ledd burde gjenspeile det som var etablert praksis i komiteene. Dersom et forslag utvilsomt ikke vil få tilslutning i Stortinget, anses det imidlertid lite formålstjenlig å be om statsrådets vurdering. En tredjedel av medlemmene i komiteen kan under enhver omstendighet kreve at komiteen sender brev til statsråden hvor det bes om uttalelse til forslaget. Denne mindretallsrettigheten, som fremgår av annet punktum, og som ble vedtatt ved behandlingen av Innst. 259 S (2012–2013), vil særlig ha betydning dersom komiteens flertall ikke vil imøtekomme representantforslaget og vil fremme innstilling for Stortinget om dette uten først å ha innhentet statsrådets uttalelse.

Første ledd siste punktum ble tatt inn i forretningsordenen i 2021 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen.² Når det gjelder spørsmål knyttet til undertegning av brev og tilgjengeliggjøring av statsrådets svar for komiteens medlemmer, vises det til omtale av lignende formuleringer i § 24 tredje ledd første og andre punktum. Regelen i § 30 siste punktum er imidlertid noe strengere formulert, ved at det her heter at saksordfører eller leder «skal stå som avsender», mens det i § 24 tredje ledd heter «skal normalt sendes av saksordfører eller leder».

Annet ledd første punktum: Bestemmelsen angir ulike alternativer for hva komiteens innstilling (tilrådingen) til Stortinget kan gå ut på ved behandling av representantforslag.

Alternativet i første punktum er at det i innstillingen gis tilråding om at representantforslaget avvises. Dette gjelder i de tilfeller hvor det er formelle årsaker til at forslaget ikke bør realitetsbehandles. Som eksempler kan nevnes at det under behandlingen i komiteen avdekkes at et tilsvarende forslag har vært behandlet tidligere i sesjonen, jf. § 38 femte ledd, eller at forslaget går ut på å anmode regjeringen om å gjøre noe regjeringen ikke har kompetanse til.

1. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

2. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

Annet ledd annet punktum: Alternativet er forbeholdt representantforslag hvor det er behov for ytterligere utredning før det tas realitetsstandpunkt. Komiteen kan da gi tilråding om at forslaget oversendes regjeringen til utredning og uttalelse. Dersom dette vedtas av Stortinget, må regjeringen legge frem sin vurdering i en sak for Stortinget når saken er utredet. Fagdepartementet tar da stilling til realiteten i forslaget i en melding eller proposisjon.¹ I tillegg tas det inn en omtale av hvordan utredningsvedtaket er, eller vil bli, fulgt opp i den årlige meldingen om oppfølging av anmodningsvedtak, se § 14 nr. 8 bokstav b. Den spesielle vedtaksformen «til utredning og uttalelse» i annet punktum benyttes i dag sjelden.

Annet ledd tredje punktum: Tredje punktum, som gjelder «andre tilfeller» enn de som er nevnt i de to foregående, fastsetter at det for disse skal gis tilråding i innstillingen om at representantforslaget vedtas helt eller delvis, eller at det ikke vedtas. Denne ordningen ble foreslått i Dokument 19 (2016–2017)² da reglementskomiteen ønsket å gi komiteene anledning til å tydeliggjøre at de kan innstille på disse alternativene, og ikke bare foreslå – som en ren utkvittering – at representantforslaget vedlegges protokollen, slik den foregående ordningen var.³

Tilrådingen utformes ved at vedkommende forslag gjengis, enten slik det ble foreslått i representantforslaget, eller med justeringer i ordlyden. Komiteen kan også fremme et nytt forslag innenfor sakens ramme – avhengig av hva det er flertall for i komiteen – eller fremme forslag om at representantforslaget ikke vedtas.

«Vedlegges protokollen» er i henhold til fjerde punktum kun et subsidiært alternativ som bare skal benyttes dersom det i komiteen hverken er flertall for å støtte eller for å forkaste representantforslaget og heller ikke flertall for noe annet forslag. Som et prinsipielt utgangspunkt må komiteens medlemmer ta stilling til de forslag som er fremmet i saken. De må derfor i utgangspunktet stemme over et av de aktuelle alternativene. Det er altså bare der det ikke oppnås flertall for noen av de alternative tilrådingene nevnt ovenfor – dvs. når det verken er flertall i komiteen for å støtte noe forslag i saken, for å gå imot representantforslaget i sin helhet, for å sende det til regjeringen til utredning eller uttalelse, eller for å avvise det – at alternativet «vedlegges protokollen» er aktuelt.

§ 31 Komiteenes innstillinger til Stortinget

Komiteene skal gi Stortinget skriftlig innstilling i alle saker de får til behandling. I særlige tilfeller kan det gis muntlig innstilling; i så fall må utkast til vedtak som hovedregel være omdelt på forhånd.

1. Innst. S. nr. 87 (1992–93).

2. Vedtatt ved behandling av Innst. 487 S (2016–2017).

3. Se Innst. 259 S (2012–2013).

Alle innstillinger skal være så korte som mulig og i det vesentlige inneholde komiteens merknader. I innstillingene skal ikke trykkes opp igjen dokumenter som en like godt kan vise til. Hvis det i innstillingen unntaksvis er sitert fra trykte dokumenter, skal dette være tydelig angitt. Presidenten skal påse at disse bestemmelsene overholdes.

Komiteene skal sørge for at dokumenter og bilag som de har fått fra Stortinget, blir trykt i den utstrekning de finner det formålstjenlig.

Saker som hører sammen, skal så langt som mulig tas opp i én og samme innstilling. Når spesielle grunner tilsier det, og presidentskapet samtykker, kan en komité først avgi innstilling om en del av en sak, og senere avgi innstilling om resten av saken.

Forslag som omhandles og utformes i innstillingen, jf. § 40 første ledd, skal stilles opp summarisk og i nummerorden i et eget avsnitt i innstillingens premisser. Av oppstillingen skal det fremgå hvem som fremmer forslaget.

En innstilling kan inneholde utkast til lovvedtak i tilråding eller forslag bare når et lovforslag er grunnlag for innstillingen. En innstilling kan ikke inneholde både utkast til lovvedtak og utkast til stortingsvedtak i tilråding eller forslag, bortsett fra at en innstilling både kan inneholde utkast til lovvedtak og utkast til stortingsvedtak om anmodning til regjeringen. Med «stortingsvedtak» menes alle vedtak som ikke er lovvedtak.

Det er ikke tillatt å offentliggjøre en innstilling før den er endelig avgitt. En avgitt innstilling leveres snarest mulig til Stortingets administrasjon.

(Tidligere § 20 (i det vesentlige og § 16 fjerde ledd). Forarbeider: Innst. S. nr. 156 (1981–82), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 168 (1998–99), Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 230 (2005–2006), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. S. 259 (2012–2013))

Generelt: Stortinget kan bare gi regjeringen bindende pålegg gjennom vedtak i plenum. Merknader i komitéinnstillinger er ikke konstitusjonelt bindende. Men merknader fra en samlet komité eller flertallsmerknader vil kunne være viktige faktorer for tolkningen av Stortingets vedtak, avhengig av flertallet de representerer. Flertallet i komiteen har ikke nødvendigvis flertall i Stortinget. Tolkningen vil også kunne avhenge av hvor presise merknadene er, og om de gir uttrykk for overordnet politisk argumentasjon. Merknader kan selv sagt også ha betydning som politiske signaler – så vel overfor regjeringen som velgerne.

Første ledd: I alle saker som Stortinget fordeler til behandling i komiteene, skal det avgis en skriftlig innstilling. Det er bare helt unntaksvis at det vil kunne oppstå behov for å avgi en muntlig innstilling. Tidligere fremgikk det av daværende § 18 at *«det høver med muntlige innstillinger når sakene er lett oversiktlige, og komiteen er enig både om vedtak og grunngeving. Dette gjelder særlig saker som kommer igjen år etter år, når komiteen ikke har noen merknad å gjøre.»*

Ved behandlingen av Innst. S. nr. 232 (1988–89) ble det vist til at slike muntlige innstillinger *«neppe hadde forekommet på mange år»*, og en kunne

heller ikke se at det «*ville være særlig aktuelt i fremtiden*». Man ville imidlertid ikke avvise at det i ekstraordinære tilfeller kan tenkes å oppstå behov for å kunne avgi en muntlig innstilling. På denne bakgrunn ble reglene om muntlig innstilling forenklet, slik at det som gjenstår, er en adgang til å gi muntlige innstillinger i særlige tilfeller, samt forutsetningen om at utkast til vedtak i så fall som hovedregel må være omdelt på forhånd.

Regler om fremsettelse av forslag under behandling av en sak er gitt i § 40, og det legges til grunn at bestemmelsene som gjelder for såkalte «løse forslag», i utgangspunktet kan anvendes analogisk i de tilfeller det fremmes en muntlig komiteinnstilling, dvs. at forslagene i innstillingen forhåndsvarsles ved innlevering til presidenten gjennom Stortingets administrasjon senest kl. 08.30 den dag saken skal debatteres i Stortinget. Noe krav er dette imidlertid ikke, da ordlyden i § 31 gjennom formuleringen «som hovedregel» åpner for unntak fra kravet om forhåndsomdeling.

Annet ledd: Komiteinnstillinger består av premisser som munner ut i en konklusjon som er komiteens eller komitéflertallets forslag til vedtak i Stortinget (tilråding). Vanlig disposisjon av innstillingene er teknisk sammendrag (sammendrag av proposisjonen, meldingen eller representantforslaget som er grunnlag for saken), merknader fra komiteen med ulike flertalls- og mindretallskonstellasjoner, eventuelle forslag fra mindretall og til slutt tilrådingen, dvs. anbefalingen fra hele, eller et flertall i, komiteen.

Forslagene i tilrådingen oppstilles i en bestemt rekkefølge. Ved behandlingen av lovsaker kommer forslag til lovvedtak alltid før eventuelle forslag til anmodningsvedtak. Ved behandling av budsjettsaker kommer forslag til bevilgningsvedtak før eventuelle anmodningsvedtak. For å holde ulike typer forslag til vedtak fra hverandre skilles de enkelte delene av tilrådingen fra hverandre ved bruk av store bokstaver (A, B, etc.).

I innstillinger om representantforslag er det praksis for å vedlegge statsrådets vurdering av representantforslaget, jf. § 30 første ledd. For øvrig kan det være opplysende å vedlegge statsrådets svar på spørsmål fra komiteen, særlig dersom komiteen eller en fraksjon bygger sitt standpunkt på statsrådets vurdering. Dette må vurderes fra sak til sak. I Dokument 14 (2012–2013) pkt. 3.2 drøfter arbeidsgruppen som vurderte endringer i forretningsordenen, hvorvidt det bør innføres en plikt for komiteene til å trykke spørsmål og svar som Stortinget bør være orientert om. For at svar fra statsråden direkte til komiteene skal kunne brukes til å oppfylle opplysningsplikten etter Grunnloven § 82, må det antakelig kreves at også Stortinget informeres. Arbeidsgruppen kom etter en samlet vurdering til at gjeldende praksis med at komiteen selv håndterer spørsmål til statsråden i forbindelse med saker de har til behandling, fungerer tilfredsstillende. Spørsmålet er også drøftet av reglementskomiteen i Dokument 22 (2020–2021) pkt. 7.3.4.

Regelen om at innstillingene skal være så korte som mulig, og i det vesentlige inneholde komiteenes merknader, innebærer at sammendraget ikke bør være for langt og detaljert, og at vedlegg bør begrenses.

Sammendraget skal kunne gi leseren av innstillingen en rask innføring i saken, hvor det politisk mest interessante er fremhevet, og hvor hovedpunktene i forslagene i proposisjonen/meldingen er kort fremstilt. Sammendrag i innstillinger om representantforslag begrenses ofte til å sitere forslagsteksten uten å gjengi premissene. Det er utarbeidet en administrativ veiledning til bruk for komitésekretærene for sammendrag i komitéinnstillinger.

Tredje ledd: De «saker» som komiteene skal behandle, og som oversendes fra Stortinget, vil i det vesentlige bestå av de kongelige proposisjoner og meldinger samt de representantforslagene som fremsettes i Stortinget, jf. § 38 første ledd.

Sammen med kongelige proposisjoner og meldinger kan det bli oversendt – mer uformelt – fra regjeringen dokumenter som *supplerer* de opplysninger som fremgår direkte av proposisjoner og meldinger. Særlig i budsjettsammenheng vil det kunne bli oversendt mange dokumenter av slik «supplerende» karakter. Det understrekes at slike dokumenter, som gjerne betegnes som «utrykte vedlegg», ikke kan erstatte de opplysninger som forutsettes gitt i proposisjon eller melding. Dette vil konkret innebære at et forslag må tas inn i selve proposisjonen. Det samme gjelder andre opplysninger som kan ha betydning for saken. De utrykte vedlegg kan bare supplere de forslag og opplysninger som finnes i proposisjonen eller meldingen.

I 1991 ga Riksrevisjonen uttrykk for at det var ønskelig å få klarlagt «*hvilke konstitusjonelle bindinger det ligger i utrykt vedlegg til fagproposisjonen*». Det fremgikk at Riksrevisjonen i stor utstrekning hadde bygget på «*at opplysninger gitt i utrykt vedlegg er like bindende som spesifikasjonene gitt i budsjettproposisjonens tekst*». I denne forbindelse fastslo presidentskapet i møte 17. juni 1993 at slike «utrykte vedlegg» kun kan ha den virkning at de tilfører ytterligere detaljer til de forslag og opplysninger som fremgår av proposisjon eller melding. Konstitusjonelt kan opplysninger i slike dokumenter bare ha betydning i den utstrekning de *uttrykkelig er omtalt og henvist til* i det konstitusjonelle dokument (proposisjon eller melding), eller hvis komiteen tar informasjonen inn i sin innstilling.¹

Fjerde ledd: Saker som hører sammen, kan f.eks. være en proposisjon, eventuelt en melding, samt ett eller flere representantforslag med nært beslektet tema. Drøftingen av de aktuelle problemstillingene og de politiske hensyn som gjør seg gjeldende, kan i slike tilfeller langt på vei være de samme. Innstillingsforslag til vedtak må kvittere ut alle dokumentene som er grunnlag for

1. Denne oppfatningen ga Stortingets presidentskap uttrykk for i brev av 17.6.1993 til fagkomiteene, Riksrevisjonen og Statsministerens kontor.

innstillingen. Man må imidlertid være oppmerksom på begrensningen i sjettede ledd hva angår utkast til lovvedtak og stortingsvedtak i samme innstilling.

I enkelte tilfeller kan det forekomme at det haster å avgi innstilling om en del av saken, mens komiteen ønsker å bruke lengre tid på den gjenværende delen. Forutsatt at de to delene ikke har så nær sammenheng at de må behandles i én innstilling, jf. første ledd, gis det adgang til å avgi delt innstilling. Det følger av forarbeidene¹ at dette ikke skal være kurant, bl.a. ut fra allerede fastsatte frister for arbeidsplan og avgivelse, jf. § 23 første ledd. Adgangen til å avgi delt innstilling er derfor begrenset til tilfeller hvor «spesielle grunner tilsier det», og der presidentskapet samtykker.

Femte ledd: Mindretallsforslagene samles i et eget kapittel (avsnitt) benevnt «Forslag fra mindretall», hvor forslagene fra de ulike fraksjonene plasseres i rekkefølge etter størrelsen, slik at forslagene fra den største fraksjonen står først, og forslagene fra den minste står til sist. Forslagene nummereres fortløpende og følger ellers samme oppsett som tilrådingen fra komiteens flertall, jf. kommentarer til annet ledd ovenfor.

Hvis det er uenighet i komiteen, vil tilrådingen i innstillingen gjengi flertallets forslag, jf. § 26 annet ledd. Hvis det er stemmelikhet, f.eks. fem for og fem mot, gjør komitélederens stemme utslaget for hva som regnes som flertall. Er det flere fraksjoner, og ingen har mer enn halvparten av stemmene, vil den største fraksjonens standpunkt utgjøre tilrådingen. Dersom et standpunkt vil få subsidiær tilslutning fra en annen fraksjon og ved det utgjøre et flertall, vil dette utgjøre komiteens innstilling.²

I praksis legger komiteene som regel til grunn det som er komiteens reelle flertall når tilrådingen utformes, selv om ikke alle medlemmene deltar på selve avgivelsesmøtet. Settes dette på spissen, kan imidlertid de som utgjør flertallet i avgivelsesmøtet, kreve at tilrådingen skal reflektere deres syn. Siden utfallet av voteringen i plenum normalt følger samme linjer som i komiteen, har man sett seg tjent med at innstillingen gir et bilde av det faktiske flertallet i komiteen – uavhengig av forfall på avgivelsesmøtet.

Når det gjelder utformingen av innstillingene i tilfeller der et utkast til innstilling skal forelegges en annen komité før avgivelse, vises det til merknadene til § 22.

Innledningsvis i tilrådingen skal det for oversiktens skyld angis hvilke fraksjoner som står bak den – eventuelt hvilke fraksjoner som støtter de ulike delene av tilrådingen der det er vekslende tilslutning fra ulike flertall.³

Det forekommer at hele eller deler av komiteen ønsker å returnere en proposisjon eller melding til regjeringen. Dette kan for eksempel være tilfellet dersom komiteen mener at saksforberedelsen ikke har vært god nok. I slike

1. Innst. S. nr. 168 (1998–99) s. 6.

2. Notat fra Stortingets kontor 18. oktober 1983.

3. Jf. brev fra Stortingets presidentskap 26. februar 2003.

tilfeller går tilrådingen ut på at proposisjonen eller meldingen «sendes tilbake til regjeringen».¹ Noen ganger kombineres et slikt forslag til vedtak om tilbakesending med et forslag til anmodningsvedtak om å be regjeringen om å komme tilbake med en ny proposisjon eller melding om samme tema. Det har også forekommet at man har sendt bare en del av en proposisjon tilbake til regjeringen, mens øvrige deler foreslås vedtatt.²

Sjette ledd: Bestemmelsen ble i sin opprinnelige form tatt inn i forretningsordenen i forbindelse med den nye prosedyren for lovbehandling som trådte i kraft 1. oktober 2009, etter at ordningen med Odelsting og Lagting ble opphevet.³

Regjeringen har anledning til å fremme forslag om lovvedtak og stortingsvedtak i samme proposisjon når dette saklig og politisk er deler av samme sak.⁴ Det samme gjelder for representantforslag.⁵ For at det i en innstilling kan fremmes forslag til lovvedtak i tilrådingen eller som forslag fra mindretall, må det ifølge første punktum ligge et lovforslag til grunn for innstillingen. Det vil si at forslaget må være lagt frem i en proposisjon L eller LS, eventuelt i tilsvarende representantforslag. Det kan altså ikke fremmes lovforslag under Stortingets behandling av en proposisjon eller et representantforslag som bare inneholder forslag om stortingsvedtak (i betydningen som omtalt nedenunder), og heller ikke i forbindelse med behandlingen av en stortingsmelding.

Det som skiller lovvedtak fra stortingsvedtak, er at lovvedtak må være satt opp i lovs form, det vil si slik en lovbestemmelse skal lyde, jf. § 38 annet ledd annet punktum. Behandlingsmåten og virkningene av vedtakene vil også være forskjellige. Lovvedtak er vanligvis inndelt i flere deler med ett romertall for hver del. Flere lover kan endres i ett lovvedtak. I hver romertallsdel skrives den fullstendige nye ordlyden i de paragrafer/deler av paragrafer i loven som skal endres. Den siste romertallsdelen inneholder bestemmelse om ikrafttredelse. Vedtak som ikke er lovvedtak, defineres som stortingsvedtak.

Det følger av annet punktum at en innstilling som inneholder forslag til lovvedtak, ikke samtidig kan inneholde forslag til stortingsvedtak. En følge av dette er at det i utgangspunktet må avgis to separate innstillinger vedrørende en proposisjon eller et representantforslag som inneholder forslag til både lovvedtak og stortingsvedtak (LS). Et viktig praktisk unntak er at anmodningsforslag («Stortinget ber regjeringen ...») også kan fremmes i en lovinnstilling. I innstillingens vedtaksdel må det da markeres et tydelig skille mellom forslag til hhv. lovvedtak og anmodningsvedtak. Dersom innstillingen endres i for-

1. Se f.eks. Innst. 132 L (2013–2014), Innst. 383 S (2014–2015), Innst. 131 S (2015–2016), Innst. 153 S (2015–2016), og Innst. 235 L (2018–2019).

2. Innst. O. nr. 37 (2000–2001), jf. møte i Stortinget 14. desember 2000.

3. Innst. S. nr. 288 (2008–2009) side 4. Endret 29. september 2011, jf. Innst. 446 S (2010–2011).

4. Eksempel: Prop. 61 LS (2014–2015), jf. Innst. 306 S (2014–2015) og Innst. 307 L (2014–2015).

5. Eksempel: Dokument 8:137 LS (2012–2013), jf. Innst. 463 L (2012–2013) – Her ble det fremmet bare en Innst. L fordi alle forslag til stortingsvedtak (mindretallsforslag) var anmodningsforslag. Innstillingens forslag til vedtak fra flertallet var at representantforslaget «bifalles ikke».

hold til opprinnelig forslag, slik at den enten bare inneholder lovforslag (og eventuelt anmodningsforslag) eller bare et forslag som ikke er et lovforslag, blir det ikke behov for å avgi to innstillinger.¹

Anmodningsvedtak skal utformes slik at meningen er tydelig og fullstendig uavhengig av sammenhengen det står i. Skal det henvises til en lov, merkna-dene i innstillingen eller grunnlagsdokumentet for den, må derfor henvisingen gjøres fullstendig. Normalt gjøres dette ved at loven/innstillingen/proposisjo-nen betegnes med tittel og nummer slik at referansen blir entydig.

For såkalte «løse forslag», forslag utformet *etter* at innstillingen er avgitt, men før den behandles i plenum, gjelder de samme reglene som for forslag utformet i innstillingen, jf. § 40 første ledd. Om håndtering av anmodningsfor-slag under lovbehandlingen i plenum, se § 42 annet ledd.

Sjuende ledd: Bestemmelsen innebærer at det ikke er tillatt å offentlig-gjøre et utkast til innstilling. Dette gjelder også utkast til innstilling som er lagt frem for en annen komité til uttalelse.² Formuleringen «endelig avgitt» er benyttet for å tydeliggjøre dette. Bestemmelsen må ses i sammenheng med § 25 annet ledd, som slår fast at komitémøter skal foregå for lukkede dører, og at det ikke er adgang til å referere noe som andre komitémedlemmer har sagt i et komitémøte.

Bestemmelsen er imidlertid ikke til hinder for at de komitéfraksjonene som måtte ønske det, på annen måte gir offentlig uttrykk for sine egne stand-punkter før innstilling er endelig avgitt.

Forbudet mot å offentliggjøre et utkast til innstilling omfatter også det å gjøre et utkast tilgjengelig for utenforstående. Representanter (og rådgivere fra partier som ikke er representert i vedkommende komité, og som er gitt tilgang til komitéportalen i medhold av § 29 tredje ledd) regnes i denne sammenheng ikke som utenforstående. Det er langvarig praksis for at regjeringsfraksjonen underhånden forelegger utkast til innstilling for vedkommende departements politiske ledelse før den avgis for eventuelle merknader. Det gir en anledning for departementet til å komme med uformelle tilbakemeldinger som dels kan være av politisk art, men som også fungerer som en ekstra kvalitetssikring av fakta som gjengis i innstillingen. Denne praksis forutsetter at komitémedlem-mene er innforstått med den. Det innebærer at en fraksjon må kunne motsette seg at dens foreløpige merknader gjøres tilgjengelig for departementet.³

Det er ikke et krav at innstillingen må være levert til Stortingets adminis-trasjon før den offentliggjøres. Komitémedlemmene kan derfor offentliggjøre innholdet i en innstilling umiddelbart etter avgivelsen i komiteen. I praksis mottar Stortingets administrasjon en avgitt innstilling umiddelbart etter komiteens avgivelsesmøte, eventuelt etter at de siste rettelser som der måtte

1. Jf. f.eks. Dokument 8:80 (2013–2014) og Innst. 185 L (2014–2015).

2. Innst. S. nr. 285 (2000–2001) s. 4/5.

3. Jf. brev fra Stortingets presidentskap til Fremskrittspartiets gruppe 16. november 2007.

være foretatt, er kommet på plass i innstillingen. En midlertidig, det vil si ikke-korrekturlest versjon, publiseres deretter elektronisk før innstillingen trykkes.

Presidentskapet har gitt uttrykk for at de ser alvorlig på brudd på forbudet mot offentliggjøring av utkast, og har fremhevet komitéledernes ansvar for å innskjerpe og håndheve denne bestemmelsen.¹

§ 32 *Presidentskapets tilsyn med komiteenes avgivelsesfrister*

Presidentskapet fører tilsyn med at komiteene fastsetter frister for avgivelse av innstillingene, at fristene passer inn i det foreløpige langtidsprogrammet for Stortingets møter, og at innstillingene blir avgitt i samsvar med fristene.

Presidentskapet kan innkalle komitélederne til møter om avgivelsesfristene og komiteenes arbeid med sakene. Etter at komitélederen har hatt anledning til å uttale seg, kan presidentskapet fastsette en annen avgivelsesfrist enn komiteen har gjort eller fastsette frist i en sak hvor komiteen ikke har gjort dette.

Skulle en innstilling fra en komité ikke være avgitt innen den fristen som er fastsatt, kan presidentskapet overføre saken til en annen komité eller føre saken opp på dagsordenen til behandling i Stortinget uten at innstilling foreligger.

(Tidligere § 22 første, annet og fjerde ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 266 (1980–81), Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 145 (1991–92), Innst. S. nr. 243 (1996–97) jf. Innst. S. nr. 174 (2000–2001), Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Første ledd: Bestemmelsene i § 32 i tilnærmet nåværende ordlyd kom inn i forretningsordenen ved behandlingen av Innst. S. nr. 188 (2004–2005). I første ledd er presidentskapets tilsynsfunksjon med Stortingets arbeidsplan definert som å føre tilsyn med at komiteene fastsetter frister for avgivelse, at disse passer inn i det foreløpige langtidsprogrammet for Stortingets møter, og at innstillingene blir avgitt i samsvar med fristene.² Plikten for komiteene til å fastsette frist for avgivelse av innstilling er regulert i § 23 første ledd, herunder komitéleders plikt til å føre tilsyn med fremdriften i arbeidet i komiteen og adgangen til å søke presidentskapet om fristutsettelse.

-
1. Brev av 11. juni 2004 fra Stortingets presidentskap til næringskomiteen med kopi til de øvrige fagkomiteene, samt brev til samtlige fagkomiteer fra Stortingets presidentskap 18. mars 2005.
 2. Liste A, som utarbeides av Stortingets ekspedisjonskontor, inneholder en oversikt over sakene som komiteene har til behandling, herunder hvem som er saksordfører, dato da saken ble referert, og fastsatt avgivelsesfrist. Listen trykkes ukentlig og er også tilgjengelig elektronisk på Stortingets hjemmeside/Løveporten.

Annet ledd: Som ledd i sin tilsynsfunksjon kan presidentskapet innkalle komitélederne til møter om komiteenes arbeid med sakene og fremdriften i saksbehandlingen.¹ I Innst. S. nr. 188 (2004–2005) antok presidentskapet at det normalt burde holdes minst tre slike møter i sesjonen – ett i oktober, ett i februar og ett i mai. Møtet i oktober om fremdriften i budsjettarbeidet har også hatt som funksjon å innhente komitéledernes uttalelser om frister for budsjettinnstillingene og datoene for Stortingets behandling av disse, jf. § 43 annet ledd. I oktober 2016 ble møtet erstattet av en høringsrunde som ledd i tiltak for å effektivisere budsjettprosessen. Rammeområder/budsjettkapitler kunne da fordeles på komiteene tidligere, slik at komiteene så raskt som mulig kunne komme i gang med budsjettøringer, jf. behandlingen av Innst. 1 S (2016–2017). Innspillene fra komiteene vedrørende frister og fordeling av budsjettkapitler ble gitt skriftlig. Møtet om våren er opprettholdt. Nåværende praksis kan på denne bakgrunn oppsummeres til at det avholdes møter mellom presidentskapet og komitélederne om frister og møteavvikling etter behov.

Presidentskapet har også anledning til å innkalle komitélederne enkeltvis for å drøfte komiteens saksavvikling når det finner grunn til det.

Presidentskapet har dessuten adgang til å fastsette en annen frist enn det komiteen har foreslått, eller fastsette frist i saker der dette ikke er gjort fra komiteens side. Komitéleder skal først gis anledning til å uttale seg. Praksis viser at presidentskapet ikke har hatt behov for å gripe inn for å fastsette eller endre frister.

Tredje ledd: Som en sanksjon overfor en komité som ikke overholder den fastsatte avgivelsesfristen, kan presidentskapet overføre saken og saksforberedelsen til en annen komité. Presidentskapet kan også føre en sak opp til behandling uten foregående komitébehandling dersom en komité ikke avgir innstilling innen den fastsatte fristen. I forarbeidene² er det forutsatt at denne fullmakten bare benyttes i unntakstilfeller der forsinkelsen i komiteen nærmest har karakter av trenering.

1. Dette forumet erstatter den tidligere arbeidsordningskomiteen (presidentskapet, komitélederne og de parlamentariske lederne), som ble avviklet da ordningen i medhold av bestemmelsen her ble innført.

2. Innst. S. nr. 188 (2004–2005) s. 3.

Kapittel 5 Om innkalling og avvikling av Stortingets møter

§ 33 Innkalling til møter i Stortinget

Presidentskapet fastsetter når Stortinget skal møte.

Etter presidentskapets bestemmelse blir Stortinget innkalt til møte ved at innkallingen gjøres tilgjengelig for representantene senest 24 timer før møtet. Innkallingen skal inneholde dagsorden. I ekstraordinære tilfeller kan møte kalles sammen med kortere varsel. Det samme gjelder hvis dagsordenen bare omfatter saker som skal refereres.

(Tidligere § 24. Forarbeider: Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 651 S (2020–2021))

Første ledd: Hver torsdag fastsettes møteprogrammet for kommende uke (ukeprogrammet) av presidentskapet. Programmet for møtene lenger frem i tid (langtidsprogrammet) oppdateres også hver torsdag, men dette er foreløpige behandlingsdatoer som kan bli endret, jf. § 35 Den elektroniske versjonen av langtidsprogrammet på stortinget.no oppdateres fortløpende.

Annet ledd: Tidligere var det krav om oppslag i stortingsbygningen og omdeling av fysiske dokumenter. Bestemmelsen ble i 2005 gjort teknologinøytral, og ordlyden la til rette for at tilgjengeliggjøring av dokumenter i stor grad kunne skje elektronisk. Bestemmelsen ble ytterligere forenklet i 2021 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen. Komiteen mente at det ikke er nødvendig å angi uttrykkelig hvordan presidentskapet skal gjøre innkallinger og program for møter i Stortinget tilgjengelig for representantene. Det bør heller være åpning for at presidentskapet velger den kommunikasjonsform som til enhver tid fremstår som mest hensiktsmessig.¹

Ved møter for lukkede dører i Stortinget, jf. § 36, vil tilgjengeliggjøring kun i papirutgave være aktuelt.

§ 34 Møter i Stortinget

Møter i Stortinget begynner som regel kl. 10.00 med unntak av fredager da møtene som regel begynner kl. 09.00. Presidentskapet kan beslutte at møtet etter vanlig kunngjøring skal avsluttes og settes på nytt samme dag.

Møte i Stortinget kan ikke settes for presidenten har forvisset seg om at det er så mange representanter til stede som Grunnloven krever.

(Tidligere § 25 og § 27 annet ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 230 (2005–2006), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 199 S (2010–2011), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 392 S (2018–2019))

Første ledd: Tidligere var det en fast ordning med møtepause om ettermiddagen dersom møtene varte utover kvelden. Denne ordningen er erstattet med en generell regel om at presidentskapet kan beslutte at det skal holdes

1. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

pause i et stortingsmøte. I praksis holdes møtene nå normalt uten pauser, med mindre det er behov for politiske avklaringer før voteringen.

Det er praksis at mandagsmøter starter klokken 12.00, møtene tirsdag til torsdag kl. 10.00 og møtene fredag kl. 09.00.

Annet ledd: Reglene om «quorum» finnes i Grunnloven §§ 73, 115 og 121. Ordinært er det etter § 73 tilstrekkelig at minst halvdelen av Stortingets medlemmer er til stede. Når Stortinget skal ta stilling til forslag om endringer i Grunnloven, må minst to tredjedeler av medlemmene være til stede, jf. Grunnloven § 121. Etter Grunnloven § 115 gjelder det samme for behandlingen av saker om avgivelse av myndighet til et internasjonalt organ.

Bestemmelsen i Stortingets forretningsorden § 34 forutsetter at representantene er fysisk til stede i møtet. Det er ikke åpnet for adgang til å delta ved fjernmøteteknologi i stortingsmøter. Spørsmålet om mulighet for digital deltakelse også i stortingsmøter ble vurdert av reglementskomiteen, jf. Dokument 22 (2020–2021), men komiteen mente at møtene i Stortinget skal og bør skje ved at representantene møter og voterer ved fysisk tilstedeværelse i salen. I Innst. 651 S (2020–2021) uttaler presidentskapet at det kan være grunn til å utrede forholdet til Grunnloven nærmere blant annet med henblikk på mulige krise- og beredskapssituasjoner, hvor bruk av digitale verktøy kan være et mulig alternativ for å opprettholde Stortingets beslutningsmyndighet i situasjoner hvor det ikke er praktisk mulig å møtes fysisk.

Det kreves i praksis ikke at «det grunnlovsmessige antall» skal være til stede i møtesalen under hele behandlingen. Men det kreves ufravikelig at antallet er til stede når møtet «settes», dvs. åpnes av presidenten, og under hele voteringsprosessen. Presidenten vil således ikke sette møtet før han har fått melding fra salvakten i vandrehallen om at «det grunnlovsmessige antall er til stede». Og voteringsresultatet vil tilkjenne om for få representanter er til stede ved voteringen. I så fall må voteringen gjentas så snart det grunnlovsmessige antall er til stede.

Under avstemninger praktiserer partiene en såkalt utbyttingsordning som sikrer forholdsmessig representasjon. Praksis er at 60 pst. av representantene møter under votering. Under utbruddet av covid-19 i 2020 ble det fra midten av mars måned praktisert en ordning hvor antallet tilstedeværende representanter ble redusert av smittevern hensyn. Når møtene ble satt og ved votering var det presidentskapets anbefaling til partigruppene at det kun skulle være 87 representanter til stede.¹

Det er også antatt at representantene har mulighet til å protestere mot at forhandlingene fortsetter dersom det grunnlovsmessige antall ikke er til stede.²

1. Unntak ble gjort ved behandling av grunnlovsforslag 14. mai 2020 for å oppfylle Grunnlovens krav til beslutningsdyktighet ved behandling av grunnlovssaker samt ved behandlingen av Innst. 296 L (2019–2020) om endringer i bioteknologiloven 9. juni 2020.

2. Fliflet s. 300 og Castberg I s. 287–288.

§ 35 Program for Stortingets møter

Senest fredag innen kl. 15.00 bør program for Stortingets arbeid i uken gjøres tilgjengelig for representantene. Programmet skal opplyse om hvilke dager det skal holdes møter, når møtene skal begynne, og fastsatte tidspunkter for votering. Samtidig bør foreløpig saksliste for møtene gjøres tilgjengelig for representantene.

I Stortingets møter blir sakene som hovedregel tatt opp etter den dagsordenen som presidenten har lagt frem.

Det kunngjorte ukeprogrammet som er omhandlet i første ledd første og annet punktum, og den dagsordenen som er kunngjort, må ikke fravikes uten at det er nødvendig. Slikt fravik vedtas av presidenten. Fravik kan vedtas med to tredjedels flertall dersom forslaget er fremsatt av en representant. For øvrig kan presidenten under et stortingsmøte vedta endringer i dagsordenen. Det bør opplyses om vedtatte fravik så snart som mulig.

Blir et møte ikke ferdig med dagsordenen, skal de sakene som står igjen, behandles først i neste møte eller føres opp på ny dagsorden. Saker som er utsatt til en fastsatt tid, bør likevel tas opp som bestemt.

(Tidligere § 26 (med unntak av annet ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 487 S (2016–2017), Innst. 392 S (2018–2019), Innst. 651 S (2020–2021))

Første ledd: Stortingets kunngjorte program som er omtalt i første ledd, første og andre punktum inneholder kun hvilke dager det er møter, når møtene starter, og tidspunkt for votering – ikke noe om hvilke saker som forutsettes behandlet i de oppsatte møter.

Samtidig foreligger det også et ukeprogram/en foreløpig saksliste hvor det står hvilke saker som skal behandles de ulike møtedagene. Ukeprogrammet/foreløpig saksliste skal være en foreløpig orientering for så vel representanter som statsråder, slik at de så tidlig som mulig kan innstille seg på behandling av de oppførte saker. I tiden fra dette foreligger (torsdag uken før) og frem til den enkelte dagsorden (jf. § 33) blir kunngjort – senest 24 timer før møtestart – hender det likevel at det f.eks. kommer til en ny sak som haster, eller at det skjer noe med en sak som gjør at den flyttes opp eller ned på sakslisten eller tas ut av programmet. Det bør informeres så snart som mulig dersom det foretas slike endringer.

Tidligere var det i forretningsordenen krav om oppslag av ukeprogrammet i stortingsbygningen og omdeling av fysiske dokumenter. Bestemmelsen ble i 2005 gjort teknologinøytral, og ordlyden la til rette for at tilgjengeliggjøring av dokumenter i stor grad kunne skje elektronisk. Bestemmelsen ble ytterligere forenklet i 2021 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen. Komiteen mente at det ikke er nødvendig å angi uttrykkelig hvordan presidentskapet skal gjøre innkallinger og program for møter i Stortinget tilgjengelig for representantene. Det bør heller tilrettelegges for at presidentskapet kan

velge den kommunikasjonsform som til enhver tid fremstår som mest hensiktsmessig.

Annet ledd: For de enkelte møtedager skal det «omdeles» en dagsorden senest 24 timer før møtet starter, jf. § 33. Denne dagsordenen vil som regel være i overensstemmelse med det nevnte ukeprogram (foreløpig saksliste) jf. første ledd.

Tredje ledd: Stortingets kunngjorte program og dagsorden skal ikke fravikes med mindre det er nødvendig. Slikt fravik vedtas av presidentskapet.

Tidligere forutsatte både endring av det kunngjorte ukeprogrammet og dagsordenen eget vedtak i Stortinget. Etter innføring av faste voteringstidspunkter i 2019 er det ikke lenger praktisk å kalle inn et grunnlovsmessig flertall (minst 85 representanter) for å vedta en endring i ukeprogram eller dagsorden. Forretningsordenen ble derfor endret slik at fravik vedtas av presidentskapet, men at myndighet til å treffe vedtak om endringer i dagsordenen under et stortingsmøte delegeres til den president som presiderer i møtet.

Dersom et forslag om å fravike dagsordenen er fremsatt av en representant og presidentskapet ikke tar forslaget til følge, kreves det to tredjetalls flertall for at dagsordenen eller ukeprogrammet kan fravikes. Det er i disse tilfellene forutsatt at spørsmålet tas opp til formell votering med et grunnlovsmessig flertall til stede i salen, slik at det vil være nødvendig med minst to tredjedeler av 85 stemmer for at forslaget anses vedtatt.

Foreløpig saksliste for den kommende uke som er omtalt i første ledd, bør i utgangspunktet heller ikke endres (selv om dette ikke er omfattet av bestemmelsen i tredje ledd), slik at det i størst mulig grad samsvarer med de dagsordener som ukeprogrammet omhandler.

§ 36 Møte for lukkede dører

Akter presidenten å foreslå at et møte skal holdes for lukkede dører, skal møtet settes og Stortinget ta stilling til dette for lukkede dører (jf. Grunnloven § 84).

Til møter for lukkede dører kan presidenten gi adgang for funksjonærer ved Stortingets administrasjon og for stortingsreferentene. Presidenten kan også tillate at enkelte av stortingsbetjentene under forhandlingene bringer nødvendige meldinger til presidenten eller en representant. Videre kan presidenten etter anmodning fra en statsråd innhente Stortingets samtykke til at embets- og tjenestemenn fra departementene får anledning til å være til stede under møtet.

Referat fra forhandlingene føres inn i en egen protokoll (jf. § 64), og både den og de referatkonseptene som finnes, skal i forseglet stand legges i arkivet.

Forhandlinger som er ført for lukkede dører, kan offentliggjøres dersom Stortinget gjør vedtak om det.

Presidentskapet kan gi tillatelse til å åpne en arkivert og forseglet sak fra et lukket møte.

(Tidligere § 61. Forarbeider: Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Generelt: Hovedregelen etter Grunnloven § 84 er at Stortinget holdes for åpne dører og dets forhandlinger kunngjøres ved trykken, unntatt i de tilfeller hvor det motsatte bestemmes ved stemmeflertall.

I nyere tid forekommer det relativt sjelden at en sak behandles for lukkede dører. Noen eksempler er Stortingets møte 19. juni 2017, hvor Stortinget behandlet gradert tillegg til Innst. 483 S (2016–2017) fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens rapport om politiets og Forsvarets objektsikring, Stortingets møte 3. februar 2020, hvor Stortinget behandlet Innst. 139 S (2019–2020) om Riksrevisjonens undersøkelse av infrastruktur og støttefunksjoner for kampflyvåpenets operative evne, og Stortingets møte 28. mai 2021, hvor Stortinget behandlet Innst. 500 S (2020–2021) fra den særskilte komité for å behandle Særskilt melding fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) til Stortinget om graderte opplysninger og Innst. 501 S (2020–2021) fra utenriks- og forsvarskomiteen om forelegg for Stortinget av overenskomster inngått med fremmede makter eller internasjonale organisasjoner i 2016.

Lukkede møter var mer vanlig for noen tiår siden. Det fremgår for eksempel av Innst. S. nr. 295 (1995–96) at i forbindelse med avgradering av saker behandlet for lukkede dører fra 1945 til og med 1965, ble ulike departementer forelagt spørsmålet om avgradering av referater fra stortingsmøter om behandlingen av hele 98 hemmelige proposisjoner og meldinger.

Ordningen med at Stortinget i lukket møte årlig behandlet en innstilling om de hemmelige overenskomster Norge hadde inngått med fremmede stater, benyttes relativt sjelden. Et eksempel er behandlingen av den graderte Innst. 501 S (2020–2021) Forelegg for Stortinget av overenskomster inngått med fremmede makter eller internasjonale organisasjoner i 2016, som ble behandlet i lukket stortingsmøte 31. mai 2021.

Det forekommer også at et mindretall i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteen krever en sak lagt frem for Stortinget i plenum i medhold av bestemmelsen i § 16 siste ledd. Stortinget avgjør i så fall i møte for lukkede dører om behandlingen i Stortinget skal holdes for åpne eller lukkede dører. Se for øvrig nærmere omtale av § 16 sjuende ledd. Etter § 17 sjette ledd kan utenriks- og forsvarskomiteen kreve en sak behandlet i Europautvalget brakt inn for Stortinget. § 16 siste ledd gjelder da tilsvarende.

Et viktig moment i vurderingen av om en sak skal føres for lukkede dører, vil være graderingen av grunnlagsdokumenter i saken som er til behandling, og/eller de opplysninger som gis i muntlige redegjørelser eller debattinnlegg. Det er likevel ingen formell forutsetning for at en sak skal behandles for lukkede dører, at informasjonen er å anse som gradert etter beskyttelsesinstruk-

sen eller sikkerhetsloven eller underlagt taushetsplikt etter forvaltningsloven, da dette er en beslutning som tilligger Stortingets skjønn.

Det har blant annet under henvisning til Grunnloven § 84, som har som utgangspunkt at forhandlingene skal foregå for åpne dører, men overlater til Stortinget selv å gjøre unntak fra dette, vært alminnelig antatt at Stortinget har kompetanse til å avgradere og offentliggjøre opplysninger beskyttet av hensyn til offentlige interesser. I Innst. 259 L (2016–2017) og Innst. 372 L (2020–2021) fra Stortingets presidentskap er det tatt inn en nærmere omtale av Stortingets kompetanse til å avgradere dokumenter.

Bestemmelsen må ellers leses i sammenheng med § 75, som pålegger representantene taushetsplikt om alle saker som behandles for lukkede dører, og § 75 a om behandling av sikkerhetsgradert informasjon. Avhengig av det konkrete behovet for å beskytte informasjonen som behandles i lukket møte, vil det være aktuelt å iverksette særskilte sikkerhetstiltak i tilknytning til avviklingen av møtet.

Annet ledd: I tillegg til embets- og tjenestemenn fra departementene er det eksempler på at Stortinget har innvilget samtykke til at politiske rådgivere fra partigruppene på Stortinget og riksrevisor er til stede på et lukket møte. For regjeringens medlemmer følger det direkte av Grunnloven § 74 annet ledd at Stortinget må samtykke i at statsministeren og statsrådene gis rett til å møte i saker som behandles for lukkede dører.

Fjerde ledd: Det har forekommet at en debatt for lukkede dører besluttet offentliggjort allerede ved det lukkede møtets avslutning. Når Stortinget kan beslutte offentliggjøring, må det også kunne beslutte delvis offentliggjøring.

I 1996 ble presidentskapet delegert generell myndighet til å offentliggjøre møtereferater og innstillinger i saker som har vært behandlet for lukkede dører.¹ Reglementet ble revidert i 2019, og de gjeldende bestemmelsene fremgår nå av Reglement for avgradering av dokumenter ustedet i Stortinget, vedtatt av Stortinget 20. juni 2019.² Det vises i denne forbindelse til nærmere omtale under § 75 a andre ledd.

§ 37 Avbrytelse av Stortingets forhandlinger i juni

Stortingets forhandlinger avbrytes senest tredje fredag i juni måned, med adgang for presidentskapet til i særlige tilfelle å utsette tidspunktet. Presidentskapet kan bestemme at Stortingets forhandlinger skal gjenopptas på et senere tidspunkt før neste storting trer sammen i samsvar med Grunnloven § 68.

1. Jf. reglement 20. juni 1996 om avgradering av møtereferater og innstillinger i saker behandlet for lukkede dører i Stortinget og avdelingene, og protokoller og referater fra møter i den utvidete utenriks- og konstitusjonskomité (nå den utvidete utenriks- og forsvarskomité), jf. Innst. S. nr. 295 (1995–1996).

2. Innst. 426 S (2018–2019).

(Tidligere § 33 annet ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 153 (1971–72), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 215 (1989–90), Innst. S. nr. 145 (1991–92), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Første punktum: Den tidligere høytidelige oppløsning av Stortinget i juni bortfalt etter grunnlovsvedtak av 29. mai 1990. Nå har Stortinget sin formelle funksjonstid ubeskåret frem til dagen før neste stortings sammentreden, dvs. frem til «siste hverdag i september måned», jf. Grunnloven § 80 annet ledd. Innenfor de grenser Grunnloven setter, bestemmer Stortinget selv sin samlingstid.

I særlige tilfeller kan presidentskapet beslutte å utsette tidspunktet for avbrytelse av Stortingets forhandlinger i juni. Dette ble for eksempel gjort i 2007.

Det forekommer også at Stortinget treffer vedtak om å forlenge sesjonen i form av vedtak om å fravike regelen i § 37, jf. § 79. Dette ble for eksempel gjort i 2017, da stortingssesjonen ble forlenget til onsdag 21. juni 2017.¹

Annet punktum: I den tid Stortinget ikke er samlet, kan presidentskapet bestemme at forhandlingene skal gjenopptas. Dette ble for eksempel gjort i 2012, da Stortinget holdt et møte 28. august i forbindelse med statsministerens og justis- og beredskapsministerens redegjørelse for regjeringens oppfølging av rapporten fra 22. juli-kommisjonen. 1. august 2011 ble det avholdt minnesamling i Stortinget etter terrorangrepene 22. juli samme år. I 2006 holdt Stortinget møte 11. september i forbindelse med redegjørelser av utenriksministeren og forsvarsministeren om Libanon og norsk styrkebidrag.

I valgår avslutter Stortinget normalt sine forhandlinger før sommeren, men ellers er det praksis at Stortinget avbryter sine forhandlinger i juni for deretter å gjenoppta sine forhandlinger, slik at det holdes et siste møte i sesjonen siste hverdag i september. Det er lagt til grunn at fremsettelse av et krav etter § 16 siste ledd, om at en sak for den utvidete utenriks- og forsvarskomite skal legges frem for Stortinget i plenum, ikke medfører en rett for noen annen enn presidentskapet til å beslutte tidspunktet for behandlingen i Stortinget², se også kommentarer til § 16 sjuende ledd. Når Stortinget ikke er samlet, kan også kongen sammenkalle Stortinget dersom han finner det nødvendig, jf. Grunnloven § 69.

1. Referat fra møtet 21. mars. 2017, S.tid. (2016–2017) s. 2507.

2. Innst. S. nr. 145 (1991–92) s. 7.

Kapittel 6 Om Stortingets arbeidsordning

§ 38 Overbringelse og fremsettelse av proposisjoner og forslag

Overbringelse av kongelige proposisjoner og fremsettelse av grunnlovsforslag og representantforslag bør i alminnelighet skje ved begynnelsen eller slutten av et møte. Grunnlovsforslag og representantforslag innleveres til Stortingets administrasjon senest kl. 08.30 den dag forslaget skal fremsettes i møte.

Forslag og søknader skal som regel fremmes skriftlig, men kan ikke fremsettes på vegne av flere enn 10 representanter. Lovforslag skal være satt opp i lovs form.

Grunnlovsforslag og representantforslag, sammen med eventuell begrunnelse, skal snarest gjøres tilgjengelig for representantene i papirutgave eller elektronisk form.

Representantforslag kan tas tilbake ved at forslagsstilleren melder dette skriftlig til Stortingets administrasjon og i tillegg muntlig til Stortinget. Grunnlovsforslag kan ikke tas tilbake etter at Stortinget har vedtatt at det skal trykkes og kunngjøres.

Når et forslag er endelig avgjort, må forslaget ikke bringes frem igjen eller tas opp på nytt i samme stortingssesjon. Er det påtrengende nødvendig, eller fremmer regjeringen proposisjon eller melding innenfor samme saksområde for Stortinget, kan Stortinget likevel fatte vedtak om at et forslag tas opp til ny behandling, forutsatt at det igjen blir komitébehandlet.

(Tidligere § 28 første ledd, § 29 første ledd, § 31 første og tredje ledd og § 47. Forarbeider: Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 276 (1996–97), Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. S. nr. 230 (2005–2006), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 199 S (2010–2011), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 162 S (2018–2019))

Første ledd: «Overbringelse» betegner den fysiske overleveringen av regjeringens proposisjoner som foretas av en statsråd i et stortingsmøte. For representantforslag er det ikke naturlig å si at forslaget «overbringes», ettersom forslagsstiller er en del av Stortinget. Om slike forslag benyttes derfor betegnelsen «fremsettes».

Det er bare regjeringen (Kongen i statsråd) eller en eller flere stortingsrepresentanter som har forslagsrett. For lovforslag fremgår dette direkte av Grunnloven § 76 første ledd.

Det enkelte medlem av regjeringen har ikke forslagsrett overfor Stortinget, bare den samlede regjering, dvs. Kongen i statsråd. Regjeringens forslag fremmes i form av proposisjoner til Stortinget.

Tittelen på proposisjoner fra regjeringen ble endret i 2009 i forbindelse med at Stortingets inndeling i Odelstinget og Lagtinget ble opphevet. Proposisjoner som inneholder forslag til lovvedtak, har nå betegnelsen Prop. L (tidligere Ot.prp.), mens proposisjoner som inneholder forslag til stortingsvedtak har betegnelsen Prop. S (tidligere St.prp.). Proposisjoner som både inneholder

forslag til lovvedtak og forslag til stortingsvedtak, har betegnelsen Prop. L.S. Adgangen til å kombinere forslag til lovvedtak og forslag til stortingsvedtak i én og samme proposisjon eksisterte ikke før 2009 ettersom forslag til lovvedtak og forslag til stortingsvedtak skulle behandles av forskjellige ting.

Bestemmelser om behandling av grunnlovsforslag er gitt i Grunnloven § 121. Grunnloven inneholder ikke egne regler om *fremsettelse* av grunnlovsforslag ut over at forslag må fremsettes på det første, andre eller tredje storting i en valgperiode, men det er lagt til grunn at § 76 om lovforslag anvendes analogisk. I de senere år har det vært vanlig at grunnlovsforslag har vært fremsatt av en eller flere stortingsrepresentanter. Det finnes imidlertid også eksempler på at grunnlovsforslag har vært fremmet av regjeringen gjennom en kongelig proposisjon.¹ Enkelte grunnlovsforslag har formen «vedtatt til fremsettelse» av en eller flere representanter. Dette er forslag som i utgangspunktet er foreslått av andre enn regjeringen eller stortingsrepresentantene, men som en eller flere stortingsrepresentanter ønsker behandlet.

Med «representantforslag» siktes til de forslag som fremsettes av stortingsrepresentanter. Disse ble før 2006 betegnet som «private forslag», som samsvarer med den engelske terminologien «private bills». Tidligere ble betegnelsen private forslag også benyttet om de tilfeller hvor forslag fra personer utenfor Stortinget ble «vedtatt til fremsettelse» uten at en representant nødvendigvis stilte seg bak forslaget. Etter hvert ble imidlertid «private forslag» i forretningsordenen ensbetydende med forslag fra stortingsrepresentanter. Den endrede betegnelsen «representantforslag» ble derfor ansett som et mer treffende språklig uttrykk uten at det dermed var ment å gjøre noen realitetsendring.

Opp igjennom årene har det variert i hvilken grad adgangen til å fremsette representantforslag har vært benyttet, og reglene om behandlingsmåten har også blitt forandret flere ganger. En historisk gjennomgang av behandlingsmåten for slike forslag er gitt i Innst. S. nr. 232 (1988–89). Se for øvrig også kommentarer til § 30 om komiteenes behandling av representantforslag.

Både representantforslag og grunnlovsforslag må – i likhet med regjeringens forslag (proposisjoner) – fremsettes muntlig av forslagsstillerne i stortingsmøte. Begrunnelsen er at forslag fremsatt av representanter følger samme behandlingsregler som forslag fremsatt av regjeringen, og dermed anses som likeverdige konstitusjonelt sett. Bestemmelsen om fremsettelse av grunnlovsforslag ble tatt inn i forretningsordenen i 2001 og er utformet med sikte på grunnlovsforslag fremmet av stortingsrepresentanter. Dersom regjeringen fremmer grunnlovsforslag, skjer det i form av en proposisjon, og i så fall blir forslaget mangfoldiggjort straks det er fremmet i statsråd og overbrakt muntlig i Stortinget, på samme måte som andre proposisjoner.²

1. Det nyeste eksemplet på dette er St.prp. nr. 193 (1975–76) Stemmerett for umyndige, sinnssyke m.v. Grunnlovsforslaget ble trykket i Dokument 13 (1975–76) sammen med øvrige grunnlovsforslag fremsatt av stortingsrepresentanter i stortingsperioden.

2. Innst. S. nr. 285 (2000–2001) s. 5.

Det er ikke et krav at forslagsstilleren selv, eventuelt en av forslagsstillerne, er den som setter frem forslaget i møtet, selv om det er det vanlige. Det er nok at en annen representant gjør det på vegne av forslagsstilleren eller forslagsstillerne.

Regelen om innlevering av forslag til Stortingets administrasjon ble begrunnet med at det er nødvendig at forslagene undergis en viss formell kontroll før de blir fremsatt muntlig. Behovet var i utgangspunktet antatt å være størst når det gjaldt representantforslag, da grunnlovsforslag sjeldnere fremsettes samme dag som de skal fremmes i møte. Administrasjonen gjør også, etter at forslaget er fremsatt i møtet, en kvalitetssikring og korrekturlesing av representantforslaget i forbindelse med at det skal trykkes og publiseres. For grunnlovsforslagene er det vanlig – og også anbefalt – at forslagsstillerne i forkant har kontakt med administrasjonen om kvalitetssikring og kontroll av selve forslaget til ny ordlyd i Grunnloven. Dette vil særlig være praktisk der det er behov for bistand til å utforme forslaget på begge målformer, men også for å koordinere fremsettelsen av de ulike grunnlovsforslagene.

Annet ledd: At «forslag og søknader» ikke skal fremsettes på vegne av flere enn 10 representanter, skyldes at man vil unngå at forslag blir fremsatt av så mange medlemmer at saken i realiteten er avgjort i og med fremsettelsen av forslaget.

At «lovforslag skal være satt opp i lovs form», betyr at forslaget skal utformes slik som en lovbestemmelse skal lyde, ikke bare som en beskrivelse av forslaget. Justis- og beredskapsdepartementets lovavdelings retningslinjer om lovteknikk og lovforberedelse bør følges. Administrasjonen vil kunne bistå med å sette opp lovforslag.

Det gjaldt frem til 2019 et krav om at forslag og søknader skulle være «undertegnet», noe som i praksis forutsatte et originaldokument med en signatur. Dette kravet ble opphevet både for representantforslag og for grunnlovsforslag i forbindelse med innføringen av en løsning tilrettelagt for elektronisk autentisering. Den som innleverer et forslag elektronisk eller på papir til administrasjonen, har likevel ansvaret for at alle de oppgitte forslagsstillerne faktisk står bak forslaget.¹

Tredje ledd: Representantforslag er gitt et eget serienummer (8), og forslagene nummereres fortløpende innenfor denne dokumentserien for hver sesjon (derav forklaringen på at denne typen forslag i dagligtalen av og til omtales som «Dokument 8-forslag»).

Grunnlovsforslag er gitt et eget serienummer (Dokument 12).

Grunnlovsforslagene blir referert i Stortinget enkeltvis så snart de er fremsatt i første, andre eller tredje storting, og Stortinget vil da vedta følgende behandlingsmåte i tråd med Grunnloven § 121: «*Forslaget blir under presiden-*

1. Innst. 162 S (2018–2019).

tens ansvar å bekjentgjøre ved trykking for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Første gang et grunnlovsforslag refereres, publiseres det enkeltvis i midlertidig versjon på nettet som Dokument 12:X (....-....), men forslagene blir ikke trykket på dette tidspunktet. Grunnlovsforslagene får fortløpende nummerring innenfor hele perioden, men benevnes alltid med årstall for den sesjonen som de fremsettes i.

Når det tredje storting i valgperioden er over, blir alle grunnlovsforslag trykket samlet i Dokument 12. Dokument 12 benevnes med årstall for sesjonen i det tredje storting i valgperioden.

I siste sesjon i samme valgperiode (dvs. det fjerde storting i valgperioden) blir grunnlovsforslagene som var fremsatt i løpet av de tre første sesjonene, presentert og debattert. Denne ordningen med en egen presentasjonsdebatt (bordleggingsdebatt) av grunnlovsforslag ble innført i 2013. Tanken er at representantene i vårsesjonen skal få anledning til å presentere sine forslag også muntlig i salen for å øke oppmerksomheten om forslagene, og informere velgerne om disse. Denne debatten legger ingen føringer for behandlingen av forslagene på neste storting.

Først etter valget tar Stortinget formelt stilling til den videre behandlingsmåten av Dokument 12. Når Dokument 12 refereres på det første storting i den nye valgperioden, vil det normalt bli besluttet at forslagene sendes kontroll- og konstitusjonskomiteen, jf. forretningsordenen § 14 nr. 8, som fastslår at grunnlovssaker ligger til denne komiteen.

Fjerde ledd: Dersom et representantforslag ønskes trukket tilbake, formidles dette skriftlig til stortingssekretariatet, som sørger for at en meddelelse om tilbaketrekking kan tas opp under møte i plenum. Det vil som regel skje under «formalia» på starten av møtet, men det er ingenting formelt i veien for at det også kan gjøres på et senere tidspunkt i stortingsmøtet.

Meddelelsen skjer ved at forslagsstiller fra Stortingets talerstol opplyser at forslaget trekkes. Det er ikke nødvendig å begrunne hvorfor forslaget trekkes, men det kan være opplysende med en kort begrunnelse.

Dersom et representantforslag er fremsatt, men enda ikke referert og oversendt komité, anses saksbehandlingen med dette som avsluttet.

Dersom et representantforslag først trekkes tilbake *etter* at det er oversendt til komitébehandling, blir meddelelsen om det satt opp på dagsordenpunktet «referat» og besluttet sendt komiteen. Komiteen avgir da innstilling der den tar meddelelsen til etterretning og vedlegger den protokollen. I innstillingen bør komiteen begrense seg til å komme med sine merknader til selve tilbaketrekkingen – ikke til det opprinnelige forslaget som ikke lenger er til behandling. Innstillingen fra komiteen settes deretter opp til behandling i et møte i plenum på vanlig måte.

Det er lagt til grunn at et fremsatt representantforslag ikke kan trekkes etter at komiteen har avgitt innstilling i saken. Det vil imidlertid være mulig

for representantene som har fremsatt representantforslag, å fremsette forslag om endrede vedtak i saken (løse forslag) under debatten på vanlig måte, jf. § 40.

Stortingets presidentskap har i Innst. S. nr. 168 (1998–99) lagt til grunn at en proposisjon formelt kan trekkes tilbake ved kongelig resolusjon så lenge den ikke er overbrakt Stortinget. Det samme gjelder for stortingsmeldinger som ikke har vært referert i et stortingsmøte. Statsministerens kontor har likevel uttalt at en proposisjon eller melding som er offentliggjort, skal trekkes tilbake ved at det fremmes en sak for Stortinget (se nærmere omtale i publikasjonen «Om statsråd» pkt. 7). Trekkes en sak tilbake etter at saken er overbrakt, gjøres dette ved en melding til Stortinget.

Det er lagt til grunn at regjeringen ikke kan trekke tilbake en proposisjon etter at komiteen har avgitt innstilling om saken.

Femte ledd: Gjennom denne bestemmelsen i forretningsordenen er adgangen til å ta opp igjen forslag som er endelig avgjort «i samme stortingssesjon», begrenset.

Formålet med bestemmelsen er å unngå stadige «omkamper» om forslag som nylig er behandlet i Stortinget. Det har vært ansett som lite rasjonelt at Stortinget benytter tid på ny behandling av saker som nylig er avgjort.

Tidligere var begrensningen knyttet til «saker» som var endelig avgjort i samme stortingssesjon. «Saker» ble gjennom endringer i forretningsordenen i 2013¹ erstattet med begrepet «forslag» på bakgrunn av forslag fra arbeidsgruppen for innholdsmessig revisjon av Stortingets forretningsorden. Arbeidsgruppen begrunner endringen som følger:

«Regelen i gjeldende § 37 femte ledd² om at en sak som er endelig avgjort ikke kan bringes frem igjen i samme stortingssesjon, gjelder hele saken. Konsekvensen av dette er at enten må hele dokumentet avvises eller hele dokumentet behandles. Etter arbeidsgruppens syn er dette lite hensiktsmessig. Mange representantforslag er omfattende og inneholder en rekke enkeltforslag. Det hender relativt ofte at ett eller flere av disse forslagene er behandlet tidligere i sesjonen, for eksempel i forbindelse med statsbudsjettet. Dersom det blir en utstrakt praksis, å inkludere tidligere behandlede forslag i omfattende representantforslag, ville det undergrave hensikten med avvisningsregelen i § 37 femte ledd, som er å unngå at Stortinget blir tvunget til å ta stilling til samme forslag flere ganger i samme sesjon.»³

«Samme stortingssesjon» betyr tidsrommet fra 1. oktober og frem til 30. september påfølgende år.

1. Innst. 259 S (2012–2013).

2. Nå § 38 femte ledd.

3. Dokument 14 (2012–2013) pkt. 2.13.

Bestemmelsen åpner for at det kan gjøres unntak for konkrete forslag dersom det er «påtrengende nødvendig». Dette unntaket benyttes relativt sjelden i praksis, men det finnes noen eksempler.¹

Dersom regjeringen fremmer proposisjon eller melding innenfor samme saksområde, kan Stortinget gjenoppta forslaget uten hensyn til om det synes «påtrengende nødvendig». Denne regelen kom inn i forretningsordenen i 1985 på grunnlag av forslag fra reglementskomiteen av 1983. Komiteen uttalte i sin innstilling at Stortinget hadde tillatt ny behandling i større utstrekning enn paragrafen syntes å gi hjemmel for.² Og ytterligere anførte komiteen:

«Komiteen ser det slik at det er vedkommende ting som i de aktuelle situasjoner må avgjøre hvordan bestemmelsen i § 47³ skal praktiseres. Spesielt mener reglementskomiteen at hvis Regjeringen fremmer for Stortinget en proposisjon eller melding innenfor samme område som en sak som tidligere er avgjort av Stortinget i samme samling, bør vedkommende ting kunne vedta å behandle saken uten å måtte vurdere om dette er 'påtrengende nødvendig'. Reglementskomiteen foreslår en tilføyelse om dette i § 47.»

Stordrange uttaler (side 106 og 111) at endringen fører til at paragrafen bare får betydning for de private forslag (nå betegnet representantforslag). Dette vil nok bli resultatet i praksis, men det må allikevel være på det rene at bestemmelsen gir tinget mulighet til å avskjære ny behandling også av proposisjoner eller meldinger.

Det kan for øvrig anføres gode grunner for at representantforslag kommer i en noe annen stilling enn proposisjoner. De sistnevnte har sitt grunnlag i en omfattende prosess som ender opp i den formelle behandling i statsråd. At representantforslag, som ikke er underlagt lignende formelle regler, vil være avhengige av at Stortinget vurderer en ny behandling som «påtrengende nødvendig», innebærer ikke noen nevneverdig nedprioritering av slike forslag sammenlignet med proposisjonene, men skal hindre at tinget må forholde seg til samme forslag gjentatte ganger innenfor samme sesjon.

Et beslektet spørsmål oppstår i tilfeller der Stortinget har fattet et vedtak som har fått et annet resultat enn forventet, f.eks. på grunn av en teknisk feil under voteringen som ikke oppdages før etter møtet. Det kan da reises spørsmål om forslaget kan fremmes på nytt og vedtaket omgjøres i et senere møte. Formelt sett kan dette gjøres ved at man i medhold av § 79 gjør unntak fra regelen i § 38 femte ledd. Det finnes eksempler på dette,⁴ men utgangspunktet vil være at voteringen er endelig når den er avsluttet.

1. To eksempler er behandlingen av Dokument 8:64 S (2016–2017) og Dokument 8:86 S (2013–2014). I begge disse tilfellene innstilte presidentskapet på at forslagene skulle avvises, men et flertall i Stortinget gikk inn for at forslagene skulle oversendes relevant fagkomité for behandling.

2. Vedlegg til Innst. S. nr. 98 (1984–85) side 26.

3. Nå § 38.

4. Jf. Stortingets møte 1. juni 2010 (S.tid. (2009–2010) s. 3584).

Utbyttingsordningen, jf. kommentarer til § 5, tillater at partiene avtaler seg imellom at et fravær i et parti kan møtes av et fravær i et annet parti med motsatt standpunkt, slik at resultatet uansett reflekterer flertallet i plenum. Ved feil i utbyttingen som har ledet til et annet resultat enn det som ellers ville ha flertall i plenum, er det praksis for at presidentskapet foreslår at saken ikke tas opp til ny behandling på bakgrunn av § 38 siste ledd. I enkelte tilfeller er det likevel blitt flertall for å sende et slikt forslag til ny komitebehandling.¹

Stortinget står etter Grunnloven ikke fritt til å omgjøre sine beslutninger dersom beslutningen har medført at det er stiftet rettigheter mot staten som ville bli krenket ved en omgjøring av Stortingets beslutning. For eksempel gir Grunnloven § 97 et forbud mot at nye lover gis tilbakevirkende kraft. Derimot er det fra Grunnlovens side ikke noe til hinder for at Stortinget omgjør en beslutning som ikke har hatt andre rettsvirkninger enn slike som Stortinget selv har det fulle herredømme over.²

§ 39 Behandlingen av proposisjoner og forslag

Presidentskapet foreslår behandlingsmåten for de kongelige proposisjoner og meldinger samt representantforslag og søknader når de er kommet inn til Stortinget.

Når nye saker, herunder forslag, henstillinger og søknader, er referert, avgjør Stortinget om saken skal

- a) sendes til regjeringen uten realitetsvoting,
- b) sendes til en komité,
- c) legges ut til gjennomsyn for representantene i minst én dag og deretter føres opp på dagsordenen til behandling,
- d) tas opp til avgjørelse straks hvis ikke presidenten eller en femtedel av de representantene som er til stede, motsetter seg dette,
- e) avvises eller ikke tas under behandling.

Finner presidenten at bestemte saker som skal refereres egner seg for avgjørelse i samme møte, bør presidenten føre dem opp særskilt på dagsordenen, med opplysning om at de vil bli foreslått behandlet straks.

Nye dokumenter i saker som alt er sendt til en komité, skal ikke regnes som særskilt sak, men sendes direkte til den komité som har saken, dersom ikke presidentskapet finner at saken bør refereres i Stortinget.

En representant kan innhente uttalelse fra vedkommende departement om et forslag, en søknad eller en henstilling som er vedtatt oversendt til regjeringen uten realitetsvoting.

(Tidligere § 28 annet til femte ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 439 (1976–77), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 168 (1998–99), Innst. S. nr. 230 (2005–2006), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

1. Jf. f.eks. Stortingets møter 17. juni og 18. desember 2014 (S.tid. (2013–2014) s. 3551 og S.tid. (2014–2015) s. 1718).

2. Castberg, bind I side 295–96.

Generelt: Bestemmelsen inneholder regler om den videre behandlingen av proposisjoner og forslag, dvs. etter overbringelse eller fremsettelse, som er regulert i § 38.

Annet ledd: «Nye saker» betyr saker som ikke allerede er under behandling i Stortinget. «Forslag, henstillinger og søknader» omfatter alt som kommer inn – fra kongelige proposisjoner til klager og søknader fra privatpersoner. Når det gjelder behandlingsmåten, har Stortinget valget mellom de alternativene som er listet opp under bokstavene a til e.

Oversendelse til regjeringen uten realitetsvotering etter bokstav a innebærer at forslaget ikke stemmes over, og at det følgelig heller ikke fattes et vedtak. Oversendelsen til regjeringen skjer i praksis på samme måte som oversendelse av vedtak, men vil kun være en orienteringssak.

Oversendelse til komité etter bokstav b er den fremgangsmåten som benyttes i de aller fleste sakene i Stortinget. Komiteen forbereder saken og avgir innstilling, og det er innstillingen som deretter er gjenstand for behandling i plenum.

Bokstav c benyttes f.eks. i tilfeller der Stortinget mener at saken haster, og at det derfor ikke er tid til komitébehandling før det tas stilling til den.¹

Bokstav d benyttes sjelden, men det forekommer i likhet med behandling etter bokstav c når saken haster² – f.eks. fordi det er fremmet et forslag som har en tidsfrist som gjør at det ville bortfalle dersom behandlingen ble utsatt. Helt unntaksvis er bestemmelsen også blitt benyttet til lovsaker som har et hastepreg.³

Når det gjelder alternativ d, som bestemmer at en femtedel av medlemmene kan motsette seg at saken behandles straks, understrekes at dersom noen ønsker å hindre behandling, må det foretas *særskilt* votering over dette, jf. uttalelse fra reglementskomiteen av 1977.⁴

Bokstav e inneholder to alternativer – enten at saken avvises, eller at den ikke tas under behandling. I praksis har man i mange tilfeller ikke skilt konsekvent mellom disse to alternativene. Som et utgangspunkt er det likevel lagt til grunn at vedtaksformen «avvises» bare bør brukes når det er formelle mangler ved forslaget som gjør at det ikke underlegges realitetsbehandling, f.eks. at forslaget har vært behandlet tidligere i sesjonen (jf. § 38 femte ledd)⁵. Alternativet «ikke tas under behandling» er mer fleksibelt og kan brukes når andre grunner – også politiske innholdsmessige grunner – gjør at Stortinget ikke vil gjøre

1. Eks. Dokument 8:186 S (2017–2018) – jf. Stortingets møte 5. april 2018 og Dok. 8:52 S (2019–2020).

2. Eks Ot.prp. nr. 83 (2003–2004) om endringer i statsbudsjettet for 2004, behandlet i Stortinget 30. september 2004.

3. Eks. Prop. 16 L (2015–2016) om endringer i utlendingsloven, overbrakt, referert og behandlet i Stortinget 16. november 2015.

4. Vedlegg til Innst. S. nr. 439 (1976–77) side 6 annen spalte.

5. Jf. f.eks. behandlingen av Dokument 8:148 S (2016–2017) i Stortingets møte 23. mai 2017.

noen videre realitetsbehandling av forslaget. Det kan f.eks. tenkes at politiske eller faktiske omstendigheter gjør at det har liten hensikt å behandle forslaget, eller at forslaget er fremsatt så sent at Stortinget ikke rekker å behandle det før valgperioden er over. Men også andre vektige politiske grunner kan tilsi at Stortinget beslutter ikke å ta saken til behandling på det aktuelle tidspunktet. Det vil imidlertid kun være aktuelt helt unntaksvis, da Stortinget som et klart utgangspunkt vil ta til behandling alle formelt gyldig fremsatte forslag.¹

Tredje ledd: En forutsetning for at en sak som fremmes av regjeringen, kan tas opp til behandling straks, er at den er overbrakt til Stortinget i et møte, jf. § 38.

Fjerde ledd: «Nye dokumenter» i saker som allerede er under behandling, skal presidentskapet oversende til den komité som har saken til behandling. Hvis det gjelder dokumenter av særlig viktighet, vil presidentskapet referere dem i Stortinget med forslag om at dokumentet oversendes til komiteen. Begrunnelsen for denne fremgangsmåten er at dokumentet er så betydningsfullt at hele Stortinget bør bli kjent med det så snart det er kommet inn. Brev fra departementene om retting av feil i proposisjoner og meldinger (se nærmere omtale i publikasjonen «Om statsråd» kapittel 6) anses normalt ikke å være av en slik viktighet at de refereres i plenum. Slike brev oversendes derfor direkte til komiteen fra Stortingets presidentskap.

Femte ledd: Tidligere ble regjeringens uttalelser om forslag som var oversendt regjeringen fra Stortinget uten realitetsvotering, samlet hvert halvår i et brev til Stortinget. Ordningen ble i 1999 opphevet og erstattet med en ordning hvor det blir overlatt til stortingsrepresentantene å innhente slike uttalelser fra departementene. Begrunnelsen var at det var forholdsvis liten interesse i Stortinget for regjeringens halvårslige brev (den gang trykket i serien Dokument nr. 7A og 7B), samt at det ble opplyst fra regjeringshold at det var forbundet med ganske mye arbeid å utarbeide disse uttalelsene.

§ 40 Forslag fremsatt under behandlingen av en sak

Forslag som er omhandlet og utformet i en komitéinnstilling, tas opp til avgjørelse sammen med innstillingen når forslagsstilleren krever det. Det samme gjelder andre forslag vedrørende samme sak når de er forhåndsvarslet

1. Et eksempel på at et forslag ikke ble tatt under behandling var Dokument 8:91 (2019–2020) Representantforlag fra Bjørnar Moxnes om deltakelse på arrangementet «Back to University» fra offentlige institusjoner, jf. referat fra møtet 5. mai 2020. Et annet eksempel var Forslag fra stortingsrepresentant Carl I. Hagen om at staten trekker sin anke i saken staten tapte i Oslo byrett ved dom av 28. februar 2001 anlagt mot staten av Amelia Riis og tilleggsbevilgning til dekning av erstatningen staten ble ilagt (Dokument nr. 8:69 (2001–2002)). Kompetansen til å trekke søksmålet lå etter domstolloven til staten ved vedkommende departement og ikke Stortinget, og vedtaket var ikke utformet som en henstilling eller anmodning til regjeringen.

ved innlevering til presidenten gjennom Stortingets administrasjon senest kl. 08.30 den dag debatten om saken finner sted i Stortinget. Om slike forslag gjelder for øvrig de samme reglene som for forslag som utformes i innstillingen, jf. § 31 sjette ledd. Forslag om at konstitusjonelt ansvar skal gjøres gjeldende eller forslag om å iverksette undersøkelser som nevnt i § 44 første ledd, skal likevel sendes kontroll- og konstitusjonskomiteen dersom forholdet ikke allerede har vært behandlet av eller forelagt for komiteen, jf. § 15 annet til fjerde ledd. I særlige tilfeller kan Stortinget med to tredjedels flertall vedta å sette bestemmelsene i første og annet punktum ut av kraft.

For behandling av forslag som fremsettes under en debatt, gjelder § 39 annet ledd tilsvarende. Det samme gjelder forslag som fremsettes i tilknytning til en debatt om en redegjørelse etter § 45 som avholdes i et senere møte.

Når presidenten erklærer at debatten om en sak er avsluttet, må det ikke fremsettes nye forslag eller foretas endringer i forslagene i saken.

(Tidligere § 30 første til tredje ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 439 (1976–77), Innst. S. nr. 156 (1981–82), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 276 (1996–97), Innst. S. nr. 168 (1998–99), Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 107 (2006–2007), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 199 S (2010–2011), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 392 S (2018–2019))

Første ledd første punktum: Bestemmelsen i første punktum tolkes slik at for de forslag som er omhandlet og utformet i komitéinnstillingen, eller som er forhåndsannmeldt innen det fastsatte tidspunkt, kan det *kreves* realitetsvotering. De forslag som fremgår av *flertallets* innstilling, tas uten videre opp til votering, med mindre de trekkes, dvs. at det ikke er nødvendig å ta opp slike forslag muntlig under debatten.

For at det skal votes over forslag fra *mindretallet* i en komitéinnstilling, forutsettes det derimot at forslaget tas opp muntlig under debatten i stortingsmøtet av en representant for mindretallet. Det samme gjelder for løse forslag som er innlevert før debatten.

Det eneste som mot forslagsstillerens vilje kan hindre realitetsvotering, er at et flertall på to tredjedeler vedtar å sette bestemmelsen i første og annet punktum ut av kraft, jf. nærmere omtale av fjerde punktum. Hvis forslaget innebærer at konstitusjonelt ansvar gjøres gjeldende *eller* at det skal iverksettes undersøkelser i regi av Stortingets ansvarskommisjon, skal forslaget oversendes kontroll- og konstitusjonskomiteen dersom det ikke er allerede er behandlet der.

Løse forslag, dvs. forslag som ikke er omhandlet og utformet i en komitéinnstilling, skal være ekspedisjonskontoret i hende senest kl. 08.30 den dag debatten finner sted. Denne fristen praktiseres strengt, og forslag som er innkommet etter fristen, kan ikke kreves tatt opp til avgjørelse. Hvorvidt forslag som er fremmet etter fristen likevel tas opp til votering, vil være en politisk vurdering. Hvis det ligger an til at forslag som er fremmet etter fristen kan få flertall i Stortinget, er det ikke uvanlig at forslaget tas opp til votering, selv om dette ikke kan kreves av forslagsstilleren. Slike forslag blir behandlet etter

reglene i annet ledd. Forslag om å utsette en sak, eller om å sende den tilbake til en komité, kan fremsettes helt frem til debatten om en sak er avsluttet, jf. § 41.

Når en debatt varer over to dager, bør forslag vedrørende saken innleveres senest kl. 08.30 på debattens første dag av hensyn til planleggingen av gjennomføringen av debatten. Det må imidlertid anses tilstrekkelig at forslaget er innlevert senest kl. 08.30 på debattens andre dag, for at det kan kreves votering over forslaget.

Kravet om at forslag skal gjelde «samme sak» som innstillingen, innebærer en forutsetning om at forslagene må sies å ligge innenfor sakens ramme – på samme måte som forslag som fremsettes i komitéinnstillingen, jf. § 22 siste ledd som forutsetter at komiteene bare kan behandle «saker som er oversendt fra Stortinget». Det vil være uheldig om Stortinget må forholde seg til forslag som bare har flyktig tilknytning til temaet som er til behandling, og som det dermed ikke kan være forberedt på å ta stilling til. I praksis ser en til tider at forslag som fremsettes, kan ligge noe på siden av den sak som innstillingen handler om. Det gjelder f.eks. forslag fremsatt av representanter fra partigrupper som ikke er representert i den fagkomiteen som har avgitt innstillingen som er til behandling. Men forutsetningen for å fremme forslag til votering, enten i komitéinnstillingen eller før og under debatten, er at det ligger innenfor temaet i den aktuelle saken.

Det har vært drøftet hvorvidt det burde innføres et påbud om komitébehandling av alle forslag.¹ Et slikt *påbud* er imidlertid bare innført for forslag om å gjøre konstitusjonelt ansvar gjeldende eller å iverksette undersøkelser i regi av Stortingets ansvarskommisjon, jf. § 44 og kommentarer til denne bestemmelsen. Det følger ellers av § 42 første ledd at dersom Stortinget ved første gangs behandling av et lovforslag vedtar endringsforslag som ikke har vært komitébehandlet, skal komiteen *som regel* uttale seg om vedtaket før det behandles på nytt i Stortinget andre gang, jf. kommentarer til denne bestemmelsen.

Det følger av § 16 siste ledd siste punktum at forslag fremsatt i forbindelse med behandlingen av sak innbrakt for Stortinget etter et møte i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteen, *ikke* kan sendes til behandling i en komité.

Første ledd annet punktum: Bestemmelsen fastsetter at det gjelder samme krav til utforming av forslag som ikke er tatt inn som en del av en komitéinnstilling, som til forslag som er utformet som en del av en innstilling.

Første ledd fjerde punktum: Bestemmelsen i fjerde punktum om å fravike forretningsordenen krever to tredjedels flertall uten hensyn til hvem som fremsetter forslaget om å fravike forretningsordenen. Den generelle bestemmelse om fravikelse av forretningsordenen (§ 79) kan ikke anvendes i slike til-

1. Innst. S. nr. 168 (1998–99).

feller da spesialbestemmelsen i § 40 går foran. Å fravike reglene i første og annet punktum vil bety en innskrenking av representantenes rett til å få forslag frem til votering, og vilkårene er derfor strengere enn ved andre unntak fra forretningsordenen. Det henvises for øvrig til merknader fra flertall og mindretall i reglementskomiteens innstilling.¹

Annet ledd: Bestemmelsen gjelder forslag som verken er omtalt i innstillingen eller forhåndsannmeldt innen fristen, men som fremmes mens debatten pågår. Behandlingsmåten blir da å avgjøre etter § 39 annet ledd. Et forslag som er fremsatt under debatten, men som ikke er forhåndsannmeldt innen fristen, kan tas opp til votering dersom ikke presidenten eller en femtedel av de representanter som er til stede, motsetter seg dette, jf. § 39 annet ledd bokstav b.

Tredje ledd: Bestemmelsen kom inn i forretningsordenen i forbindelse med innføring av faste voteringstidspunkter i 2019. Ettersom debatt og votering ikke nødvendigvis lenger finner sted samme dag, var det ønskelig å presisere i forretningsordenen at man ikke kan endre på et forslag mellom debatt og votering. Bestemmelsen må ses i sammenheng med bestemmelsen i § 40 første ledd om at forslag skal være forhåndsvarslet ved innlevering til presidenten innen klokken 08.30 den dag debatten i Stortinget finner sted. Bestemmelsen har vært forstått slik at det heller ikke er anledning til å trekke et forslag mellom debatt og votering.

§ 41 Behandling av forslag om å utsette saken eller sende den tilbake til komité

Før debatten om en sak er avsluttet, kan det fremsettes forslag om at saken sendes tilbake til komiteen eller at Stortingets videre behandling av saken utsettes til et senere møte i samme stortingssesjon. Forslag om utsettelse av saken til et senere stortingsmøte må tas opp til behandling straks og avgjøres av presidenten.

(Forarbeider: Innst. 259 S (2012–2013), jf. Dokument 14 (2012–2013), Innst. 392 S (2018–2019))

Denne bestemmelsen ble innført i 2013. Det kan være aktuelt å fremme forslag om at behandlingen av saken utsettes til et senere stortingsmøte, eller forslag om at saken sendes tilbake til komiteen for videre forberedende behandling. Presiseringen om at Stortinget må ta den utsatte saken til behandling innen utgangen av samme stortingssesjon, ble ikke ansett nødvendig dersom saken sendes tilbake til en komité, ettersom det da vil være opp til komiteen å fremme en ny innstilling om saken til Stortinget.

Forslag om å utsette en sak, eller om å sende den tilbake til en komité, kan fremsettes helt frem til debatten om en sak er avsluttet. Dette har sammenheng med at det etter at debatten har startet, kan oppstå omstendigheter som gjør det ønskelig å utsette saken eller sende den tilbake til komité, for eksempel at ansvarlig statsråd eller representanten som har fremmet et represen-

1. Vedlegg til Innst. S. nr. 232 (1988–89) s. 42–43.

tantforslag eller en interpellasjon, må forlate salen, eller det fremkommer nye opplysninger som det kan være grunn til å få en grundigere vurdering av.

Beslutning om å sende en sak tilbake til komiteen avgjøres av Stortinget ved votering. Etter innføringen av faste voteringstidspunkter i 2019 ble myndigheten til å utsette debatten til et senere stortingsmøte delegert til presidenten, da det ikke anses praktisk å innkalle et grunnlovsmessig flertall til en ekstraordinær votering under en debatt. Bestemmelsen må også ses i sammenheng med bestemmelsen § 35 tredje ledd, hvor den president som leder møtet, under et møte kan gjøre endringer i dagsordenen. Dersom det allerede før en debatt er påbegynt, blir klart at en statsråd har forfall, eller det foreligger andre forhold som gjør det nødvendig å utsette debatten, vil presidenten kunne treffe beslutning om å endre dagsordenen i medhold av denne bestemmelsen.

Bestemmelsen gjelder bare ved utsettelse av Stortingets *egen* behandling av saken. Et eksempel på et slikt utsettelsesvedtak er vedtak truffet 6. desember 2016 i forbindelse med behandlingen av innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Representantforslag frå stortingsrepresentantane Janne Sjølmo Nordås, Heidi Greni, Anne Tingelstad Wøien og Jenny Klinge om utsett slokking av FM-nettet (Innst. 99 S (2016–2017), jf. Dokument 8:10 S (2016–2017)).

En annen situasjon foreligger når en komité eller en fraksjon under komitébehandlingen innstiller på at saken skal sendes tilbake til regjeringen (se kommentarer til § 31 femte ledd). Et forslag om tilbakesendelse er ikke et forslag om at Stortingets egen behandling skal utsettes – heller ikke om begrunnelsen er at man ønsker at regjeringen senere skal komme tilbake til Stortinget med en bedre forberedt sak. En tilbakesendelse kan være et uttrykk for motstand mot realiteten i saken så vel som et synspunkt på regjeringens saksbehandling. Det kan også være en konsekvens av at det har fremkommet nye forhold eller sterk motstand under Stortingets behandling som man mener tilsier en ny gjennomgang i regjeringen.

Dersom saken sendes tilbake til komiteen, avgir komiteen en tilleggsinnstilling.¹ Tilleggsinnstillingen skal inneholde alle forslag det skal votes over. Forslagene i innstillingen som ble sendt tilbake, votes det ikke over. Den blir vedlagt protokollen.

§ 42 Særlig om behandling av lovforslag

Dersom Stortinget ved første gangs behandling av et lovforslag vedtar endringsforslag som ikke har vært komitébehandlet, skal komiteen som regel uttale seg om vedtaket før det behandles på nytt i Stortinget.

Når det under behandlingen av et lovforslag blir fremmet et forslag som inneholder en anmodning til regjeringen, skal forslaget som hovedregel

1. Se f.eks. Budsjett-innst. S. nr. 1 Tillegg nr. 1 (2002–2003) fra finanskomiteen og Innst. 213 S Tillegg 1 (2015–2016) fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om sak om salg av brukt og utrangert forsvarsmateriell.

behandles sammen med lovforslaget ved første gangs behandling av dette. Slike anmodningsforslag som forutsetter et bestemt resultat av behandlingen av lovforslaget, skal likevel føres opp på dagsordenen som egen sak til behandling etter at Stortinget har avsluttet behandlingen av lovforslaget. Det kan ikke fremsettes andre forslag under behandlingen av en slik sak.

Dersom et forslag vedrørende lovbehandling som fremsettes ved annen gangs behandling av et lovforslag, ikke er forhåndsvarslet ved innlevering til presidenten gjennom Stortingets administrasjon senest kl.08.30 den dag debatten om lovforslaget finner sted i Stortinget, kan presidenten eller en femtedel av de representantene som er til stede, motsette seg avstemning over forslaget.

(Tidligere § 31 annet ledd og § 30 fjerde og femte ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 439 (1976–77), Innst. S. nr. 266 S (1980–81), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 276 (1996–97), Innst. S. nr. 168 (1998–99), Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 288 S (2008–2009), Innst. 199 S (2010–2011), Innst. 446 S (2010–2011), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 392 S (2018–2019))

Generelt: Bestemmelsen må leses i sammenheng med Grunnloven § 76 om Stortingets behandling av lover. Etter at inndelingen av Stortinget i Odels ting og Lagting ble opphevet i 2009, behandles lovforslag i plenum. Grunnloven oppstiller fremdeles krav om to gangers behandling av lover. Dersom forslaget vedtas ved første gangs behandling, skal den vedtatte loven igjen behandles på Stortinget. Det må gå minst tre døgn mellom første og annen gangs behandling. Også ved annengangs behandling av et lovforslag må et grunnlovsmessig flertall være tilstede. Ved annen gangs behandling voteres det imidlertid normalt ikke eksplisitt over loven, det vil si at det ikke holdes en avstemning med opptelling av stemmer i tråd med bestemmelsene i kapittel 8. Fremgangsmåten vil i stedet være at presidenten uttaler at lovforslaget anses vedtatt med mindre noen ber om ordet under behandlingen av saken. Ved denne behandlingen kan det fremmes såkalte lovanmerkninger med forslag til endringer i den loven som ble vedtatt under førstegangsbehandlingen, og disse skal det i så fall voteres over. Dersom en lovanmerknings får flertall, skal loven behandles en tredje gang. Ved tredje gangs behandling har Stortinget bare mulighet til å vedta eller til å forkaste loven i sin helhet, slik den lyder med lovanmerkningen.

Etter Grunnloven § 77 skal en lovbeslutning som på en av disse måtene er bifalt av Stortinget to ganger, sendes Kongen med anmodning om sanksjon. Det er først når Kongens sanksjon foreligger, at Stortingets lovbeslutning blir lov. Meddelelse om sanksjon tas inn i et brev fra Statsministerens kontor til Stortinget. Sanksjonen refereres deretter i et stortingsmøte, men manglende referering har ingen betydning for lovens gyldighet.

Det forekommer relativt sjelden at det vedtas lovanmerkninger. I gjennomsnitt har dette forekommet mindre enn én gang per år etter at Stortingets lovbehandling ble lagt om i 2009. I de aller fleste tilfellene er lovanmerkning-

gene begrunnet med et behov for å rette opp feil eller inkurier oppdaget etter første gangs lovbehandling. Et eksempel på at det ble gjort en realitetsendring mellom første og andre gangs lovbehandling, er Lovanmerkning nr. 1 (2016–2017), hvor et forslag om at stortingsrepresentanter i særlige tilfeller kan tilstås etterlønn i 24 måneder, ikke ble bifalt ved andre gangs behandling.

Første ledd: Bestemmelsen er utformet etter mønster fra den tidligere ordningen for lovbehandling i Stortinget. Forretningsordenen fastsatte den gang at komiteen som hovedregel skulle uttale seg om odelstingsvedtaket dersom Odelstinget ved lovbehandling vedtok endringsforslag som ikke hadde vært komitébehandlet. Denne bestemmelsen er sjelden benyttet i praksis, men det legges til grunn at komiteens uttalelse bør gis i form av en tilleggsinnstilling til Stortinget. Innstillinger skal normalt være skriftlige, men § 31 åpner for at det i særlige tilfeller kan gis muntlige innstillinger. I sistnevnte tilfelle må utkast til vedtak være omdelt på forhånd.

Det forekommer at det fremmes «løse forslag» fra komiteens medlemmer ved første gangs behandling av Stortingets lovforslag fordi det er oppdaget mindre feil eller inkurier etter at komiteen har avgitt sin innstilling. Ved slike feilopprettinger anses det ikke nødvendig med ny komitébehandling før lovvedtaket behandles på nytt i Stortinget.

Annet ledd: Hovedregelen etter § 31 sjette ledd er at en innstilling ikke kan inneholde både utkast til lovvedtak og utkast til stortingsvedtak i tilråding eller forslag, da behandlingsformen for de to vedtakstypene er ulike. Et unntak gjelder imidlertid for vedtak som er formulert som en anmodning til regjeringen og har formen «Stortinget ber regjeringen ...». Her valgte en å bygge på tidligere praksis, hvor en innstilling til Odelstinget også kunne inneholde anmodninger til regjeringen.

Anmodningsvedtak skal imidlertid ikke behandles to ganger og må derfor skilles ut fra lovvedtaket. Ved innføring av den nye ordningen for lovbehandling i 2009 ble det tatt inn en bestemmelse i forretningsordenen om at anmodningsforslag fremmet i tilknytning til et lovforslag, skulle settes opp til behandling etter annen gangs behandling av lovforslaget.

Presidentskapet kom imidlertid i 2011¹ til at det som hovedregel ville være mer praktisk og ressursbesparende om slike anmodningsforslag kunne behandles, debatteres og voteres over i tilknytning til første gangs behandling av lovforslaget. Et unntak ble likevel beholdt for de få anmodningsforslag som forutsetter et bestemt resultat av lovbehandlingen. Disse settes opp på dagsorden som egne saker til behandling etter at Stortinget har avsluttet behandlingen av lovforslaget.

1. Innst. 446 S (2010–2011).

Tredje ledd: Dersom presidenten eller en femtedel av de tilstedeværende representantene motsetter seg det, legges forslag som ikke er levert inn til ekspedisjonskontoret innen fristen klokken 08.30, ikke frem for avstemning.

§ 43 Behandlingen av statsbudsjett og nasjonalbudsjett

Kongelig proposisjon om statsbudsjett for det påfølgende budsjettåret legges frem for Stortinget innen seks dager etter Stortingets åpning, jf. § 8 i bevilgningsreglementet. Samtidig legges frem stortingsmelding om nasjonalbudsjettet.

Etter at den kongelige proposisjonen om statsbudsjettet er lagt frem for Stortinget, avgir presidentskapet innstilling om fordelingen av budsjettkapitlene på de enkelte komiteer og om rammeområder. Videre skal presidentskapet – etter at komitélederne har hatt anledning til å uttale seg – fastsette og kunngjøre fristene for avgivelse av budsjettinnstillingene og datoene for Stortingets behandling av dem.

Senest 20. november skal finanskomiteen avgi innstilling om nasjonalbudsjettet og statsbudsjettet, med forslag til rammevedtak for bevilgninger i samsvar med inndelingen i rammeområder fastsatt av Stortinget. Forslag til bevilgningsvedtak som utformes i innstillingen eller fremsettes ved behandlingen av den, skal inneholde beløp for alle rammer, og kan ikke gå under rammenivå. I Stortinget kan det ikke voteses særskilt over enkelte deler av et slikt forslag.

Stortinget skal behandle innstillingen nevnt i tredje ledd innen en uke etter avgivelse. Stortingets rammevedtak er bindende for den etterfølgende budsjettbehandlingen samme år.

Deretter skal fagkomiteene avgi innstilling om bevilgninger innen de rammeområdene de er tildelt. Forslag til bevilgningsvedtak som utformes i en slik innstilling eller fremsettes ved behandlingen av den, skal omfatte alle kapitler og poster innenfor det enkelte rammeområde, og kan ikke fravike de rammene Stortinget har vedtatt. I Stortinget kan det ikke voteses særskilt over enkelte deler av et slikt forslag.

Fagkomiteenes budsjettinnstillinger skal behandles av Stortinget senest 15. desember. De budsjettvedtakene Stortinget gjør ved behandlingen av disse innstillingene, er endelige.

Eventuell kongelig samleproposisjon om endringer i statsbudsjettet legges frem senest 15. mai i budsjettåret, sammen med stortingsmelding om revidert nasjonalbudsjett. Finanskomiteen avgir innstilling om disse senest annen fredag i juni. Ved behandling av endringer i statsbudsjettet i budsjettåret kan det ikke voteses særskilt over enkelte deler av et forslag, dersom forslagsstilleren motsetter seg dette.

(Tidligere § 31 annet ledd og § 30 fjerde og femte ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 439 (1976–77), Innst. S. nr. 266 S (1980–81), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 276 (1996–97), Innst. S. nr. 168 (1998–99), Innst. S. nr. 285 (2000–01), Innst. S. nr. 288 S (2008–2009), Innst. 199 S (2010–2011), Innst. 446 S (2010–2011), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 392 S (2018–2019))

Generelt: Gjennom Grunnloven § 75 er bevilgningsmyndigheten sammen med beskatningsretten tillagt Stortinget. Det gir nasjonalforsamlingen en nøkkelstilling som medfører innflytelse også på andre områder innenfor statsapparatet. Bevilgningsmyndigheten har således hatt avgjørende betydning for utvikling av den innflytelse Stortinget etter hvert har fått også på statsforvaltningens område.

Paragrafen legger, sammen med reglene i bevilgningsreglementet, de formelle rammene for Stortingets behandling av budsjettet. Bevilgningsreglementet inneholder de materielle reglene om statsbudsjettets oppbygning og den budsjettekniske fremgangsmåten. Finansdepartementets veileder *Statlig budsjettarbeid*¹ inneholder kommentarer til bevilgningsreglementet.

Bevilgningsmyndigheten omfatter både statens utgifter og inntekter, jf. bevilgningsreglementets § 5 som fastsetter at bevilgningsvedtakene skal knyttes til hver enkelt utgifts- og inntektspost. Når Stortinget har bevilget et beløp under en bestemt utgiftspost, gir dette forvaltningen både en fullmakt til og et pålegg om å benytte beløpet til det forutsatte formålet. En inntektsbevilgning innebærer en fullmakt og et pålegg til forvaltningen om å sørge for at inntektene kommer inn i samsvar med forutsetningene for bevilgningen.²

Stortingets budsjettbehandling ble lagt om i 1997.³ Endringene ble først innført som en prøveordning for en fireårsperiode. Etter at det var gjennomført en evaluering, ble endringene gjort permanente i 2001.⁴

Reglementskomiteen foreslo i Dokument 19 (2016–2017) å gjøre endringer i fristene for budsjettbehandlingen. Forslaget ble imidlertid ikke fulgt opp i Innst. 487 S (2016–2017) fra Stortingets presidentskap, da presidentskapets flertall mente at det var behov for å utrede forslaget nærmere.

Første ledd: Bevilgningsreglementet § 8 første ledd bestemmer at regjeringens forslag til budsjett for det kommende kalenderår skal legges frem for Stortinget innen seks dager etter at Stortinget er høytidelig åpnet. Budsjettforslaget fremmes i praksis i Prop. 1 S for vedkommende år. Prop. 1 S består av «Gul bok», som inneholder selve det formelle forslaget til statsbudsjett. Bevilgningsreglementet § 8 første ledd bestemmer videre at «*de tilhørende vedlegg skal legges fram samtidig*». Det siktes her særlig til de enkelte departementenes fagproposisjoner som er vedlegg til «Gul bok».

Sammen med statsbudsjettet fremlegges meldingen til Stortinget om nasjonalbudsjettet (Meld. St. 1) og en årlig proposisjon med forslag til lovvedtak og stortingsvedtak om skatter, avgifter og toll (Prop.1 LS).

Annet ledd: Finansministeren fremlegger forslag til statsbudsjett for Stortinget i en egen redegjørelse – finanstalen. I 2003 ble det innført en ordning

1. Publikasjonskode R-0640 B hos Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.

2. Statlig budsjettarbeid pkt. 2.4.2.2.

3. Innst. S. nr. 243 (1996–97).

4. Innst. S. nr. 174 (2000–2001).

med en umiddelbar kommentarrunde fra partigruppenes finanspolitiske talspersoner rett etter finanstalen.

Arbeidsplanen for budsjettbehandlingen i komiteene og i plenum kalles «terminlisten» og inneholder både høringsdatoer, frister for avgivelse av budsjettinnstillingene og datoer for behandlingen av disse innstillingene i plenum. Terminlisten fastsettes av presidentskapet kort tid etter at budsjettforslaget er fremmet for Stortinget, og kunngjøres allerede da. Komitelederne skal gis anledning til å uttale seg både om fristen for avgivelse av innstilling, og dato for behandlingen av fagkomiteens innstilling i plenum.

Statsbudsjettet deles for tiden inn i 20 netto utgiftsrammer og to inntektsrammer. Inndelingen fastsettes av Stortinget på bakgrunn av innstilling fra presidentskapet. Innstillingen har fast betegnelse Innst. 1 S unntatt i valgår. I valgår er fullmaktskomiteens innstilling (se § 1) alltid Innst. 1 S. For at ikke nummereringen av finanskomiteens budsjettinnstillinger eller fagkomiteenes innstillinger skal påvirkes, får presidentskapets innstilling i valgår derfor betegnelsen Innst. 18 S.

I Innst. 1 S (Innst. 18 S i valgår) fremmes det forslag om fordeling av rammeområdene i statsbudsjettet på de ulike fagkomiteene. Dersom det i senere tilleggsproposisjoner til Prop. 1 S foreslås endringer i budsjettkapitler som allerede er fordelt til en fagkomité, treffes det ikke nye vedtak om fordeling av budsjettkapitler når tilleggsproposisjonen refereres i Stortinget. Dersom det i tilleggsproposisjonen derimot opprettes helt nye budsjettkapitler eller fremmes forslag til nye romertallsvedtak, innstiller presidentskapet på hvilken fagkomité som skal behandle de nye kapitlene samtidig med at saken refereres i Stortinget.

Tredje ledd: Finanskomiteens innstilling med forslag til fastsettelse av rammer for fagkomiteenes videre budsjettbehandling betegnes Innst. 2 S og skal senest foreligge 20. november. Denne innstillingen betegnes gjerne som finansinnstillingen.

Tilleggsforslag fra regjeringen må fremmes så tidlig at de kan behandles av finanskomiteen før den skal avgi sin innstilling. Bevilgningsreglementet § 8 annet ledd fastsetter derfor at tillegg til eller endringer i budsjettforslaget må fremmes innen 10. november. Innen denne fristen skal det også fremmes forslag om hvilke endringer tilleggsforslagene forutsetter i budsjettforslagets endelige saldering. Det gjelder også for andre proposisjoner som er direkte relatert til budsjettforslaget.¹

Det forekommer at finanskomiteen ikke finner frem til noe flertallsforslag for budsjetttrammene innen fastsatte frister. Stortinget har i disse tilfellene vedtatt å fravike fristene i § 43 i medhold av § 79 og har gitt finanskomiteen lengre frist for å avgi sin innstilling. Presidentskapet har på denne bakgrunn

1. Retningslinjer gitt av Statsministerens kontor overfor departementene i publikasjonen «Om statsråd» pkt. 3.7.3.

fastsatt ny terminliste. I 2016 ble fristen utsatt til 28. november. Innstillingen måtte likevel avgis med ulike forslag, men uten et forslag som hadde flertall i Stortinget. Forhandlingene om et forlik som hadde flertall i Stortinget, fortsatte helt frem til finansdebatten skulle holdes den 5. desember. Da enighet ble oppnådd, ble forslaget til rammer for de 22 rammeområdene fremsatt som et løst forslag på debattdagen. I slike tilfeller bør detaljene i forliket, dvs. endringene i de enkelte kapitler og poster, følge som vedlegg til forslaget. Ordinært vil de detaljerte premissene som ligger til grunn for flertallets forslag til rammevedtak, fremgå av innstillingen fra finanskomiteen.

Tidligere er det eksempler på at Stortinget har sendt saken tilbake til komiteen for utarbeidelse av en tilleggsinnstilling i de tilfellene der forlik om et flertallsforslag foreligger først etter at innstillingen er avgitt. I 2016 var det imidlertid ikke tid til å gå frem på den måten hvis man skulle kunne gjennomføre den gjenstående del av budsjettbehandlingen før høstsesjonens avslutning.

At forslag til bevilgningsvedtak «*ikke kan gå under rammenivå*», betyr at forslag på dette første stadiet i Stortingets budsjettbehandling ikke skal utformes i detalj, dvs. på kapittel- eller postnivå. Det er likevel vanlig at det i merknadene i innstillingen gis en oversikt over fordelingen på kapitler og poster når det er inngått et forlik. Dette binder formelt sett ikke den etterfølgende behandlingen i fagkomiteene, men normalt vil en slik enighet bli lagt til grunn av alle partiene som står bak forliket gjennom hele budsjettprosessen.

At det ikke kan voteses særskilt over deler av bevilgningsforslaget, innebærer at forslagene må utformes som en helhet som inkluderer alle rammeområder. Det er hensynet til det totale budsjettet som ligger til grunn for denne fremgangsmåten. Hvis man kunne stemme over ett og ett rammeområde, ville summen av alle rammeområdene ikke være klar før etter avstemningen, og man kunne ende opp med et totalbudsjett som det i utgangspunktet ikke ville vært flertall for.

Fjerde ledd: Stortinget skal behandle Innst. 2 S innen en uke etter at den er avgitt. Dette skjer under finansdebatten.

Ved behandlingen voteses det over alle rammeområder under ett, og det er ikke anledning til å votere over enkeltdeler av forslagene, jf. tredje ledd. Rammevedtakene er bindende for den videre behandlingen av budsjettene i fagkomiteene. Dette innebærer at budsjettbalansen er avklart før fagkomiteene arbeider videre med detaljene i statsbudsjettet. Fagkomiteene kan foreslå endringer i budsjettet innenfor hvert rammeområde, men de kan ikke øke eller redusere totalrammen som er fastsatt. I all hovedsak er derfor budsjettet fastlagt når Stortinget har vedtatt rammene for de 22 rammeområdene.

Femte ledd: Ved fagkomiteenes videre behandling av rammene kan det, som nevnt under omtalen av fjerde ledd, ikke fremmes forslag til endring av selve budsjettstrukturen. Den er fastsatt gjennom vedtak i Stortinget ved avslut-

ning av finansdebatten. Det kan imidlertid foretas omprioriteringer *innenfor* rammen. I budsjettinnstillingene behandles også foreslåtte fullmakter til regjeringen som er utformet som romertallsvedtak, f.eks. fullmakt til å inngå avtaler som vil påføre staten utgifter for kommende år.

Fagkomiteene arbeider i ukene etter finansdebatten videre med budsjettforslagene på kapittel- og postnivå. De avgir innstilling etter et fastsatt tidskjema for budsjettfremdriften – terminlisten, jf. kommentarer til annet ledd. I forbindelse med budsjettarbeidet kan komiteene avholde høringer for å innhente synspunkter fra interesseorganisasjoner og berørte parter. Det er et mål at høringene i komiteene om statsbudsjettet skal være gjennomført innen utgangen av oktober.

Innstillingene fra fagkomiteene betegnes Innst. X S med et fast nummer som hver komité bruker fra år til år. Finanskomiteen avgir innstilling om egne rammeområder på linje med de andre fagkomiteene. Finanskomiteen avgir i tillegg egne innstillinger om skatte-, avgifts- og tollvedtak (Innst. 3 S) og om lovsaker på skatte-, avgifts- og tollområdet (Innst. 4 L).

Fagkomiteenes forslag om hvordan rammen skal fordeles på ulike utgifts- eller inntektsposter behandles ved en samlet votering i Stortinget. Det betyr at forslag skal dekke alle justeringer innenfor hele rammeområdet. Det er f.eks. ikke adgang til å fremme forslag om kutt i en utgiftspost uten samtidig å ha et forslag som øker en annen post tilsvarende.

Det kan i noen tilfeller være tvil om et forslag skal fremmes som en del av rammen (rammeavhengige) forslag, eller om det kan fremsettes i tillegg til rammevedtaket (rammeuavhengige) forslag. Utgangspunktet er at alle forslag som har budsjettmessige konsekvenser for budsjettet påfølgende år, eller som gjelder fullmakter som skal vedtas og som vil påføre staten utgifter i senere år, er et forslag innenfor rammen. Er det ikke slike virkninger, kan forslaget fremsettes og voteres over særskilt og uavhengig av bevilgningsvedtaket.

Sjette ledd: Ved behandlingen av fagkomiteenes budsjettinnstillinger fatter Stortinget konstitusjonelt bindende budsjettvedtak på kapittel- og postnivå.

Stortinget foretar ikke noen avsluttende votering over en samlet oppstilling av statsbudsjettet. Det samlede statsbudsjettet trykkes imidlertid i «Blå bok», etter at statsbudsjettet er vedtatt.

Sjuende ledd: Mens første til sjette ledd regulerer budsjettbehandlingen i Stortinget høsten *før* budsjettåret, regulerer sjuende ledd endringer *i løpet av* budsjettåret.

Det fremgår av bevilgningsreglementet § 11 første ledd at dersom det i budsjettåret oppstår en uforutsett og nødvendig utgift for staten, som det ikke er mulig å dekke av en gitt bevilgning, kan det fremmes forslag til Stortinget om tilleggsbevilgning. Kongen og Finansdepartementet har også visse begren-

sede fullmakter til å samtykke i at det brukes statsmidler ut over gitte bevilgninger, jf. bevilgningsreglementet § 11 annet til fjerde ledd.

Bevilgningsreglementet er ikke til hinder for at regjeringen kan fremme proposisjon når som helst i budsjettåret når vilkårene for budsjettendringer er til stede. Det har imidlertid utviklet seg en praksis for at en prøver å samle de fleste endringene i to hovedrunder – én om våren og én om høsten. Om våren skal regjeringens budsjettforslag (revidert nasjonalbudsjett) foreligge, dvs. behandles i statsråd, senest 15. mai. Proposisjonen trenger ikke å være overbrakt i et stortingsmøte innen denne datoen, jf. nærmere omtale av «overbringelse» i kommentarer til § 38 ledd. Finanskomiteen skal avgi sin innstilling senest andre fredag i juni.

Det er i forretningsordenen ikke gitt konkrete frister for behandling av budsjettendringer om høsten, men det følger av bevilgningsreglementet § 11 at mot slutten av budsjettåret skal endringene i budsjettet oppsummeres i egen proposisjon om nysaldering av budsjettet.

Formuleringen i siste punktum legger til rette for at det kan voteres over såkalte «pakker», dvs. at forslag under flere kapitler skal kunne kjedes sammen og voteres over ved en samlet votering.

§ 44 Behandlingen av saker om konstitusjonelt ansvar

Ved beslutning som krever tilslutning fra en tredjedel av representantene, kan Stortinget anmode Stortingets ansvarskommisjon om å iverksette undersøkelser for å klarlegge om det er grunnlag for å ta ut tiltale for riksrett i henhold til Grunnloven § 86, jf. lov 5. februar 1932 nr. 2 om rettergangsmåten i riksrettssaker kapittel 3. Dette gjelder likevel ikke dersom Stortinget i samme sak vedtar at det skal eller ikke skal tas ut tiltale mot den eller de personer undersøkelsene vil være rettet mot for de forhold som omfattes av anmodningen.

Når beslutning om tiltale for riksrett er fattet, handler kontroll- og konstitusjonskomiteen på Stortingets vegne under forberedelsen og utførelsen av saken.

(Tidligere § 45 a og § 12 annet ledd nr. 9 fjerde ledd åttende punktum. Forarbeider: Innst. S. nr. 2 (1972–73), Innst. S. nr. 107 (2006–2007), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Generelt: Riksrett kan benyttes dersom et medlem av regjeringen, Høyesterett eller Stortinget har begått straffbare handlinger i embetet. Det har vært reist åtte riksrettssaker i Norge siden 1814, alle rettet mot statsråder, og seks av dem før 1845. Den mest kjente og betydningsfulle saken var mot regjeringen Selmer i 1883–84. Saken dannet grunnlaget for innføringen av parlamentarismen i Norge.

Riksrett er regulert i Grunnloven §§ 86 og 87, lov 5. februar 1932 nr. 1 om ansvar for handlinger som påtales ved Riksrett, og lov 5. februar 1932 nr. 2 om rettergangsmåten i riksrettssaker.

I februar 2007 ble riksrettsordningen endret.¹ Bakgrunnen for endringen var blant annet et ønske om å redusere den tidligere ordningens sterke politiske innretning. En av endringene var at det ble opprettet et eksternt etterforskningsorgan, Stortingets ansvarskommisjon. Samtidig overtok kontroll- og konstitusjonskomiteen oppgaver tidligere forutsatt ivaretatt av henholdsvis en særskilt oppnevnt protokollkomité og en særskilt oppnevnt aksjonskomité.

Etter den tidligere ordningen kunne Odelstinget, dersom det ble nødvendig for Odelstinget å ta stilling til hvorvidt det skulle tas ut tiltale mot noen, etter innstilling fra valgkomiteen oppnevne en protokollkomité blant sine medlemmer til å behandle saken og gi innstilling til Odelstinget. Denne bestemmelsen ble innført i 1972, og slik oppnevning av en ad hoc protokollkomité forekom kun to ganger. Begge ganger gjaldt oppnevningen spørsmålet om eventuell tiltale overfor stortingsrepresentanter.

Første gang var i 1975 da en stortingsrepresentant var anmeldt til påtalemyndigheten for å ha gitt uriktige opplysninger om sitt bostedsforhold og derved fått utbetalt høyere diettgodtgjørelse enn han hadde krav på av Stortinget. Protokollkomiteen fant at saken hørte inn under den ordinære påtalemyndighet. Komiteen konkluderte derfor i sin innstilling² med avvisning av saken. Odelstinget sluttet seg til dette, og saksdokumentene ble tilbakesendt Riksadvokaten, som umiddelbart henla saken.

Annen gang var i 1977, da Odelstinget overveiet riksrettstiltale overfor to tidligere stortingsrepresentanter for brudd på taushetsplikten. Protokollkomiteens flertall³ kom til at det ikke burde reises riksrettstiltale, og dette syn fikk tilslutning i Odelstinget.

Eksterne henvendelser om brudd på konstitusjonelle plikter skal behandles av kontroll- og konstitusjonskomiteen, se § 15 tredje ledd og kommentarer til denne bestemmelsen.

Første ledd: Stortinget avgjør selv påtalespørsmålet enten ved å reise riksrettstiltale eller ved å henlegge saken med vanlig flertall. Alternativt kan Stortinget i første omgang med tilslutning fra en tredjedel av representantene vedta å be Stortingets ansvarskommisjon iverksette undersøkelser med sikte på å avklare om det er grunnlag for å gjøre konstitusjonelt ansvar gjeldende mot noen. Det kreves altså i utgangspunktet bare 1/3 flertall for å fatte vedtak om å iverksette etterforskning. Det er likevel slik at hvis et flertall ved samme behandling tar stilling til realiteten, enten ved å henlegge saken eller ved å vedta at det skal reises tiltale, er det flertallets vedtak som blir stående. Det følger av Grunnloven at vanlig flertall er tilstrekkelig for å fatte vedtak i Stortinget i alminnelige saker. Det innebærer at selv om et mindretall stemmer for å

1. Innst. S. nr. 107 (2006–07).

2. Innst. O. nr. 26 (1975–76).

3. Innst. O. nr. 28 (1978–79).

iverksette undersøkelser, vil et flertallsvedtak som tar stilling til realiteten, gå foran mindretallets rett. Får man derimot en votering for eller imot å iverksette etterforskning, dvs. kun prosedyrespørsmålet, er det lagt til grunn at det ikke vil være i strid med Grunnloven å fastsette at et bestemt mindretall kan være tilstrekkelig til at Stortinget kan fatte et slikt vedtak.

Ansvarskommisjonen er et eksternt etterforskningsorgan som Stortinget kan bruke i mulige riksrettssaker. Ansvarskommisjonens medlemmer skal være uavhengige og ha kompetanse om påtale og etterforskning. Ansvarskommisjonen har fem medlemmer. Medlemmene velges av Stortinget for seks år av gangen. De nærmere reglene om Stortingets ansvarskommisjon er gitt i kapittel 3 i lov om rettergangsmåten ved riksrettssaker.¹

I saker der Stortingets ansvarskommisjon iverksetter undersøkelse, skal den gi sin tilråding til Stortinget. Saken skal deretter forberedes i kontroll- og konstitusjonskomiteen. Komiteen gjennomgår kommisjonens rapport og avgir innstilling i påtalespørsmålet til Stortinget. En tilråding fra kommisjonen vil ikke være bindende for Stortinget eller for kontroll- og konstitusjonskomiteen, men kommisjonens standpunkt vil være et viktig innspill. Kontroll- og konstitusjonskomiteen har understreket at det er Stortinget på selvstendig grunnlag som fatter vedtak om tiltale.²

Annet ledd: Dersom Stortinget fatter beslutning om å reise tiltale for riksrett, skal saken sendes til kontroll- og konstitusjonskomiteen, jf. § 14 nr. 8, som handler på Stortingets vegne under forberedelsen og utførelsen av riksrettssaken. Disse oppgavene var etter den gamle riksrettsordningen forutsatt ivarettatt av en særskilt valgt aksjonskomité, som også var en del av aktoratet. Etter den reformerte riksrettsordningen ivaretas aktoratet av profesjonelle aktører, og kontroll- og konstitusjonskomiteen er forutsatt å være et konsultativt organ for aktoratet underveis i forberedelsen. Under behandlingen av saken er det forutsatt at aktoratet legger opp arbeidet i nært samarbeid med komiteen. Det er imidlertid antatt at kontroll- og konstitusjonskomiteen, i motsetning til aksjonskomiteen, ikke skal kunne delta direkte i rettsforhandlingene.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen har initiativrett i kontrollsaker og vil ofte derfor også ha forestått den innledende behandling av en kontrollsak som kan ende opp i en vurdering av riksrettsspørsmål, jf. kommentarer til § 15. Etter § 40 skal forslag om å gjøre konstitusjonelt ansvar gjeldende, eller forslag om å iverksette undersøkelser i regi av Stortingets ansvarskommisjon, sendes kontroll- og konstitusjonskomiteen dersom forholdet ikke allerede har vært behandlet av eller forelagt komiteen etter § 15 andre til fjerde ledd.

1. Lov 5. februar 1932 nr. 2c.

2. Innst. S. nr. 107 (2006–2007) s. 3.

§ 45 Muntlig redegjørelse for Stortinget fra et regjeringsmedlem

Med samtykke av Stortingets presidentskap kan et regjeringsmedlem gi en muntlig redegjørelse i et stortingsmøte. Så vidt mulig skal redegjørelsen føres opp på dagsordenen. Presidenten kan beslutte at redegjørelsen umiddelbart skal følges av en debatt. Forsamlingen kan deretter avgjøre om redegjørelsen skal

- a) føres opp til behandling i et senere møte,
- b) sendes til en komité, eller
- c) vedlegges protokollen.

I en debatt som følger umiddelbart etter redegjørelsen, kan en representant fra hver av partigruppene – og vedkommende regjeringsmedlem – få ordet én gang i inntil fem minutter. Under en slik debatt kan det ikke fremsettes forslag. Ved avslutningen av en slik debatt avgjør forsamlingen om redegjørelsen skal vedlegges protokollen eller behandles videre etter første ledd bokstav a eller b.

Dersom forsamlingen ikke er enig om videre behandlingsmåte etter første eller andre ledd, avgjøres videre behandlingsmåte ved avstemning.

(Tidligere § 34 a. Forarbeider: Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 168 (1998–99), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Generelt: Paragrafen kom inn i forretningsordenen i 1989¹, men var i hovedsak en presisering av tidligere praksis. Det ble ansett hensiktsmessig å få denne praksis reglementsfastet for å underbygge forutsetningen om at redegjørelser fra regjeringens medlemmer skal gis til Stortinget og ikke reserveres for vedkommende fagkomité. Samtidig ble det innført en bestemmelse om begrensninger i fagkomiteenes myndighetsområde, jf. kommentarer til § 20 sjuende ledd.

I noen tilfeller har partigrupper anmodet presidentskapet om å be statsråder gi en redegjørelse. Ordlyden i § 45 forutsetter imidlertid at det er statsrådene som skal be om å få redegjøre. Presidentskapet må samtykke til dette, men kan ikke innkalle en statsråd for å redegjøre for Stortinget. Bruk av Stortingets innkallingsrett krever vedtak i plenum, jf. Grunnloven § 75 h og forretningsordenen § 49.

Reglementskomiteen viste i sin innstilling til at det bør bli mer vanlig at statsrådene gir redegjørelser i plenum om aktuelle saker, med etterfølgende debatt, både fordi dette kan bidra til å aktualisere og vitalisere virksomheten i plenum, og fordi redegjørelser i plenum bør komme i stedet for eventuelle ønsker om redegjørelser i komiteene.² Ifølge § 22 sjuende ledd kan komiteene ikke behandle andre saker enn de som er oversendt fra Stortinget, men det forekommer likevel til tider at komiteene ønsker at en statsråd møter for å redegjøre for aktuelle saker. I slike tilfeller er altså ordningen at statsråden ber

1. Innst. S. nr. 232 (1988–89).

2. Vedlegg til Innst. S. nr. 232 (1989–90).

om å få holde en redegjørelse for Stortingets plenum og ikke i vedkommende fagkomité.

Første ledd første punktum: Statsråden må søke om presidentskapets samtykke for at et regjeringsmedlem skal kunne gi en redegjørelse i et stortingsmøte. Bruken av muntlige redegjørelser ble tatt opp i brev fra presidentskapet til statsministeren 13. mars 2002, etter at spørsmålet hadde vært drøftet mellom presidentskapet og gruppelederne. Det ble her gitt uttrykk for at muntlige redegjørelser ikke bør brukes dersom regjeringen ønsker å varsle ny politikk. Dette bør primært gjøres i form av en melding eller proposisjon. Det ble videre gitt uttrykk for at utenrikspolitiske redegjørelser står i en særstilling og bør beholdes i den form de har hatt gjennom lang tid. Redegjørelser om utenriksforhold har vært holdt én gang per år siden 1997, mens redegjørelse om EØS-samarbeidet holdes to ganger per år. Det er for øvrig varierende hvor ofte det holdes andre redegjørelser. I perioder har det for eksempel vært vanlig at det årlig holdes en likestillingspolitisk redegjørelse eller en utviklingspolitisk redegjørelse, men holdninger til slike redegjørelser på ulike politikkområder har vært varierende over tid. Som hovedregel søker imidlertid presidentskapet å medvirke til at redegjørelser kan holdes hvis Stortingets program for øvrig har rom for det innenfor de rammer som trekkes opp for bruken av redegjørelser.

Presidentskapet har i praksis delegert til administrasjonen å samtykke til de «faste» redegjørelsene som holdes jevnlig. For disse redegjørelsene er ikke spørsmålet om de skal holdes, men når de skal legges i møteplanen. Anmodninger om redegjørelser om dagsaktuelle tema må gis og besvares av presidentskapet.

I bestemmelsen gis det anvisning på fire alternative behandlingsformer. I annet ledd er det gitt egne begrensinger i taletiden for redegjørelser som føres opp til behandling i samme stortingsmøte, jf. bokstav a. Dersom redegjørelsen derimot føres opp til behandling i et senere møte, jf. bokstav b, følger det av § 51 tredje ledd bokstav a at de alminnelige begrensningene i taletid ikke gjelder for statsministeren eller lederne i partigruppene, se nærmere kommentarer til § 51.

Første ledd annet punktum: Annet punktum om at redegjørelsen «så vidt mulig» føres opp på dagsordenen, er utformet med sikte på situasjoner hvor det unntaksvis kan tenkes å oppstå behov for å gi en redegjørelse på så kort varsel at den ikke kan komme med på dagsorden.

Første ledd tredje punktum: Etter omleggingen til faste voteringstidspunkter i 2019 ble det delegert til presidenten å kunne beslutte at redegjørelsen umiddelbart skal følges av en debatt. Tidligere var ordningen slik at det ble innkalt til votering straks dersom det var uenighet om dette spørsmålet. Med

en ordning der representantene innretter seg etter faste voteringstidspunkter, er det ikke lenger praktisk å innkalle til votering under stortingsmøtet.

Første ledd fjerde punktum: Når det i fjerde punktum vises til «forsamlingen», menes de representantene som er til stede i stortingssalen under debatten. Normalt vil presidentens forslag til behandlingsmåte være ansett som vedtatt med mindre noen i forsamlingen protesterer. Dersom det er uenighet om videre behandlingsmåte, holdes det ved neste berammede voteringstidspunkt en avstemning med et beslutningsdyktig Storting (dvs. minst 85 representanter) om den videre behandlingsmåten, jf. tredje ledd.

Annet ledd: Bakgrunnen for at det er innført strenge begrensninger i taletiden, er at de fleste representanter neppe vil være forberedt på en større debatt på dette stadium. Det var tidligere ansett som underforstått at det ikke var adgang til å fremsette forslag under en debatt som fulgte umiddelbart etter en redegjørelse, da disse debattreglene vanskelig lar seg forene med en slik adgang. For sammenhengens skyld foreslo imidlertid presidentskapet i 1999 tilføyd en uttrykkelig bestemmelse om at det ikke er adgang til å fremsette forslag under slike debatter.¹ For forslag som fremsettes i tilknytning til en debatt om en redegjørelse som avholdes i et senere møte, gjelder § 39 annet ledd om behandlingsmåten for «nye saker» tilsvarende, jf. § 40 siste ledd.

Om forståelsen av betegnelsen «partigruppene», se kommentarer til § 77. Representanter som måtte være valgt på liste som ikke er stilt av et registrert parti, vil være utelukket fra å delta i debatt som følger etter en slik redegjørelse som paragrafen omhandler. Tilsvarende gjelder uavhengige representanter.

Når det i tredje punktum vises til «forsamlingen», menes de representantene som er til stede i salen under debatten, jf. også første ledd fjerde punktum.

§ 46 Tilgjengeliggjøring av innstillinger fra komiteene

Når en innstilling er avgitt av en komité, skal den snarest gjøres tilgjengelig for representantene i papirutgave eller elektronisk form. Som hovedregel skal det gå minst én uke fra en innstilling avgis til den behandles i Stortinget. En innstilling kan ikke tas opp til behandling før 48 timer er gått etter at den ble gjort tilgjengelig for representantene. I spesielle tilfeller kan likevel Stortinget med vanlig flertall vedta at saken blir tatt opp før denne fristen.

(Tidligere § 32. Forarbeider: Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 187 (2002–2003), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 651 S (2020–2021))

Det forekommer i de sterkest arbeidsbelastede perioder, særlig på slutten av vårsesjonen, at presidenten foreslår saken behandlet selv om komitéinnstillingen er blitt avgitt så vidt sent at den ikke har ligget ute «i reglementsmessig tid».

1. Innst. S. nr. 168 (1998–99).

Fristen regnes fra det tidspunkt innstillingen er blitt gjort tilgjengelig for representantene i papirutgave eller elektronisk.

Bestemmelsen i andre punktum ble tatt inn i forretningsordenen i 2021 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen.¹ Det ble vist til at presidentskapet hadde uttalt at det av hensyn til produksjon av innstillingen og av informasjonshensyn som et utgangspunkt bør gå minst én uke fra avgivelse av innstilling til den behandles i Stortinget, selv om det ikke var et formelt krav om dette i forretningsordenen, jf. Innst. S. nr. 188 (2004–2005) pkt. 3.2.3. Reglementskomiteen mente at dette også burde nedfelles som en fast hovedregel i forretningsordenen. I tillegg til argumentene som hadde vært anført av presidentskapet, viste reglementskomiteen til at hensynet til de partigrupper som ikke er representert i den aktuelle fagkomiteen, tilsier at det går minst én uke mellom avgivelse av innstilling og behandling i Stortinget.

Reglementskomiteen foreslo i Dokument 22 (2020–2021) en endring av ordlyden i siste punktum fra «spesielle tilfeller» til «særskilte tilfeller» for å innskjerpe regelen. Presidentskapet mente i Innst. 651 S (2020–2021) at meningsinnholdet i de to formuleringene ikke var vesensforskjellig, og at begge formuleringene indikerer at det skal svært gode grunner til for å fravike minstefristen på 48 timer.

§ 47 Oversikt over bebudete saker og saker til behandling

I oktober og januar hver stortingssesjon innhenter presidentskapet en oversikt over de proposisjoner og meldinger som regjeringen akter å fremme.

Presidentskapet sørger for at det fortløpende gjøres tilgjengelig for representantene en fortegnelse over alle saker som er tatt opp til behandling, med opplysning om når sakene er sendt vedkommende komité, om ordfører og når komiteene vil avgi innstilling.

For at kongelige proposisjoner og meldinger skal kunne påregnes å bli behandlet av Stortinget før Stortinget avbryter sine forhandlinger i juni, må de fremlegges senest 10. april. Fristen gjelder ikke for årlige og ellers regelmessige proposisjoner og meldinger. For at representantforslag eller interpellasjoner skal kunne påregnes å bli behandlet av Stortinget før Stortinget avbryter sine forhandlinger i juni, må de fremsettes innen samme frist. Stortinget kan etter søknad fra statsråden eller vedkommende representant gjøre unntak fra fristen. Slik søknad fremsettes for Stortingets presidentskap, som fremmer innstilling til Stortinget.

(Tidligere § 33 første ledd og § 34. Forarbeider: Innst. S. nr. 215 (1989–98), Innst. S. nr. 145 (1991–92), Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 487 S (2016–2017), Innst. 651 S (2020–2021))

Første ledd: Statsministerens kontor sender to ganger i året en oversikt over planlagte proposisjoner og meldinger fra regjeringen som grunnlag for

1. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

planlegging av Stortingets arbeid. I oversikten angis når det forventes at sakene legges frem, men angitte tidspunkter binder ikke regjeringen. Hvert enkelt fagdepartement holder Stortinget løpende og direkte orientert om eventuelle endringer i oversikten.

Annet ledd: Bestemmelsen omhandler den såkalte «arbeidsplanen». Oversikter over saker til behandling gjøres tilgjengelig sammen med oversikter over saker som allerede er behandlet, og saker som er bebudet fra regjeringen, på stortinget.no. Oversiktene oppdateres fortløpende.

Tredje ledd: Bestemmelsen ble tatt inn i forretningsordenen i 2017, på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen.¹ Formålet var å skape bedre forutsigbarhet i Stortingets arbeid og bidra til at forslag fremmes i rimelig tid før forhandlingene avsluttes før sommeren. Det er gjort unntak fra fristene for saker fra regjeringen som etter fast praksis legges frem i mai og juni. Opprinnelig var det tatt inn en nærmere oppstilling av hvilke saker dette gjelder, men det viste seg at oppstillingen ikke var uttømmende. Formuleringen ble forenklet i 2021 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen,² slik at det nå er gjort et generelt unntak for årlige og ellers regelmessige proposisjoner og meldinger.

Reglementskomiteen forslo opprinnelig at fristen for representantforslag og interpellasjoner skulle settes til 1. mai, men presidentskapet gikk i Innst. 487 S (2016–2017) inn for at det skulle gjelde samme frist for representantforslag og interpellasjoner som for proposisjoner og meldinger fra regjeringen.

Når fristen er satt til 10. april, innebærer dette at en proposisjon eller melding fra regjeringen må ha vært behandlet i statsråd innen denne datoen. Der som 10. april faller på en lørdag, søndag eller i påsken, vil fristen for regjeringen i praksis være siste ordinære virkedag før 10. april. For fremsettelse av representantforslag og interpellasjoner vil fristen i praksis være det siste berammede stortingsmøtet før 10. april.

Presidentskapet understreket i innstillingen at regelen ikke skal være til hinder for at saker legges frem senere enn den foreslåtte fristen. Det er imidlertid i så fall en større risiko for at sakene blir liggende over til neste sesjon, jf. forretningsordenen § 48. I valgår vil representantforslag som ikke er avgjort, og interpellasjoner som ikke er besvart, falle bort. Proposisjoner og meldinger kan av presidentskapet foreslås tatt under behandling i den nye valgperioden etter at uttalelse er innhentet fra regjeringen.

Presidentskapet understreket videre at regelen ikke er til hinder for at en komité kan avgi innstilling i en sak fremsatt senere enn den foreslåtte fristen.

Presidentskapet viste i Innst. 487 S (2016–2017) også til at hvis Stortinget godkjenner en søknad om unntak fra fristen, vil statsråden eller representanten kunne påregne at saken behandles før Stortinget går fra hverandre før

1. Dokument 19 (2016–2017).

2. Innst. 651 S (2020–2021), jf Dokument 22 (2020–2021).

sommeren, og et slikt samtykke vil legge klare føringer for komiteens og Stortingets egne fremdriftsplaner. Det bør i slike tilfeller foreligge særskilte omstendigheter for at saken ikke ferdigbehandles før Stortinget avbryter sine forhandlinger i juni.

I brev fra presidentskapet til Statsministerens kontor 9. mai 2018 er det gitt nærmere retningslinjer om fremgangsmåten for søknader fra statsråden om unntak fra fristen. Det heter her:

«Dersom en statsråd mener det er nødvendig at en sak ferdigbehandles innen utgangen av vårsesjonen, må vedkommende sende en søknad til presidentskapet i forbindelse med at den aktuelle proposisjonen eller meldingen oversendes Stortinget. Det er først når proposisjonen eller meldingen foreligger, at Stortinget har tilstrekkelig grunnlag til å ta stilling til søknaden. Søknaden må også inneholde en nærmere begrunnelse for hvorfor det er nødvendig å behandle saken før utgangen av vårsesjonen.»

Når saken refereres i Stortinget, vil presidentskapet gi muntlig innstilling til Stortinget om hvorvidt saken skal tas under behandling innen utgangen av vårsesjonen. Et eksempel på dette er Prop. 90 L (2017–2018) Endringer i rettsgebyrloven (gebyr for skifteattest og uskifteattest). I møte 15. mai 2018 viste presidentskapet til mottatt søknad fra Justis- og beredskapsdepartementet med anmodning om behandling innen utgangen av vårsesjonen, og presidentskapet innstilte på at saken ble sendt justiskomiteen for behandling innen Stortinget avbryter sine forhandlinger i juni.¹

I forbindelse med utbruddet av covid-19 vedtok Stortinget² at Stortingets forretningsorden § 47 tredje ledd om fristen 10. april for fremleggelse av proposisjoner og meldinger og fremsettelse av representantforslag skulle fravikes ut stortingssesjonen 2019–2020.

§ 48 Saker som ikke blir ferdig behandlet i stortingssesjonen eller valgperioden

Kongelige proposisjoner til Stortinget som ikke er blitt ferdig behandlet av Stortinget i den valgperioden de ble overbrakt i stortingsmøte, kan av presidentskapet foreslås tatt under behandling i den nye valgperioden, etter at uttalelse er innhentet fra regjeringen. Tilsvarende gjelder kongelige meldinger til Stortinget som ikke er blitt ferdig behandlet av Stortinget i den valgperioden de ble referert i stortingsmøte.

Representantforslag og søknader som er fremsatt på et foregående storting i samme valgperiode, men ikke avgjort der, står fremdeles for tur til å bli behandlet, med mindre forslagsstilleren har tatt forbehold om det motsatte. Representantforslag som ikke er blitt ferdig behandlet i den valgperioden de ble fremsatt, bortfaller.

Andre dokumenter med opprinnelse i Stortinget eller organer tilknyttet Stortinget som ikke er blitt ferdig behandlet av Stortinget i den valgperioden

1. S.tid. (2017–2018) s. 4018.

2. Muntlig innstilling fra Stortingets presidentskap i møte 16. mars 2020.

de ble tatt til behandling, kan av presidentskapet foreslås tatt under behandling i den nye valgperioden.

Dersom en komitéinnstilling ikke blir avgjort i Stortinget innen stortingssesjonen er slutt, skal den tas opp til behandling i neste sesjon i samme valgperiode, uten ny komitébehandling. En innstilling som ikke er avgjort i Stortinget innen valgperioden er slutt, bortfaller.

Spørsmål og interpellasjoner som ikke er besvart innen valgperioden er slutt, bortfaller.

(Tidligere § 33 tredje til sjette ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 232 S (1988–89), Innst. S. nr. 276 (1996–97), Innst. S. nr. 168 (1998–99), Innst. S. nr. 230 (2005–2006), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 20 S (2013–2014), Innst. 651 S (2020–2021))

Første ledd: Proposisjoner og meldinger til Stortinget som ikke er blitt ferdig behandlet av Stortinget i den valgperioden de ble overbrakt i stortingsmøte, vil kunne behandles på det nye storting dersom presidentskapet fremmer forslag om det. Slikt forslag fremmer presidentskapet etter å ha innhentet regjeringens uttalelse. Statsministerens kontor forbereder uttalelse fra regjeringen om hvilke proposisjoner og meldinger som bør tas under behandling. Har det vært regjeringsskifte på grunn av valgresultatet, kan det hende at den nye regjeringen ikke ønsker fortsatt behandling av enkelte meldinger eller proposisjoner. Det kan også hende at den nye regjeringen ønsker at enkelte saker skal undergis fortsatt behandling i Stortinget, men at den vil fremme tilleggsmelding eller tilleggsproposisjon.

Et forslag fra presidentskapet om behandling i den nye valgperioden har form av at saken blir «referert» på nytt med forslag om behandlingsmåte. De proposisjoner og meldinger som ikke tas til behandling, bortfaller.

Grunnloven § 76 første ledd forstås i samsvar med innarbeidet praksis slik at lovforslag fra regjeringen må «overbringes» muntlig av et medlem av regjeringen i møte for at en proposisjon skal være kommet til Stortinget i formell forstand. Et utslag av denne oppfatning er at en proposisjon som ikke er overbrakt til Stortinget, kan trekkes tilbake av regjeringen ved kongelig resolusjon, jf. nærmere omtale av prosedyren ved tilbaketrekking av proposisjoner og meldinger under § 38 fjerde ledd.

Proposisjoner som er fremmet i statsråd, men ikke overbrakt i Stortinget i løpet av samme valgperiode, kan overbringes av et regjeringsmedlem i begynnelsen av neste valgperiode. Ved valget i 2013 var for eksempel flere meldinger og proposisjoner blitt fremmet i statsråd etter at Stortinget avsluttet sin vårsesjon, og disse ble overbrakt i den nye stortingsperioden før regjeringsskiftet hadde funnet sted.

I motsetning til proposisjoner og meldinger som er overbragt Stortinget, men ikke behandlet før utløpet av valgperioden, må det fremmes en egen melding (kalt trekkmelding) til Stortinget dersom den nye regjeringen ikke ønsker en proposisjon eller melding som er overbragt før regjeringsskiftet i den nye

valgperioden, behandlet. Regjeringen Solberg la høsten 2013 frem 13 meldinger til Stortinget om tilbaketrekking av proposisjoner eller meldinger lagt frem av regjeringen Stoltenberg II etter siste møtedag i vårsesjonen. Presidentskapet avga en samlet innstilling der alle meldingene ble foreslått vedlagt protokollen.¹

Forretningsordenen har ingen uttrykkelig regel om at proposisjoner som ikke er behandlet når et nytt storting i *samme valgperiode* begynner, fremdeles står for tur til å behandles. Dette har imidlertid vært praksis helt siden slutten av 1800-tallet.²

Tidligere var det nødvendig å fremsette lovproposisjoner som ikke var ferdigbehandlet av Odelstinget og Lagtinget innen utgangen av valgperioden, på nytt. Denne bestemmelsen ble opphevet i 2009 i forbindelse med avviklingen av inndeling i Odelstinget og Lagtinget.³ Lovproposisjoner behandles etter dette på samme måte som andre proposisjoner og meldinger til Stortinget.

Annet ledd: Representantforslag som ikke er ferdig behandlet i den valgperiode der de ble fremsatt, bortfaller. Dette har sammenheng med at representantenes funksjonstid er begrenset til valgperioden. Representantforslag fremsettes muntlig i stortingsmøte. En følge av dette blir at representantforslag, som blir innlevert til Stortingets administrasjon, men ikke fremsatt muntlig i samme valgperiode, kan fremsettes muntlig i møte i Stortinget i neste valgperiode.

Tredje ledd: Bestemmelsen ble tatt inn i forretningsordenen i 2021 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen,⁴ ettersom det ikke tidligere var fastsatt særlige regler for denne dokumentkategorien og det var noe uklart hva som gjaldt. Dokumenter med opprinnelse i Stortinget eller organer tilknyttet Stortinget kan for eksempel være meldinger eller dokumenter fra Riksrevisjonen eller Sivilombudet eller rapporter fra granskingskommisjoner eller utredningsutvalg oppnevnt av Stortinget. Slike dokumenter trykkes og publiseres regelmessig i dokumentserien på stortinget.no.

§ 49 Innkalling av personer til å møte for Stortinget

Når Stortinget mener det er nødvendig å innkalle noen til møte etter Grunnloven § 75 h, skal presidenten sørge for at det blir sendt innkalling til vedkommende.

Innkallingen skal uttrykkelig nevne den saken eller de sakene som Stortinget ønsker forklaringer om. Den skal også gjengi vedtaket om at den innkalte skal bekrefte sin forklaring med høytidelig forsikring. Den innkalte skal

1. Innst. 93 S (2013–2014).

2. S.tid.1898 s. 1048 flg. (Haffner I s. 283).

3. Innst. S. nr. 288 (2008–09).

4. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

videre få gjenpart av de bestemmelsene som Stortinget har vedtatt som fremgangsmåte når noen innkalles etter Grunnloven § 75 h.

(Tidligere § 49. Forarbeider: Innst. S. nr. 192 (1996–97), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Generelt: Innkallingsretten har vært benyttet svært sjelden, siste gang i 1933 i forbindelse med den såkalte Grønlandssaken. Det er gitt flere fremstillinger av innkallingsretten i Grunnloven § 75 h i juridisk litteratur. Det vises blant annet til *Sejersted* kapittel 21, *Opsahl* s. 150 flg., *Fliflet* og *Castberg II* s. 330–331.

Første ledd: Kompetansen til å treffe beslutning om innkalling er etter forretningsordenen lagt til Stortinget i plenum. Det har vært omdiskutert hvorvidt denne innkallingsmyndigheten kan delegeres til komiteene. I en utredning til Stortinget i 1952 antok Justisdepartementets lovavdeling at slik myndighet vil kunne gis stortingskomiteene *ved lov*, men *Opsahl* s. 150 flg. reserverer seg mot et slikt skille mellom lov og plenarvedtak. Se også *Fliflet*, særlig s. 106–107. *Sejersted* har s. 968–977 en utførlig drøftelse av problemstillingen og konkluderer med at Grunnloven ikke stenger for at Stortinget ved plenarvedtak kan delegere kompetanse etter § 75 h til sine komiteer. Utvalget som vurderte Stortingets kontrollfunksjon (Dokument nr. 14 (2002–2003)), var derimot delt i spørsmålet om det er konstitusjonell adgang til å delegere retten til tvungen innkalling til komité.

Ved lov 3. august 1897 nr. 2 er det fastsatt «*særlige Straffebestemmelser m.v. for Personer som i Henhold til Grundlovens § 75h indkaldes til at møde for Storthinget*».

Annet ledd: Tidligere hadde forretningsordenen en egen paragraf (daværende § 44) om fremgangsmåten ved slike innkallinger. Denne bestemmelsen ble opphevet og erstattet med nåværende bestemmelse i annet ledd siste punktum om at Stortinget kan fastsette egne bestemmelser om fremgangsmåte. Som begrunnelse ble det anført i Innst. S. nr. 65 (1965–66) s. 118:

«*Den nåværende § 44 i Forretningsordenen foreslåes sløyfet. Etter komiteens mening er det ikke påkrevd å ha disse bestemmelsene som en del av selve Forretningsordenen. De detaljerte regler for innkalling, edsavleggelse osv. bør kunne gis av Stortinget ved eget vedtak.*»

I *Hansen og Mo* s. 94 er ordlyden i den tidligere bestemmelse om fremgangsmåten ved innkallinger gjengitt i sin helhet.

De personer som har vært innkalt i medhold av Grunnloven § 75 h, har forklart seg for Stortingets plenum. Det har imidlertid vært drøftet hvorvidt Stortinget kan fastsette bestemmelser om at selve gjennomføringen av høring med bakgrunn i bruk av innkallingsretten kan delegeres til komité. Et forslag fra et flertall i kontroll- og konstitusjonskomiteen i Innst. S. nr. 192 (1996–97) til endring av forretningsordenen slik at Stortinget skulle kunne bestemme at forklarings-

gen kan mottas av den komité som har til behandling den sak som den innkalte skal forklare seg om, ble avvist av Stortinget i 1997. Vedlagt innstillingen er et notat fra Stortingets kontor 16. januar 1997, som gir uttrykk for sterk tvil om hva som er det riktige svaret på det rettslige spørsmålet om hvorvidt gjennomføring av høring med bakgrunn i innkallingsretten kan delegeres til komité.

Det har også vært drøftet hvorvidt Stortinget står fritt til å la den enkelte representant stille tillegsspørsmål uten votering. Utvalget som vurderte Stortingets kontrollfunksjon, nøyer seg i Dokument nr. 14 (2002–2003) pkt. 4.2.1 med å påpeke problemstillingen, som i praksis vil kunne løses på forskjellige måter, for eksempel ved at den enkelte representant kan stille oppfølgings-spørsmål, men at dette ikke utløser forklaringsplikt, med mindre det voteres over spørsmålet.¹

Regler om edsavleggelse ble avvirket i 1997 som en konsekvens av at prosesslovgivningens bestemmelser om edsavleggelse hadde blitt opphevet i 1985.²

§ 50 Begjæring om utlevering av dokumenter

Når Stortinget mener det er nødvendig å begjære utlevert dokumenter etter Grunnloven § 75 f, treffes det vedtak om dette. Begjæringen kan gjelde ethvert dokument som er i regjeringens eller den underliggende forvaltningens besittelse, og som er utarbeidet eller innhentet som ledd i offentlig virksomhet. Presidenten sørger for at begjæringen blir oversendt til regjeringen, som deretter fremlegger dokumentene snarest mulig.

(Tidligere § 49 a første ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 210 (2002–2003), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Formelt påberopes innsynsretten i § 75 bokstav f nesten aldri, og det finnes ikke eksempler fra nyere tid på at det har vært truffet plenarvedtak som viser til § 75 f. Det finnes imidlertid enkelte eksempler på at Stortinget gjennom plenumsvedtak har vedtatt å rette en henstilling eller anmodning til regjeringen om å utlevere nærmere bestemte dokumenter.³ Det er i juridisk litteratur gitt fremstillinger av innsynsretten i Grunnloven § 75 f blant annet i *Sejersted* kapittel 21 og *Castberg II* s. 324 flg.

Bestemmelsen ble tatt inn i Stortingets forretningsorden i 2003 på bakgrunn av forslag fra et flertall i utvalget som utredet Stortingets kontrollfunksjon.⁴ Som begrunnelse skriver utvalget.

«For det første vil dette synliggjøre den kompetanse Stortinget har etter grl. § 75 f. For det andre kan en slik bestemmelse brukes til å avklare innsynsrettens

1. Dokument nr. 14 (2002–2003).

2. Innst. S. nr. 192 (1996–97).

3. S.tid. 1932 s. 581 Henstilling til å fremlegge alle de av statsråd Quislings omtalte papirer om arbeiderledere m.m. og S.tid. 1959 s. 289 Anmodning om at alle de dokumenter og opplysninger som gjelder de spørsmål statsråden har redegjort for i sak om våpeneksport til Cuba må bli oversendt Stortinget.

4. Dokument nr. 14 (2002–2003).

rekkevidde, og fjerne tvil om tolkningen. For det tredje kan det med fordel oppstilles klarere prosedyrer for hvordan begjæringer om innsyn skal fremsettes og behandles.»

Ifølge ordlyden i § 50 kan begjæringen gjelde «ethvert dokument» som er i regjeringens eller den underliggende forvaltningens besittelse.» I Innst. S. nr. 210 (2002–2003) understreker kontroll- og konstitusjonskomiteens flertall at retten til å kreve innsyn i regjeringens eller forvaltningens dokumenter gjelder alle dokumenter, inkludert regjeringsnotater mv. Det ble imidlertid understreket at en slik kompetanse kun bør benyttes i helt ekstraordinære tilfeller. Et mindretall viste til at innsynsretten i praksis og teori er omstridt, og stilte seg kritiske til ideen om å avklare tolkningen av Grunnloven gjennom forretningsordenen.

Dokumenter som gjelder statsrådets eller embetsverkets private forhold, kan ikke kreves fremlagt av Stortinget.

Etter bestemmelsen er innsynsretten lagt til Stortingets plenum. Tilsvarende som for § 75 h har det vært omstridt hvorvidt kompetansen kan delegeres, herunder hvorvidt det er adgang til å delegere kompetansen til et mindretall. Utvalget som utredet Stortingets kontrollfunksjon¹, er delt i sine konklusjoner. *Sejersted* s. 875 flg. konkluderer med at § 75 f ikke setter noen absolutt skranke mot at Stortinget vedtar regler som gir mindretallet innsynsrett.

Stortinget avviste ved behandlingen av Innst. S. nr. 210 (2002–2003) et forslag om å gi kontroll- og konstitusjonskomiteen utvidet innsynsrett. Stortinget avviste samtidig også et forslag om at 1/3 av medlemmene i kontroll- og konstitusjonskomiteen skulle kunne kreve innsyn i taushetsbelagte eller interne dokumenter, unntatt regjeringsnotater mv. og hemmeligholdte opplysninger av hensyn til rikets sikkerhet.

Et vedtak om utlevering av et dokument etter § Grunnloven § 75 f innebærer ikke nødvendigvis at det aktuelle dokumentet blir tilgjengelig for offentligheten. Det følger av forretningsordenen § 75 at representantene har taushetsplikt om informasjon som er gradert i henhold til sikkerhetsloven eller beskyttelsesinstruksen og forhold omtalt i forvaltningsloven § 13. Denne taushetsplikten gjelder også for dokumenter som kreves utlevert i medhold av Grunnloven § 75 f. I den grad dokumentene som utleveres, er beskyttet av andre bestemmelser om lovbestemt taushetsplikt, vil dokumentene heller ikke kunne offentliggjøres, da lovbestemmelser om taushetsplikt ikke kan settes til side gjennom ordinært plenarvedtak.

§ 50 a Behandling av meddelelser fra regjeringen om forskrifter som avviker fra gjeldende lovgivning

En meddelelse fra regjeringen om forskrift fastsatt av Kongen som utfyller, supplerer eller fraviker gjeldende lovgivning, sendes Stortingets presidentskap, som sørger for at meddelelsen snarest mulig gjøres tilgjengelig for

1. Dokument nr. 14 (2002–2003) pkt. 4.3.2.

representantene på egnet måte. Meddelelsen refereres i første stortingsmøte etter at den er mottatt. Tilsvarende fremgangsmåte følges for meddelelse fra regjeringen om opphevelse av slik forskrift.

(Innst. 205 S (2019–2020), annet ledd opphevet ved stortingsvedtak 1. oktober 2020)

Generelt: Bakgrunnen for bestemmelsen er at det i forbindelse med koronakrisen våren 2020 oppsto et behov for å etablere prosedyrer for distribusjon og behandling av meddelelser fra regjeringen om forskrifter som utfyller, supplerer eller fraviker gjeldende lovgivning. For det første ga den midlertidige lov om forskriftshjemmel for å avhjelpe konsekvenser av utbrudd av Covid-19 mv (koronaloven).¹ på nærmere bestemte vilkår Kongen adgang til å vedta bestemmelser med lovgivningsmessig innhold. Den midlertidige loven inneholdt en kontrollmekanisme som innebar at forskrifter med hjemmel i loven etter kunngjøring umiddelbart skulle meddeles Stortinget skriftlig.

For det andre tok regjeringen våren 2020 for første gang i bruk fullmaktsbestemmelsene i smittevernloven § 7-12, som gir Kongen adgang til å gi bestemmelser med lovgivningsmessig innhold for å trygge folkehelsen og treffe tiltak til vern av befolkningen. Også bestemmelser fastsatt i medhold av denne loven skal snarest mulig meddeles Stortinget². Det er ikke etablert egne mindretallsrettigheter slik tilfellet var etter koronaloven, men Stortinget kan ved alminnelig flertallsvedtak oppheve bestemmelsene dersom det er politisk flertall for dette.

Disse to forholdene gjorde det nødvendig å fastsette nærmere regler i Stortingets forretningsorden for behandlingen av slike meddelelser fra regjeringen. Da bestemmelsen ble vedtatt i mars 2020, inneholdt den to ledd.

Annet ledd, som nå er opphevet, beskrev fremgangsmåten for utøvelse av de særlige mindretallsrettighetene som gjaldt etter den midlertidige koronaloven. Dersom presidentskapet mottok skriftlig erklæring fra stortingsrepresentanter som til sammen representerte minst en tredjedel av Stortingets medlemmer, om at de ikke kunne støtte en bestemt forskrift, eller deler av forskriften, skulle Stortingets presidentskap umiddelbart sende skriftlig melding til regjeringen om dette. Mellom 27. mars og 27. mai 2020 meddelte regjeringen Stortinget 32 forskrifter fastsatt i medhold av loven. Bestemmelser i fem ulike forskrifter ble stanset i Stortinget.³

1. Prop. 56 L (2019–2020) og Innst. 204 L (2019–2020) fra den særskilte komité for å behandle spesielle saker vedrørende koronakrisen.

2. Smittevernloven § 7-12 fastsetter at beredskapsloven §§ 3 og 4 om forholdet til Stortinget gjelder tilsvarende. Gjennom koronaloven ble to av reglene i beredskapsloven § 3 som gjelder forholdet til Stortinget, midlertidig suspendert. Dette gjaldt regelen om at Stortinget skal sammenkalles snarest mulig dersom det ikke er samlet når regjeringen gir bestemmelser i medhold av smittevernloven § 7-12, og regelen om at såfremt bestemmelsene ikke er opphevet innen 30 dager etter at de er meddelt Stortinget, skal de snarest mulig legges fram som lovforslag.

3. Brev fra Stortingets presidentskap 28. mars 2020.

Det som var bestemmelsens første ledd er videreført i § 50 a, da disse prosedyrene får anvendelse ved meddelelser om forskrifter vedtatt i etter smittevernloven § 7-12 og også ved eventuelle fremtidige meddelelser etter beredskapsloven § 3 dersom dette skulle bli aktuelt. Den normale ordningen er at orienteringer som kommer til Stortinget, og som Stortinget skal ha kunnskap om, først refereres i et stortingsmøte jf. 39 andre ledd. I en del situasjoner vil dette kunne føre til unødig forsinkelse, for eksempel i møtefrie perioder, og det er derfor etablert en ordning hvor Stortingets presidentskap umiddelbart bringer meddelelsen til hver enkelt representants kunnskap. I praksis skjer dette ved elektronisk distribusjon. Meddelelsen skal deretter refereres i neste ordinære stortingsmøte.

Dersom en representant ønsker å fremme forslag om å oppheve en forskrift som nevnt, vil den praktiske fremgangsmåte være at vedkommende fremsetter et representantforslag om dette. Alternativt kan det fremsettes et løst forslag allerede i det møte hvor meddelelsen refereres.

Kapittel 7 Om debattene

§ 51 Talelister og begrensninger av debattiden

Ved innledningen av en debatt kan presidenten vedta å begrense varigheten av debatten og fordele taletiden mellom gruppene. Et slikt vedtak medfører at den enkelte taler kan gis kortere eller lengre taletid enn det som er fastsatt i § 52.

Saksordfører får i alminnelighet ordet først. Deretter får talerne ordet i den rekkefølge de ber presidenten om det, likevel slik at partigruppenes størrelse kan tas i betraktning ved fastsettelse av rekkefølgen. Én taler fra hver partigruppe skal normalt stå først på talerlisten. I tilfelle flere ber om ordet samtidig, avgjør presidenten hvem av dem som skal tale først. Dersom gruppene har innlevert til presidenten gjennom Stortingets administrasjon lister over representanter som ønsker å delta i debatten, kan presidenten på dette grunnlag sette opp en liste over rekkefølgen av talerne. Én taler fra hver partigruppe skal stå først på talerlisten.

Ingen taler må ha ordet mer enn to ganger under debatten om en sak, eller under hver del av debatten, dersom debatten er delt. Fra dette gjelder følgende unntak:

- a) Begrensningen gjelder ikke for saksordførere og den statsråd saken hører under. I alminnelige politiske debatter, herunder finansdebatt og redegjørelser etter § 45 første ledd bokstav b, gjelder begrensningen ikke for statsministeren og lederne i partigruppene.
- b) Presidenten kan gi adgang til en kort merknad.
- c) Presidenten kan tillate at en taler fra hver partigruppe får ordet mer enn to ganger.
- d) I debatter i saker etter § 22 a gis én representant fra hvert parti adgang til et ubegrenset antall innlegg.
- e) Presidenten kan vedta å gjøre unntak fra hovedregelen.

Presidenten kan vedta at debatten skal avsluttes før alle inntegnede talere har hatt ordet («clôture»). Forslaget avgjøres av presidenten etter at én taler har hatt anledning til å tale for, og én imot, én gang hver.

(Tidligere § 35 og § 37 tredje ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 487 S (2016–2017), Innst. 392 S (2018–2019), Innst. 651 S (2020–2021))

Generelt: I forbindelse med omleggingen til faste votingstidspunkter i 2019 ble presidenten i kraft av å være møteleder på generelt grunnlag gitt myndighet til å treffe alle beslutninger som gjelder fordeling av taletid og replikker i Stortinget. Myndigheten er gitt den president som til enhver tid leder møtet, jf. omtale § 9.

Første ledd: I § 52 er det gitt regler om generelle begrensninger av taletiden. I de aller fleste saker er det imidlertid blitt vanlig at fagkomiteen utarbei-

der et forslag til gjennomføring av debatten, med angivelse av fordeling av taletid på de enkelte partiene. Forslaget til gjennomføring av debatten leveres fra komiteene gjennom Stortingets administrasjon til den presidenten som leder møtet. Presidenten vil normalt vedta at Stortinget følger komiteens forslag. I større, alminnelige politiske debatter – som f.eks. trontaledebatt og finansdebatt – vil presidenten ofte ha konferert med lederne for partigruppene på forhånd om gjennomføringen av debatten.

På grunnlag av dette settes det opp en liste over rekkefølgen av talere og fordeling av taletid. Vedtak treffes av presidenten ved begynnelsen av behandlingen av saken. Dette kalles vedtatt debattopplegg. De senere år er debattopplegg blitt mer vanlig i alle typer saker.

Taletiden blir i komiteens forslag fordelt mellom partiene med utgangspunkt i partienes størrelse. Det er likevel ofte slik at de minste partiene får noe lengre taletid enn partistørrelsen tilsier. Det er heller ikke uvanlig at samtlige partigrupper foreslås tildelt lik taletid, normalt tre, fem eller ti minutter. Det er opp til hver enkelt partigruppe å fordele taletiden blant sine representanter. Det følger av § 52 at taletiden ikke kan være kortere enn tre minutter.

I debattopplegget vil det også være fastsatt i hvilken utstrekning det vil åpnes for replikkveksling, jf. § 53. Taletiden for replikker (og svarene på disse) kommer i tillegg til den taletiden som er fordelt mellom partigruppene til deres respektive innlegg. I mange tilfeller foreslås det at det bare skal være anledning til å gi replikk til statsrådets innlegg og ikke til innlegg fra andre talere.

Reglementskomiteen mente i Dokument 22 (2020–2021) at det ofte vil være hensiktsmessig å legge opp til kortere i hovedinnlegg og mer bruk av replikker, kombinert med en mulighet for å dele opp den samlede taletiden. I Innst. 651 S (2020–2021) ønsket presidentskapet ikke å gå videre med forslaget om å kunne dele opp den samlede taletiden, men viste til at komiteene har en mulighet til å utforme debattopplegg med kortere hovedinnlegg og flere muligheter for replikker, og at dette kan bidra til mer interessante og dynamiske debatter i en del saker.

Etter at den vedtatte fordelte taletiden (debattopplegget) er gjennomført, åpnes det for ytterligere innlegg på tre minutter, dette for å ivareta at enhver representant har rett til å delta i debatten om en sak. Både representanter som allerede har holdt innlegg, og andre representanter kan da be om å holde innlegg på tre minutter. Som det fremgår av § 51 tredje ledd, kan imidlertid ingen talere ha ordet mer enn to ganger med mindre det er fastsatt særlige unntak. Slike unntak er gitt for saksordfører og den statsråd saken hører under. Presidenten har også adgang til å innvilge en kort merknad etter bokstav b. En slik merknad er begrenset til ett minutt.

Etter dette vil en representant som har fått fordelt taletid innenfor vedtatt debattopplegg, for eksempel først kunne ha adgang til et innlegg på ti, fem eller tre minutter i samsvar med vedtatte debattopplegget, deretter et innlegg

på tre minutter og til slutt en kort merknad på inntil ett minutt. Representanter som ikke har fått fordelt taletid innenfor debattopplegget, vil ha adgang til to innlegg på tre minutter og en kort merknad på inntil ett minutt. Den totale tidsbruken for en debatt vil da være summen av den fordelte taletid (debattopplegget), eventuelle replikker og eventuelle treminutters innlegg, altså noe lengre tid enn tidsangivelsen for debattopplegget. Dersom representantene holder kortere innlegg enn den tid de har til rådighet, og få representanter tar ordet, vil debatten derimot kunne gå raskere.

Presidenten kan ellers i medhold av § 51 tredje ledd bokstav e vedta å gi den enkelte taler både kortere og lengre taletid enn det som følger av de generelle taletidsreglene i § 52. Adgangen til å vedta lengre taletid enn det som følger av § 52, ble innført i 2017 som følge av at den alminnelige begrensningen i taletiden for første innlegg ble redusert fra 30 til 15 minutter¹, jf. kommentarer til § 52. Dersom det ikke vedtas et debattopplegg for en sak, er det reglene i § 52 som gjelder, det vi si inntil 15 minutter i første innlegg, inntil 10 minutter i andre innlegg og en kort merknad på inntil ett minutt.

Annet ledd: Saksordfører får i alminnelighet ordet først. Deretter får normalt én taler fra hver av partigruppene ordet dersom de ønsker det. Denne praksisen ble også nedfelt i forretningsordenen i 2021 på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen.² Begrunnelsen var at et så sentralt prinsipp som at partienes størrelse har betydning for blant annet rekkefølgen av hovedinnlegg og replikker, uavhengig av i hvilken rekkefølge man tegner seg til talerlisten, burde synliggjøres i forretningsordenen. Medlemmer av regjeringen får normalt først ordet etter at én taler fra alle partigruppene har hatt ordet.

Tredje ledd: Hovedregelen er at ingen kan ha ordet mer enn to ganger under debatten, eller under hver del av debatten dersom den er delt. Delte debatter forekommer i dag sjelden. Tidligere var det ikke uvanlig at debatten om en sak ble delt slik at det først ble holdt en generell debatt, og deretter spesielle debatter om enkelte avsnitt, paragrafer mv. En særskilt debatt om forskjellige deler av saken har de siste årene bare forekommet ved enkelte budsjettinnstillinger. For de tilfeller det skulle være aktuelt å holde særskilt debatt om deler av en sak, er det opprettholdt en hovedregel om begrensning til to innlegg i hver del av debatten.

I bestemmelsen er det angitt en rekke unntak fra hovedregelen om to innlegg. Det følger i slike tilfeller da av § 52 at fra og med tredje innlegg er taletiden begrenset til tre minutter, og at en kort merknad er begrenset til ett minutt.

Bokstav a første punktum fastsetter at begrensningen ikke gjelder saksordfører og den statsråd saken hører under. I de tilfeller hvor en komité som

1. Innst. 487 S (2016–2017), jf. Dokument 19 (2016–2017).

2. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

har fått en sak til uttalelse, unntaksvis velger en egen saksordfører, vil vedkommende ikke ha rettigheter som saksordfører etter § 51 tredje ledd bokstav a. Bestemmelsen gjelder altså bare saksordfører i den komité som avgir innstilling i saken, jf. kommentarer til § 24 første ledd.

Bestemmelsen om unntak fra begrensningene i taletid gjelder bare den statsråd den aktuelle saken formelt hører under, ikke andre statsråder som deltar i debatten.

Ved behandling av komitéinnstillinger om bevilgninger innenfor de rammeområder fagkomiteene er tildelt, jf. § 43 femte ledd, er det vanlig at det velges én saksordfører for hvert enkelt budsjettkapittel. Dette innebærer at samtlige komitémedlemmer i en komité kan være saksordførere for ulike deler av budsjettinnstillingen. Også i slike tilfeller er det lagt til grunn at det særskilte unntaket for saksordførere i § 51 annet ledd bokstav a ikke gjelder.

Det kan være noe tvilsomt hva som ligger i «alminnelige politiske debatter» i bokstav a annet punktum, som fastsetter at begrensningene i slike tilfeller ikke gjelder for statsministeren og lederen av partigruppene. Det er lang praksis for å anse trontaledebatten, debatt om regjeringserklæring og debatt etter den alminnelige utenrikspolitiske redegjørelse som «alminnelige politiske debatter». Fra tid til annen har det vært reist spørsmål ved om finansdebatten er å anse som en alminnelig politisk debatt. Gjennom endring i forretningsordenen i 2017 ble dette derfor uttrykkelig presisert.¹ Også debatten om revidert nasjonal budsjett blir i praksis ansett for å være en «alminnelig politisk debatt». Tilsvarende gjelder debatter i saker hvor statsministeren har stilt kabinettsspørsmål eller det er fremmet forslag om mistillit mot ett eller flere medlemmer av regjeringen.

Dersom lederen for en partigruppe har forfall, tillates det i praksis at partigruppen utpeker en annen talsmann i saken som tilstår tilsvarende unntak fra begrensningene i taletid, slik at partigruppen kan delta i debatten på lik linje med andre grupper.

I 2017 ble det videre på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen vedtatt en realitetsendring slik at debatter etter muntlige redegjørelser som føres opp til behandling i et senere møte, jf. § 45 annet ledd bokstav b, også er å anse som alminnelige politiske debatter.² Dette innebærer at begrensningen i taletid for statsministeren og lederne i partigruppene ikke gjelder for slike debatter. Reglementskomiteen la i sin rapport særlig vekt på at det i slike tilfeller ikke foreligger en komitéinnstilling som grunnlag for debatten. De to halvårslige EU/EØS-redegjørelsene ble gitt som eksempler på slike debatter.³

Reglementskomiteen foreslo i Dokument 22 (2020–2021) at trontaledebatten, finansdebatten og andre omfattende debatter i Stortinget i fremtiden organiseres på en annen måte når det er hensiktsmessig, slik at de blir mer

1. Innst. 487 S (2016–2017), jf. Dokument 19 (2016–2017).

2. Innst. 487 S (2016–2017), jf. Dokument 19 (2016–2017).

3. Dokument 19 (2016–2017) s. 7.

spissede og lettere tilgjengelige for publikum. Presidentskapet ga i Innst. 651 S (2020–2021) uttrykk for at den mente at det ville være uheldig om presidentskapet fikk en mer politisk rolle på bekostning av den enkelte representant. Presidentskapet mente derfor at trontaledebatten bør bevares som en arena hvor representantene avgjør hvilke saker de vil ta opp, og når i debatten de vil ta ordet. Presidentskapet mente imidlertid at det gjerne kan legges opp til en mer tematisk organisering av enkelte større debatter, som for eksempel finansdebatten, men at dette i så fall bør komme som initiativ fra den enkelte komité som har hatt den aktuelle saken til behandling. Debattopplegget bør i så fall vær avklart på forhånd, basert på forslag fra vedkommende komité.

Forretningsordenen setter ingen grenser for hvor mange ganger de som er oppregnet under § 51 tredje ledd, kan få ordet.

Fjerde ledd: Såkalt «clôture» er en betegnelse på å avslutte en debatt før alle inntegnede har fått ordet. Forslaget om clôture må settes frem av presidenten som leder møtet, eller skriftlig fra minst ti medlemmer av Stortinget. Forslaget avgjøres av presidenten etter at én taler har hatt anledning til å tale for, og én imot, én gang hver. Forslag om avslutning av debatten på denne måten måtte før innføring av faste vøteringstidspunkter i 2019 oppnå to tredjedels flertall av de tilstedeværende ved avstemningen.¹ Det ble i forbindelse med endringen i 2019 vist til at en endring av myndighet fra to tredjedels flertall blant de tilstedeværende til presiderende president innebar en stor overføring av beslutningsmyndighet, og at også det at bestemmelsen nesten aldri er brukt, taler for at presidenten bør være meget forsiktig med å ta den i bruk. Ordningen med clôture har meget sjelden vært i bruk siden den ble innført i 1908. Den 30. juni 1927 ble et forslag fra presidenten om clôture for første gang vedtatt. Bestemmelsen har også vært benyttet ved et par anledninger etter 1945.²

§ 52 Generelle begrensninger av taletiden

Taletiden må ikke overskride 15 minutter i første innlegg, ti minutter i annet innlegg og tre minutter i eventuelle følgende innlegg. En kort merknad er likevel begrenset til ett minutt. En muntlig redegjørelse av et regjeringsmedlem, jf. § 45, må ikke overskride én time. Etter forslag av presidenten kan Stortinget vedta lengre taletid.

Presidenten kan selv, eller etter skriftlig forslag fra minst ti representanter, vedta kortere taletid, som ikke må settes under tre minutter. Presidenten kan gjøre unntak for saksordførere, ledere i partigruppene og regjeringsmedlemmer.

(Tidligere § 36. Forarbeider: Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 487 S (2016–2017), Innst. 392 S (2018–2019))

1. Se S.tid. 1925 s. 459 og 568 og S.tid. 1927 s. 2327.

2. 1949 og 1956.

Generelt: Paragrafen regulerer taletiden for den enkelte taler i det som gjerne omtales som «frie debatter», dvs. debatter der det ikke vedtas et bestemt debattopplegg basert på forslag fra fagkomiteen. I praksis, blant annet ved behandlingen av komitéinnstillinger, følges gjerne regelen i § 51 første ledd, som fastsetter at forsamlingen ved innledningen av en debatt etter forslag fra presidenten kan vedta å begrense varigheten av debatten og fordele taletiden mellom gruppen, jf. kommentarer til § 51 første ledd.

Første ledd: Inntil endring i 1989 var de tilsvarende grensene for første og andre innlegg henholdsvis en time og 20 minutter. I 2017 ble begrensningen i taletid for første innlegg på bakgrunn av forslag fra reglementskomiteen redusert ytterligere fra 30 minutter til 15 minutter.¹ Reglementskomiteen viser i sin rapport til at det i dag er relativt sjelden at første innlegg varer så lenge som 30 minutter. Unntaksvis, for eksempel i særlige viktige eller komplekse saker, kan det være behov for lengre taletid enn 15 minutter for første innlegg. For å legge til rette for det ble det foreslått at det i saker hvor det vedtas et debattopplegg i medhold av § 51 første ledd, også kan åpnes for at den enkelte taler kan gis lengre taletid enn det som er fastsatt i § 52, jf. også kommentarer til § 51 første ledd.

En særregel for muntlige redegjørelser fra et medlem av regjeringen ble tatt inn i 2009, da disse i praksis i flere tilfeller hadde vist seg å vare mer enn 30 minutter.²

Annet ledd: Etter bestemmelsen i annet ledd kan presidenten foreslå ytterligere begrensninger i taletiden, enten på eget initiativ eller etter skriftlig forslag fra minst ti representanter.

Det er åpnet for unntak fra taletidsbegrensningene for medlemmer av regjeringen, ledere i partigrupper og saksordførere i komiteene. Komiteledere ble tatt ut fra denne bestemmelsen i 2009, under henvisning til at en ikke så tilstrekkelig grunn til å opprettholde en særstilling for disse på dette området.³

§ 53 Replikker og svar på direkte spørsmål

Det skal åpnes for adgang til replikkordskifte, som ordnes av presidenten, dersom presidenten ikke vedtar noe annet. Replikken skal ha tilknytning til vedkommende innlegg. Taletiden er ett minutt. Den hvis innlegg forårsaker replikker, kan svare på hvert enkelt av innleggene etter tur.

Hvis presidenten mener det kan være av betydning for det videre ordskifte, kan det tillates innlegg på høyst ett minutt utenfor tur for å gi adgang til i forbindelse med den siste talers innlegg å besvare direkte spørsmål eller

1. Innst. 487 S (2016–2017), jf. Dokument 19 (2016–2017).

2. Innst. S. nr. 288 (2008–2009).

3. Innst. S. nr. 288 (2008–2009).

rette en åpenbar misforståelse. En taler kan ved en slik anledning ikke få ordet mer enn to ganger.

(Tidligere § 37 første og annet ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 145 (1991–92), Innst. S. nr. 187 (2002–2003), Innst. S. nr. 235 (2008–2009), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 392 S (2018–2019))

Første ledd: Paragrafen omhandler den generelle adgangen til replikkvekslinger under debatter. Når det gjelder Stortingets behandling av komitéinnstillinger, er det praksis at komiteen foreslår et debattopplegg som også omfatter replikkadgang, jf. kommentarer til § 51.

Utgangspunktet er at det skal være adgang til et replikkordskifte, med mindre presidenten vedtar noe annet. I dette ligger en forutsetning om at det kreves en begrunnelse for at det skal kunne vedtas å avskjære replikkadgangen.¹

Bestemmelsen om at replikken skal ha «*tilknytning til vedkommende innlegg*», ble tatt inn i forretningsordenen i 1989 som følge av at replikker i økende grad ble forberedt før debatten begynte, og lest opp fra manuskript skrevet før vedkommende hadde hørt den taler replikken ble rettet til.²

Replikktiden ble i 2003 redusert fra to minutter til ett minutt.³ Det ble som begrunnelse blant annet vist til at Stortinget i noen debatter hadde vedtatt å begrense taletiden, og at erfaringene med replikker på ett minutt var gode.

Den samlede tid til disposisjon for replikkordskifter under en debatt har tidligere vært begrenset på ulike måter. En bestemmelse om at et replikkordskifte som helhet bare kunne omfatte inntil fem replikker, ble opphevet i 2009 på grunnlag av et ønske fra flere partier om økt fleksibilitet.⁴ En regel om at en taler i replikkordskiftet ikke kan få ordet mer enn to ganger, ble samtidig opphevet. I stedet ble det overlatt til presidenten å ordne replikkordskiftet hvis ikke tinget vedtar noe annet.

Det finnes ingen spesiell regel om rekkefølgen av talere under et replikkordskifte. Presidenten gir ikke alltid representantene ordet i den rekkefølgen de har bedt om det. Størrelsen på partigruppen og hensynet til de forskjellige partigruppenes deltakelse kan tillegges vekt.

Annet ledd: Bestemmelsen i annet ledd benyttes i praksis sjelden. Bestemmelsen forutsetter at det handler om «et direkte spørsmål» eller en «åpenbar misforståelse», og ordningen skal ikke brukes til å oppnå en forlengelse av det alminnelige replikkordskiftet.

1. Reglementskomiteens innstilling trykket som del av Innst. S. nr. 232 (1988–89) s. 66.

2. Innst. S. nr. 232 (1988–89).

3. Innst. S. nr. 187 (2002–2003).

4. Innst. S. nr. 235 (2008–2009).

§ 54 Spørsmål som tas opp ved møtets avslutning

Ved hvert møtes avslutning skal presidenten gi representantene anledning til å påpeke eventuelle feil ved saksbehandlingen.

Ved møtets avslutning kan det med presidentens samtykke også stilles spørsmål til presidentskapet eller regjeringsmedlemmer om saker som det av spesielle grunner er ønskelig å ta opp straks og som ikke hensiktsmessig kan reises på annen måte. Representanter som ønsker å gjøre dette, skal gi presidenten underretning i god tid før møtets slutt. Spørreseren og den som svarer, har en taletid på inntil fem minutter. Etter svaret kan en representant fra hver av de andre partigruppene få ordet én gang i inntil tre minutter. Til slutt kan spørreseren og den som har svart, få ordet én gang til i inntil tre minutter.

Det kan ikke fremsettes forslag under forhandlinger som omhandlet i annet ledd.

(Tidligere § 37 a. Forarbeider: Innst. S. nr. 439 (1976–77), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Første ledd: Når dagens forhandlinger skal avsluttes, spør presidenten alltid om noen ønsker ordet før møtet heves. Bestemmelsen tar sikte på situasjoner hvor det kan være grunn til å påpeke uregelmessigheter eller feil ved den saksbehandling som har funnet sted i møtet.

Annet ledd: Spørsmål til presidentskapet eller regjeringens medlemmer forutsetter at presidentens samtykke er innhentet på forhånd. At presidenten skal gis underretning «i god tid før møtets slutt», skyldes at «prosessen» må forberedes, blant annet må presidenten ha en viss tid til å overveie spørsmålet og for eksempel undersøke om det allerede foreligger spørsmål som gjelder samme sak, og om vilkårene etter § 54 er oppfylt. For spørsmål til regjeringens medlemmer må det også være tid til å tilkalle den statsråd saken vedrører.

De spørsmål som skal stilles, må være så vidt presserende at de «ikke hensiktsmessig kan reises på annen måte», f.eks. som spørsmål i spørretimen eller som spørsmål til presidentskapet etter § 69. Dette innebærer at ordningen vil være særlig aktuell å benytte før utløpet av sesjonen, for eksempel i juni og desember, men ordningen kan også være aktuell i andre tilfeller. Et eksempel på en anmodning om spørsmål til et medlem av regjeringen som ble etterkommet av presidentskapet, er spørsmål fra representanten Audun Lysbakken til innvandrings- og integreringsminister Sylvi Listhaug 19. januar 2016 vedrørende situasjonen rundt retur av asylsøkere til Russland.¹ Et annet eksempel er spørsmål fra representanten Trine Skei Grande til justis- og beredskapsminister Anders Anundsen om utsending av asylbarn 2. desember 2014². Et eksempel på en anmodning om spørsmål til presidentskapet som ble etterkommet, er et spørsmål til stortingspresidenten fra representanten Jonas Gahr

1. S.tid. (2015–2016) s. 1766 flg.

2. S.tid. (2014–2015) s. 792 flg.

Støre 29. november 2016 om klarhet i grunnlaget for en finansdebatt som var mindre enn en uke unna, med henvisning til at det enda ikke forelå en bud-sjettavtale.¹ Et annet eksempel er spørsmål til stortingspresidenten fra representanten Sverre Myrli 4. juni 2019 om beslutning om å utsette behandlingen av Prop. 81 S (2018–2019) om utbygging av E18 i Telemark og Prop. 82 S (2018–2019) om utbygging av E6 i Trøndelag.

§ 55 Taleregler

Den som har ordet, retter talen til presidenten. Taleren bør holde seg strengt til den saken som er under debatt.

Sitater bør bare brukes i begrenset utstrekning. Det skal gå klart frem av innlegget når sitatet begynner og når det slutter, og taleren må angi hvor sitatet stammer fra.

Upassende eller fornærmelig atferd eller tale er ikke tillatt. Slik atferd eller tale skal påtales av presidenten.

(Tidligere § 38 og § 40. Forarbeider: Innst. S. nr. 187 (1954), Innst. S. nr. 65 (1965–66), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Første ledd: Denne bestemmelsen ble ifølge *Hansen og Mo* s. 135 sannsynligvis innført for å begrense den direkte polemikk mellom de enkelte talere, som må gå omveien om presidenten i stedet for å kunne henvende seg direkte til en annen representant. Ordningen blir ganske strengt opprettholdt av presidenten, som gir pålegg om å rette talen til presidenten om en representant glemmer det.

Annet ledd: I den utstrekning sitater benyttes, skal dette etter tradisjonen innledes og avsluttes med «Jeg siterer» og «Sitat slutt». Regelen om at taleren må angi hvor sitatet stammer fra, ble innført i 1965 etter mønster fra tilsvarende regler i det danske folketingets forretningsorden fordi det hadde vist seg vanskelig å få kontrollert sitatenes riktighet.²

Det forekommer ikke ofte at bruk av sitater påtales av presidenten, men et eksempel er en debatt 18. mai 1999, S.tid. (1998–99) s. 3290. Et annet eksempel er L.tid. 1973–74 s. 79, hvor en representant fikk påtale fordi han leste opp et langt innlegg som i en tidligere debatt var holdt av en annen representant.

Tredje ledd: Presidenten er pålagt å påpeke upassende eller fornærmelig adferd. Vanligvis blir dette kalt «påtale fra presidenten». Det er ikke mulig å regne opp alle de ord og uttrykk som har vært påtalt opp igjennom årene. Eksempler på ord som har blitt påtalt på 2000-tallet, er: «bløff», «grådighet», «sludder», «galskap», «sprøyt», «tøv», «svik», «arroganse», «jaggu», «tull», «bajas», «svadapreget», «galskap», «løgnaktig», «fordummande», «målebåndtyranni», «svinebinding», «hykleri», «blårussens lydige skjødehund», «lande-

1. S.tid. (2016–2017) s. 801.

2. Innst. S. nr. 65 (1965–66).

vegsrøveri», «populistdebatt» og «ballespark». En mer fullstendig liste kan man få ved å studere «Stortingsforhandlinger», hvor slike tilfeller for hvert år er samlet i registerdelen under tittelen «Stortingets forretningsorden» og «Påtaler».

«Adferd» omfatter også antrekk og rekvisitter. I Stortingets protokollhåndbok er det gitt retningslinjer for kleskoden i stortingssalen, og det forventes at representantene kler seg med respekt for nasjonalforsamlingen.

Det har ved flere anledninger forekommet at presidenten har påtalt representanter som har hatt på eller med seg ulike rekvisitter i stortingssalen, som for eksempel en t-skjorte påført et politisk budskap, en sykkelhjelme eller en rørpostpatron.

Dersom representanten ikke retter seg etter presidentens påtale, kan det være aktuelt å benytte § 58 om overtredelse av forretningsordenen.

§ 56 Opptreden under forhandlingene

Det er ikke tillatt å gi støyende uttrykk for misnøye eller bifall under forhandlingene.

(Tidligere § 39. Forarbeider: Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Ordningen avviker fra det som er vanlig f.eks. i det britiske parlamentet. Forbudet retter seg i første rekke mot representantene, men rammer også støyende bifalls- eller mishagsyttringer fra publikumsgalleriet. Slike tilfeller er listet opp i «Stortingsforhandlinger» under «Påtaler», jf. omtale under § 55.

Dersom en representant ikke retter seg etter presidentens påtale, kan det være aktuelt å benytte § 58 om overtredelse av forretningsordenen.

§ 57 Regjeringsmedlemmers deltakelse i forhandlingene

Når regjeringsmedlemmer deltar i forhandlingene, har de – i samsvar med Grunnloven § 74 – samme rettigheter og forpliktelser etter forretningsordenen som representantene.

(Tidligere § 41. Forarbeider: Innst. S. nr. 65 (1965–66), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Grunnloven § 74 annet ledd gir regjeringens medlemmer rett til å møte i Stortinget på lik linje med tingets medlemmer, men ikke før Kongen har åpnet tinget. De har således ikke adgang til de møter som finner sted før den høytidelige åpning, jf. kommentarer til § 1.

Retten til å møte gjelder bare i åpne møter. I saker som holdes for lukkede dører, kan medlemmer av regjeringen ifølge Grunnloven bare møte i den utstrekning Stortinget bestemmer. Regler om hvem som kan delta ved behandlinger i lukkede møter, er ellers gitt i § 36 annet ledd.

Bestemmelsen innebærer ikke at regjeringsmedlemmene er gitt en rettslig posisjon i Stortinget som er identisk med representantenes.¹ Hvor langt regje-

1. Fliflet s. 306.

ringsmedlemmenes rettigheter og plikter strekker seg, må bero på en nærmere tolkning av den enkelte bestemmelse. Det fremgår direkte av Grunnloven § 74 annet ledd at regjeringens medlemmer ikke har rett til å delta ved avstemningene, og det følger av dette at medlemmer av regjeringen ikke er omfattet av kapittel 8 om avstemninger. Regjeringens enkelte medlemmer har for eksempel heller ikke rett til å levere inn forslag etter § 40. Reglene om taletid i debatter og replikkordskifter i §§ 51 til 53 er derimot eksempler på bestemmelser som, med mindre det er fastsatt særlige unntak, gjelder tilsvarende for regjeringens medlemmer. Det samme må antakelig gjelde reglene om overtredelse av forretningsordenen, men spørsmålet har ikke vært oppe i praksis.

§ 58 Overtredelse av forretningsordenen

Dersom en representant setter seg ut over reglene i forretningsordenen, kan presidenten gi vedkommende en advarsel, som gjentas dersom det er nødvendig.

Hvis representanten ikke retter seg etter forretningsordenen, avgjør presidenten om vedkommende skal fratas ordet eller i særlig tilfeller vises bort fra forhandlingene for dagen.

(Tidligere § 42. Forarbeider: Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 392 S (2018–2019))

Bestemmelsen regulerer den eneste formelle reaksjonsmåte presidenten har overfor representantene dersom de ikke innretter seg etter forretningsordenen. Reaksjonsmåten er advarsel og – ved gjentatte overtredelser – beslutning om at representanten fratas ordet eller vises bort for dagen. Denne reaksjonsmåten er så vidt vites ikke benyttet noen gang.

Dersom det skulle oppstå en situasjon hvor en representant ikke retter seg etter presidentens advarsel, vil det sannsynligvis være hensiktsmessig å ta en pause i møtet, slik at presidenten kan ta stilling til videre fremgangsmåte. Hensynet til kontradiksjon kan også tilsi at den eller de aktuelle representantene gis adgang til å redegjøre for sine synspunkter før presidenten treffer sin avgjørelse.

I forbindelse med innføring av faste vootingstidspunkter i 2019 ble myndigheten til å frata en representant ordet eller bortvise en representant delegert til presidenten i kraft av møteleder. Det ble lagt til grunn at en eventuell bortvisning for resten av dagen bør forbeholdes helt spesielle tilfeller, og presiseringen «i særlige tilfeller» ble derfor tatt inn i bestemmelsen.

Gjennom Grunnloven § 66 kan representantene ikke trekkes til ansvar for sine ytrede meninger i «Stortingets forsamlinger». Denne bestemmelsen går lenger enn beskyttelsen etter Grunnloven § 100 om ytringsfrihet. Bestemmelsen er imidlertid ikke ansett å være til hinder for at det gjennom forretningsordenen fastsettes bestemmelser som gir adgang til å gripe inn overfor upassende eller fornærmelig adferd.

I Den europeiske menneskerettighetsdomstols dom i saken mot ungarske parlamentsmedlemmer *Karácony o.a. mot Ungarn* 17. mai 2016 nr. 42461/12 og 44357/13 drøftes forholdet mellom den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) art. 10 om ytringsfrihet og parlamentets adgang til å ilegge sanksjoner i anledning ytringer i salen. Retten fastslår at parlamentsmedlemmenes ytringer i alminnelighet er beskyttet av EMK art. 10, men at parlamentet, på grunnlag av prinsippet om parlamentarisk autonomi, har en betydelig margin til å avveie utformingen av sanksjonsformer overfor medlemmenes ytringer så lenge sanksjonsformen ikke er rettet mot innholdet i ytringen, men mot metoden som benyttes til å uttrykke den. Sanksjoner som fastsettes umiddelbart, kan unntaksvis være på sin plass, men vil normalt kreve en advarsel. I den konkrete saken, hvor flere medlemmer av det ungarske parlamentet i ettetid hadde blitt ilagt bøter for sin forstyrrende oppførsel i parlamentet¹, kom retten til at parlamentets inngripen i ytringsfriheten ikke hadde vært forholdsmessig ettersom medlemmene ikke hatt nytt godt av rettssikkerhetsregler som muligheten for kontradiksjon. Sanksjonene ble på denne bakgrunn ikke ansett å være «*nødvendige i et demokratisk samfunn*» og utgjorde dermed et brudd på EMK art. 10.

Spørsmålet om å innføre alternative sanksjonsformer ved brudd på stortingsrepresentantenes plikter etter forretningsordenen eller andre regler ble drøftet av arbeidsgruppen for innholdsmessig revisjon av Stortingets forretningsorden i 2013.² Arbeidsgruppen mente at det ikke er behov for ytterligere regler, og viste til at det allerede finnes formelle regler i form av riksrett og alminnelige strafferettslige sanksjoner. Det finnes også uformelle måter å påtale uønsket adferd på, for eksempel at presidentskapet eller stortingspresidenten henvender seg til den enkelte representant og påpeker at visse typer adferd bryter med skrevne eller uskrevne regler. Arbeidsgruppen påpeker videre at lederne av partigruppene har mulighet til å påpeke og stramme inn uønsket adferd, og at det i praksis også vil være en viktig form for «sanksjon» overfor en stortingsrepresentant som ikke overholder formelle eller uformelle regler, at vedkommende ikke får velgernes fornyede tillit ved neste valg.

-
1. I april og mai 2013 kom fire medlemmer inn på et møte i parlamentet med skilter og bannere og beskyldte blant annet regjeringsmedlemmene for korrupsjon. I juni 2013 bar to medlemmer av parlamentet et banner og små forgylte trillebårer fylt med jord inn på et møte, mens det tredje medlemmet ropte i megafon.
 2. Dokument 14 (2012–2013).

Kapittel 8 Avstemninger

§ 59 *Organisering av voteringene*

Når de talerne som har tegnet seg, har hatt ordet, erklærer presidenten debatten for avsluttet. Sakene blir tatt opp til avstemning på et tidspunkt som på forhånd er fastsatt av presidentskapet.

Foreligger det i en sak flere forslag, skal presidenten sette hvert av dem under avstemning i logisk rekkefølge. Voteringsordningen må være oppgitt og godtatt på forhånd.

En representant som ikke er til stede i salen når presidenten erklærer at voteringen har startet, deltar ikke i avstemningen. De representantene som er til stede, må ikke forlate salen før voteringen er ferdig.

(Tidligere § 43. Forarbeider: Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 276 (1996–97), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 392 S (2018–2019))

Første ledd: Bestemmelsen gir regler om på hvilket tidspunkt voteringen skal foretas. Det har på dette området vært gjort større reformer ved to anledninger.

Frem til 1995 ble alle saker tatt opp til avstemning umiddelbart etter at presidenten erklærte debatten om saken for avsluttet. I 1995 ble det, basert på en midlertidig ordning hvor tingets samtykke ble innhentet den enkelte dag ved begynnelsen av møtet, etablert som praksis at voteringene som hovedregel ble samlet ved slutten av møtet. Forretningsordenen ble deretter endret i tråd med denne midlertidige praksis i 1996.¹

Frem til 2019 ble det så å si alltid holdt samlede voteringer ved møtets avslutning. Unntak fra dette forutsatte at tinget for det enkelte møte vedtok at én eller flere saker skulle tas opp til avstemning på et tidligere tidspunkt.

I 2019 ble det innført en ordning med faste voteringstidspunkter. Formålet var å legge til rette for at representantenes arbeidshverdag skulle være mest mulig forutsigbar, samtidig som Stortingets arbeid gjennomføres på en korrekt og effektiv måte. Som hovedregel – utenom innspurtpriodene før jul og før sommeren – avholdes det nå to faste voteringstidspunkter i uken: tirsdager klokken 15.00 og torsdager kl. 14.00.

Tirsdagsmøtene inneholder normalt saker som er ferdig debattert innen kl. 14.00 samme dag, sakene fra foregående torsdag som ikke ble ferdig debattert før kl. 13.00 og saker fra fredag og mandag dersom det har vært møter disse dagene, ev. også møter i helgen.

Torsdagsmøtene inneholder normalt saker som er ferdig debattert innen kl. 13.00 samme dag og saker fra foregående tirsdag som ikke ble ferdig debattert før kl. 14.00.

Unntak kan være aktuelt for eksempel for lovsaker, viktige/kontroversielle saker eller saker som behandles for lukkede dører, som bør avgjøres

1. Innst. S. nr. 276 (1996–97).

samme dag som debatten. Grunnlovsforslag, mistillitsforslag, kabinettspørsmål og andre saker som krever (tilnærmet) full sal, behandles med votering rett etter at sakene er ferdig debattert. I siste møte før jul og påske gjennomføres voteringen ved møtets slutt, slik at alle debatterte saker er avgjort innen Stortinget tar jule- eller påskeferie. For at det ikke skal gå for lang tid mellom debatt og votering, gjennomføres votering også ved møtes slutt i siste møte før plenumsfrie uker.

Annet ledd: Det gis her regler om fremgangsmåten ved votering i de tilfeller hvor det foreligger flere konkurrerende forslag. Bestemmelsen om at presidenten skal sette «*hvert av dem under avstemning*», innebærer ikke at det må holdes separat votering over det enkelte forslag. Det er praksis både for at det voteres over flere forslag under ett, og for at man voterer alternativt mellom to forslag i samme votering.

Forutsetningen er at fremgangsmåten på forhånd er godtatt, jf. annet punktum. Det innebærer at det i saker hvor det er uenighet om voteringsrekkefølgen, først må holdes en egen votering om denne.

Det vil kunne være divergerende oppfatninger om hva som er «logisk rekkefølge», men det har i praksis utviklet seg visse sedvaner som vanligvis følges, og som vil danne grunnlaget for presidentens forslag til voteringsordning, se nærmere omtale i spesialartikkel om voteringsordningen i *Hansen og Mo* s. 151 flg.

Tredje ledd: I første punktum bestemmes at representanter som ikke er til stede når presidenten erklærer at voteringen starter, ikke kan delta i voteringen. Når det voteres over flere saker, vil altså representanten være avskåret fra å delta under hele voteringen dersom vedkommende ikke er til stede i salen når presidenten erklærer at voteringen har startet.

Annet punktum bestemmer at representanter ikke har adgang til å forlate møtesalen før voteringen er ferdig. Denne bestemmelsen forstås slik at de representanter som er til stede, har *plikt* til å stemme. Stemmeplikten gjelder ikke ved avstemning ved «sedler uten underskrift» som brukes ved personvalg, jf. § 60 første ledd bokstav d.

En representant vil for øvrig ikke kunne votere i de svært sjeldne tilfeller da representanter anses «inhabile», jf. egen spesialartikkel om «inhabilitet i Stortinget» i *Hansen og Mo* s. 198 flg.

Når det gjelder kravet om fysisk tilstedeværelse, vises det til nærmere omtale under § 34.

§ 60 Avstemningsmåter

Avstemningen ordnes på én av følgende måter eller ved en kombinasjon av disse:

- a) Ved at presidenten oppfordrer de representanter som er for eller imot et forslag, om å reise seg. Presidenten kan også la foreta kontravotering.

- b) Ved bruk av elektronisk voteringsanlegg.
- c) Ved navneopprop. Finner presidenten at det må være unødvendig med navneopprop, men en representant setter frem krav om opprop, avgjør Stortinget voteringsmåten uten debatt ved avstemning etter bokstav a eller b. Oppropet begynner med det valgdistriktet og den representanten hvis nummer er trukket ut ved loddtrekning på forhånd. Oppropet fortsetter etter representantenes rekkefølge.
- d) Ved sedler uten underskrift. Denne avstemningsmåten brukes bare ved valg og bare når det er fremmet flere forslag til samme verv, en tilstedeværende representant krever det eller forsamlingen vedtar det etter forslag av presidenten. De som stemmer, skal på seddelen skrive navnene på de personene de stemmer på og personlig legge seddelen i urnen. Stemmer noen på flere enn det skal velges, skal det eller de navnene som står sist på stemmeseddelen, ikke telles med.

Er det holdt avstemning som nevnt i første ledd bokstav a eller b, men presidenten eller en femtedel av dem som stemmer erklærer at utfallet ikke kan regnes for sikkert, skal det holdes ny avstemning etter første ledd bokstav b eller c.

(Tidligere § 44. Forarbeider: Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 651 S (2020–2021))

Første ledd: Bestemmelsen inneholder reglene om de voteringsmetoder som benyttes i Stortinget. Som den altoverveiende hovedregel benyttes elektronisk votering kombinert med en oppfordring til de representanter som er for eller imot et forslag, om å reise seg. At det er adgang til å kombinere ulike avstemningsmåter, ble presisert gjennom en endring i 2021 etter forslag fra reglementskomiteen.¹ Votering ved navneopprop benyttes ved særlig betydningsfulle voteringer, slik som voteringer ved mistillitsforslag, kabinettspørsmål, grunnlovsforslag som har flertall i tilrådingen, og forslag om avståelse av myndighet til en internasjonal sammenslutning Norge er tilsluttet eller vil bli tilsluttet (Grunnloven § 115).

Annet ledd: Ved bruk av elektronisk voteringsanlegg er det enkelt å foreta en ny votering, og det er derfor vanlig å gjøre det dersom noen opplyser å ha stemt feil. Dette er imidlertid ikke påkrevet etter bestemmelsen. Reglementskomiteen av 1989 presiserer i sin rapport at bestemmelsen om hvorvidt det skal foretas ny avstemning, bare gjelder i tilfeller hvor det er usikkert hva som er vedtatt.² Den viser i denne forbindelse til at hvis det ved en avstemning f.eks. er avgitt 75 stemmer for og 53 stemmer mot et forslag, og bare én representant opplyser at han stemte feil, er det ikke grunnlag for å erklære utfallet av avstemningen for usikkert. I stedet kan presidenten rette stemmetallet i sam-

1. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021)

2. Trykket som en del av Innst. S. nr. 232 (1988–89).

svar med representantens opplysninger. Det er ikke anledning til å rette en feil votering dersom representanten først gir melding om dette etter at møtet er avsluttet, men det gis i noen tilfeller informasjon om slike feilvoteringer på Stortingets nettsider.

I de tilfeller det skal avholdes ny votering, vil det kunne stilles spørsmål om representanter som ikke deltok i den første voteringen, har adgang til å delta i den nye voteringen. Hvis den nye voteringen finner sted praktisk talt i forlengelsen av den første voteringen, har man bygget på at de allerede tilstedeværende representantene deltar. Hvis det imidlertid har gått en viss tid, eksempelvis fordi det har oppstått en debatt om voteringsspørsmålet, har det ikke vært reist innvendinger mot at nye representanter avgir stemme ved den nye votering.

Hvis tinget ikke var beslutningsdyktig ved den første voteringen, skal det, uavhengig av bestemmelsen i § 60 annet ledd, alltid holdes omvotering med det nødvendige antall representanter til stede for at tinget kan treffe et gyldig vedtak etter Grunnloven, se kommentarer til § 34 annet ledd.

Når det gjelder muligheten til å ta en sak opp til votering på nytt på senere tidspunkt, vises det til merknadene til § 38 siste ledd.

§ 61 *Krav til flertall ved avstemninger*

Ved avstemning etter § 60 første ledd bokstav a, b eller c avgjøres saken ved vanlig stemmeflertall, dvs. over halvparten av avgitte stemmer, med mindre Stortinget har bestemt noe annet. Viser avstemningen like mange stemmer for og imot, gjør møtelederens stemme utslaget når Stortingets president er møteleder. Er en annen president møteleder, gjør møtelederens stemme utslaget dersom avstemningen gjelder hvordan saken skal behandles i Stortinget. Gjelder avstemningen innholdet i saken, medfører stemmelikhet at gyldig vedtak ikke er truffet, og behandlingen av saken fortsetter i et senere møte. Blir det stemmelikhet også ved den nye avstemningen, gjør møtelederens stemme utslaget.

Ved avstemning etter § 60 første ledd bokstav d er et relativt flertall, dvs. flere stemmer enn for noe annet forslag, avgjørende for utfallet av valget, dersom det ikke i lov eller reglement eller for det enkelte tilfelle er bestemt at det skal kreves mer enn halvparten av stemmene for at noen skal regnes for valgt. Dersom noen har levert blanke stemmesedler, skal disse sedlene tas med ved opptellingen når det gjelder å slå fast om Stortinget er beslutningsdyktig, men de skal ikke telle med ved selve stemmeoppgjøret. Den som da har flertall av de effektive stemmer, regnes for valgt. Dersom høyeste stemmetall ved avstemningen faller likt på flere, kan hver representant straks kreve ny avstemning mellom de kandidater som har oppnådd likt stemmetall. Kommer ingen med slikt krav, eller blir stemmetallet likt også ved ny avstemning, skal valget avgjøres ved loddtrekning.

(Tidligere § 45. Forarbeider: Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Første ledd: Her omtales voteringer med krav til *vanlig flertall*, dvs. over halvparten av avgitte stemmer. Vanlig flertall benyttes ved avstemninger ordnet etter § 60 første ledd bokstav a, b eller c.

Vanlig flertall gjelder «*med mindre Stortinget har bestemt noe annet*». Eksempler på at Stortinget har bestemt noe annet, er § 35 tredje ledd (fravikelse av ukeprogrammet dersom forslaget er fremmet av en representant), § 40 første ledd (fravikelse av regel om at forslag skal tas opp til avgjørelse sammen med innstillingen når forslagsstilleren krever det) og § 79 (fravikelse av forretningsordenen etter forslag fra andre enn presidenten), hvor forretningsordenen oppstiller krav om to tredjedels flertall. Ellers følger det av Grunnloven § 121 at det gjelder krav om to tredjedels flertall ved grunnlovsendringer. Ved avståelse av myndighet til en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, er det etter Grunnloven § 115 krav om tre fjerdedels flertall.

I motsetning til i mange andre land deltar Stortingets president i voteringen på samme måte og etter de samme regler som de øvrige representanter. Stortingets president eller den president som leder møtet, er også gitt en særskilt rolle i situasjoner hvor det foreligger stemmelikhet.

Ved stemmelikhet i en avstemning som gjelder *innholdet i en sak*, skilles det mellom voteringer hvor Stortingets president er møteleder, og voteringer hvor en visepresident, midlertidig president eller settepresident er møteleder. I utgangspunktet er det bare Stortingets president som har avgjørende stemme ved stemmelikhet i slike tilfeller. Når andre presidenter i egenskap av møteleder ikke er gitt en slik myndighet, har dette vært begrunnet med at Stortinget har et ulike antall medlemmer, og at det forutsetningsvis ikke vil bli stemmelikhet ved en avstemning uten at det har oppstått en feil ved utbyttingen. En slik feil kan vanligvis bli rettet opp før neste møte der saken skal tas opp til votering på nytt. Men blir det stemmelikhet også ved den nye avstemningen, er møteleders stemme avgjørende selv om møteleder ikke er stortingspresidenten.

Er det valgt midlertidig stortingspresident, jf. § 8, er han/hun å anse som Stortingets president etter § 61. Dette gjelder også når en visepresident fungerer som midlertidig president ved stortingspresidentens forfall i tråd med fastsatt rangordning, som nevnt i § 8. For at stortingspresidenten skal anses å ha forfall, antas det at vedkommende må ha søkt om permisjon i medhold av bestemmelsene fra § 5 eller være reelt forhindret fra å kunne stille i Stortinget, for eksempel på grunn av akutt sykdom. Fravær gjennom utbyttingsordningen anses ikke som forfall i denne sammenheng.

Gjelder avstemningen derimot *hvordan en sak skal behandles* i Stortinget, vil det ofte ikke være hensiktsmessig å utsette den videre behandlingen av spørsmålet til et senere møte, og møteleders stemme vil derfor være avgjørende selv om det er en annen enn stortingspresidenten som leder møtet.

Dette vil for eksempel kunne omfatte avstemninger om hvordan en debatt skal gjennomføres, eller avstemning over et utsettelsesforslag.

Annet ledd: Her omtales voteringer med krav til relativt flertall, dvs. med flere stemmer enn for noe annet forslag. Relativt flertall brukes ved valg som etter forretningsordenen § 60 første ledd bokstav d gjennomføres ved «*sedler uten underskrift*». Presidentenes dobbeltstemme gjelder ikke, og hvis stemmelikhet oppstår ved slike voteringer, løses dette ved ny avstemning mellom de kandidater som har oppnådd likt stemmetall, eventuelt ved loddtrekning.

Ved enkelte valg gjelder imidlertid krav om vanlig flertall. For valg av presidenter og sekretærer kreves vanlig flertall, jf. § 6 tredje ledd. Det kreves også vanlig flertall ved valg av Riksrevisjonens medlemmer og Sivilombudsmanden ettersom disse valg foretas i henhold til Grunnloven hhv. § 75 k og l.

Det fremgår direkte av bestemmelsen at blanke stemmesedler skal tas med ved opptellingen når det gjelder å slå fast om Stortinget er beslutningsdyktig, men ikke telle med ved selve stemmeoppgjøret. Tilsvarende praksis følges dersom noen velger å stemme på en kandidat det ikke på forhånd er fremmet forslag om. Stemmeseddelen teller også i disse tilfellene bare med når det gjelder å slå fast hvorvidt det foreligger et beslutningsdyktig storting. Navn det ikke er fremmet forslag om før avstemningen, telles ikke opp og offentliggjøres heller ikke etter avstemningen.

§ 62 (Opphevet ved stortingsvedtak 20. juni 2019)

Kapittel 9 Om Stortingets protokoller og ekspedering av sakene

§ 63 *Stortingets protokoller*

Presidenten autoriserer Stortingets forhandlingsprotokoll i to eksemplarer, det ene for saker som behandles for åpne dører, det andre for saker som behandles for lukkede dører. Sekretæren fører forhandlingsprotokollen, som underskrives av presidenten og sekretæren.

(Tidligere § 55. Forarbeider: Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Under vanlige møter i Stortinget er det i praksis en ansatt i Stortingets administrasjon som er sekretær. I praksis fører en valgt sekretær protokollen bare under Stortingets konstituering, høytidelige åpning og under møter for lukkede dører, se kommentarer til § 6.

§ 64 *Gjennomsyn og rettelser av protokollen*

Etter hvert møte som har vært holdt for åpne dører, legges forhandlingsprotokollen ut til gjennomsyn i Stortingets administrasjon. Det samme gjøres etter møte for lukkede dører dersom Stortinget har vedtatt at forhandlingene kan offentliggjøres. Tar noen til motmæle mot protokolleringen, svarer presidenten på innvendingene, og deretter avgjør Stortinget ved avstemning uten debatt om det skal gjøres rettelser i protokollen.

Protokoller fra møter for lukkede dører som ikke vedtas offentliggjort (jf. § 36 tredje ledd, leses opp og vedtas før møtet heves.

(Tidligere § 56. Forarbeider: Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Se kommentarer til §§ 36 og 75 a om prosedyrer for etterfølgende avgradering av protokoller fra møter for lukkede dører.

§ 65 *Ekspedering av avgjorte saker*

Når en sak er avgjort, utarbeider Stortingets administrasjon utkast til de nødvendige brev og påtegninger. Etter at presidenten har godtatt utkastet, blir saken ekspedert. Gjelder det adresser fra Stortinget til Kongen eller fremstillinger som ved særlige anledninger skal gi uttrykk for Stortingets ønsker og meninger, skal slike skriftstykker leses opp i utkast for Stortinget.

(Tidligere § 57. Forarbeider: Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

«Adresser» er et gammelt begrep som i tidligere tider særlig ble brukt når Stortinget ga formelt uttrykk for sin misbilligelse overfor Kongen. Slike formelle «adresser» anvendes ikke i dag. Etter innføringen av parlamentarismen har Stortinget andre måter å gi uttrykk for slik kritikk på. I Innst. 350 S (2011–2012) ble begrepet likevel foreslått beholdt, ettersom dette er en særlig form for henvendelser fra Stortinget til regjeringen.

§ 66 Underskrift av vedtak

Presidenten underskriver lovvedtak som sendes Kongen til sanksjon. Det samme gjelder underretninger om andre vedtak. Vedtak om endringer i eller tillegg til Grunnloven skal underskrives av Stortingets president og sekretær.

(Tidligere § 58. Forarbeider: Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Det er praksis at lovvedtak og underretninger om andre vedtak paraferes av en tjenestemann i Stortingets administrasjon. Grunnlovsvedtak underskrives av den valgte sekretær, og ikke av en tjenestemann.

§ 67 Underskrift av forhandlingsprotokollen

Når Stortinget har endt sine forhandlinger, skriver representantene under forhandlingsprotokollen. Deretter leveres protokollen med tilhørende dokumenter til Stortingets arkiv.

(Tidligere § 59. Forarbeider: Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Bestemmelsen gjelder Stortingets protokoller. Egne regler for avlevering av komiteenes protokoller er gitt i § 29 annet punktum.

Kapittel 10 Om interpellasjoner og spørsmål

§ 68 *Interpellasjoner*

En representant som ønsker å stille en interpellasjon til regjeringen eller et regjeringsmedlem, leverer den skriftlig til Stortingets presidentskap gjennom Stortingets administrasjon. Interpellasjonen skal være kort. Presidenten bør avvise interpellasjoner om

- a) noe som faller utenfor regjeringens ansvarsområde,
- b) saker som er under behandling i komiteene,
- c) saker som det er gitt innstilling om, men som ennå ikke er behandlet av Stortinget,
- d) saker som det allerede er innlevert interpellasjon eller spørsmål til spørretimen om, og som ennå ikke er besvart.

Det gir ikke grunn til avvisning etter bokstav b eller c at interpellasjonen gjelder noe som er tatt opp i enkeltforslag i en mer omfattende sak.

Presidenten kan også gripe inn mot formuleringer som nevnt i § 55 tredje ledd. Godtas interpellasjonen, gir presidenten meddelelse om den til vedkommende regjeringsmedlem.

Interpellasjonen skal besvares i Stortinget så snart som mulig og senest én måned etter at den ble stilt, med mindre presidentskapet samtykker i at den blir besvart på et senere tidspunkt. Den tid Stortinget ikke er samlet om sommeren, regnes ikke med i fristen.

Ved behandlingen i Stortinget får først interpellanten ordet i høyst fem minutter til å forklare innholdet av interpellasjonen. Dersom et regjeringsmedlem erklærer at det ikke vil bli gitt noe svar på interpellasjonen, er forhandlingene slutt med det.

Blir interpellasjonen besvart, har det regjeringsmedlemmet som svarer på interpellasjonen, en taletid på inntil fem minutter. Statsministeren og andre statsråder hvis departementer er berørt av interpellasjonen, kan også svare, med samme taletid.

I den etterfølgende debatten har først interpellanten og så regjeringsmedlemmet rett til ett innlegg hver, på inntil tre minutter. Deretter kan andre representanter få ordet én gang hver, med taletid på inntil fem minutter. Til slutt har interpellanten og regjeringsmedlemmet rett til ett innlegg på inntil tre minutter hver.

Behandlingen av interpellasjonen må ikke vare lenger enn én time og 30 minutter. Den taletiden som eventuelt er brukt av statsministeren og andre statsråder enn den interpellasjonen er rettet til, teller ikke med.

Det kan ikke fremsettes forslag i tilknytning til behandlingen av en interpellasjon.

(Tidligere § 50. Forarbeider: Innst. S. nr. 439 (1976–77), Innst. S. nr. 98 (1984–85), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 145 (1991–92), Innst. S. nr. 211 (1995–96), Innst. S. nr. 168 (1998–99), Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 651 S (2020–2021))

Første ledd første punktum: Hvis interpellasjonen stilles til «regjeringen», avgjør denne hvilken statsråd som skal svare dersom statsministeren selv ikke svarer.

Det følger av Grunnloven § 12 tredje ledd at «*Kongen fordeler forretningene blant statsrådets medlemmer således som han finner det tjenlig*». Stortinget plikter å rette seg etter den sakfordeling Kongen har fastsatt, og må finne seg i å få svar fra en annen statsråd enn spørsmålet er stilet til. Fra Stortingets side kan det derfor ikke kreves at en bestemt statsråd skal svare dersom den sak det spørres om, ikke hører inn under vedkommende statsråds saksområde. Dersom en stortingsrepresentant ikke ønsker svar fra den ansvarlige fagstatsråden, kan vedkommende i stedet velge å trekke interpellasjonen.

Hansen og Mo s. 98 legger til grunn at det må antas at en statsråd vil være pliktig til å besvare interpellasjoner om saker han har hatt ansvaret for mens han tidligere var sjef for et annet departement.

Hovedregelen er at den statsråd interpellasjonen er rettet til, også må svare. Det har imidlertid vært godtatt at statsministeren kan overlate til en annen statsråd å svare på en interpellasjon stilet til statsministeren.

Det kan også forekomme at en statsråd besvarer en interpellasjon *på vegne* av en annen statsråd, for eksempel ved sykdom. Ved sykdom er det imidlertid heller ikke uvanlig at besvarelsen av interpellasjonen i stedet utsettes. Dette gjelder spesielt dersom interpellanten ønsker at ansvarlig statsråd selv er til stede under debatten.

Dersom interpellasjonen er rettet til feil statsråd, vil det i dialog mellom berørte fagdepartementer bli avklart hvem som er rette adressat. Enten opprinnelig mottaker eller rett fagdepartement for saken meddeler deretter ekspedisjonskontoret hvilken statsråd som vil besvare interpellasjonen som rette vedkommende.

Første ledd tredje punktum: En sak regnes for å være under komitébehandling fra det tidspunktet Stortinget har vedtatt å oversende saken til komiteen.

Se nærmere drøftelse av spørsmålet om avvisning av saker som er under behandling i domstolene i Innst. S. nr. 211 (1995–1996) pkt. 3.4.

Siden det er tillagt *presidenten* å avvise interpellasjoner (og spørretime-spørsmål), blir avvisningstilfellene ikke registrert i Stortingstidende. Ved tvil om hvorvidt interpellasjonen omhandler samme sak som er under behandling i en komité, må det foretas en konkret vurdering der det legges vekt på om realiteten i interpellasjonen er den samme som i en sak som er til behandling. I praksis er det særlig representantforslag som i noen tilfeller kan lede til at interpellasjonen blir avvist etter bokstavene b og c. Selv om det er tillagt «presidenten» å avvise interpellasjoner, er det vanlig at en sak om avvisning fremlegges for presidentskapet.

Første ledd fjerde punktum: Bestemmelsene om avvisning av interpellasjoner ble myket opp i 2013.¹ Formålet var å gi presidenten grunnlag for en mer fleksibel vurdering av om en interpellasjon bør avvises fordi tilsvarende spørsmål allerede ligger til behandling i komiteene eller Stortinget.

Presidentskapet har i brev 7. januar 2015 til stortingsrepresentantene og gruppesekretariatene gitt retningslinjer når det gjelder bruk av navn på privatpersoner i interpellasjoner og spørsmål til regjeringen. Navn på personer bør vanligvis ikke brukes i interpellasjoner og spørsmål, med mindre det dreier seg om personer som omtales i kraft av sin offentlige stilling, sitt offentlige verv, sin lederposisjon i en organisasjon eller lignende. Representantene har taushetsplikt om «noens personlige forhold» etter forretningsordenen § 75 annet ledd bokstav b. Dersom det innleveres interpellasjoner eller spørsmål som inneholder opplysninger om en navngitt persons personlige forhold, må representanten forsikre seg om at et av vilkårene for unntak fra taushetsplikten er oppfylt. Også i tilfeller der personen har samtykket i at navnet blir brukt, er det grunn til å vurdere å ta ut personnavn dersom interpellasjonen bringer videre sensitiv informasjon om vedkommende fordi informasjonen får en videre spredning ved at den offentliggjøres på Stortingets nettsider og i Stortingstidende. Det er interpellanten selv som har ansvar for å foreta denne vurderingen.

Annet ledd: Forretningsordenen § 55 tredje ledd sier at upassende adferd eller fornærmende tale ikke er tillatt. Det må legges til grunn at denne bestemmelsen også gjelder for medlemmer av regjeringen når disse deltar i forhandlingene, jf. § 57.

Det følger ellers av Grunnloven § 82 at intet medlem av statsrådet må fremlegge uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

Tredje ledd: På grunn av reglene om «avvisning» vil en fremsatt interpellasjon «sperre» for andre representanters adgang til å stille en ny interpellasjon om samme sak. Dette gjelder også adgangen til å stille spørsmål om samme sak i spørretimen, jf. § 73 annet ledd. For at dette ikke skal gi helt urimelige resultater, ble det i 1992 innført en frist for besvarelse av interpellasjoner. Fristen var opprinnelig seks måneder, men ble redusert til én måned i 2006.² Den lange tidsfristen førte til at sakene ofte mistet mye av sin aktualitet, og formålet med å innføre en kortere frist var å forbedre instituttet slik at det kan brukes oftere. Presidentskapet kan imidlertid samtykke i at interpellasjonen blir besvart på et senere tidspunkt. Den tid Stortinget ikke er samlet om sommeren, regnes ikke med i fristen. For interpellasjoner som fremmes om sommeren, vil fristen derfor først begynne å løpe ved neste stortings sammentreden. Den tid Stortinget

1. Innst. 259 S (2012–2013).

2. Innst. S. nr. 211 (1995–96).

get ikke er samlet omkring jul eller påske, skal derimot medregnes når svarfristen beregnes.

Fjerde ledd: Det er ikke noen rettslig plikt for et regjeringsmedlem til å gi svar på en interpellasjon. Det parlamentariske system sikrer imidlertid Stortinget midler til – om nødvendig – å reagere overfor en svarnektelse som Stortinget ikke vil tåle. I ytterste konsekvens vil det kunne resultere i mistillitsforslag mot regjeringen eller et av dens medlemmer.

Dersom et medlem av regjeringen nekter å svare på en interpellasjon, må dette formidles til Stortinget fra Stortingets talerstol. Debatten vil med dette være ansett for avsluttet. Når et medlem av regjeringen nekter å svare på en interpellasjon, må vedkommende derfor i sin begrunnelse for nektelsen ikke komme inn på realiteten i den sak interpellasjonen gjelder. Dette vil kunne åpne for debatt, slik at interpellasjonen allikevel blir behandlet på vanlig måte.¹

Interpellantens tid til å forklare innholdet av interpellasjonen ble i 2021 redusert fra ti til fem minutter etter forslag fra reglementskomiteen. Begrunnelsen var å få mer dynamikk og interesse for ordningen og å kunne gi flere representanter mulighet til å delta i debatten.²

Femte ledd: Også regjeringsmedlemmets taletid ble i 2021 redusert fra ti til fem minutter, jf. omtale under fjerde ledd.

Sjuende ledd: I enkelte tilfeller er to eller flere noenlunde likeartede interpellasjoner blitt behandlet under ett. Det gjelder både når det er flere interpellanter som skal delta, og når det er flere statsråder som skal svare. Et eksempel på et slikt tilfelle var 13. februar 2018. Den samlede debattid ble da justert med noe kortere taletid enn det bestemmelsen gir anvisning på, etter forslag fra presidenten om å fravike taletidsreglene i § 68. I slike tilfeller vedtas det gjerne et eget debattopplegg, tilpasset de sakene som behandles. Det har også forekommet at interpellasjoner har vært behandlet sammen med en komitéinnstilling, for eksempel 30. mars 1977³ og 1. juni 1981⁴. I slike tilfeller har saksordføreren fått ordet først, deretter interpellanten. I 1927 hadde man et enestående tilfelle hvor to interpellasjoner ble behandlet under ett sammen med trontale- og finansdebatten.⁵

Åttende ledd: I 1999 ble det tilføyd en bestemmelse om at det ikke kan fremsettes forslag i tilknytning til behandlingen av en interpellasjon. Som begrunnelse ble det anført at det ofte var vanskelig for representantene å ta

1. Se eksempelvis meningsytringer i S.tid. 1958 s. 3145–46.

2. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 22 (2020–2021).

3. S.tid. s. 3355.

4. S.tid. s. 3714.

5. S.tid. s. 311.

stilling til slike forslag i løpet av den korte tiden fra forslaget ble omdelt til votering skjer. Det begrensede antall talere som kan delta i en interpellasjonsdebatt, og den korte taletiden, gjorde det vanskelig å kommentere og utdype forslagene under debatten. Det ble også vist til adgangen til å fremsette Dokument 8-forslag (representantforslag). En gjeninnføring av adgangen til å fremsette forslag under interpellasjonsdebatter ble vurdert, men avvist av presidentskapet i 2005.¹

§ 69 Spørsmål til presidentskapet

Spørsmål vedrørende arbeidet i Stortinget eller vedtak av presidentskapet leveres skriftlig til Stortingets president. Spørsmålet skal være kort. Svaret bør gis snarest mulig etter at spørsmålet er levert inn.

Når spørsmålet blir behandlet, har spørderen lov til å grunngi det nærmere i inntil fem minutter. Samme taletid har det medlemmet av presidentskapet som svarer på spørsmålet, men med Stortingets samtykke kan presidenten gi vedkommende anledning til å tale i inntil ti minutter. Dersom vedkommende medlem av presidentskapet erklærer at det ikke vil bli gitt noe svar på spørsmålet, er saken dermed ferdig.

Blir spørsmålet besvart, har spørderen og medlemmet av presidentskapet rett til å få ordet ytterligere en gang til innlegg på inntil tre minutter hver. Spørderen har da adgang til å stille et kort tilleggsspørsmål. Det kan ikke fremsettes forslag i tilknytning til et slikt spørsmål. Ingen annen må ha ordet.

Ved innledningen av behandlingen av et spørsmål etter første til tredje ledd kan forsamlingen vedta at også andre representanter enn den som har stilt spørsmålet, kan få ordet én gang i inntil tre minutter, etter første innlegg av medlemmet av presidentskapet. Til slutt kan spørderen og den som har svart, få ordet én gang til. For øvrig gjelder det som er bestemt i første til tredje ledd.

(Tidligere § 51. Forarbeider: Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 211 (1995–96), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Første ledd: Adgangen til å stille spørsmål til presidentskapet benyttes relativt sjelden. De siste stortingsperiodene er denne adgangen i gjennomsnitt benyttet mindre enn én gang pr. år.² Spørsmålene besvares av Stortingets president eller av et annet medlem av presidentskapet på presidentskapets vegne i samsvar med det opplegg som blir fastlagt i møte i presidentskapet. Spørsmål etter § 69 må angå «arbeidet i Stortinget eller vedtak i presidentskapet». Spørsmål om andre forhold må tas opp på annen måte. Svar på spørsmål til presidentskapet føres opp som et eget punkt på dagsorden til det aktuelle stortingsmøtet.

1. Innst. S. nr. 188 (2004–2005).

2. Se f.eks. spørsmål fra Trygve Slagsvold Vedum til presidentskapet om utsatt avgivelse i sak om tilknytning til EUs finanstilsyn, besvart 3. juni 2016, S.tid. s. 3673 flg. og spørsmål fra Michael Tetzschner om tendensen til enkeltrepresentanternes tilsidesettelse av underskrevne taushetserklæringer (jf. FO §§ 16 og 75.), og hvilke tiltak som bør overveies for bedre å ivareta Stortingets integritet, besvart 19. januar 2021.

Fjerde ledd: Ordlyden ble revidert i 2009.¹ Tidligere synes ordlyden å forutsette at andre enn spørderen og medlemmet av presidentskapet bare kunne få ordet dersom behandlingen foregikk for lukkede dører. Slik ble imidlertid ikke bestemmelsen praktisert, og ordlyden ble endret for å bringe den i samsvar med praksis. Samtidig ble den egne bestemmelsen om adgangen til å foreslå behandling for lukkede dører i saker som gjaldt «interne stortingsanliggender», opphevet som unødvendig under henvisning til de alminnelige reglene om behandling for lukkede dører, jf. § 36.

Dersom det først besluttes at flere enn spørderen og den presidenten som besvarer spørsmålet, skal få ordet, er det ingen begrensninger på hvor mange representanter som kan få ordet.

§ 70 Spørsmål til skriftlig besvarelse

En representant som ønsker å få skriftlig svar på et spørsmål til et regjeringsmedlem, innleverer spørsmålet skriftlig til Stortingets president gjennom Stortingets administrasjon, med påtegning om at det bes om skriftlig svar. Spørsmålet skal være kort, men kan i tillegg utdypes på inntil én A4-side.

Presidenten bør avvise spørsmål om noe som faller utenfor regjeringens ansvarsområde, og kan gripe inn mot formuleringer som nevnt i § 55 tredje ledd. Presidenten oversender spørsmålet til vedkommende regjeringsmedlem, som kan nekte å svare på spørsmålet.

I løpet av én kalenderuke kan en representant stille inntil to spørsmål til skriftlig besvarelse. Spørsmål til skriftlig besvarelse kan ikke stilles i juli måned.

Innen seks hverdager etter at spørsmålet ble oversendt fra Stortinget, skal et regjeringsmedlem gi skriftlig svar på spørsmålet til Stortingets president gjennom Stortingets administrasjon, eller meddele skriftlig hvorfor spørsmålet ikke blir besvart innen fristen og i tilfelle når det vil bli besvart, eller at det ikke vil bli besvart. Svaret bør i alminnelighet ikke være lengre enn to A4-sider. Stortingets administrasjon sender svaret videre til spørderen og sørger for at spørsmål og svar blir trykt i Stortingsforhandlingene.

(Tidligere § 52. Forarbeider: Innst. S. nr. 145 (1991–92), Innst. S. nr. 211 (1995–96), Innst. S. nr. 78 (2007–2008), Innst. 445 S (2010–2011), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 162 S (2018–2019))

Første ledd: Ordningen med spørsmål til skriftlig besvarelse ble innført i 1996. I forslaget fra utredningsgruppen som vurderte spørsmålsordningen i Stortinget, ble det vist til at et slikt system ofte ville være et godt alternativ til spørretimen, og at det derfor kunne bli stilt færre spørsmål til spørretimen.² Det ble også vist til at ordningen også kunne brukes i uker hvor det ikke er spørretime, og som hovedregel når Stortinget ikke er samlet.

1. Innst. S. nr. 288 (2008–2009).

2. Trykket som vedlegg til Innst. S. nr. 211 (1995–96).

I praksis har ordningen med skriftlige spørsmål utviklet seg til å bli et viktig virkemiddel for opposisjonen. De første årene etter at ordningen ble innført, ble det stilt et par hundre spørsmål i året, og antallet stilte spørsmål har gradvis økt. I stortingssesjonen 2019–2020 ble det stilt til sammen 2803 spørsmål til skriftlig besvarelse, hvilket er det høyeste antallet så langt.

Ordningen er ikke til hinder for at representantene kan skrive direkte til statsrådene og få svar tilbake utenfor det organiserte spørreinstitutet.

Et krav om at spørsmålene skulle være undertegnet ble opphevet i 2019, se også kommentarer til § 38 andre ledd.

Annet ledd: Avvisningsgrunnene for spørretimespørsmål og interpellasjoner gjelder ikke for spørsmål som stilles utenfor stortingsmøte. Presidenten kan bare avvise spørsmål om noe som faller utenfor regjeringens ansvarsområde, f.eks. spørsmål som griper inn i domstolenes uavhengige stilling, samt gripe inn mot uparlamentarisk språkbruk. Se nærmere drøftelse av forholdet til saker som er under behandling i domstolene, i Innst. S. nr. 211 (1995–96) pkt. 3.4.

Når det gjelder bruk av navn på privatpersoner i spørsmål, vises det til omtale under § 68 første ledd fjerde punktum.

En statsråd har ikke rettslig plikt til å svare på spørsmål til skriftlig besvarelse, se også nærmere omtale under § 68 femte ledd.

Tredje ledd: Da ordningen ble vedtatt i 1996, kunne spørsmål til skriftlig besvarelse ikke stilles i juli og august. Perioden det ikke er adgang til å stille spørsmål til skriftlig besvarelse, ble i 2008 først forkortet med to uker til å gjelde fra 1. juli til 14. august.¹ I 2013 ble perioden ytterligere forkortet til bare å gjelde juli måned.² Representantenes behov for løpende formell kommunikasjon med regjeringen i en lengre periode av året ble tillagt avgjørende vekt i presidentskapets innstilling til Stortinget.

Fjerde ledd: Lørdag regnes med i fristen på seks hverdager.³ Fristen regnes således slik at et spørsmål oversendt på en mandag skal besvares neste mandag. Kommer brevet med spørsmål frem til departementet etter kl. 15.00, har en i praksis lagt til grunn at fristen først blir regnet fra neste dag. En har også i praksis lagt til grunn at de siste spørsmålene sendes fra Stortinget klokken 13.30, og at spørsmål som kommer til ekspedisjonskontoret etter dette tidspunktet, først sendes departementet dagen etter.

I noen tilfeller kan fristen bli for knapp, og i stedet for en regel om f.eks. at stortingspresidenten kan dispensere fra fristen etter søknad, er det bestemt at hvis det innen utløpet av fristen ikke gis svar på spørsmål, må det innen samme frist meddeles hvorfor spørsmålet ikke blir besvart innen fristen, og

1. Innst. S. nr. 78 (2007–2008).

2. Innst. S. nr. 288 (2008–2009).

3. Innst. S. nr. 78 (2007–2008).

når det vil bli besvart. En slik bestemmelse dekker også spesielle behov for lengre frist i sommerferien. Eventuelt kan meddelelsen gå ut på at spørsmålet ikke vil bli besvart, fordi regjeringsmedlemmene ikke har plikt til å svare på spørsmål.

Spørsmål til skriftlig besvarelse trykkes som Dokument 15 og tas inn i Stortingsforhandlingene.

§ 71 Avholdelse av spørretime

Stortinget har i alminnelighet spørretime hver onsdag kl. 10.00, først muntlig spørretime, deretter ordinær spørretime. Presidentskapet kan beslutte at det en uke ikke skal holdes muntlig spørretime eller ordinær spørretime. I særlige tilfeller kan presidentskapet beslutte at muntlig spørretime eller ordinær spørretime skal holdes på et annet tidspunkt.

(Tidligere § 53 nr. 1. Forarbeider: Innst. S. nr. 439 (1976–77), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. S. nr. 78 (2007–2008), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Første ledd: I praksis har presidentskapet gått ut fra at også hensynet til regjeringen kan føre til at spørretimen legges til et annet tidspunkt enn det vanlige.¹ Det har vært ansett selvsagt at det ikke kan holdes spørretime på en onsdag som faller på en høytidsdag (1. eller 17. mai).

Det er ellers praksis at det ikke holdes spørretime i de travleste periodene før jul eller før Stortinget avslutter sine forhandlinger i juni. Onsdag etter påske avholdes det muntlig spørretime, men ikke ordinær spørretime.

Hyppigheten av ordinær spørretime har variert. Et utvalg for å vurdere Stortingets spørreinstitut ble av presidentskapet bedt om å vurdere hvorvidt den ordinære spørretimen skulle opprettholdes.² For å bidra til å øke interessen for ordinær spørretime foreslo utvalget at ordinær spørretime som hovedregel skulle holdes annenhver uke. Dette ble derfor innført som ordning fra 1. oktober 2005. Når regjeringsmedlemmer som hadde fått spørsmål, ikke kunne møte, måtte spørsmålet i flere tilfeller utsettes til neste spørretime hvis det ikke kunne besvares av en stedfortreder. Det gikk da uhensiktsmessig lang tid før spørsmålet ble besvart. Presidentskapet innstilte derfor på at Stortinget fra 1. januar 2008 skulle gå tilbake til ordningen med ordinær spørretime hver uke³, og det ble enstemmig vedtatt.⁴

§ 72 Muntlig spørretime

I den muntlige spørretimen svarer regjeringsmedlemmer på spørsmål som representantene stiller muntlig. Senest mandag kl. 11.00 meddeler statsministeren til stortingspresidenten hvilke regjeringsmedlemmer som vil

1. Innst. S. nr. 232 (1988–89).

2. Dokument 7 (2004–2005).

3. Innst. S. nr. 78 (2007–2008).

4. Møte 14. desember 2007.

delta i den muntlige spørretimen samme uke, og presidenten gjør representantene kjent med dette.

Representantene kan stille korte spørsmål, begrenset til to minutter, til ett av de regjeringsmedlemmene som er til stede.

Representanter som ønsker å stille spørsmål, bør melde fra om dette på forhånd til presidenten gjennom Stortingets administrasjon. Presidenten avgjør hvilke representanter som kan stille spørsmål, og i hvilken rekkefølge.

Regjeringsmedlemmene kan nekte å svare på spørsmål. Taletiden for regjeringsmedlemmets første svar etter et hovedspørsmål er to minutter, for øvrig er taletiden ett minutt. Etter svaret har spørderen rett til å få ordet på nytt. Presidenten kan gi andre representanter ordet om den saken som ble tatt opp i spørsmålet. Et regjeringsmedlem har rett til å få ordet etter hvert innlegg av en representant, for øvrig kan presidenten også gi ordet til øvrige regjeringsmedlemmer.

Presidenten bestemmer når en muntlig spørretime skal slutte.

(Tidligere § 53 nr. 2. Forarbeider: Innst. S. nr. 211 (1995–96), Innst. S. nr. 276 (1996–97) jf. S.tid. 1996–97 s. 4530–4531, Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 254 S (2017–2018))

Første ledd første punktum: Stortinget vedtok med virkning fra 1. oktober 1996 en ny bestemmelse i forretningsordenen om muntlig spørretime. Innstillingen bygget på et forslag fra en utredningsgruppe som var oppnevnt av presidentskapet.¹ Ordningen ble først innført som en prøveordning ut valgperioden. I Innst. S. nr. 276 (1996–97) uttalte presidentskapet at prøveordningen stort sett hadde fungert tilfredsstillende, og Stortinget vedtok på denne bakgrunn å videreføre ordningen.

Det er forutsetningen at spørsmålene er av overordnet eller prinsipiell karakter og ikke gjelder detaljer som det ikke kan ventes at de som møter, kan svare på uten forberedelse.

Det er likevel ikke meningen at detaljerte spørsmål skal avvises av presidenten. Reglene om avvising av spørsmål til ordinær spørretime er for øvrig ikke gjort gjeldende for den muntlige spørretimen. Bakgrunnen er at praktiske grunner gjør det umulig å følge disse reglene, fordi det ikke er tid til å foreta de nødvendige undersøkelser og vurderinger. Det er derimot forutsatt at presidenten skal gripe inn mot uparlamentarisk uttrykksmåte, og i likhet med det som gjelder for spørsmål til skriftlig besvarelse, er det også forutsatt at det gripes inn mot spørsmål som faller utenfor regjeringens ansvarsområde, f.eks. spørsmål som kommer inn på domstolenes uavhengige stilling.

Når det gjelder bruk av navn på privatpersoner i spørsmål, vises det til kommentarer til § 68 annet ledd.

Den som får spørsmålet, kan be om at presidenten overlater til en annen tilstedeværende statsråd å svare. Dersom et spørsmål gjelder noe som saklig

1. Innst. S. nr. 211 (1995–96).

sett hører under et regjeringsmedlem som ikke er til stede, kan presidenten bemerke dette og spørre om noen av de tilstedeværende likevel ønsker å svare.

Det følger av Grunnloven § 82 at intet medlem av statsrådet må fremlegge uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer. Forretningsordenen § 55 sier videre at upassende eller fornærmende tale ikke er tillatt. Ut over dette stiller hverken Grunnloven eller forretningsordenen eksplisitte krav til innholdet i statsrådets svar.

Regjeringsmedlemmene har ikke rettslig plikt til å svare, se også kommentarer til § 68 femte ledd.

Første ledd annet punktum: Statsministeren bestemmer hvem som skal delta, og det er forutsatt at det skal være en viss rullering. Normalt deltar tre regjeringsmedlemmer. Når statsministeren deltar, deltar ikke andre regjeringsmedlemmer. Arbeidsgruppen for innholdsmessig revisjon av Stortingets forretningsorden ble i sitt mandat bedt om å vurdere representantforslag 84 S (2011–2012) om at statsministeren, med mindre særskilte hensyn tilsier noe annet, skal møte i den muntlige spørretimen minst én gang per måned. I sin rapport¹ peker arbeidsgruppen på at det er praksis for at statsministeren møter i spørretimen omtrent én gang i måneden, og at det synes å være enighet – både fra regjeringens og Stortingets side – om at dette er en god ordning. Etter arbeidsgruppens vurdering burde ordningen likevel praktiseres med en viss grad av fleksibilitet, og arbeidsgruppen så det ikke som nødvendig å regulere dette i forretningsordenen.

Tredje ledd første punktum: Det er forutsatt at det også skal være adgang til å tegne seg i salen under møtet. Det skal ikke meldes fra på forhånd hva man har tenkt å spørre om, men det er adgang til å opplyse hvilket regjeringsmedlem man ønsker å stille spørsmål.

Tredje ledd annet punktum: Presidenten avgjør etter en selvstendig vurdering hvem som skal få stille spørsmål, og i hvilken rekkefølge. I praksis legges størrelsen på partigruppene til grunn for rekkefølgen, selv om det ikke følger av forretningsordenen at det må være slik.

Flertallet i utredningsgruppen som vurderte spørreinstituttet, uttaler følgende:

*«Flertallet mener likevel at gruppeledere og komiteledere bør prioriteres, dersom de ønsker å delta, og at presidenten bør forsøke å få til en rimelig fordeling mellom representanter fra forskjellige partigrupper. Partigruppenes størrelse bør likevel ikke være avgjørende for rekkefølgen av spørsmålene. Representanter som har meldt seg før møtet, bør ikke uten videre prioriteres fremfor representanter som melder seg under møtet. Det bør også legges vekt på at alle tilstedeværende regjeringsmedlemmer så vidt mulig får spørsmål».*²

1. Dokument 14 (2012–2013).

2. Innst. S. nr. 211 (1995–96) s. 36.

Representanter som melder seg for å stille spørsmål, har ikke krav på å få gjøre dette før spørretimen erklæres avsluttet. Dette følger av regelen om at presidenten avgjør hvilke representanter som kan stille spørsmål.

Fjerde ledd: Det er overlatt til presidentens skjønn å avgjøre om andre representanter enn spørteren skal få ordet for å stille tilleggsspørsmål, og i tilfelle hvor mange andre representanter som skal få ordet. Det har utviklet seg en praksis der presidenten konsulterer med partigruppene om hvordan den muntlige spørretimen best kan gjennomføres når nytt storting samles etter valg. Etter slike konsultasjoner ble bestemmelsene i andre og fjerde ledd myket opp gjennom endringer i forretningsordenen i april 2018¹ med erfaringer i en prøveordning innført i februar 2018. Samme representant kan nå stille flere tilleggsspørsmål og også flere hovedspørsmål. Tidligere var det kun adgang til å stille ett hovedspørsmål og ett tilleggsspørsmål.

Femte ledd: Normalt varer spørretimen mellom en time og halvannen time.

§ 73 Ordinær spørretime

I den ordinære spørretimen svarer regjeringsmedlemmer på spørsmål som representantene har innlevert skriftlig til Stortingets president gjennom Stortingets administrasjon. Spørsmålet skal være kort. En representant kan stille ett spørsmål i en ordinær spørretime. Dersom et spørsmål må utsettes som følge av at en statsråd er bortreist, kan representanten stille to spørsmål i neste spørretime. Spørsmål til en spørretime må innleveres senest kl. 14.00 siste torsdag før spørretimen. Faller en torsdag på en høytidsdag, er innleveringsfristen kl. 14.00 siste foregående hverdag.

Presidenten bør avvise spørsmål til spørretimen om noe som faller utenfor regjeringens ansvarsområde, og om saker som det allerede er innlevert interpellasjon eller spørsmål til spørretimen om og som ennå ikke er besvart. Dessuten kan presidenten gripe inn mot formuleringer som nevnt i § 55 tredje ledd. Presidenten oversender spørsmålene til vedkommende regjeringsmedlemmer. Offentliggjøring av spørsmålene skjer gjennom Stortingets administrasjon. Regjeringsmedlemmet kan nekte å svare på et spørsmål.

De spørsmålene som skal behandles i spørretimen, mangfoldiggjøres og omdeles til representantene før spørretimen begynner. Spørterne får ordet etter tur, og ber uten å grunngi spørsmålet, statsråden om å svare på det. Er spørteren ikke til stede, kan en annen representant ta opp spørsmålet. Hvis det ikke skjer, regnes spørsmålet som bortfalt.

Statsrådets svar i spørretimen bør ikke vare lengre enn tre minutter. Etter at statsråden har svart, kan spørteren og statsråden få ordet ytterligere to ganger hver til korte bemerkninger, begrenset til ett minutt, om den saken

1. Innst. 254 S (2017–2018).

som er tatt opp i spørsmålet. Spørderen har i den forbindelse adgang til å stille korte tilleggsspørsmål. Ved innledningen av spørretimen kan presidenten bestemme at spørderen og statsråden kan få ordet bare én gang hver etter at statsråden har svart, dersom presidenten finner dette nødvendig for at sakene på dagsordenen kan bli behandlet i løpet av møtet.

(Tidligere § 53 nr. 3. Forarbeider: Innst. S. nr. 273 (1973–74), Innst. S. nr. 266 (1980–81), Innst. S. nr. 232 (1988–89), Muntlig innst. S.tid. 1999–2000 s. 1472, Muntlig innst. S.tid. 2000–2001 s. 2531–32, Innst. S. nr. 285 (2000–2001), Innst. S. nr. 187 (2002–2003), Innst. S. nr. 188 (2004–2005), Innst. S. nr. 78 (2007–2008), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 487 S (2016–2017))

Første ledd første punktum: Ordningen med spørretime i Stortinget hver uke ble innført i 1949.

Spørsmålet rettes til det regjeringsmedlem som bestyrer det departement eller saksområde som spørsmålet naturlig hører inn under. Det vises i denne forbindelse til nærmere omtale under § 68 første ledd.

Spørderen kan velge å trekke spørsmålet frem til spørretimen finner sted. Dette kan for eksempel være aktuelt dersom det har skjedd noe som gjør at spørsmålet i mellomtiden er blitt mindre relevant.

Dersom spørsmålet er stilt til feil statsråd, vil det bli avklart i dialog mellom de berørte departementer hvem som er rette adressat for spørsmålet. Enten opprinnelig eller rett adressat melder deretter muntlig til stortingssekretariatet hvilken statsråd som vil besvare spørsmålet som rette vedkommende.

Dersom statsråden er fraværende, kan statsråden ta kontakt med spørderen med sikte på å få utsatt behandlingen av spørsmålet til en senere spørretime. Som et alternativ kan statsråden tilby spørderen at en annen statsråd besvarer spørsmålet på hans/hennes vegne. Presidentskapet uttaler i brev til statsministeren 28. februar 1985 at det *«forutsetter at i de tilfelle det vil være aktuelt å la en stedfortredende statsråd svare i spørretimen, skal statsråden selv klarere med vedkommende spørsmålsstiller om han aksepterer det»*. Spørderen kan i slike tilfeller også velge å trekke spørsmålet, jf. omtale ovenfor, for eventuelt å fremsette et spørsmål til skriftlig besvarelse i stedet.

Det har vært alminnelig praksis at en spørrer ikke kan spørre en statsråd om saker utenfor deres fagområde, selv om vedkommende på en eller annen måte i sin politiske virksomhet har vært engasjert i saken det spørres om. I slike tilfeller er det fastslått at man ikke kan kreve svar av andre enn vedkommende fagstatsråd. Det har likeledes vært godtatt at statsministeren kan overlate til en statsråd å svare på spørsmål som er stilt til statsministeren.

Det følger av Grunnloven § 82 at intet medlem av statsrådet må fremlegge uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer. Forretningsordenen § 55 sier videre at upassende eller fornærmende tale ikke er tillatt. Ut over dette stiller hverken Grunnloven eller forretningsordenen krav til innholdet i statsrådets svar.

I brev fra presidentskapet til representanten Per Olaf Lundteigen 23. juni 2014 er det lagt til grunn at når en statsråd møter i Stortinget, og responderer på et spørsmål, er spørsmålet å betrakte som besvart.

Det har ved noen anledninger vært tatt opp spørsmål fra representanter om hvorvidt en statsråd eller statssekretær har adgang til å gi forhåndssvar i media på spørsmål som er stilt og skal besvares i spørretimen. I et brev av 11. oktober 1984 til representanten Carl I. Hagen, som hadde klaget over et slikt tilfelle, sier presidentskapet bl.a.:

«Når det i Stortinget stilles konkrete spørsmål til Regjeringens medlemmer, bør det som en generell regel gjelde at svaret skal gis i Stortinget og at vedkommende statsråd derfor bør unngå å omtale saken offentlig på forhånd. Dette gjelder særlig for spørretimespørsmål, hvor tiden fra spørsmålet stilles til tidspunktet for besvarelse er relativt kort.»

Presidentskapets brev ble referert i Stortingets møte samme dag.

Første ledd annet punktum: Bestemmelsen om at spørsmålet skal være kort, ble innført 1981 etter at det hadde utviklet seg en tendens til at spørsmål ble lange og inneholdt både kommentarer og begrunnelser. Reglementskomiteen av 1981 viser i sin innstilling til at den hadde vurdert å ta inn en bestemmelse i forretningsordenen om at spørsmål ikke må inneholde begrunnelse, kommentarer e.l., men var kommet til at det neppe er mulig å unngå slikt innhold i alle spørsmål. Derfor nøyde komiteen seg med at *«spørsmålet skal være kort»*.¹

Første ledd femte punktum: Det ble tidligere lagt til grunn at et krav om egenhendig underskrift var underforstått, selv om dette ikke fulgte direkte av forretningsordenen.²

Etter endringer i forretningsordenen i 2019 er det ikke lenger krav om at spørsmålet skal være undertegnet.³

Annet ledd: Frem til 2003 var det, i likhet med hva som gjelder for interpellasjoner, også avvisningsgrunn at spørsmålet gjelder en sak som er til behandling i komiteene, eller en sak som det er gitt innstilling om, men som ennå ikke er behandlet i Stortinget. Disse avvisningsgrunnene ble opphevet under henvisning til at begrunnelsen for å opprettholde avvisningsgrunnene ikke var god nok med tanke på arbeidet som må legges ned i forbindelse med håndhevingen av dem.⁴ Presidentskapet forutsatte imidlertid at statsråden ved besvarelsen ville ta hensyn til at spørsmålet gjelder en sak som er under behandling, og at representantene vil ha forståelse for dette.

Dersom det stilles flere spørsmål om samme sak, skal i utgangspunktet bare det først innleverte spørsmålet godtas. Praksis på dette området er imidlertid

1. Innst. S. nr. 266 (1980–81).

2. Skriv fra Stortingets presidentskap 6. oktober 1999.

3. Innst. 162 S (2018–2019).

4. Innst. S. nr. 187 (2002–2003).

forholdsvis liberal.¹ Flere spørsmål om samme sak blir akseptert dersom de tar opp ulike sider av saken, slik at man kan vente at svarene blir noe forskjellige.

Det er ikke avvisningsgrunn at det er innlevert spørsmål til skriftlig besvarelse om samme sak.

Se nærmere drøftelse av forholdet til saker som er under behandling i domstolene, i Innst. S. nr. 211 (1995–96) pkt. 3.4.

Når det gjelder bruk av navn på privatpersoner i spørsmål, vises det til omtale under § 68 annet ledd.

Tredje ledd: Spørsmål stilt til den av statsrådene med høyest rang², besvares normalt først, selv om det forekommer at den innbyrdes rangrekkefølgen fravikes av praktiske hensyn.

Dersom det er stilt flere spørsmål til samme statsråd, er det tidspunktet for når spørsmålet er innlevert til Stortingets administrasjon, som avgjør hvilken spørrer som får ordet først.

§ 74 Begjæringer om dokumentinnsyn

En representant som ønsker å be om innsyn i regjeringens og forvaltningens dokumenter, kan innlevere sin anmodning skriftlig til Stortingets president gjennom Stortingets administrasjon. Presidenten oversender anmodningen til det ansvarlige regjeringsmedlemmet, som snarest og senest innen tre dager enten skal utlevere dokumentet eller meddele skriftlig hvorfor det ikke er utlevert innen fristen, og i tilfelle når det vil bli utlevert eller hvorfor det ikke vil bli utlevert.

Ved sin vurdering skal regjeringsmedlemmet legge vekt på representantenes særlige stilling og informasjonsbehov.

Regjeringsmedlemmet kan avslå anmodningen i den grad dokumentet kan unntas fra offentlighet etter offentliglova.

(Tidligere § 49 a annet ledd. Forarbeider: Innst. S. nr. 49 (2002–03), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013), Innst. 651 S (2020–2021))

Første ledd: En egen prosedyre for representantenes begjæringer om dokumentinnsyn i regjeringens og forvaltningens dokumenter ble tatt inn på bakgrunn av forslag fra utvalget som utredet Stortingets kontrollfunksjon (Frøiland-utvalget).³ Av merknadene til bestemmelsene⁴ fremgår det at forslaget må leses på bakgrunn av de rettigheter som en representant (i likhet med alle andre) har etter den alminnelige offentlighetsloven.⁵ Representantene har ikke etter § 74 noen utvidet innsynsrett i forhold til det som følger av offent-

1. Innst. S. nr. 187 (2002–2003).

2. Se publikasjonen «Om statsråd» pkt. 2.6.

3. Dokument nr. 14 (2002–2003), jf. Innst. S. 210 (2002–2003).

4. Dokument nr. 14 (2002–2003) s. 124.

5. Den tidligere offentlighetsloven er senere erstattet av lov 19. mai 2006 nr. 16 om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentleglova).

leglova, men det oppstilles en prosedyre som i praksis vil kunne lette deres innsynsmuligheter. Prosedyren er utformet etter modell av den som gjelder for fremsettelse av spørsmål til skriftlig besvarelse. Ved at kravet fremmes gjennom parlamentariske kanaler, og direkte til den ansvarlige statsråd, vil det kunne få en særlig tyngde. Det er videre oppstilt en frist for svar som er strengere enn offentliglova, og en klarere plikt til begrunnelse ved avslag.

Det fremgår ikke av bestemmelsens forarbeider hvorvidt lørdager og søndager medregnes i fristen på *tre dager*. Det forhold at bestemmelsen er utarbeidet med offentliglovas regler som utgangspunkt, kan tale for at praksis for beregning av dager etter denne loven legges til grunn, selv om lørdager regnes med i andre frister i forretningsordenen (se omtale under § 70). Offentliglova § 29 første ledd annet punktum slår fast at et krav om innsyn skal «*avgjerast utan ugrunna opphald*», og i Justisdepartementets Rettleiar til offentliglova, punkt 9.3, er det lagt til grunn at vanlige krav bør avgjøres samme dag som de er mottatt, eller i alle fall innen én til tre *virkedager*. Når forvaltningens saksbehandlingstider regnes i virkedager, er det vanlig å ikke medregne lørdager og søndager.

I motsetning til det som er tilfellet for svar på skriftlige spørsmål etter forretningsordenen § 70, har § 74 ingen regler om prosedyren for statsrådens svar. Et spørsmål som oppsto etter at bestemmelsen ble vedtatt, var om statsråden skulle sende svaret til presidenten eller til representanten. I praksis sendes det direkte til representanten, via ekspedisjonskontoret i Stortingets administrasjon. Innsynsbegjæringen og svaret trykkes ikke i Stortingsforhandlingene.

Begjæringer om innsyn etter § 74 fremsettes gjennom Stortingets administrasjon ved ekspedisjonskontoret. Svaret sendes ekspedisjonskontoret, som videreformidler dette til representanten. Innsynsbegjæringen og svaret trykkes ikke i Stortingsforhandlingene.

Annet ledd: På bakgrunn av forslag fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon (Harberg-utvalget) ble det i 2021 gjort en teknisk justering av bestemmelsen. For å understreke representantenes behov for informasjon ble bestemmelsen om dette skilt ut som et eget ledd.¹

Tredje ledd: I 2012 ble «underlagt taushetsrett» endret til «kan unntas fra offentlighet». Det ble lagt til grunn at dette anses mer juridisk presist, men at endringen ikke hadde noen innholdsmessig betydning.²

I merknadene til bestemmelsen i Dokument nr. 14 (2002–2003) heter det for øvrig at annet ledd må anses som generell instruks til regjeringen om hvordan den skal utøve det meroffentlighetsskjønn som offentliglova § 11 gir anvisning på, samt at «representantene» er satt i flertall for å markere at det er

1. Innst. 651 S (2020–2021), jf. Dokument 21 (2020–2021).

2. Innst. 350 S (2011–2012).

deres generelle stilling og behov som skal være avgjørende, ikke forhold knyttet til den enkelte representant.

Det er ikke oppstilt noen klagerregel i forretningsordenen § 74, og Frøiland-utvalget tok heller ikke opp spørsmålet om eventuelle klagemuligheter. Utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon (Harberg-utvalget) drøfter spørsmålet i Dokument 21 (2020–2021) pkt. 3.6.6.2 og viser til at ordningen med innsynsbegjæring etter § 74 er en egen ordning for stortingsrepresentanter, og at det er nærliggende å se ordningen, herunder hva som påligger statsråden, som uttømmende angitt i bestemmelsen. Utvalget viser også til at det å etablere en klagerett etter § 74 vil reise en rekke spørsmål, både når det gjelder klagerettens omfang, klagefrist, prosedyre for fremsettelse av klage og hvilke krav som skal stilles til regjeringens behandling av denne.

Et avslag fra statsråden etter § 74 kan ut fra dette ikke anses som et forvaltningsvedtak, slik som vedtak etter offentleglova. Det kan derfor ikke av de alminnelige reglene i offentleglova eller forvaltningsloven utledes en klagerett på avslag etter forretningsordenen § 74.

Selv om det formelt sett ikke er noen klageadgang etter § 74, står imidlertid den enkelte representant fritt til selv å anmode statsråden om en fornyet vurdering. Det vil da være opp til statsråden eller regjeringen å vurdere hvordan en slik anmodning skal behandles.

I stedet for å fremme en begjæring etter § 74, kan representanten selv be om innsyn etter offentleglova (eventuelt i tillegg til en begjæring etter § 74), og representanten vil da, i likhet med enhver annen borger, ha ordinær klagerett på et eventuelt avslag etter offentleglovas system.

En anmodning om fornyet vurdering eller klage etter offentleglovas bestemmelser skal ikke fremmes til Stortingets president gjennom Stortingets administrasjon, men formidles direkte fra representanten til vedkommende departement.

Kapittel 11 Om forskjellige bestemmelser

§ 75 *Representantenes taushetsplikt*

Representantene har taushetsplikt om alle saker som behandles for lukkede dører i Stortinget. Taushetsplikten gjelder også for behandlingen av slike saker i komiteene.

Representantene har videre taushetsplikt om det som de under utøvelsen av stortingsvervet får kjennskap til om:

- a) informasjon som er gradert i henhold til sikkerhetsloven eller beskyttelsesinstruksen, og
- b) forhold av den art som er omhandlet i forvaltningsloven § 13 (noens personlige forhold, eller tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den som opplysningen angår). Reglene i forvaltningsloven §§ 13 a til 13 f gjelder tilsvarende så langt de passer.

Første gang en representant møter, skal vedkommende gi taushetserklæring etter et formular som presidentskapet har fastsatt.

(Tidligere § 60. Forarbeider: Innst. S. nr. 168 (1998–99), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Første ledd: Det er Stortinget selv som bestemmer hvilke saker som skal behandles for lukkede dører, jf. § 36 første ledd og Grunnloven § 84, se kommentarer til § 36.

Brudd på taushetsplikten er belagt med straffeansvar etter ansvarlighetsloven § 14 sammenholdt med straffeloven § 209. Det er lagt til grunn at bestemmelsen om taushetsplikt i forretningsordenen må sees som en «gyldig instruks» i relasjon til straffeloven § 209.¹ Bestemmelsen rammer også taushetsbrudd etter at representanten har fratrådt sitt verv.

Et tilfelle hvor det oppstod spørsmål om straffeansvar for stortingsrepresentanters brudd på taushetsplikten, ble behandlet av Odelstinget i 1979.² Forslag om riksrettstiltale ble forkastet mot 44 stemmer.

Egne bestemmelser om taushetsplikt gjelder for forhandlingene i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé, som etter § 16 femte ledd er underlagt taushetsplikt hvis ikke annet uttrykkelig bestemmes, og for Europautvalget etter § 17 femte ledd i de tilfeller hvor referatene fra møtene ikke er offentlige.³

Bestemmelsen i første ledd om taushetsplikt i saker behandlet for «lukkede dører» anses ikke å omfatte brudd på forbudet i forretningsordenens § 31 mot å offentliggjøre en komitéinnstilling før den er endelig avgitt, forbudet i § 25 annet ledd mot å gjengi uttalelser som er gitt av andre komitémedlemmer i et lukket komitémøte, eller brudd på bestemmelsene knyttet til lukkede

1. Innst. S. nr. 168 (1998–99).

2. Innst. O. nr. 28 (1978–79).

3. Innst. S. nr. 168 (1998–99) s. 4.

høringer i komiteene i § 27 femte ledd. Informasjonen som gis i slike møter eller lukkede høringer, vil imidlertid, avhengig av innholdet i opplysningene, kunne være omfattet av bestemmelsen om taushetsplikt i § 75 annet ledd.

Annet ledd: Forvaltningsloven¹ gjelder ikke for Stortinget, og tilsvarende var tilfellet for den tidligere sikkerhetsloven.² Beskyttelsesinstruksen er fastsatt ved kongelig resolusjon og gjelder direkte bare for virksomheter underlagt kongens instruksjonsmyndighet. I 1989 fant derfor presidentskapet behov for at Stortinget i skrevne regler fastsatte at representantene har taushetsplikt også ut over de meget få saker som behandles for lukkede dører.³ Dette gjaldt både taushetsplikt om informasjon som er gradert etter sikkerhetsinstruksen (i dag sikkerhetsloven), beskyttelsesgradert informasjon, samt på området for personopplysninger og næringsopplysninger. Det ble presisert at taushetsplikten skal omfatte det representantene får kjennskap til under utøvelsen av stortingsvervet, og vil omfatte både skriftlige og muntlige opplysninger.

I 2018 ble det vedtatt en ny sikkerhetslov⁴. Ifølge lovens § 1-4 første ledd gjelder loven for Stortinget og organer for Stortinget så langt Stortinget bestemmer det. Bestemmelser om sikkerhetslovens anvendelse for Stortingets administrasjon ble fastsatt ved stortingsvedtak 20.12.2018⁵, men loven er ikke gitt direkte anvendelse for Stortingets parlamentariske virksomhet, jf. nærmere omtale under § 75 a.

Tredje ledd: Selve undertegnelsen av taushetserklæringen er neppe en nødvendig forutsetning for å kunne konstatere straffbart brudd på taushetsplikt.

Bestemmelsen om å avgi taushetserklæring representerer likevel en selvstendig plikt, og unnlattelse av å oppfylle denneplikten kan i prinsippet bli møtt med straffansvar, jf. Grunnloven § 66 siste punktum og ansvarlighetsloven § 12 annet punktum. Taushetserklæringen har i tillegg en viktig praktisk betydning ved at nyvalgte representanter og vararepresentanter, første gang en representant møter, blir gjort kjent med sitt ansvar.

Underskrevet taushetserklæring leveres til Stortingets administrasjon ved stortingssekretariatet.

§ 75 a Behandling av gradert informasjon

Bestemmelser gitt i medhold av sikkerhetsloven kapittel 8, herunder bestemmelser om sikkerhetsklarering og autorisasjon, gjelder ikke for stortingsrepresentantene. For øvrig gjelder sikkerhetslovens og beskyttelsesinstruksens bestemmelser om behandling av gradert informasjon tilsvarende

1. Forvaltningsloven § 4 siste ledd.

2. Den nå opphevede sikkerhetsloven av 20. mars 1998 nr. 10 § 2 femte ledd.

3. Innst. S. nr. 168 (1998–99).

4. Lov 1. juni 2018 nr. 24.

5. Innst. 122 S (2018–2019).

for representantene og komiteene. Stortingets presidentskap kan fastsette utfyllende retningslinjer om praktiseringen av reglene. Dersom tungtveiende hensyn tilsier det, kan presidentskapet i konkrete tilfeller beslutte at det kan gjøres unntak fra reglene i sikkerhetsloven og beskyttelsesinstruksens.

Sikkerhetslovens og beskyttelsesinstruksens graderingsnivåer benyttes ved klassifisering av informasjon som utstedes i Stortinget. Stortinget fastsetter reglement for avgradering av dokumenter utstedt i Stortinget.

Ansatte i partigruppene eller andre rådgivere må ikke gis tilgang til gradert informasjon uten samtykke fra Stortingets presidentskap. I saker som er til behandling i komiteene, kan komiteen likevel beslutte at rådgivere som er tilknyttet et medlem av komiteen, og som følger komiteens arbeid, kan få tilgang til informasjon gradert etter beskyttelsesinstruksens samt informasjon gradert BEGRENSET etter sikkerhetsloven. For slike ansatte og rådgiveres tilgang til gradert informasjon gjelder sikkerhetslovens bestemmelser om sikkerhetsklassifisering og autorisasjon samt sikkerhetslovens og beskyttelsesinstruksens regler om behandling av informasjon og taushetsplikt.

(Forarbeider: Innst. 426 S (2018–2019))

Generelt: Ny § 75 a om behandling av gradert informasjon trådte i kraft 1. oktober 2019. I motsetning til det som gjelder for Stortingets administrasjon,¹ er ikke sikkerhetsloven gitt direkte anvendelse for Stortingets parlamentariske virksomhet, da det er lagt til grunn at regler om sikkerhetsmessige forhold som skal gjelde for representantene i deres parlamentariske virksomhet, herunder om de forhandlinger som skjer i møter i de parlamentariske organene, bør fremgå uttrykkelig i Stortingets forretningsorden eller i utfyllende reglementer fastsatt i medhold av denne.² Blant annet i lys av ny sikkerhetslov ble reglene i Stortingets forretningsorden om behandling av gradert informasjon gjennomgått våren 2019. I tillegg til vedtakelsen av ny § 75 a ble det gjort endringer i §§ 16, 17, 27 og 29.

Gradert informasjon formidlet til Stortinget vil normalt bare gjøres tilgjengelig for medlemmene av den komiteen som får saken til behandling. Representanter som ikke er medlem av den aktuelle komiteen, kan imidlertid på nærmere vilkår få rett til innsyn eller mulighet til å søke om tilgang til graderte dokumenter som behandles i komiteen. Spørsmålet om andre representanters tilgang til gradert informasjon i komiteene ble drøftet på prinsipielt grunnlag på 1980-tallet. I skriv 5. februar 1987 sendt til stortingsgruppene, komiteene og med kopi til statsministeren, ga presidentskapet uttrykk for sin oppfatning om dette. Dette ble senere gjentatt i Innst. S. nr. 246 (1995–1996), der det heter:

«Når dokumenter er oversendt en stortingskomité i forbindelse med en sak som Stortinget senere skal treffe avgjørelse i, må det antas at også stor-

1. Regler om sikkerhetslovens anvendelse for Stortingets administrasjon 19. desember 2018.

2. Innst. 122 S (2018–2019).

tingsrepresentanter som ikke er medlem i vedkommende komité, har rett til å kreve innsyn i dokumentet, jf. skriv 5. februar 1987 fra Presidentskapet [...]. Presidentskapet understreket at man begrenset seg til de dokumenter som en komité har fått oversendt i forbindelse med en sak som det skal avgis innstilling om til Stortinget/Odelstinget. Når det gjelder saker som ikke forutsettes behandlet i Stortinget (eller Odelstinget og Lagtinget), men hvor saksbehandlingen foregår innenfor komiteen i henhold til forretningsordenens bestemmelser, mente Presidentskapet at det neppe er noe grunnlag for at representanter utenfor komiteen skal ha rett til å sette seg inn i eventuelt gradert grunnlagsmateriale.»

Med saker hvor saksbehandlingen foregår innenfor komiteen, siktes det her særlig til møter i den utvidete utenriks- og forsvarskomité (§ 16) og møter i Europautvalget (§ 17).

Denne forståelsen av representantenes rett til tilgang til informasjon må suppleres med regelen i § 29 tredje ledd. Ifølge denne bestemmelsen kan presidentskapet samtykke i at én representant fra hvert parti som ikke er representert i vedkommende komité, får tilgang til alle saksdokumentene i en fagkomité. Denne bestemmelsen gir en videre rett til innsyn, da den ikke er begrenset til de dokumenter en fagkomité har fått oversendt i forbindelse med en sak den skal avgi innstilling om til Stortinget, for eksempel komitéinnstillinger og protokoller fra komitémøter. Den gir imidlertid ikke rett til innsyn i referater fra den utvidete utenriks- og forsvarskomité.

Bestemmelsen i § 75 a må ellers ses i sammenheng med § 75 andre ledd bokstav a, hvor det slås fast at representantene har taushetsplikt om informasjon som er gradert i henhold til sikkerhetsloven og beskyttelsesinstruksen.

Første ledd: I første punktum fremgår det at bestemmelser gitt i medhold av sikkerhetslovens kapittel 8 om sikkerhetsklarering og autorisasjon ikke gjelder for stortingsrepresentantene. Dette fremgår også direkte av sikkerhetsloven § 1-4 annet ledd, men av pedagogiske hensyn er reglen også tatt inn i Stortingets forretningsorden. Bakgrunnen for at stortingsrepresentanter ikke underlegges krav om sikkerhetsklarering og autorisasjon, er at de gjennom valget til verv som stortingsrepresentant automatisk anses klarert og autorisert til å motta informasjon og ha tilgang til objekter der slike krav stilles.¹ Unntaket gjelder imidlertid ikke for gradert informasjon som representantene mottar i andre egenskaper enn som stortingsrepresentant, for eksempel som deltakere på eksterne kurs eller seminarer. Stortingsrepresentanter som deltar på sjefskurs i regi av Forsvarets høyskole, underlegges således krav om sikkerhetsklarering og autorisasjon på lik linje med øvrige kursdeltakere. På grunn av utenriks- og forsvarskomiteens utstrakte reisevirksomhet i inn- og utland sikkerhetsklareres og autoriseres komiteens medlemmer gjerne av praktiske hensyn.

1. Innst. 103 L (2017–2018).

I andre punktum fastslås det at sikkerhetslovens og beskyttelsesinstruksens regler om behandling av gradert informasjon gjelder tilsvarende for representantene og komiteene. Dette innebærer at representanter og komiteer må følge samme krav til behandling av gradert informasjon som andre virksomheter underlagt sikkerhetsloven.

I tredje punktum fastslås det at Stortingets presidentskap kan fastsette utfyllende retningslinjer om praktisering av reglene. Det er forutsatt at retningslinjene skal gi nærmere anvisning på hvordan representantene kan etterleve sikkerhetslovens og beskyttelsesinstruksens bestemmelser i sitt daglige virke. Slike utfyllende retningslinjer ble fastsatt av presidentskapet i desember 2019. Retningslinjene er publisert elektronisk på stortinget.no.

I fjerde punktum åpnes det for at presidentskapet kan gjøre unntak fra reglene i sikkerhetsloven og beskyttelsesinstruksen. Forutsetningen er at det foreligger tungtveiende hensyn. Det siktes her særlig til situasjoner hvor hensynet til Stortingets konstitusjonelle funksjoner og tungtveiende parlamentariske hensyn kan tilsi unntak. Bestemmelsen åpner videre bare for at det kan gjøres unntak i enkelttilfeller etter en konkret vurdering av de hensyn som gjør seg gjeldende, dvs. at det ikke er adgang til å beslutte generelle unntak fra bestemmelsene om behandling av gradert informasjon i sikkerhetsloven eller beskyttelsesinstruksen.

Annet ledd: I andre ledd første punktum slås det fast at sikkerhetslovens og beskyttelsesinstruksens graderingsnivåer kan benyttes ved klassifisering av gradert informasjon som utstedes i Stortinget. Graderingsnivåene etter sikkerhetsloven er BEGRENSET, KONFIDENSIELT, HEMMELIG og STRENGT HEMMELIG, mens graderingsnivåene etter beskyttelsesinstruksen er FORTROLIG og STRENGT FORTROLIG. Kravene til informasjonssikkerhet vil avhenge av graderingsnivå, og kravene er strengest for de høyeste graderingsnivåene. For oversikt over hvilke krav som gjelder for det enkelte graderingsnivå, vises det til de utfyllende retningslinjene til § 75 a fastsatt av presidentskapet i desember 2019, jf. omtale ovenfor.

Tidligere ble graderingen «Hemmelig» benyttet i Stortinget for merking av all informasjon behandlet for lukkede dører. Ved revisjonen av forretningsorden i 2019 ble «underlagt taushetsplikt» i stedet innført som betegnelse for merking av slik informasjon. Hovedbegrunnelsen var at en ville unngå sammenblanding med graderingsnivået «HEMMELIG» i sikkerhetsloven. Det vises i denne forbindelse til nærmere omtale under § 16 femte ledd.

I andre punktum fremgår det at Stortinget fastsetter reglement for avgradering av dokumenter i Stortinget. Det gjeldende reglementet ble vedtatt 20. juni 2019. Dette reglementet erstattet tidligere reglement av 20. juni 1996 og bygger i hovedtrekk på tidligere ordning. Referater fra møter for lukkede dører i Stortinget med tilhørende innstillinger og eventuelle andre dokumenter utstedt i Stortinget, vurderes for avgradering senest etter 30 år. Når innstillingen og debatten bygger på et dokument oversendt fra regjeringen, og når

møtereferatet inneholder en redegjørelse fra et medlem av regjeringen, skal det innhentes uttalelse om avgraderingsspørsmålet fra det aktuelle fagdepartement, eventuelt Statsministerens kontor. Utvalget til å gjennomgå saker behandlet for lukkede dører legger med jevne mellomrom frem tilråding for presidentskapet om hvilke møter som kan avgraderes. Utvalget består av leder og nestleder i utenriks- og forsvarskomiteen og en representant for Utenriksdepartementet, med stortingsarkivaren som sekretær. De avgraderte møtereferatene publiseres deretter på stortinget.no. Det kan også søkes om innsyn i saker som ikke er avgradert ennå. I slike tilfeller skriver utvalget en tilråding, som deretter blir behandlet av Stortingets presidentskap. For nærmere bakgrunn for ordningen vises det til omtale i Innst. 426 S (2018–2019) pkt. 5.1.

Tredje ledd: Bestemmelsen regulerer i hvilken grad det er adgang til å dele gradert informasjon med ansatte i partigruppene i Stortinget. Med gradert informasjon menes både dokumenter og muntlige opplysninger. Skriftlig materiale kan for eksempel være graderte dokumenter oversendt Stortinget, komitéinnstillinger eller utkast til slike, referater fra møter for lukkede dører eller korrespondanse mellom en komité og de aktuelle fagstatsråden. Tilgang til muntlige opplysninger vil være aktuelt ved deltakelse på stortingsmøter eller høringer for lukkede dører eller på møter i partigruppene hvor graderte saker drøftes.

Etter første punktum er hovedregelen at ansatte i partigruppene eller andre rådgivere ikke skal gis tilgang til gradert informasjon uten samtykke fra presidentskapet. Regelen er begrunnet med et behov for å holde oversikt over spredningen av gradert informasjon samt et behov for å kunne kontrollere at ansatte i partigruppene eller andre rådgivere som gis tilgang til gradert informasjon, har gyldig sikkerhetsklarering og autorisasjon der det stilles krav om dette.

I andre punktum gjøres det unntak for saker som er til behandling i komiteene. Bestemmelsen fastsetter at komiteen selv kan beslutte at informasjon på de laveste graderingsnivåene (FORTROLIG og STRENGT FORTROLIG etter beskyttelsesinstruksen og BEGRENSET etter sikkerhetsloven) kan deles med rådgivere som er tilknyttet et medlem av komiteen.

Det følger av tredje punktum at sikkerhetslovens bestemmelser om sikkerhetsklarering og autorisasjon samt sikkerhetslovens og beskyttelsesinstruksens regler om behandling av informasjon og taushetsplikt gjelder når ansatte i partigruppene og andre rådgivere gis tilgang til gradert informasjon.

Utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon (Harberg-utvalget) foreslo i Dokument 21 (2020–2021) en forenkling av prosedyren i tredje ledd, slik at det ikke lenger skulle være nødvendig å søke presidentskapet om samtykke. Presidentskapet fulgte ikke opp dette forslaget i Innst. 651 S (2020–2021). Presidentskapet viste blant annet til at bestemmelsen er relativt ny, og at en ikke så grunn til å gjennomføre endringer før en har vunnet flere erfaringer med den gjeldende ordningen.

§ 76 Register over representantenes verv og økonomiske interesser

Representantene skal registrere de verv og økonomiske interesser som fremgår av reglement om register for stortingsrepresentantenes verv og økonomiske interesser, på den måte og under de vilkårene som er beskrevet der. Det samme gjelder vararepresentanter som møter for en innvalgt representant.

(Tidligere § 60 a. Forarbeider: Innst. S. nr. 72 (2008–09), Innst. S. nr. 288 (2008–09), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Med virkning fra 1. oktober 2009 ble det innført en obligatorisk registreringsordning for stortingsrepresentantenes verv og økonomiske interesser. Ordningen avløste det frivillige registeret som tidligere var etablert for stortingsrepresentantene og regjeringens medlemmer. Registeret for stortingsrepresentantenes økonomiske interesser ble etablert 1. januar 1991. Bakgrunnen for opprettelsen var et ønske om å få økt åpenhet omkring representantenes tilknytning til, eller verv i, selskaper, institusjoner mv., med de mulige bindinger slike interesser kunne innebære.

Utfyllende regler er gitt i Reglement om register for stortingsrepresentantenes verv og økonomiske interesser, vedtatt av Stortinget 18. desember 2008, sist endret 14. juni 2018 med ikrafttreden 1. oktober 2018. Se for øvrig også omtale av reglementet i *Etisk veileder for stortingsrepresentantene*. Her er også Stortingets *Gaveveileder*, vedtatt av Stortingets presidentskap 26. mai 2016, tatt inn.

Ifølge lov 30. november 2012 nr. 70 om registrering av regjeringsmedlemmers verv og økonomiske interesser kan Kongen i statsråd pålegge regjeringsmedlemmene å registrere sine verv og økonomiske interesser i et register som er tilgjengelig for allmennheten. Loven § 2 fastsetter at Kongen kan gi nærmere regler om hva registreringen skal omfatte. Ifølge forskrift 30. november 2012 nr. 1114 om registrering av regjeringsmedlemmers verv og økonomiske interesser har regjeringsmedlemmene plikt til å registrere sine verv og økonomiske interesser i den til enhver tid gjeldende registreringsordning som gjelder for stortingsrepresentantene.

§ 77 Partigrupper

Med uttrykket «partigruppe» i denne forretningsordenen forstås den representanten eller de representantene som er innvalgt fra et registrert parti som ved valget stilte liste i minst en tredjedel av fylkene.

(Tidligere § 62. Forarbeider: Innst. S. nr. 145 (1991–92), Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Der hvor betegnelsen «partigrupper» er brukt i forretningsordenen, gjelder regelen bare representanter fra registrerte, landsomfattende partier. De regler som gjelder for «grupper», omfatter derimot alle representanter – også de som er valgt på lister som ikke utgår fra registrerte, landsomfattende partier.

De regler som omtaler partigrupper, er § 3 første ledd om sammensetning av den forberedende fullmaktskomité, § 9 a om konsultasjoner om administrative saker, § 10 om sammensetning av valgkomiteen, § 11 annet ledd om endringer i Stortingets faste komiteer, § 13 annet ledd om sammensetning av fagkomiteene, § 16 om sammensetning av den utvidete utenriks- og forsvarskomité, § 17 andre ledd siste punktum om vararepresentasjon i Europautvalget, samt bestemmelser om fordeling av taletid i § 45 annet ledd, § 51 andre og tredje ledd, § 52 annet ledd og § 54 annet ledd. Når det gjelder den uformelle ordningen hvor presidentskapet konsulterer med partigruppene om gjennomføring av muntlig spørretime, vises det til kommentarene til § 72 fjerde ledd.

En egen bestemmelse som regulerte forståelsen av begrepet «parti-gruppe», kom inn i forretningsordenen i 1992.¹

Foranledningen til bestemmelsen var at en representant for Finnmark, Anders Aune, i 1989 ble valgt på en liste med overskriften «Aune-lista. Stilt av Folkeaksjonen Framtid for Finnmark». Aksjonen stilte liste bare i Finnmark, og bak den sto det ikke noe registrert parti. Siden ordningen med registrering av politiske partier ble innført i 1920, har stortingsrepresentantene helt frem til valget i 1989 vært valgt på lister stilt av registrerte partier.

Presidentskapet ba på denne bakgrunn reglementskomiteen av 1989 om å vurdere de bestemmelser i forretningsordenen som knytter seg til betegnelsen «partigruppene», «lederne for partigruppene i Stortinget» o.l.

Flertallet i komiteen uttalte (s. 22) bl.a.:

«Det er ingen selvfølge at en enkelt stortingsrepresentant – uansett den formelle status for den liste vedkommende representerer – skal anses som en 'partigruppe', med de rettigheter dette medfører. Det er ikke vanskelig å forestille seg de urimeligheter og problemer som vil oppstå dersom enhver tenkelig 'gruppe' av en eller flere representanter skulle ha de samme rettigheter i Stortinget som de partigrupper som representerer registrerte, landsomfattende partier.

Grunnlaget for vårt politiske system er registrerte, landsomfattende politiske partier. Dette kommer bl.a. til uttrykk ved at det bare er registrerte partier med en viss oppslutning, som får tilskudd over statsbudsjettet til sine sentrale organisasjoner. Det er dette flertalls syn at vårt parlamentariske demokrati ikke vil være tjent med at andre 'grupper' likestilles med disse partienes grupper.

Derfor mener dette flertall at det er nødvendig at en definisjon av begrepet 'partigruppe' blir innarbeidet i forretningsordenen, og at begrepet blir reservert for registrerte, landsomfattende partiers grupper.»

Mindretallet i reglementskomiteen, medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, gikk mot å innføre den nye bestemmelse og uttalte følgende (s. 23):

1. Innst. S. nr. 145 (1991–92) med reglementskomiteens innstilling og betenkning av professor Torkel Opsahl vedlagt.

«Komiteens medlem Tora Aasland Houg mener at det hverken i Grunnloven eller i senere statsskikk gis grunnlag for å hevde at stortingsrepresentantenes situasjon er forskjellig avhengig av om de er innvalgt fra et registrert parti eller ikke.

Hvis ordene 'parti' og 'partigruppe' i forretningsordenen ikke skulle omfatte representanter som er innvalgt fra uregistrerte partier/grupper, ville slike gruppers representanter, etter dette medlems mening, ikke ha de samme rettigheter som forretningsordenen tilstår partier og partigrupper. Dette medlem vil legge stor vekt på prinsippet om alle representanters likeverd.»

Etter henstilling fra representanten Anders Aune anmodet presidentskapet professor Torkel Opsahl om en grunnlovsmessig vurdering av forslaget til den nye § 62. Hans betenkning er trykt som vedlegg 2 til Innst. S. nr. 145. Konklusjonen er inntatt på s. 45 og lyder slik:

«Konklusjonen må bli at det sannsynligvis ikke er forfatningsrettslig holdbart å skille slik forslaget gjør, mellom enslige representanter som utgår fra registrerte, landsomfattende partier og andre enslige representanter (avsnitt 3, s. 24). Andre betraktninger enn de rettslige kan trekke i ulike retninger (avsnittene 4 og 5), men styrker alt i alt neppe forslaget.»

Presidentskapet, som sluttet seg til reglementskomiteens forslag, kommenterer ikke professor Opsahls betenkning i sin innstilling.¹ Odelstingspresident Tora Aasland Houg, som også hadde vært medlem av reglementskomiteen, opprettholdt sin dissens fra komiteen.

Det har ved enkelte anledninger forekommet at en representant bryter med sin partigruppe for deretter å bli tatt opp i en annen partigruppe som allerede er representert på Stortinget. Dette gjaldt for eksempel Inge Staldevik, som var innvalgt fra Arbeiderpartiet, men som ble opptatt i Sosialistisk Venstrepartis stortingsgruppe fra 13. januar 1993, Inger Stolt-Nielsen, som var innvalgt fra Høyre, men som ble opptatt i stortingsgruppen fra Tverrpolitisk folkeparti (Kystpartiet) fra 21. mars 2001, og Jan Böhler, som ble innvalgt fra Arbeiderpartiet, men som ble opptatt i Senterpartiets stortingsgruppe fra 2. oktober 2020. De deler av gruppetilskuddene som beregnes pr. representant, beregnes etter overgangen i samsvar med de nye medlemstallene i partigruppene.

Det kan i løpet av en stortingsperiode ikke oppstå nye partigrupper med de rettigheter som partigruppene har etter forretningsordenen. En representant som bryter med sin partigruppe, og som ikke blir tatt opp i en annen partigruppe, vil bli benevnt som «uavhengig representant» i Stortingets offisielle publikasjoner (komitéinnstillinger mv.). Dette gjelder også dersom vedkommende melder overgang til et parti som ikke allerede er representert på Stortinget, og selv om det aktuelle partiet stilte liste ved forrige stortingsvalg. Regler om økonomisk tilskudd til representanter som trer ut av sin stortingsgruppe, er gitt i Stortingets retningslinjer for bruk av gruppetilskudd. Med unntak av de regler som særskilt omtaler partigrupper (jf. andre avsnitt oven-

1. Innst. S. nr. 145 (1988–89).

for), har uavhengige representanter de samme rettigheter og plikter som øvrige representanter.

Se for øvrig spesialartikkel om stortingsgruppene i *Hansen og Mo* s. 143 flg.

§ 78 Orden i stortingsbygningen

Stortingets president skal ved avtale med vedkommende myndighet sørge for at det blir holdt god orden i stortingsbygningen. Innenfor de ordensreglene som gjelder for bygningen, må adgangen til tilhørerplassene være så fri som mulig.

(Tidligere § 63. Forarbeider: Innst. S. nr. 288 (2008–2009), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Bestemmelsen må ses i sammenheng med Grunnloven § 84 om at Stortinget skal holdes for åpne dører med mindre Stortinget vedtar noe annet.

I forbindelse med utbruddet av covid-19 våren 2020 ble det ikke gitt fysisk adgang til tilhørerplassene for en begrenset periode. Det ble da ved starten av det enkelte stortingsmøte truffet uttrykkelig vedtak om at publikumsgalleriet skulle holdes stengt av smittevern hensyn. Det var likevel mulig å følge TV-sendinger fra forhandlingene i stortingssalen på vanlig måte.

§ 79 Fravikelse av forretningsordenen

I særlige tilfeller kan Stortinget vedta å sette enkelte bestemmelser i Stortingets forretningsorden ut av kraft. Et slikt vedtak krever to tredjedels flertall. Hvis forslaget er fremsatt av presidenten, kreves likevel bare alminnelig flertall.

(Tidligere § 64. Forarbeider: Innst. S. nr. 169 (2004–2005), Innst. 350 S (2011–2012), Innst. 259 S (2012–2013))

Bestemmelsen gjelder adgangen til å fravike bestemmelser i forretningsordenen i individuelle tilfeller. Hvis Stortinget med foranledning i et individuelt tilfelle vil endre en bestemmelse i forretningsordenen for fremtiden, kan dette gjøres med vanlig flertall selv om forslaget ikke er fremsatt av presidenten.

Et eksempel på bruk av denne bestemmelsen er fravikelse av § 43 tredje og sjette ledd om frister for avgivelse av finansinnstillingen og behandlingen av fagbudsjettene. Andre eksempler er vedtak 12. mars 2020 og 1. oktober 2020 om å sette kravet om fysisk tilstedeværelse i §§ 25 og 26 ut av kraft inntil videre og vedtak 16. mars 2020 om å sette § 47 tredje ledd ut av kraft ut stortings sesjonen, jf. nærmere omtale under disse bestemmelsene. I de fleste tilfeller blir vedtak om fravikelse av forretningsordenen gjort i forbindelse med formalia under møtestart.

Beslutninger etter § 79 må ikke i det gitte tilfellet stride mot Grunnloven, og de må for øvrig være fattet på reglementsmessig måte, f.eks. kan spørsmålet om å fravike forretningsordenen ikke behandles straks dersom presidenten

eller en femtedel av de representanter som er til stede, motsetter seg det, jf. § 39 annet ledd bokstav d.

Beslutning om å fravike § 40 første ledd første og annet punktum krever to tredjedels flertall, uten hensyn til hvem som fremsetter forslaget om å fravike forretningsordenen, jf. § 40 første ledd tredje punktum. Dette er en spesialregel som går foran den generelle regelen i § 79.

Litteraturliste

<i>Andenæs/Fliflet</i>	Johs. Andenæs og Arne Fliflet	<i>Statsforfatningen i Norge</i> , 11. utgave, Universitetsforlaget, 2017
<i>Castberg I</i>	Frede Castberg	<i>Norges Statsforfatning I</i> , 3. utgave, Universitetsforlaget, 1964
<i>Castberg II</i>	Frede Castberg	<i>Norges Statsforfatning II</i> , 3. utgave, Universitetsforlaget, 1964
<i>Fliflet</i>	Arne Fliflet	<i>Stortingets innkallingsrett i historisk lys</i> , Jussens venner, 1972
<i>Hansen og Mo</i>	Guttorm Hansen og Erik Mo	<i>Om Stortingets arbeidsordning – Stor- tingets forretningsorden med kom- mentarer</i> , Stortinget, 1993
<i>Helset</i>	Per Helset	<i>Hemmelighold og demokrati i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk</i> , Uni- versitetsforlaget, 1984
<i>Opsahl</i>	Torkel Opsahl	<i>Delegasjon av Stortingets myndighet</i> , Johan Grundt Tanum, 1965
<i>Sejersted</i>	Fredrik Sejersted	<i>Kontroll og konstitusjon</i> , Cappelen, 2002
<i>Stavang</i>	Per Stavang	<i>Den utvida utanriksnemnda. Sam- funn, rett, rettferdighet</i> : Festskrift til Torstein Eckhoffs 70-årsdag, TANO 1986
<i>Stordrange</i>	Bjørn Stordrange	<i>Fra premisser til kompromisser. Om Stortingets lovbehandling</i> , Universi- tetsforlaget, 1988
<i>Vassbotten</i>	O. Joh. Vassbotten	<i>Stortingets forretningsorden: med bevilgningsreglementet mv:</i> <i>kommentarutgave</i> , 1940

Forarbeider til forretningsordenen

Innst. S. nr. 65 (1965–66), S.tid. s. 1832–1883
Innst. S. nr. 133 (1965–66), S.tid. s. 2723–2749
Innst. S. nr. 156 (1966–67), S.tid. s. 3901
Innst. S. nr. 117 (1967–68), S.tid. s. 3343–3380
Innst. S. nr. 153 (1971–72), S.tid. s. 2513
Innst. S. nr. 2 (1972–73), S.tid. s. 28–48
Innst. S. nr. 273 (1973–74), S.tid. s. 3481–3487
Innst. S. nr. 312 (1973–74), S.tid. s. 3487–3490
Innst. S. nr. 439 (1976–77), S.tid. s. 4656–4666
Innst. S. nr. 110 (1978–79), S.tid. s. 1928–1931
Innst. S. nr. 266 (1980–81), S.tid. s. 4375–4388
Innst. S. nr. 156 (1981–82), S.tid. s. 2733–2739
Innst. S. nr. 98 (1984–85), S.tid. s. 2473–2498
Innst. S. nr. 238 (1984–85), S.tid. s. 4151–4152
Innst. S. nr. 232 (1988–89), S.tid. s. 4695–4736
Innst. S. nr. 215 (1989–90), S.tid. s. 4025
Innst. S. nr. 145 (1991–92), S.tid. s. 3405–3440
Innst. S. nr. 112 (1993–94), S.tid. s. 3321–3329
Innst. S. nr. 205 (1993–94), S.tid. s. 4569–4572
Innst. S. nr. 8 (1995–96), S.tid. s. 219–256
Innst. S. nr. 211 (1995–96), S.tid. s. 3803–3808
Innst. S. nr. 246 (1995–96), S.tid. s. 4416–4426
Innst. S. nr. 298 (1995–96), S.tid. s. 4766
Innst. S. nr. 192 (1996–97), S.tid. s. 3484–3519
Innst. S. nr. 243 (1996–97), S.tid. s. 4412–4416
Innst. S. nr. 276 (1996–97), S.tid. s. 4412–4416
Innst. S. nr. 168 (1998–99), S.tid. s. 3254–3256
Innst. S. nr. 247 (1998–99), S.tid. s. 4269
Innst. S. nr. 174 (2000–2001), S.tid. s. 2263–2265
Muntlig innst. (2000–2001), S.tid. s. 2531–2532
Innst. S. nr. 284 (2000–2001), S.tid. s. 3531–3537
Innst. S. nr. 285 (2000–2001), S.tid. s. 3530–3531
Innst. S. nr. 91 (2001–2002), S.tid. s. 1741–1744
Innst. S. nr. 187 (2002–2003), S.tid. s. 2735–2738
Innst. S. nr. 210 (2002–2003), S.tid. s. 2969–2986
Innst. S. nr. 255 (2002–2003), S.tid. s. 3266–3270
Innst. S. nr. 188 (2004–2005), S.tid. s. 2431–2436
Innst. S. nr. 230 (2005–2006), S.tid. s. 2882
Innst. S. nr. 107 (2006–2007), S.tid. s. 2000–2008, 2023
Innst. S. nr. 264 (2006–2007), S.tid. s. 3553, 3596
Innst. S. nr. 38 (2007–2008), S.tid. s. 819–820, 833–834
Innst. S. nr. 78 (2007–2008), S.tid. s. 1477, 1483

Innst. S. nr. 72 (2008–2009), S.tid. s. 1645
Innst. S. nr. 235 (2008–2009), S.tid. s. 3150–3153
Innst. S. nr. 256 (2008–2009), S.tid. s. 3308–3311
Innst. S. nr. 288 (2008–2009), S.tid. s. 3472–3473
Innst. 61 S (2009–2010), S.tid. s. 719, 754
Innst. 358 S (2009–2010), S.tid. s. 4217, 4218, 4270
Innst. 188 S (2010–2011), S.tid. s. 2388, 2389, 2453
Innst. 199 S (2010–2011), S.tid. s. 2388, 2389, 2453
Innst. 226 S (2010–2011), S.tid. s. 2744, 2745, 2810
Innst. 318 S (2010–2011), S.tid. s. 3953, 3967, 3968
Innst. 445 S (2010–2011), S.tid. s. 5009, 5011, 5064
Innst. 446 S (2010–2011), S.tid. s. 133, 145
Innst. 165 S (2011–2012), S.tid. s. 2220, 2258, 2259
Innst. 350 S (2011–2012), S.tid. s. 3875, 3935–3948
Innst. 259 S (2012–2013), S.tid. s. 3420–3423, 3444–3447
Innst. 20 S (2013–2014), S.tid. s. 235–237
Innst. 487 S (2016–2017), S.tid. s. 4803–4807
Innst. 28 S (2017–2018), S.tid. s. 318
Innst. 134 S (2017–2018), S.tid. s. 2519–2520
Innst. 254 S (2017–2018), S.tid. s. 3562
Innst. 406 S (2017–2018), S.tid. s. 5227–5228
Innst. 162 S (2018–2019), S.tid. s. 2780–2781
Innst. 392 S (2018–2019), S.tid. s. 5286–5296
Innst. 426 S (2018–2019), S.tid. s. 5296–5298
Innst. 205 S (2019–2020), S.tid. s. 2787–2788
Vedtak i stortingsmøte 1. oktober 2020, S.tid. s. 1
Innst. 651 S (2020–2021, vedtatt i Stortinget 17. juni 2021

Utgiver: Stortingets administrasjon, konstitusjonell avdeling
Trykk: grafisk seksjon Stortinget
ISBN: 978-82-8196-171-5

